ПОЛТАВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

IX

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

«ПРАВО І ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

5 ГРУДНЯ 2024 РОКУ

ПОЛТАВА

ПОЛТАВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

«ПРАВО І ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Матеріали IX Міжнародної
науково-практичної конференції

5 грудня 2024 року

м. Полтава

УДК: **34.05:342.9**
П-68
ББК: 67.9(4УКР)67.408

Редакційна колегія:

Старостіна Любов Леонідівна – *в.о. директора Полтавського фахового коледжу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;*

Дейнека Віолета Сергіївна – *доктор філософії, в. о. голови циклової комісії правових фундаментальних та професійнопрактичних дисциплін Полтавського фахового коледжу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;*

Нога Петро Петрович – *викладач циклової комісії правових фундаментальних та професійнопрактичних дисциплін Полтавського фахового коледжу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;*

Халіман Оксана Володимирівна – *доктор філологічних наук, доцент, викладач циклової комісії загальноосвітніх та соціально-гуманітарних дисциплін Полтавського фахового коледжу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.*

Відповідальність за зміст публікацій, актуальність цитат, правильність фактів і посилань несуть автори статей та їх рецензенти.

Право і правоохоронна діяльність: актуальні проблеми та перспективи розвитку: матеріали IX науково-практичної конференції (м. Полтава, 5 грудня 2024 року). Полтава, 2024. 229 с.

До збірника ввійшли доповіді науковців, педагогів, практиків, аспірантів, магістрантів, студентів та учнів – учасників IX науково-практичної конференції «Право і правоохоронна діяльність: актуальні проблеми та перспективи розвитку».

Представлені матеріали можуть бути корисні студентам, учителям, аспірантам і викладачам у науково-дослідній діяльності, а також у поглибленні своїх практичних та наукових знань.

УДК: 34.05:342.9
П-68
ББК: 67.9(4УКР)67.408
© Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
© Колектив авторів

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні учасники IX Міжнародної науково-практичної конференції «Право і правоохоронна діяльність: актуальні питання та перспективи розвитку»!

Полтавський фаховий коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого відчиняє двері науковцям, щоб у дружній атмосфері творчого мислення та креативного підходу до обговорюваних питань спонукати молодь до обміну досвідом, дискусій, нових самостійних напрацювань для розв'язання проблем сучасного суспільства. Цього року для нас це особлива конференція: вона розширює кордони тематики та показує наш рух уперед.

Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 1021 «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти» створює передумови для трансформації коледжу, зобов'язує набирати обертів для нового старту з новими ідеями, розглядати можливість запровадження нових спеціальностей. З урахуванням світових реалій пріоритетними напрямами діяльності коледжу на середньо- та довготривалу перспективу є формування широкого світогляду здобувачів освіти відповідно до сучасних тенденцій розвитку інформаційного суспільства та утвердження національних, культурних і загальнолюдських цінностей — важливої передумови розвитку держави, як зазначено в стратегії розвитку закладу. Коригування курсу розвитку не є підставою звузити ці перспективи та тенденції, однак потребує надзвичайно складної роботи, яку починаємо нині.

Право та правоохоронна діяльність — це різні, але надзвичайно важливі складники правової системи. Заклади освіти формують у студентів, майбутніх правників, розуміння природи та функцій права, навчають застосовувати його в регулюванні суспільних відносин, а також допомагають усвідомити, як працюють правові інститути. Якщо ж говоримо про правоохоронну діяльність, то це насамперед забезпечення дотримання закону та безпеки в суспільстві. Фахівці цієї спеціальності дбають про громадський порядок та безпеку, займаються розслідуванням злочинів, затриманням та притягненням до відповідальності злочинців, що водночас є і захистом прав громадян. Право й правоохоронна діяльність, такі споріднені духом, але водночас такі різні за наповненням, створюють підґрунтя суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, де людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Коледж, готуючи фахівців у сфері права, був залучений до цієї діяльності й продовжуватиме її в новому навчальному році, долучивши до своєї коледжанської спільноти фахівців у сфері правоохоронної діяльності.

Таке важливе для нас рішення прийняте за підтримки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, який цього року відсвяткував своє 220-річчя. Університет завжди надихав викладачів та здобувачів коледжу до активної наукової діяльності, він виступає майданчиком для формування лідерів юридичної сфери, надаючи високоякісні знання і розвиваючи навички, необхідні для успішної правничої кар'єри. Спільні традиції, бачення розвитку освітнього простору та якості освіти стали для нашого закладу важливим складником успіху в професійному спрямуванні юних правників.

Конференція проходить у виключно складний і відповідальний момент у розвитку України та сучасних міжнародних відносин. Непрості соціально-економічні реалії міжнародного співробітництва спонукають до переосмислення ролі державних інституцій, якнайшвидшого подолання корупції, закладання підвалин відновлення зруйнованих українських міст і сіл, побудови системи міжнародної безпеки. Нинішня конференція з

новою силою піднімає питання анексованих, окупованих територій, привертає увагу до проблем обігу вогнепальної зброї, спонукає до роздумів щодо вагомої ролі правника в захисті прав людини, його пофесійної етики та багато іншого.

Про актуальність і практичну спрямованість конференції говорить той факт, що нині нас підтримують колеги з Києва, Харкова, Чернівців, Вінниці, Хмельницького, Одеси, Бару, Ніжина та інших міст. Вони не залишаються осторонь тих проблем, що існують у країні й нашому суспільстві, постійно прагнуть до пошуку нових рішень, через живе спілкування доносять правду до наших європейських партнерів про Україну в різних аспектах її права, давньої історії, культури та її носіїв. Зараз це надважливо й так необхідно.

Science is a magic, that works (Курт Воннегут). Заклад освіти має створювати підґрунтя наукової роботи здобувачів, оскільки вона спонукає знаходити рішення для викликів та магічно змінює наше майбутнє на краще. У конференції беруть участь понад 100 правників і молодих науковців, практичних працівників різних сфер, які подали свої матеріали з найбільш важливих проблем права й правоохоронної діяльності до організаційного комітету коледжу. Усі вони презентовані в цьому збірнику тез доповідей учасників конференції.

Розуміємо, що курс на євроінтеграцію, подолання більшості важливих і складних проблем можливі лише спільними зусиллями представників вітчизняних наукових шкіл у їхній співпраці з нашими зарубіжними колегами. Попередня конференція ставила собі за мету зробити право основним і найважливішим інструментом розв'язання не лише конфліктних ситуацій, а й нових викликів, що стоять перед суспільством. Цього року до права долучається і правоохоронна діяльність, що лише утверджує тенденцію інноваційних підходів наукової діяльності та набуття практичних навичок вищої якості. Сподіваюся, що атмосфера вишуканої науковості, доброзичливості й толерантності закладе підвалини нових дружніх стосунків, які неодмінно стануть запорукою проведення чергових дискусій.

Упевнена, що на конференції ми почуємо велику кількість цікавих та оригінальних доповідей, відкриємо нові імена молодих талановитих науковців та активних громадських діячів, які завдяки наполегливій праці, накопиченим знанням і прагненню до самовдосконалення будуть рухати суспільство до вагомих позитивних змін.

Бажаю учасникам конференції плідних та конструктивних дискусій, цікавих ідей та нових наукових здобутків!

З повагою –
в. о. директора Полтавського фахового коледжу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Любов СТАРОСТІНА

СЕКЦІЯ 1.

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА,
ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА,
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРАВО,
МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО,
ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИСТА ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ З ДОСВІДУ КРАЇН ЄС

Андрєєв Максим Андрійович
студент І курсу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Яковенко Ю. В.

Захист прав людини є важливим елементом демократичного суспільства. У контексті євроінтеграції Україна має важливе завдання врахувати досвід країн Європейського Союзу (ЄС) щодо відповідальності юристів за порушення прав людини. Мета цієї наукової роботи – проаналізувати цей досвід та сформулювати рекомендацій для України.

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) є ключовою інституцією, яка формує стандарти прав людини для країн-членів ЄС. Важливість рішень ЄСПЛ важко переоцінити, оскільки вони встановлюють прецеденти, які мають безпосередній вплив на національні правові системи. Наприклад, такі як справа "Олександр Волков проти України" або "GUÐMUNDUR ANDRI ÁSTRÁÐSSON проти Ісландії", демонструють, як рішення ЄСПЛ змінюють підходи до відповідальності юристів за порушення прав людини.

У країнах ЄС існує багато механізмів контролю та підзвітності юридичних працівників, які значно відрізняються, але всі вони спрямовані на забезпечення прав людини та в разі їх порушення притягнення до відповідальності винних осіб. Наприклад, у Німеччині існує система регіональних адвокатських палат, що здійснюють нагляд за діяльністю юристів і мають право застосовувати дисциплінарні заходи, зокрема штрафи та позбавлення права на практику. У Франції створено Національну раду адвокатів, яка забезпечує дотримання етичних норм і стандартів професії. Імплементація європейських механізмів контролю та підзвітності юристів в українське законодавство є важливим кроком у реформуванні правової системи. Насамперед необхідно створити незалежні органи, відповідальні за нагляд за дотриманням прав людини правниками. Такі органи мають бути автономними від виконавчої влади та мати достатні повноваження для проведення розслідувань та застосування санкцій. Важливо забезпечити регулярну оцінку роботи юристів з позиції дотримання прав людини. Це може включати як внутрішній моніторинг, так і залучення зовнішніх експертів та громадських організацій. Підвищення кваліфікації юристів також є невід'ємною частиною цього процесу. Вони мають бути ознайомлені з останніми змінами в національному та міжнародному праві, а також з рішеннями ЄСПЛ. Активне залучення громадськості до моніторингу діяльності юристів може сприяти підвищенню рівня прозорості та підзвітності. Громадські організації можуть відігравати важливу роль у виявленні порушень прав людини та наданні інформації щодо неетичної поведінки юридичних працівників.

Інтеграція європейських стандартів у правову систему України є необхідним кроком для покращення захисту прав людини та підвищення рівня професійної етики серед юридичних працівників. На основі аналізу досвіду країн Європейського Союзу можна виокремити кілька ключових аспектів, які слід враховувати в процесі реформування української системи правосуддя. По-перше, створення незалежних органів контролю за діяльністю юристів є невід'ємним складником ефективної системи правосуддя. Ці органи повинні бути автономними, мати достатні повноваження для проведення розслідувань і застосування санкцій за порушення прав людини. Прикладом може слугувати Національна рада адвокатів Франції, яка демонструє високу ефективність у забезпеченні етичних норм і

стандартів професії. Водночас Федеральна палата адвокатів Німеччини здійснює постійний нагляд за діяльністю адвокатів і застосовує дисциплінарні заходи в разі порушень. Важливо, щоб такі механізми були прозорими й доступними для громадськості, що підвищить рівень довіри до системи правосуддя. По-друге, підвищення кваліфікації юристів є необхідною умовою для забезпечення високих стандартів дотримання прав людини. Юридичні працівники повинні бути ознайомлені з останніми змінами в національному та міжнародному праві, зокрема зі стандартами правничих професій Європейського Союзу. Регулярні тренінги, семінари та освітні програми можуть сприяти підвищенню професійного рівня юристів. Крім того, активне залучення громадськості до процесу перевірки діяльності юристів може сприяти підвищенню рівня прозорості. Громадські організації можуть відігравати важливу роль у виявленні порушень прав людини і наданні інформації щодо неетичної поведінки юридичних працівників. Адаптація досвіду країн ЄС до українських реалій може стати важливим кроком на шляху до побудови ефективної правової системи в Україні.

Комплексний підхід, що включає створення незалежних органів контролю, регулярну оцінку роботи юристів, підвищення їхньої кваліфікації та активне залучення громадськості, сприятиме покращенню захисту прав людини й підвищенню рівня професійної етики серед юридичних працівників. Урахування цих аспектів дасть змогу Україні не лише наблизитися до стандартів Європейського Союзу, але й створити власну ефективну та прозору правову систему, яка буде служити на благо всіх громадян.

Список використаних джерел:

1. Рішення Європейського суду з прав людини від 12.03.2019 у справі № 26374/18. URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-208581 (дата звернення: 12.11.2024).
2. Рішення Європейського суду з прав людини від 09.01.2013 у справі № 21722/11. URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-126884 (дата звернення: 12.11.2024).
3. Доктрина та практика захисту прав людини : навч. посіб. Київ : ФОП Големб. О.О., 2018. 358 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd_1_copy.pdf (дата звернення: 13.11.2024).
4. Charter of core principles of the european legal profession and code of conduct for european lawyers. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislati ons/inshi-dokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ(orig).pdf (date of access: 13.11.2024).
5. Приходько О. Особливості інституту адвокатури в Україні та Німеччині: порівняльно-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 429–432. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2021/111.pdf (дата звернення: 13.11.2024).

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПРАВНИКА: ПОРІВНЯННЯ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Владикін Денис Віталійович
студент І курсу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Яковенко Ю.В.

Професійна етика – це сукупність правил поведінки правників у їхній службовій діяльності, які відповідають вимогам чинного законодавства та встановленим стандартам.

Порівняння вимог до етичних аспектів діяльності юристів України та країн Європейського Союзу дає змогу побачити, що є багато спільного, але фіксуємо й чимало відмінностей. Ці відмінності пояснюються різною історією, суспільством і законами.

В Україні професійна етика правників регулюється низкою документів національного законодавства. Наприклад, професійна етика адвокатів, їхні права та обов'язки регулюються Законом України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" та Правилами адвокатської етики. Стаття 20 зазначеного закону передбачає, що адвокат має право на захист своїх клієнтів і зобов'язаний діяти в їхніх інтересах, дотримуючись при цьому принципів професійної етики [1].

Ці документи встановлюють такі важливі принципи, як чесність, конфіденційність, відданість інтересам клієнта та відповідальність перед суспільством. Уникнення конфлікту інтересів і дотримання професійної конфіденційності є важливими аспектами етичної поведінки юристів.

Водночас бачимо, що дотримання цих стандартів на практиці часто стикається з труднощами, а механізми контролю за їх виконанням потребують удосконалення.

Європейські країни, дотримуючись міжнародних стандартів, установлених організаціями на кшталт Ради Європи та міжнародних асоціацій юристів, закріплюють етичні норми для правників у своїх законодавствах, таких як "Рекомендації Ради Європи" та "Європейська конвенція з прав людини", де згідно зі статтею 6 гарантується право на справедливий судовий розгляд, що передбачає обов'язки юристів забезпечувати рівність сторін у суді [2]. Це означає, що юристи мають діяти не лише в інтересах своїх клієнтів, але й підтримувати принципи справедливості та неупередженості.

Зокрема, у Рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи підкреслюється важливість незалежності суддів та адвокатів, а також право громадян на справедливий судовий розгляд. Етичні кодекси багатьох європейських країн містять чіткі механізми для вирішення конфліктів інтересів, що сприяє прозорості та підвищує рівень довіри до правової системи.

Якщо порівнювати українські та європейські стандарти, то юристи в обох системах несуть відповідальність за забезпечення справедливості, захист законних інтересів своїх клієнтів, а також за підтримку високих стандартів професійної етики. Ці стандарти передбачають не лише дотримання принципів чесності та конфіденційності, але й активну участь у розвитку правової системи. Але також є і відмінності, а саме в Україні акцент робиться на захисті інтересів клієнта, тоді як у європейських країнах більше уваги приділяється правам людини та обов'язкам юристів забезпечувати справедливість у судовій системі. Це може призводити до різних підходів у вирішенні етичних dilemmas.

В Україні спостерігаємо активне впровадження європейських стандартів, що відображає прагнення до євроінтеграції, але існують значні проблеми з реалізацією вже чітко визначених норм, які діють в нашій країні, також недостатня правосвідомість серед юристів, що часто призводить до зловживань. У європейських країнах є налагоджені системи контролю, що забезпечують більш високий рівень дотримання етичних стандартів.

Професійна етика правника є важливим аспектом правової діяльності і її розвиток дасть змогу покращити якість правової допомоги та захисту прав людини, адже етика є важливим елементом довіри суспільства до правової системи. Порівняння українських та європейських стандартів професійної етики правника вказує на необхідність вдосконалення українського законодавства та практики, що в подальшому призведе до підвищення якості правових послуг і забезпечення більшої довіри до юридичної професії в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 №5076-VI: станом на 3 серп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 12.11.2024).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 12.11.2024).
3. Європейська угода про осіб, які беруть участь у процесі Європейського суду з прав людини: Угода Ради Європи від 05.03.1996: станом на 23 черв. 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_324#Text (дата звернення: 12.11.2024).

ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ПРАВНИКА: ЗНАЧЕННЯ І ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Горілий Микола Михайлович
студент І курсу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Яковенко Ю.В.

Проблема етики в юридичній професії набуває все більшої актуальності в сучасному світі. З одного боку, правова система стає дедалі складнішою, а з іншого – суспільство висуває все вищі вимоги до моральних якостей фахівців юридичної галузі. У контексті глобалізації та інформатизації, коли кордони між країнами стають все більш умовними, а доступ до інформації – практично необмеженим, питання дотримання етичних норм набуває особливого значення. Мета цієї наукової роботи – проаналізувати сучасний стан етики в юридичній професії, розкрити основні принципи, якими керуються юристи у своїй діяльності, та показати, як дотримання цих принципів сприяє захисту інтересів клієнтів, суспільства та самого правника. Актуальність теми зумовлена тим, що від професійної етики юриста залежить не тільки доля окремих клієнтів, а й загальний стан правопорядку в суспільстві. Дотримання етичних норм є запорукою того, що правова система працюватиме справедливо та ефективно, а кожен громадянин зможе захистити свої права та законні інтереси.

Конфіденційність є одним з фундаментальних принципів професійної етики правника. Вона передбачає, що вся інформація, отримана під час виконання своїх безпосередніх службових обов'язків, є суворо конфіденційною. Це стосується не лише фактів, пов'язаних з конкретною справою, а й будь-яких інших відомостей, які можуть бути використані в інтересах інших осіб. Захист конфіденційності є невід'ємною частиною довіри, яка має існувати між правником і його клієнтом, керівництвом, колегами. Цей принцип також сприяє відкритості людей у спілкуванні з правником, що водночас дає змогу останньому надавати більш ефективну юридичну допомогу.

Чесність і добросовісність є ще одним важливим принципом етики правника. Правник зобов'язаний діяти справедливо, сумлінно та чесно як у відносинах з клієнтом, так і в процесі здійснення своєї професійної діяльності. Це означає, що правник не повинен вводити в оману суд, інші сторони процесу або клієнта, а також має докладати всіх зусиль

для досягнення справедливого результату справи. Чесність і добросовісність є запорукою авторитету правника та довіри до юридичної професії в цілому.

Компетентність є невід'ємним складником професійної етики правника. Правник зобов'язаний постійно підвищувати свою кваліфікацію, слідкувати за змінами в законодавстві та юриспруденції. Компетентність дозволяє правнику надавати людям якісну юридичну допомогу, а також уникнути помилок, які можуть призвести до негативних наслідків для його кар'єри та взаємовідносин. Крім того, компетентний правник сприяє підвищенню авторитету юридичної професії.

Справедливість і повага до закону є одним з найважливіших принципів професійної етики правника. Він зобов'язаний дотримуватися законів та інших нормативно-правових актів, а також сприяти їх виконанню. Справедливість передбачає однакове ставлення до всіх учасників правовідносин, незалежно від їхнього соціального статусу, майнового стану та інших обставин. Повага до закону є гарантією того, що правова система працюватиме ефективно, а права й свободи громадян будуть захищені.

Підсумовуючи, можна сказати, що професійна етика є невід'ємною частиною юридичної професії. Вона забезпечує довіру до юристів, підвищує авторитет правової системи й сприяє справедливому вирішенню спорів. Тому кожен юрист повинен усвідомлювати важливість дотримання етичних принципів у своїй професійній діяльності. Професійна етика правника – це наріжний камінь, на якому будується довіра суспільства до правової системи. Дотримання етичних принципів є не просто бажаним, а й необхідним атрибутом професійної діяльності юриста.

Список використаних джерел:

1. Професія правник: діяльність, етика, відповідальність: монографія. Київ : БО "Благод. фонд пам'яті Василя Кисіля", 2022. 160 с.

2. Гришина Ю. Професійна відповідальність правника : підручник. Харків : ТОВ "Вид. дім "Право", 2024. 224 с.

3. Етика та естетика: навч.-метод. посіб. / ред. В. С. Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 204 с.

4. Лозовой В. О., Петришин О. В. Професійна етика юриста. Харків: «Право», 2004. 176 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ БІПАТРИЗМА В УКРАЇНІ

Данилова Вікторія Олександрівна
студентка ІІ курсу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Ковтун В.І.

Дилема множинного громадянства набуває все більшої актуальності в сучасному світі. З одного боку, множинне громадянство може забезпечувати додаткові можливості для особи, такі як вільний перетин кордонів та доступ до соціальних послуг у різних країнах. З іншого боку, воно може створювати певні юридичні та політичні проблеми, пов'язані з подвійною лояльністю та конфліктом інтересів.

Становлення інституту подвійного громадянства є актуальним як для світової спільноти, так і для українського народу зокрема. Постійна зміна законодавства України щодо громадянства свідчить про невизначеність політики нашої держави із цього питання. Попри значущість проблеми, українська юридична наука, на жаль, не приділила їй належної уваги. Саме через це вона потребує детального аналізу, який полягає у визначенні особливостей інституту подвійного громадянства в міжнародному праві та детальному вивченні його основних положень [1, с. 401].

За профільними нормами, саме громадянство означає правовий зв'язок фізичної особи й держави, який знаходить свій вияв у їхніх взаємних правах та обов'язках. Тобто змістом громадянства є сукупність прав, свобод і обов'язків особи й держави один до одного. Істотним призначенням громадянства як інституту є правове регулювання відносин між індивідом і державою.

Визначення поняття «множинного громадянства» на міжнародно-правовому рівні можемо знайти в Європейській конвенції про громадянство 1997 року, а саме в статті 2, відповідно до якої «множинне громадянство означає одночасну належність особи до громадянства двох або більше держав» [2].

Серед демократичних держав, що визнають таке явище як біпатризм, здебільшого держави, які мали в минулому колонії або держави, утворені іммігрантами. Відповідно, подвійне або множинне громадянство полегшує зв’язок між колишніми метрополіями та їхніми колоніями, підтримує вплив колишніх метрополій у відповідних країнах та спрощує зв’язок між іммігрантами та їхньою історичною батьківщиною [5, 2].

Різноманітність підходів держав до подвійного громадянства дає змогу умовно поділити їх на три категорії, кожна з яких характеризується особливими правилами й умовами набуття та збереження другого громадянства: 1) держави, які дозволяють множинне громадянство (наприклад, Іспанія, Канада, Франція); 2) держави, що дозволяють подвійне громадянство за певних умов (наприклад, Литва, Румунія, Фінляндія); 3) держави, які не визнають ні множинного, ні подвійного громадянства (наприклад, Австрія, Данія) [5, с. 201].

Оскільки ми розглянули основні поняття та різноманітність форм множинного громадянства, логічним кроком буде перейти до детального аналізу його переваг та недоліків. Оцінимо як позитивні наслідки для індивіда, так і потенційні ризики для держави та міжнародних відносин.

Для початку розглянемо плюси подвійного громадянства. Друге громадянство полегшує перетин кордону, отримання освіти та соціальної допомоги. Голосувати можна одразу у двох країнах [4, с. 186]. Множинне громадянство може відкрити двері до нових ринків та інвестиційних можливостей. Не менш важливим є факт, що для багатьох людей множинне громадянство – це спосіб зберегти зв’язки зі своєю історичною батьківщиною та культурою.

Хоча множинне громадянство відкриває багато можливостей, воно також має свої недоліки. Головним ризиком подвійного громадянства є те, що воно дозволить несумлінним громадянам втікати від каральних чи податкових органів і слугуватиме засобом для ухилення від податків, відповідальності та переховування в іншій країні під відповідним громадянством. Також існує проблема конфлікту інтересів. У деяких випадках інтереси однієї країни можуть суперечити інтересам іншої, що може поставити людину в складну ситуацію, наприклад, під час війни або політичних конфліктів [3, с. 45].

У провадженні Конституційного Суду України (КСУ) розглядається «справа про тлумачення принципу єдиного громадянства, який закріплений у статті 4 Конституції України» [6]. Як буде відбуватися офіційна інтерпретація, це питання наразі відкрито. Проте

доповіді на відкритій частині науковців вказували, що положення статті Основного Закону України означає, що Україна визнає лише українське громадянство, а не допускає існування подвійного чи множинного громадянства на законодавчому рівні. Однак питання множинного громадянства залишається актуальним, оскільки є випадки, коли громадяни України мають паспорти інших держав, попри те, що це юридично не регламентовано та іноді створює колізії. Зазначені питання були предметом дискусії в КСУ, коли депутати зверталися за роз'ясненням, чи можливо офіційно узаконити подвійне громадянство в Україні, враховуючи виклики національної безпеки.

Отже, беручи до уваги викладений вище матеріал, можемо зробити висновок, що множинне громадянство – це складне явище, що має як свої переваги, так і недоліки. З одного боку, воно відкриває перед людьми нові можливості: свободу пересування, доступ до освіти та охорони здоров'я в різних країнах, а також можливість збереження культурних зв'язків. З іншого боку, множинне громадянство може призвести до подвійного оподаткування, конфлікту інтересів та ускладнити процедури оформлення документів. Вибір на користь множинного громадянства є індивідуальним рішенням кожної людини й залежить від її конкретних обставин та цілей. Перед прийняттям такого рішення варто ретельно зважити всі «за» і «проти». Для держав множинне громадянство також має свої наслідки. З одного боку, воно може сприяти розвитку міжнародних відносин, залученню інвестицій та збереженню діаспори. З іншого боку, множинне громадянство може ускладнювати ідентифікацію громадян та створювати проблеми в галузі безпеки.

Отже, множинне громадянство – це явище, яке потребує подальшого вивчення та обговорення. Його регулювання має бути збалансованим і враховувати як інтереси індивіда, так і інтереси держави.

Список використаних джерел:

1. Піскун І. І. Множинне громадянство: позитивні та негативні наслідки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2013. №2. С. 401–404.

2. Європейська конвенція про громадянство. *Відомості Верховної Ради України.* 2008. № 13. С. 359–366.

3. Чехович С. Б. Подвійне (множинне) громадянство: стан і проблеми нормативно-правового регулювання. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право.* 2008. № 3. С. 40–46.

4. Пелех Х. І. Проблематика подвійного громадянства. *Закарпатські правові читання : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів* (25–27 квітня 2014 року., м. Ужгород) / за заг. ред. В.І.Смоланки, М.В.Оніщука, Я.В.Лазура, О.Я.Рогача, І.М.Полюжина; відп. за вип.: Я.В. Лазур, І.М. Полюжин. Ужгород: Вид-во УжНУ "Говерла", 2014. Т. 3. С. 183–186.

5. Савелій С. С. Подвійне громадянство: теоретичний аспект та досвід правового регулювання в зарубіжних країнах. *Закарпатські правові читання:* матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (25–27 квітня 2014 року, м. Ужгород) / за заг. ред. В.І.Смоланки, М.В.Оніщука, Я.В.Лазура, О.Я.Рогача, І.М.Полюжина; відп. за вип.: Я.В. Лазур, І.М. Полюжин. Ужгород: Вид-во УжНУ "Говерла", 2014. Т.1. С. 201–206.

6. Конституційне подання щодо офіційного тлумачення статті 4 Конституції України в аспекті положення про те,що в Україні існує єдине громадянство. *ccu.gov.ua*. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/3_473_2021_kp.pdf (дата звернення: 11.11.2024).

ВПЛИВ КАПІТАЛІЗМУ НА СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ

Дука Софія Володимирівна
студентка ІІ курсу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Ковтун В.І.

Поява конституціоналізму зробила людей рівними у своїх правах та свободах, а поява капіталізму, на загальну думку, зробила деяких з них ще «рівнішими». Таке враження складається, якщо вбачати в капіталізмі тільки відблиски його негативних аспектів, але ігнорувати вкорінену присутність в житті абсолютно кожної людини. Коли ми чуємо термін «конституція», то виникають миттєві асоціації з рівноправністю перед судом, законом, а також рівність у покараннях, незважаючи на соціальний стан, але, як можна побачити на практиці, це надто вже ідеалістичне уявлення про функціонування закону. Однак не варто плутати правила усталеного (класичного) капіталізму, у яких ідеться, що «треба працювати заради більшого прибутку, або програти», з правилами кумівського капіталізму який, на жаль, дуже міцно засів у сучасних реаліях та базується на хабарі високопосадовцям, а не добровільному обміні між незалежними сторонами за досягненням згоди.

В основу органічного конституціоналізму покладена насамперед не демократія, а свобода, яка їй передувала. Відповідно до Конституції України, демократії в органічному конституціоналізмі відводиться далеко не чільне місце [1]. Свобода підприємництва й ринку, інтелектуальна свобода та ін. з мінімальним втручанням держави – це основні засади американського органічного конституціоналізму, які з кожним роком все глибше проникають у принципи європейського органічного конституціоналізму, поступово витісняючи його. Критичний чинник капіталізму, на який спирається вся конституційна система, – свобода ринку [2]. Пояснити все це можна простими висловами, такими як: «все можна купити й все можна продати», а також «там, де є попит, там є і пропозиція». В умовах тотального впливу капіталізму навіть на держави з недемократичним устроєм градацію терміну «товар» можна відстежувати від чохла на телефон до акцій Нафтогазу, а його своєю чергою до зброї, наркотиків та торгівлі людьми. Особливо цінним товаром у регулюванні товарообігу деяких вищезазначених категорій є людські рішення та їх моральні принципи. Хтось каже, що якщо суддя за гроші відпустив корупціонера, то в того судді немає моральних принципів, але, що парадоксально, якби їх не було, то й купити їх неможливо було б і, як результат, нікого б не відпускали. Із цього випливає цілком обґрунтований висновок, що люди самі для себе створюють комфортні умови розвитку та заробітку, користуючись недосконалим законодавством, а небажання, неможливість чи абстрактна думка про меншовартість у розв'язанні проблем, які у зв’язку із цим виникають, пов’язана з недостатнім розумінням органічного конституціоналізму.

Окремі закони та нормативно-правові акти, що ґрунтуються на Конституції України в умовах досить нескладного маніпулювання, нехай навіть у незначних аспектах можуть створити можливість для відвертого уникнення покарання та накладання санкцій на суб’єкта. Реальними прикладами виступають факти судових процесів у так званих «гучних справах», які затягувались судами, засідання були короткими або не було можливості взагалі це судове засідання провести. З появою Вищого антикорупційного суду суди, що вели вищезазначені справи, почали швидко ухвалювали виправдовувальні вироки щодо корупціонерів, але згодом суди вищих інстанцій визнавали ці вироки незаконними й

скасовували їх [3]. До цього можна віднести проблему строків давності. Наприклад, у «бурштиновій справі» – справі НАБУ за фактом отримання неправомірної вигоди у видобутку бурштину в Україні – троє обвинувачених через значне затягування вже змогли уникнути можливого покарання за строками давності [4].

За словами Речицького, у цьому можна простежити проблему написання Основного Закону. В Україні немає чіткого усвідомлення призначення органічного конституціоналізму, а саме поняття його цінностей та мети. У пострадянському тлумаченні Основний закон закріплює основи суспільного ладу, декларує права та свободи громадян і т. ін., але сам зміст органічного конституціоналізму передбачає насамперед необхідність встановити та підтримувати горизонтальні ринкові відносини й гарантувати свободи та недоторканість індивіда та громадянського суспільства загалом. Звичайно, Україна тільки починає рухатись до «ідеалу» органічного конституціоналізму, але показовим є те, що люди своїми діями приходять до цього раніше за норми права, хоча іноді не з кращої сторони [5].

Україні, як і багатьом іншим країнам, необхідно шукати баланс між необхідним розвитком ринкової економіки, забезпеченням соціальної справедливості та захисту прав людини. Однак втілення органічного конституціоналізму постає перед численним труднощами, особливо в умовах глобалізації та посилення впливу великого бізнесу. Для балансу важливо поглиблювати розуміння принципів органічного конституціоналізму, змінювати громадянське суспільство та значно вдосконалювати законодавство.

Список використаних джерел:

1. Савчук К.Ю., Герасимов Г.І., Кравчук В.О. Цінності конституціоналізму: теоретичні аспекти: *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С.76–78.
2. Бориславська О.М. Формування європейської моделі конституціоналізму: від ідеї до конституційної системи правління. *Часопис Київського університету права.* 2018. №1. С.67.
3. Без гучних посадок: якими були перші 100 вироків Антикорупційного суду і чи варто чекати на «велику рибу». URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2023/02/27/7391156/ (дата звернення: 06.11.2024).
4. «Бурштинова справа». URL: https://nabu.gov.ua/news/novyny-burshtynova-sprava/ (дата звернення: 06.11.2024).
5. Речицький В.В. Прості цінності конституціоналізму. Конституційна асамблея: політико-правові аспекти діяльності. *Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів.* 2012. №7. С. 23.

РОЛЬ ПРАВНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Колєснік Маргарита Миколаївна
студентка І курсу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Яковенко Ю.В.

Забезпечення прав людини є однією з ключових функцій правової держави. Права людини можна визначити як невід'ємні свободи, що належать кожній людині від моменту її народження, є основою сучасного правопорядку, незалежно від національності, статі, раси, релігії чи соціального статусу індивіда. Їх захист є фундаментальною умовою

функціонування будь-якої демократичної системи, де верховенство права має абсолютний пріоритет і забезпечує стабільність суспільних відносин. У цьому контексті особлива роль належить правникам. Їх роль полягає не лише в захисті інтересів окремих осіб, а й у підтриманні соціальної справедливості через виконання своїх професійних та моральних обов'язків перед суспільством. Ці обов'язки передбачають створення умов для дотримання правопорядку, забезпечення справедливості та сприяння соціальній гармонії. Важливість ролі правників також проявляється в їхньому внеску у формування правосвідомості громадян. Освітні програми, лекції, тренінги, семінари, а також інші просвітницькі заходи сприяють підвищенню обізнаності громадян щодо своїх прав та обов'язків, а також формують культуру правозахисної активності [1].

Однією з ключових функцій правників є їхня участь у судових процесах, що є невід'ємним елементом правозахисної діяльності в правовій державі. Адвокати та юристи виконують роль представників громадян у судах, забезпечуючи всебічний захист їхніх прав і законних інтересів. Важливість їхньої діяльності виходить за межі індивідуальних справ, оскільки їхня відповідальність розповсюджується на суспільство в цілому, сприяючи утвердженню принципів справедливості та верховенства права. Саме їхня участь є визначальною умовою для реалізації права на справедливий судовий розгляд, яке закріплене в Загальній декларації прав людини (стаття 10) «…справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом» [2] і статтею 55 Конституції України, що гарантує кожному громадянину України право на судовий захист своїх прав і свобод [3]. Крім того, положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачають забезпечення незалежності суддів, що виступає ключовим чинником підтримання верховенства права та забезпечення неупередженості правосуддя [4].

Правники забезпечують дотримання належних процедур та стандартів у судових процесах, що є не лише запорукою якісного правового захисту, а й важливим чинником формування суспільної довіри до правової системи. Окрім безпосередньої участі в судових процесах, вони займаються підготовкою юридичних документів, надають професійні консультації, а також представляють інтереси клієнтів. Це вимагає не тільки глибоких професійних знань, але й здатності враховувати морально-етичні аспекти своєї діяльності, що нерозривно пов'язані із забезпеченням прав і свобод людини.

Крім цього, правники мають забезпечувати захист прав людини в умовах складних політичних і соціальних обставин, зокрема у випадках, коли розглядаються справи, що мають високу суспільну значущість або політичну чутливість. Вони повинні демонструвати професійну стійкість та етичну непохитність перед зовнішнім тиском, що може виникати як з боку інших учасників судового процесу, так і з боку владних структур або суспільних інституцій. Така стійкість особливо актуальна в умовах, коли правова система стикається із серйозними викликами, такими як корупція, політичний вплив або втручання в роботу судових органів, що підривають незалежність судової влади та ставлять під загрозу дотримання прав людини.

Судді водночас виконують центральну функцію в забезпеченні законності та справедливості через ухвалення рішень, які ґрунтуються на засадах неупередженості, об'єктивності та правової обґрунтованості. Вони діють як арбітри, забезпечуючи дотримання верховенства права й ефективний захист прав людини, що є необхідними елементами для збереження стабільності правової системи. Здатність суддів забезпечувати незалежне та справедливе правосуддя є критично важливою для легітимності судової влади та підтримання функціонування демократичного суспільства.

У багатьох європейських країнах функціонують спеціалізовані суди, однак міжнародний судовий орган, який покликаний розглядати скарги щодо порушень прав

людини з боку державних органів - це Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). Юрисдикція ЄСПЛ поширює свою дію на всі держави-члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, і включає всі питання, які стосуються тлумачення і застосування конвенції, включно з міждержавними справами й скаргами окремих осіб [5].

В Україні Конституційний Суд України також виконує важливу роль у захисті конституційних прав і свобод громадян, слугуючи інструментом забезпечення відповідності законодавчих та виконавчих актів Конституції. Це підтверджує прихильність держави до забезпечення високого рівня правового захисту. Рішення Конституційного Суду є обов'язковими для виконання всіма органами державної влади, що свідчить про його важливу функцію в системі стримувань і противаг. Отже, Конституційний Суд не лише вирішує окремі конституційні спори, але й формує загальну правову політику, сприяючи розвитку правозахисних стандартів і зміцненню принципу верховенства права в Україні.

Роль правників у забезпеченні прав людини є надзвичайно важливою та багатогранною: це як правове представництво, так і активна участь у розвитку правової політики. Вони не лише сприяють доступу до правосуддя, але й забезпечують справедливий судовий розгляд, надають юридичну допомогу найуразливішим категоріям населення та виступають у ролі правозахисників, які активно займаються моніторингом та адвокацією прав людини. Їхня діяльність має системний характер, що забезпечує стабільність правової системи, а також підтримує її адаптивність до нових викликів та умов. Вони активно займаються розробкою та впровадженням навчальних програм, семінарів, а також просвітницьких кампаній, які сприяють підвищенню рівня обізнаності суспільства щодо прав та обов'язків громадян. Незважаючи на численні виклики, такі як політичний тиск, недостатнє фінансування правозахисної діяльності та інші труднощі, правники залишаються ключовими фігурами в підтриманні верховенства права та забезпеченні захисту основних прав і свобод людини. Без їхнього внеску система правосуддя була б менш ефективною, а права людини – менш захищеними.

Список використаних джерел:

1. Книга громадянина: громадянин і держава: порадник. Дніпро : Дніпропетр. облдержадмін., 2024. URL: https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Knyha-Hromadyanyna/1-KH-Hromadyanyn-i-derzhava.pdf (дата звернення: 10.11.2024).

2. Загальна декларація прав людини (рос/укр): Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 10.11.2024).

3. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 11.11.2024).

4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII : станом на 8 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.g2ov.ua/laws/show/1402-19#Text (дата звернення: 13.11.2024).

5. Європейський суд з прав людини: питання та відповіді : посібник. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Questions_Answers_UKR (дата звернення: 12.11.2024).

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ У ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС

Колобов Владислав Олександрович
студент І курсу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Яковенко Ю.В.

Актуальним питанням сучасного правового регулювання є запобігання конфлікту інтересів у діяльності правника, що особливо важливо в умовах демократичної держави та суспільства, яке прагне дотримання принципів верховенства права. Конфлікт інтересів виникає, коли особисті інтереси правника перетинаються з його професійними обов'язками, що може вплинути на об'єктивність прийняття рішень та призвести до порушення прав клієнтів чи третіх осіб. Це явище є особливо небезпечним, оскільки ставить під загрозу суспільну довіру до правової системи й професії правника загалом.

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють питання конфлікту інтересів у діяльності адвокатів в Україні, є Закон України «Про запобігання корупції», Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Правила адвокатської етики. У цих актах закріплено обов'язок адвокатів дотримуватись принципів етичної поведінки, зокрема уникати конфлікту інтересів і дотримуватися норм професійної етики.

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», конфлікт інтересів – це суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами й обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності [1].

Конфлікт інтересів серед правників може виникати за різних обставин, наприклад, коли адвокат представляє обидві сторони в судовому спорі або надає правову допомогу особам, чиї інтереси є протилежними. За таких обставин закон передбачає необхідність відмови правника від участі в справі або ж обов'язок заявити про конфлікт інтересів, щоб забезпечити неупередженість та прозорість у процесі надання правової допомоги.

У країнах Європейського Союзу значна увага приділяється регулюванню конфлікту інтересів у діяльності правників, що є важливим компонентом професійної етики. Директива ЄС, зокрема Директива (ЄС) 2016/943 «Про захист комерційної таємниці», містять положення, що стосуються уникнення конфлікту інтересів у діяльності адвокатів, які представляють інтереси клієнтів у комерційних спорах і цивільних процесах [3].

Наприклад, у Німеччині правники повинні суворо дотримуватись норм професійної етики, що встановлюють обов'язок уникнення конфлікту інтересів. Федеральне Положення про адвокатуру передбачає, що адвокат не має права представляти суперечливі інтереси [4]. Цей принцип більш широко закріплено в Кодексі поведінки європейських адвокатів, який розповсюджує свою дію в правових системах країн ЄС, де правники зобов'язані відмовитися від ведення справи, якщо це може зашкодити інтересам хоча б одного з клієнтів [5]. Подібні механізми забезпечують високий рівень професійної етики серед правників та сприяють збереженню довіри суспільства до правової системи.

У судовій практиці нерідко трапляються випадки, коли конфлікт інтересів правників призводить до оскарження результатів розгляду справи. Наприклад, у Сполученому Королівстві в справі R. v. Bow Street Magistrates, ex parte Pinochet конфлікт інтересів адвоката, який представляв уряд Чилі, вплинув на рішення суду, що згодом було оскаржено

через наявність особистих інтересів адвоката в справі [6]. Подібні приклади ілюструють важливість суворого дотримання правових і етичних норм у питаннях, що стосуються конфлікту інтересів.

Запобігання конфлікту інтересів у діяльності правника вимагає як особистої етики, так і дієвих інституційних механізмів. У країнах ЄС такі механізми передбачають обов'язкове декларування потенційного конфлікту, розробку стандартів професійної етики, а також застосування санкцій у разі порушення [7, с. 102]. Наприклад, у Франції адвокати зобов’язані заповнювати декларації, у яких вони вказують можливі конфлікти інтересів, а в разі їх виникнення зобов’язані повідомити про це клієнта.

В Україні також розроблено низку механізмів для запобігання конфлікту інтересів. Закон України «Про запобігання корупції» вимагає від правників повідомляти про наявність конфлікту інтересів і надає їм можливість відмовитися від ведення справи [2]. Однак ефективність цих механізмів потребує подальшого вдосконалення, зокрема шляхом запровадження обов’язкових курсів з професійної етики для адвокатів та інших правників, що дозволить підвищити обізнаність про відповідні ризики.

На основі аналізу законодавства та практики країн ЄС можна запропонувати кілька рекомендацій для вдосконалення регулювання конфлікту інтересів в Україні. На зразок практики країн ЄС адвокати в Україні мають заповнювати декларації про можливий конфлікт інтересів при взятті на себе нової справи, що сприятиме прозорості та дасть змогу уникнути ситуацій, коли інтереси клієнтів можуть бути порушені [8, с. 85]. Запровадження регулярних перевірок і посилення контролю за дотриманням етичних норм, як це практикується в Німеччині та інших країнах ЄС, сприятиме підвищенню якості правничої діяльності в Україні. Використання в навчальних планах юридичних закладів освіти курсів з етики та конфлікту інтересів підготує майбутніх правників до розуміння важливості дотримання принципів етичної поведінки.

Отже, конфлікт інтересів є одним із важливих питань, що потребують належного правового регулювання та контролю в діяльності правника. Аналіз досвіду України та країн ЄС показує, що ефективне запобігання конфлікту інтересів вимагає комплексного підходу, який передбачає чіткі законодавчі норми, ефективні механізми контролю та підвищення рівня етичної свідомості серед правників. Впровадження вищезазначених рекомендацій сприятиме посиленню довіри до правничої професії, зменшенню випадків конфлікту інтересів і забезпеченню справедливого правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI: станом на 3 серп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 10.11.2024).

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII: станом на 8 листоп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text (дата звернення: 10.11.2024).

3. Directive 2016/943. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/943 /oj (date of access: 11.11.2024).

4.Bundesrechtsanwaltsordnung. *HAAY*.URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislatio ns/pologennya/bundesrechtsanwaltsordnung.pdf (date of access: 11.11.2024).

5. Charter of core principles of the european legal profession and code of conduct for european lawyers. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislatio ns/inshi-dokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ(orig).pdf (date of access: 12.11.2024).

6. Judgment - Regina v. Bartle and the Commissioner of Police for the Metropolis and Others Ex Parte Pinochet Regina v. Evans and Another and the Commissioner of Police for the

Metropolis and Others Ex Parte Pinochet (On Appeal from a Divisional Court of the Queen's Bench Division). URL: https://publications.parliament.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd990324/pino1.htm (date of access: 12.11.2024).

7. Études de Droit Comparé. Étude sur les conflits d'intérêts. Paris: JurisClasseur, 2018.

8. Декларації адвокатів у Франції як механізм контролю за конфліктами інтересів. *Études Européennes.* 2019. № 7.

ПРАВО НА ЗМІНУ СТАТІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОМАТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Кришталь Юлія Віталіївна
викладач ЦК правових фундаментальних та професійно-практичних дисциплін
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого»

В умовах викликів сучасного світу та збереження поваги до прав людини законодавче регулювання права на зміну статі є актуальною та багатогранною проблемою.

Це питання повинне мати дуже чітке та зрозуміле правове пояснення. Хоча більшість країн дозволяє своїм громадянам використовувати це право, не існує єдиного підходу до формування законодавчого закріплення та подальшої процедури.

Заборона зміни статі визнається країнами світу по-різному: деякі вважають таку заборону дискримінацією за статевою ознакою, інші – як дискримінацію за сексуальною орієнтацією. Для вирішення цієї суперечності в одній із доповідей Комісара з прав людини Ради Європи «Дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності в Європі» було надано рекомендації країнам-учасницям:

1) проводити інформаційно-просвітницьку кампанію для формування шанобливого ставлення до трансгендерів;

2) прийняти законодавство, що забороняє дискримінацію за ознакою гендерної ідентичності;

3) зарахувати трансфобне вираження ненависті до злочинів;

4) внести в законодавство надання притулку або визнання біженцем підстави переслідування за мотивами гендерної ідентичності;

5) поважати право таких осіб на свободу зібрань, асоціацій, слова шляхом забезпечення можливості отримувати, поширювати інформацію, пов'язану з питаннями гендерної ідентичності, у пресі, публікаціях, усних і письмових заявах, творах мистецтва та інших засобах масової інформації;

6) розробити швидкі й зрозумілі процедури для зміни імені та статі трансгендерів у свідоцтві про народження, у записах про акти громадянського стану, у посвідченні особи, паспорті, свідоцтві про освіту та інших аналогічних документах;

7) скасувати положення про розірвання шлюбу у випадках зміни статі;

8) поважати бажання трансгендерів вступати в шлюб; відкинути визначення трансгендерам діагнозу «психічний розлад»;

9) готувати працівників охорони здоров'я з урахуванням шанобливого ставлення до таких осіб;

10) зробити процедури зміни статі доступними за рахунок коштів соціального страхування;

11) гарантувати безпечне перебування трансгендерів у школі;

12) забезпечити доступ таким особам до ринку праці та уникання дискримінації на робочому місці [3, с. 88].

Право на зміну статі є негативним зобов'язанням держави – вона має утримуватися від втручання в приватне життя особи. Країни світу стикаються з дискусійними питаннями в правовому регулюванні: по-перше, правонаступництво в разі зміни статі, по-друге, визначення пенсійного віку, по-третє, поширення на процедуру медичного страхування.

Також залишається проблема неоднозначного ставлення суспільства до осіб, які змінили стать чи бажають це зробити в майбутньому. Особа може зазнавати як суспільного осуду, так і безпідставних утисків у різних сферах життя. Та водночас з'являється проблема, коли толерантне ставлення до транссексуальних осіб призводить до порушення прав осіб з традиційною статевою орієнтацією, наприклад, уникання будь-яких дій чи слів, що стосуються гендерної ідентифікації дитини, що в майбутньому може викликати появу психологічних проблем, пов'язаних з основами статево-рольової поведінки в суспільстві [2, с. 27].

ВООЗ за Міжнародним класифікатором відносить транссексуалізм до психічних розладів. Проте більшість фахівців визнають, що дієвим способом лікування заперечення статі є гормональна та хірургічна корекція статі відповідно гендерної самоідентифікації. У світі виділяється дві форми зміни статевої ідентичності: 1) без операційного втручання; 2) з операційним втручанням. Право на зміну статі включає в себе медичну процедуру та внесення змін до офіційних документів особи. Україна законодавчо закріпила ці аспекти, проте ця сфера ще продовжує розвиватися. Відповідно до Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 05.10.2016 р. «Про встановлення медико-біологічних та соціально-психологічних показань для зміни (корекції) статевої належності та затвердження первинної облікової документації й інструкції щодо її заповнення» медико-біологічними показаннями для зміни (корекції) статевої належності є психічний і поведінковий розлад «транссексуалізм» за Міжнародною класифікацією хвороб десятого перегляду. Соціально-психологічними показаннями для зміни (корекції) статевої належності є дискомфорт або дистрес, що обумовлені розбіжністю між статевою ідентичністю індивідуума й статтю, встановленою йому при народженні (і пов'язаними з цим гендерною роллю та/або первинними і вторинними статевими ознаками) [1].

Незважаючи на те, що світова спільнота визнає та підтримує право особи на зміну статі, усе ще є проблеми та стереотипи, з якими потрібно боротися. Можливими шляхами покращення є такі:

1) зміна статі має розглядатися не як захворювання, а як процес самовизначення особою своєї гендерної ідентичності;

2) діяльність міжнародних організацій та громадських об'єднань має бути більш активною та більше спрямованою на захист прав транссексуалів, щоб зменшити кількість стереотипів та упереджень з боку суспільства;

3) сприяння розвитку медичних послуг, які надаються для осіб, що бажають змінити стать;

4) формування несуперечливого та зрозумілого законодавства у сфері забезпечення права на зміну статі.

Список використаних джерел:

1. Про встановлення медико-біологічних та соціально-психологічних показань для зміни (корекції) статевої належності та затвердження форми первинної облікової

документації: Наказ МОЗ України від 05.10.2016 № 1041. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1589-16#Text (дата звернення: 01.11.2024).

2. Крилова Дар'я Четверте покоління прав людини в контексті взаємозв'язку правових та моральних норм. *Національний юридичний журнал: теорія та практика.* 2017. №4. С. 26–30.

3. Струс Л. Правове регулювання зміни статі. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 67. С. 86–92.

ОБ'ЄКТИВНИЙ КРИТЕРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ БЕЗСТОРОННОСТІ СУДУ ЯК СТРУКТУРНОГО ЕЛЕМЕНТУ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Круговий Дмитро Сергійович
аспірант Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України
Науковий керівник: Антонов В.О.

Відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Надзвичайно важливою умовою дотримання вказаного права є гарантування та забезпечення в національному законодавстві принципу безсторонності суду, що досягається внаслідок правової регламентації інститутів відводу, самовідводу та недопустимості повторної участі судді в розгляді справи.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), з'ясовуючи питання щодо дотримання державою права особи на справедливий суд, з огляду на пріоритет довіри, яку суди «мають вселяти суспільству й насамперед сторонам у процесі (рішення у справі *«Бочан проти України»* від 3 травня 2007 р., заява № 7577/02, п. 66 [1]), у розумінні зазначеної норми оцінює, зокрема, безсторонність національного суду як уповноваженого суб'єкта розгляду судової справи.

Безсторонність суду визначається крізь призму відсутності упередженості та необ'єктивності.

Прецедентна практика ЄСПЛ [2; 3] окреслює два критерії, на підставі яких здійснюється така оцінка, – об'єктивний та суб'єктивний.

З позиції об'єктивного критерію досліджується функціональний характер діяльності суду (будь-якого роду зв'язки між суддею та учасником процесу, оприлюднення судом до ухвалення судового рішення позиції суду щодо перспектив розгляду суті спору чи висунутого обвинувачення, обґрунтованість зміни територіальної підсудності тощо), на предмет такого її наслідку, як небезпідставність сумнівів у неупередженості суду, а також у деяких випадках – такі, що призводять до появи зазначених сумнівів, – поведінка представників держави, які не репрезентують судову владу, щодо конкретного судового процесу чи дії стосовно адвоката особи (рішення ЄСПЛ від 8 квітня 2010 р. у справі *«Фельдман проти України»*, заяви №№ 76556/01 та 38779/04, п. 98) [4].

Зауважимо, що наявність беззаперечного розмежування між суб'єктивною та об'єктивною безсторонністю суд заперечує з тих мотивів, що поведінка судді не тільки може

викликати об’єктивні побоювання щодо його безсторонності з точки зору стороннього спостерігача (об’єктивний критерій), а також може бути пов’язана з питанням його або її особистих переконань (суб’єктивний критерій) (рішення від 15 грудня 2005 р. у справі «*Кіпріану проти Кіпру*» (Kyprianou v. Cyprus), заява № 73797/01, п. 119 [5]).

Тест на об’єктивну безсторонність слугує додатковою гарантією для спростування презумпції суб’єктивної безсторонності судді в разі виникнення ускладнень при отриманні доказів для такого спростування (див., наприклад, рішення від 10 червня 1996 р. у справі «*Пуллар проти Сполученого Королівства*» (Pullar v. the United Kingdom), п. 32 [6]).

За змістом положень п. 1 ст. 6 Конвенції в її розумінні Судом забезпечення достатніх гарантій для виключення будь-якого розумного сумніву з приводу безсторонності суду покладається на національний суд «щоб виключити будь-які легітимні сумніви з цього приводу» [6].

З метою збереження іміджу неупереджених суддів ЄСПЛ наголошує на необхідності прояву судовими органами максимальної обачності щодо справ, які вони розглядають. Зокрема, така «обачність повинна відмовити їх від використання преси, навіть коли їх провокують. Саме вищі вимоги до правосуддя та високий характер суддівської посади накладають такий обов’язок» (рішення від 16.09.1999 р. у справі «*Бушемі проти Італії*» (Buscemi v. Italy), № 29569/95, § 67 [7]).

Складні питання щодо з’ясування суті об’єктивного критерію визначення безсторонності суду інколи постають і в національній судовій практиці на найвищому інстанційному рівні – рівні суду касаційної інстанції.

Прикладом, зокрема, може слугувати цивільна справа № 705/4763/22, у якій належало вирішити питання стосовно можливості розгляду справи судом апеляційної інстанції (перегляду судових рішень за відповідними апеляційними скаргами), де він у процесуальному статусі третьої особи виступає учасником справи й підставою позову про відшкодування моральної шкоди хоча й у держави є, на думку позивача, неправомірні дії саме апеляційного суду.

Ухвалою Верховного Суду від 09.10.2024 [8] зазначену справу було передано на розгляд Об’єднаної палати Касаційного цивільного суду в складі Верховного Суду з мотивів необхідності відступу від висновку колегії суддів вказаного суду, викладеного в постанові від 11.09.2024 у справі № 705/4897/22 [9] про те, що:

- «наявність у суду апеляційної інстанції статусу третьої особи не може свідчити про об’єктивно обґрунтоване побоювання щодо неупередженості суддів цього суду»;
- «участь у справі суду апеляційної інстанції як третьої особи не є підставою і для визначення підсудності в порядку статті 26 ЦПК України».

На нашу думку, остаточне вирішення цих правових питань не лише сприятиме виконанню Верховним Судом як найвищим судом у системі судоустрою України завдання щодо забезпечення сталості та єдності судової практики, а й покращить загальні умови реалізації зацікавленими особами в Україні їхнього права на справедливий суд.

Список використаних джерел:

1. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бочан проти України» від 3 травня 2007 р., заява № 7577/02. *Офіційний вісник України*. 2007. № 64. Ст. 2512.

2. Hauschildt v. Denmark, judgment of European Court of Human Rights of 24 May 1989, Application no. 10486/83, Series A no. 154, p. 21, para. 45. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57500.

3. Лужанський А. В. Безсторонній суд як об’єкт доступу в контексті міжнародних зобов’язань України. *Вісник Верховного Суду України*. № 2. 2012. С. 20-25.

4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Фельдман проти України» від 8 квітня 2010 р., заяви №№ 76556/01 та 38779/04. *Офіційний вісник України*. 2011. № 15. Ст. 639.

5. Kyprianou v. Cyprus, judgment of European Court of Human Rights of 15 December 1989, Application no. 73797/01. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71671.

6. Thomann v. Switzerland, judgment of European Court of Human Rights of 10 June 1996, Reports of Judgments and Decisions, 1996-III, § 30.

7. Buscemi v. Italy, judgment of European Court of Human Rights of 16 September 1999, Application no. 29569/95. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58304.

8. Ухвала Верховного Суду від 09.10.2024 у справі № 705/4763/22 / Верховний Суд. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122220828.

9. Ухвала Верховного Суду від 11.09.2024 у справі № 705/4897/22 / Верховний Суд. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/121570668.

НАЦІОНАЛЬНА ТА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТА ВЗАЄМОДІЇ

Нікітіна Дарина Сергіївна
студентка І курсу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Дашковська О.Р.

Важливим напрямком розвитку національної стратегії України є інформаційна безпека як невід'ємний складник національної безпеки, що особливо актуалізується в умовах сучасних викликів та воєнної агресії з боку рф. Національна безпека залежить від інформаційної безпеки, але головним вважається те, що ця залежність є прямо пропорційною, оскільки з розвитком інформаційних технологій загроза національній безпеці тільки зростає.

У ст. 17 Конституції України зазначено, що інформаційна безпека є важливою функцією сучасної української держави. Інформація набула значення зброї, потужного інструмента в руках досвідчених гравців, які можуть переслідувати різноманітні цілі – від дестабілізації суспільства до підриву міжнародної довіри. Ці гравці можуть бути як окремими особами, так й організаціями, групами чи навіть державами, які здійснюють інформаційні атаки для отримання стратегічних переваг на політичній арені.

Інформаційна безпека є правовим поняттям, що визначається як стан захищеності національних інтересів в інформаційній сфері та передбачає сукупність збалансованих інтересів особистості, суспільства й держави. Забезпечувати формування та реалізацію інформаційної політики держави покликані уповноважені державні органи, які гарантують реалізацію інформаційної стратегії. До напрямків інформаційної безпеки належить захист інформаційного суверенітету, фінансування програм, пов'язаних з інформаційною безпекою, координація функцій органів виконавчої влади. Саме налагоджена система засобів правового регулювання є запорукою реалізації інформаційної функції держави. За останні роки обсяги споживання суспільством різноманітної інформації тільки зростають, а процеси збирання, зберігання, обробки та поширення інформації стали невід'ємним

складником структури сучасного політичного управління. Вони є основою ефективного політичного впливу та розв'язання масштабних соціально-економічних завдань.

У юридичній літературі виділяють існування трьох основних напрямів гарантування інформаційної безпеки:

- захист інформаційних прав і свобод людини від порушень;
- захист інформаційних ресурсів від неправомірних дій;
- захист суспільства від потенційно небезпечної інформації, що завдає шкоду економічним, політичним та іншим інтересам.

Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» визначає, що інформаційна безпека є частиною не тільки національної безпеки, але й оборонної, економічної, політичної тощо. Із цього можна дійти висновку, що національна безпека залежить від змісту державних інтересів, що неодмінно впливає на подальший розвиток країни.

Національна безпека передбачає не тільки захист життєвих інтересів держави, але й створення стійкої системи регулювання та контролю інформаційних потоків. Це зумовлює необхідність правового та громадського контролю за обігом інформації, що передбачає запобігання її неправомірного використання та дезінформації, а також створення безпечних умов цифрових комунікацій. Сучасне інформаційне суспільство потребує активної участі державних і громадських інституцій у дотриманні стандартів інформаційної безпеки.

Як відомо, інформаційне законодавство України потребує вдосконалення відповідно до міжнародних стандартів через відсутність системності правової політики в інформаційній сфері. Як результат, багато аспектів функціонування інформаційного простору в Україні залишається недостатньо врегульованими на законодавчому рівні. Це стосується як інфраструктурних проблем, так і діяльності ЗМІ, аналітичних центрів та інших інформаційних організацій.

Отже, у сучасному світі, де інформація є стратегічним ресурсом і потужною зброєю, гарантування інформаційної безпеки є невід'ємним складником національної безпеки та правового порядку. Аналіз законодавчої бази та юридичної практики свідчить про визнання інформаційної безпеки одним з пріоритетних напрямів державної політики та провідною функцією держави. Водночас існує низка проблем, пов'язаних з недостатньою системністю та адаптивністю чинного законодавства відповідно до міжнародних та європейських стандартів.

Список використаних джерел:

1. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: Навч. посіб. / В.А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко, В.М. Желіховський. Київ: КНТ, 2006. 280 с.
2. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Київ: Норма права, 2020. 80 с.
3. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 4 лют. 1998 р. № 75/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ ТА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ РФ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗГЛЯДУ В МКС

Русецька Оксана Романівна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Крайсвітня Ю. В.

Понад десятиліття Україна потерпає від протиправних дій РФ. Армія країни-агресорки систематично порушує традиції і звичаї ведення війни та норми, зафіксовані в міжнародних конвенціях. За цей період світ став свідком нападів на цивільне населення, катувань, викрадень, а також інших грубих порушень прав людини. З огляду на це проблема кваліфікації дій РФ відповідно до чинного законодавства України та норм міжнародного кримінального й гуманітарного права є дуже актуальною.

Мета цієї розвідки полягає в з'ясуванні дій РФ в Україні, які підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, мають ознаки воєнних злочинів та злочинів проти людяності.

Починаючи з Революції Гідності, ще 25.02.2014 р., а згодом 04.02.2015 р., Верховна Рада ухвалила заяву до Міжнародного кримінального суду (далі МКС) про визнання Україною юрисдикції МКС щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, що призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21.11.2013 року по 22.02.2014 р. та постанову у формі заяви «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», що призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян» [1].

Щорічні звіти Канцелярії Прокурора Міжнародного кримінального суду містять висновки щодо вивчення ситуації й ухвали про критерії, достатні для початку розслідування в частині предметної юрисдикції та інтересів правосуддя, аналіз форм можливих діянь та розгляду справ у межах міжнародного збройного конфлікту. Враховуючи ці дані, Канцелярія знайшла підстави вважати, що, починаючи з 26 лютого 2014 р., у контексті окупації території Криму та частин Донецької і Луганської областей було вчинено низку злочинів, які підпадають під юрисдикцію МКС: умисне вбивство, передбачене підпунктами пункту 2 статті 8 статуту; тортури; зазіхання на людську гідність; незаконне позбавлення волі; примушення осіб, що охороняються, до служби у збройних силах ворожої держави; умисне позбавлення охоронюваних осіб прав на справедливе та нормальне судочинство; переміщення окремих частин населення окупованої території за її межі [6].

Крім того, у 2019 р. Канцелярія МКС дійшла висновку про те, що наявна інформація дає достатні підстави вважати, що в контексті збройного конфлікту на Сході України було скоєно щонайменше такі воєнні злочини: умисні напади на цивільних осіб та цивільні об'єкти; умисне завдання ударів по будівлях, що охороняються; умисне вбивство або вбивство; тортури та нелюдське або жорстоке поводження; зазіхання на людську гідність; зґвалтування та інші форми сексуального насильства, передбачені підпунктами пункту 2 статті 8 Статуту [1].

Завдяки судовій практиці Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії та Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди сформувався правовий базис щодо окремої групи злочинів у міжнародному кримінальному праві – СНПК (сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом). Зокрема, зґвалтування вперше переслідувалося як воєнний злочин, злочин проти людяності та акт геноциду. З появою постійно діючого МКС, що функціонує на основі Римського статуту, питання сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, отримали подальший розвиток [1].

Аналіз доказів дає можливість кваліфікувати діяння РФ та її армії як злочинні та розпочати розслідування МКС. Надають перспективи для розгляду й подальші дії агресора, особливо з 24.02.2022 року – дати повномасштабного вторгнення в Україну, коли вищезгадані злочини набули масового характеру й ознак геноциду.

Зокрема, 14 квітня 2022 р. Верховна Рада України прийняла заяву «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» (реєстр. №2188-IX), що стало наслідком відкриття правоохоронними органами скоєння масових вбивств та фактів насильства над цивільним населенням в Маріуполі та інших містах, заяв офіційних представників Російської Федерації щодо денацифікації та знищення українського народу, заборон використання української мови та знищення україномовних книг [1].

Відповідно до ст. 442 КК України геноцид визначається як діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі [5]. Стаття 6 Статуту розуміє «геноцид» як будь-яке діяння з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку: а) вбивство членів такої групи; б)заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи психічної шкоди членам такої групи; в) навмисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, які розраховані на повне чи часткове фізичне знищення її; г) заходи, розраховані на запобігання дітонародження в середовищі такої групи; д) насильницька передача дітей із однієї людської групи до іншої [6].

Таким чином, встановлено, що частина злочинів, які країна-агресорка вчиняє систематично вже не один рік, підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, мають ознаки геноциду. Маємо надію, що МКС розгляне всі ці справи та винесе справедливе рішення.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні: матеріали міжнар. наук. конф. / упоряд. та заг. ред.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Нац. шк. суддів України; Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права»; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса (м. Харків, 5 трав. 2022 р.). Харків : Право, 2022. 310 с.

2. Маєвська А. А. Злочини проти людяності: міжнародно-правовий аспект: автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 Між. народне право / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2002. 19 с.

3. Воєнні злочини ВУЕ. URL: Воєнні злочини — ВУЕ (дата звернення: 20.10.2024)

4. Про Заяву Верховної Ради України "Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій "ДНР" та "ЛНР", які призвели до особливо тяжких наслідків та масового

вбивства українських громадян": Постанова Верхов. Ради України від 04.02.2015 №12. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19#Text (дата звернення: 22.10.2024).

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 25-26. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 21.09.2024).

6. Римський Статут Міжнародного кримінального суду. *Верховна Рада України.* URL: Римський Статут Міжнародного Криміналь... | від 17.07.1998 (дата звернення: 15.10.2024).

РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ, ЩО ЗАРАЗ ВХОДЯТЬ ДО СКЛАДУ РОСІЇ, У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ: ТЕРИТОРІЇ СТАРОДУБЩИНИ

Чут Руслана Олександрівна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Крайсвітня Ю. В.

Стародубщина, територія, яка зараз входить до складу Брянської області Росії, протягом віків відігравала важливу роль у процесах формування української національної ідентичності. У різні періоди своєї історії ці землі були частиною Київської Русі, Великого князівства Литовського, Гетьманщини, а пізніше – Російської імперії. Аналіз історичної ролі цих територій є важливим для кращого розуміння процесу розвитку української нації.

Вивчення історії Стародубщини є актуальним з огляду на сучасні наукові й суспільні дискусії про українську національну ідентичність та історичні кордони сучасної України. Ці землі протягом багатьох століть були невід'ємною частиною українського етнокультурного простору. Усвідомлення їх ролі дає змогу точніше зрозуміти процеси становлення національної свідомості українського народу.

Мета дослідження – проаналізувати історичні, етнічні та культурні фактори, які вплинули на формування української нації на територіях Стародубщини. Важливо також розглянути, як російська імперська політика вплинула на зміну етнічної та культурної ідентичності цих земель.

Стародубщина відіграла важливу роль у формуванні української національної ідентичності через історичну належність до Київської Русі, Литовської держави та Гетьманщини. Однак після приєднання до Російської імперії почалося поступове зменшення впливу української культури на цих землях [4, с. 1–3].

Стародубщина впродовж століть була частиною Київської Русі, Великого князівства Литовського та Речі Посполитої, що зумовило її тісний зв'язок з українськими землями. У часи Гетьманщини вона була одним із центрів козацької автономії [3, с. 197–199]. Адміністративний центр Стародуб, як і інші козацькі території, мав значний вплив на політичне та культурне життя українців аж до кінця XVIII століття. Упродовж багатьох століть населення Стародубщини залишалося здебільшого українським, що підтримувало тісні зв'язки з іншими українськими регіонами як у мовному, так і в культурному аспектах. До XVIII століття населення Стародубщини переважно складалося з українців, проте нова політика імперії, що передбачала переселення росіян на ці землі, зумовила зміни в етнічному складі. За даними переписів у XIX столітті зросла кількість російськомовних осіб,

що водночас вплинуло на культурні традиції і мовну ідентичність регіону. Хоча до початку XIX століття українська культура була панівною на цих землях, і це доводить її важливість у контексті української етнічної ідентичності [4, с. 1–6].

Ліквідація Гетьманщини та інтеграція Стародубщини до складу Російської імперії призвели до поступової русифікації цих територій. Після адміністративної реформи 1775 року, що ліквідувала Гетьманщину, території Стародубщини стали частиною губернії, що підпорядковувалася центральній російській владі. Це призвело до поступового витіснення української мови та культури, а імперська адміністрація проводила систематичну політику з метою асиміляції українського населення. У XIX столітті інтенсивні освітні та адміністративні реформи сприяли витісненню української мови з офіційного життя регіону. Політика русифікації, що реалізовувалася Російською імперією, включала контроль над освітою, адміністративною та культурною діяльністю. Українська мова та література були під забороною в державних установах, а українські школи закривалися [2, с.184–192]. У 1863 році було видано "Циркуляр про заборону українських книг", що забороняло публікації українською мовою, чим суттєво обмежувалося культурне життя на цих територіях [5].

Під час національно-визвольного руху початку XX століття питання Стародубщини знову піднімалося, однак зрештою ця територія була інтегрована до складу Радянської Росії. У період боротьби за незалежність (1917–1920 рр.) Стародубщина могла стати частиною Української Народної Республіки (УНР), однак через політичні обставини та іноземне втручання, на жаль, цей регіон залишився під контролем Росії, що власне й позначилося на подальшій культурній політиці регіону [7, с.13–19].

Протягом 270 років з часів Хмельниччини Стародубщина безперервно перебувала в складі козацької держави або адміністративних утворень із центрами на українському Лівобережжі. Козацьке літописання, яке відіграло ключову роль у формуванні нової української національної свідомості, зародилося і розвивалося саме на Стародубщині. Яскравим прикладом є "Літопис Самовидця", у якому знайшла відображення ідеологія козацької старшини. Зі Стародубщиною пов’язано чимало діячів української історії. Місцеве коріння мали Микола Миклухо-Маклай, Леся Українка та Павло Скоропадський [6]. Це дослідження спирається на історичні джерела, що дають можливість проаналізувати багатогранний вплив Стародубщини на процес формування української нації. Методологія передбачає порівняння історичних періодів та культурних трансформацій, що відбувалися на цих територіях.

Незважаючи на сучасний адміністративний статус Стародубщини, ці землі залишаються важливими для розуміння української історії та національної ідентичності. Їхня історія та культурна спадщина є важливим елементом українського національного характеру й заслуговують на подальше вивчення в контексті національних та геополітичних процесів з урахуванням сучасної повномасштабної агресії з боку російської федерації.

Список використаних джерел:

1. Литвин В. Історія України: підручник. Київ: Альтернативи, 2006. 991 с.
2. Щупак І. Підручник з Історії України. 8 клас. Київ: Оріон, 2021. 224 с.
3. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. 8. Київ: Наукова думка, 1996. 864 с.
4. Артюх Л. Стародубщина: екскурс у минуле і стан сучасної етнографії краю. *Народна творчість та етнологія*. 2012. № 1. С. 17–24.
5. Енциклопедія історії України. Т. 3: Е-Й. Київ: Наукова думка, 2005. 672 с.
6. Коваленко І. Історичні українські землі у складі Росії. URL: Zaxid.net.
7. Чухліб Т. Мінлива доля української Стародубщини у XX столітті. *Воєнна історія*. 2012. № 1. С. 13–19.

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА СВІТСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Чорногор Наталія Сергіївна
викладач ЦК правових фундаментальних та професійно-практичних дисциплін
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого»

З початку зародження людської цивілізації державні та релігійні інститути супроводжували життя кожного члена суспільства. Будучи одними з основних елементів людського соціуму, вони розвивалися та змінювалися паралельно з розвитком та зміною людського світосприйняття.

Як зазначає І.В. Міма, релігійні норми як структурний елемент релігійної системи та дієвий соціальний регулятор активно впливають на розвиток держави й права, суспільне життя і поведінку людей, на правову систему та систему джерел права.

В аспекті впливу релігії на державу та суспільство можна виділити дві протилежні тенденції: сакралізацію та секуляризацію.

Сакралізація передбачає орієнтацію людей, їхньої поведінки, світосприйняття, світогляду, а також усієї області політичного на релігію і церкву як соціальний інститут (рідше – як інтелектуальну традицію). Це найчастіше відбувається в глибоко релігійних суспільствах, де церква має потужний вплив на всі соціальні процеси. Цілком логічним, що в таких умовах побудувати світську державу дуже важко.

Секуляризація, навпаки, означає втрату релігією своєї соціальної значущості, послаблення впливу церкви на індивідуальну й суспільну свідомість. Процеси сакралізації і секуляризації нелінійні, вони змінюють свою спрямованість і трансформуються разом з коливаннями всього простору людської історії в його інтелектуальних, політичних, психологічних та інших вимірах.

Обираючи ступінь впливу релігійних норм на правову систему та систему джерел права як критерій етимологізації держави, можемо виділити несвітські та світські типи держави.

Світська держава – це концепція, відповідно до якої держава є або прагне бути офіційно нейтральною в питаннях релігії та не підтримує на державному рівні жодної релігії або атеїстичних поглядів.

Перелік ознак світської держави наразі не має чітко окреслених кордонів та жорсткої структурованості, однак є необхідним для розуміння поняття світськості та юридичної природи світської держави. Можемо виділити найсуттєвіші ознаки світської держави, зафіксовані в науковій літературі, серед них такі:

1. Насамперед це відокремлення від держави релігійних об'єднань та об'єднань, діяльність яких спрямована на поширення ідеології, таку ознаку виділяють К.І. Козлова, О.О. Кутафін, М.В. Баглай та К.Г. Каневський. Уважаємо, це є основною умовою існування світської держави, наявність дистанції між сферами впливу державних та релігійних інституцій гарантує відсутність конфліктів між релігійними й державними діячами та установами, а також дає змогу кожному з них повною мірою реалізувати свої повноваження в наданих йому межах. Цей принцип у своїй основі схожий з принципом поділу влади, оскільки також має на меті відділення один від одного впливових публічних інститутів, а також забезпечує страхування від можливості узурпації влади (у цьому разі влади над свідомістю людей).

2. Правова рівність релігійних об'єднань. Цю ознаку виділяють такі вчені, як М.В. Баглай, П.Н. Дозорцев, Б.Н. Габричидзе, Б.П. Єлисєєв, А.Г. Чернявський, С.В. Фоміна. Це дійсно дуже важлива ознака, демократизм у будь-якій сфері життя людини вимагає рівності між учасниками суспільних відносин. Релігійне життя не виняток, для забезпечення людині права вільно визначати свою релігійну приналежність необхідно надати людині можливість вибору одного з кількох варіантів. Монополія в духовній, як і в будь-якій іншій сфері, є дуже негативним явищем, яке може призвести до негативних наслідків. В Україні в цілому ситуація у сфері забезпечення рівності релігійних об’єднань досить позитивна.

3. Неприпустимість встановлення загальнообов'язкової релігії або ідеології (Ю.Д. Казанчев, М.В. Баглай, О.О. Кутафін, М.Б. Смоленський, В.А. Туманов). Фактично це вимога, що є необхідним фундаментом, на якому можливо будувати принципи світськості. Наприклад, друга ознака – рівність, не може існувати в державі із загальнообов’язковою релігією. Загальнообов’язкова ідеологія, так само як і релігія, порушує право людини на самовизначення, роблячи її безправним гвинтиком в ідеологічній машині держави.

Виступаючи гарантом цих принципів, секулярна держава не розглядає свободу віросповідання як єдину закріплену конституційно або як найпріоритетнішу. Державне регулювання загрожує можливим обмеженням одних свобод з метою досягнення тієї ж свободи для представників інших релігій або на благо збереження інших свобод. Чим більш плюралістичне й мультиконфесійне суспільство, тим гостріше відчувається необхідність повної нейтральності держави в релігійній сфері.

Також варто пам‘ятати, що зазначений перелік ознак є базовим та може доповнюватись іншими ознаками, однак вони будуть лише деталізувати зазначені три ознаки.

Розглянувши основні ознаки світської держави, виділимо один з основних факторів, який сьогодні робить концепцію світської держави однією із стовпів існування сучасної демократії. А саме те, що відхід від конституційних принципів світськості держави, клерикалізація інститутів держави, порушення владою прав людини у сфері свободи совісті стимулює зростання етноконфесійної напруженості аж до сепаратизму й збройних конфліктів.

Саме постійна загроза виникнення конфліктів на релігійному ґрунті й була однією з причин зменшення впливу церкви на державне життя. Відсторонення держави від релігійних справ допомогло зменшити як кількість внутрішньодержавних хвилювань на релігійному ґрунті, так і релігійні війни між державами, які ще кілька сотень років тому були нормальним явищем. З поняттям світськості тісно пов’язана концепція секуляризму. Під секуляризацією (фр.: la sécularisation; від позднелат. Saecularis – мирської, світський) розуміється процес скорочення впливу релігії, релігійних інститутів і релігійного світогляду в різних сферах державного і суспільного життя. Якщо секуляризацію розглядаємо як процес, то секуляризм – це вже більше політична й ідеологічна доктрина, яка грунтується на переконанні в тому, що дії і рішення людини, особливо в політичній області, повинні базуватися на емпіричних фактах і не піддаватися впливу релігії.

Концепція секуляризму тісно пов’язана з теоріями природного права й природної релігії, що беруть свій початок в період Нового часу. До таких прав безпосередньо належать свобода совісті та віросповідання. Такі новації в науці породили погляди на релігію як особливий соціальний інститут, важливу частину (але не більше, ніж частину) культури.

Такі наукові концепції із часом почали отримувати поширення серед різних прошарків населення, що призвело до послідовного її виключення з політичної, економічної і правової сфер. У результаті в багатьох прогресивних країнах відбувалося утвердження

плюралізму релігійних поглядів (спочатку під ним малася на увазі можливість вибору будь-якої релігії, пізніше – і можливість відмови від будь-яких релігійних поглядів).

Співпрацюють держава й релігія у випадках реалізації права громадян на свободу віросповідання та гарантування можливості вільно відправляти релігійний культ. У цьому разі держава захищає громадян від незаконного порушення їх права на свободу віросповідання, захищає малочисельні релігійні організації від тиску з боку більш розповсюджених та в певному сенсі "сильніших" релігійних організацій.

Також держава йде назустріч церкві у випадках надання можливості людям відвідувати релігійні заклади та проводити релігійні обряди під час так званих релігійних свят, що проявляється в наданні в ці дні людям вихідних.

Однак існування церковних свят є неоднозначним явищем, прикладом цього може стати Україна. У нашій державі більшість церковних свят є саме православними, тобто враховуються інтереси лише релігійної більшості держави. Отже, світську державу можна схарактеризувати як спосіб організації публічної (політичної) влади, при якому держава й церква відділені та водночас взаємодіють одна з одною, немає державної або офіційної релігії, забезпечується рівність релігійних об'єднань, свобода совісті й рівноправність громадян, незалежно від ставлення до релігії в цілях досягнення балансу інтересів особистості, держави й релігійних утворень в різних сферах життя суспільства.

Саме виникнення концепції секуляризму та світської держави є логічним та природним результатом розвитку правових знань та результатом модернізації механізму розподілу влади та самої державної конструкції.

Список використаних джерел:

1.Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки: Монтеск'є. Конт. Маркс. Токвіль. Дюркгейм. Парето. Вебер / пер. з франц. Г. Філіпчук. Київ: Юніверс, 2004. 687 с.

2.Бабій М., Присухін С. Свобода совісті та свобода релігії: концептуальна матриця Католицької церкви. *Юридична наука.* 2013. № 3. С. 118–128.

3.Міма І.В. Релігійні витоки права : проблемність визначення. *Правова держава*: щорічник наук. праць Ін-ту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України / голов. ред. Ю.С. Шемшученко. 2005. Вип. 16. С. 569–577.

4.Міма І.В. Релігійні норми як соціально-правотворчі чинники суспільства. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 230–233.

5.Попсуєнко Л.О. Правовий статус християнської церкви за римським імператорським законодавством IV сторіччя: дис. д-ра. юр. н.: спец. 12.00.01. Одеса, 2006. 190 с.

СЕКЦІЯ 2.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ТРУДОВЕ ПРАВО, ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО, АГРАРНЕ ПРАВО, ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО, МЕДИЧНЕ ПРАВО.

ВАХТОВИЙ МЕТОД РОБОТИ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ

Асауленко Маргарита Федорівна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

Вахтовий метод стає все більш актуальним у зв'язку зі зростанням попиту на розробку ресурсів і розвиток промислових проєктів у віддалених районах. Це важливий елемент економічного розвитку й водночас піднімає багато соціальних, юридичних та медичних питань.

Вахтовий метод – це особлива форма організації праці, заснована на використанні трудових ресурсів поза місцем постійного проживання у випадках, коли щоденна доставка працівників на робоче місце не гарантована й вони не можуть повернутися на своє постійне місце проживання або економічно недоцільні. Цей метод зазвичай застосовується в таких галузях, як видобувна промисловість, будівництво, лісозаготівлі та георозвітки, де немає можливості щодня добиратися на роботу.

Чому ж ця робота є такою актуальною, компанії можуть оптимізувати свою діяльність, залучаючи фахівців з різних регіонів, де є нестача кваліфікованих працівників. Концентрація праці в рамках чітких циклів допомагає збільшити продуктивність за рахунок інтенсивнішого робочого ритму. Вахтовий метод сприяє розвитку регіональної інфраструктури, оскільки компанії будують тимчасові житлові комплекси, дороги, електромережі та водопостачання, які потім можуть бути використані місцевим населенням.

Однією з ключових переваг є можливість ефективного використання робочої сили у важкодоступних місцевостях, де щоденний доїзд неможливий або нераціональний. Це дає змогу компаніям реалізовувати масштабні проекти, забезпечуючи безперервність виробничих процесів і підвищуючи продуктивність праці. Завдяки залученню працівників з різних регіонів вахтовий метод також сприяє розв'язанню проблеми нестачі кваліфікованих кадрів у певних галузях.

Економічні вигоди для компаній включають зниження витрат на забезпечення постійного проживання працівників поблизу робочих об’єктів, а також можливість створення гнучких графіків роботи. Така організація праці дозволяє роботодавцям більш ефективно планувати робочі зміни, що позитивно позначається на продуктивності. Крім того, працівники отримують стабільний заробіток і періоди відпочинку, які дають змогу відновити сили та проводити час із сім’єю.

Разом із перевагами існують і значні недоліки, що впливають як на працівників, так і на роботодавців. Основним викликом є фізичне та психологічне навантаження, пов’язане з роботою в ізольованих умовах і тривалою відсутністю вдома. Це може призводити до підвищеного рівня стресу, вигорання та проблем із психічним здоров’ям, але концепція такого методу роботи також може мати позитивні особливості, оскільки компанії часто намагаюся створювати гнучкі графіки роботи із чітко визначеними періодами відпочинку для мінімізації виснаження.

Додаткові труднощі можуть виникати через необхідність забезпечення належних умов праці, житла та харчування. Роботодавці стикаються з необхідністю витрат на організацію побуту, медичного обслуговування та заходів безпеки, що може впливати на загальні витрати компанії. Недостатньо розроблене законодавство, що регулює вахтовий

метод роботи, також є проблемою, яка створює прогалини в питаннях захисту прав працівників і соціальних гарантій.

Вахтовий метод роботи не визначено на рівні законодавства як окрему форму організації праці, що призводить до невизначеності при трактуванні прав та обов'язків сторін. Спостерігаємо нестачу регулювання щодо умов проживання, оскільки немає нормативно затверджених стандартів житлових умов, харчування та медичного забезпечення працівників, які працюють за вахтовим методом. Щодо соціальних гарантій зазначимо: питання компенсацій за роботу у важких умовах, що можуть супроводжувати вахтовий метод (наприклад, тривале перебування далеко від дому), регулюються загальними нормами, які не завжди достатні.

Вахтовий метод роботи залишається важливим елементом сучасної економіки, особливо в галузях, що потребують постійної присутності працівників у віддалених районах. Проте він також супроводжується серйозними викликами, що вимагають уваги з боку роботодавців і законодавців. Важливим аспектом для подальшого розвитку цього сектору є вдосконалення законодавчої бази та запровадження програм соціальної підтримки. Слід також звернути увагу на адаптацію працівників до циклу праці та відпочинку, зменшення стресу через професійне навчання та психологічну підтримку, а також впровадження стандартів охорони здоров'я та безпеки праці.

Отже, ефективне використання вахтового методу вимагає дотримання балансу між інтересами роботодавця та правами й потребами працівників. Це дозволить не лише підвищити продуктивність праці, але й знизити соціальні ризики та ризики для здоров'я, що позитивно вплине на місцевий розвиток та добробут суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 № 322-08 . https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08 (дата звернення: 14.11.2024).

2. Положення про вахтовий метод організації робіт на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери управління Державного агентства України з управління зоною відчуження від 14 серпня 2017 № 994/30862 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0994-17 (дата звернення: 14.11.2024).

3. Закон України "Про колективні угоди та договори" від 23 лютого 2023 № 2937-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2937-20#Text (дата звернення: 14.11.2024).

ІНДИВІДУАЛЬНА МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ ВІДПОВІДНО ДО СТАТТІ 130 КЗпПУ

Гавриленко Поліна Олександрівна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

За статтею 130 КЗпП матеріальна відповідальність є одним із різновидів юридичної відповідальності, яка полягає в обов'язку працівника компенсувати завдані роботодавцю збитки в розмірі та порядку, визначених законом. Така відповідальність настає з моменту

заподіяння збитків. Вина працівника, що виникла через порушення трудових обов'язків, залишається чинною незалежно від того, чи притягується працівник до інших форм відповідальності (дисциплінарної, адміністративної, кримінальної) або застосовуються інші заходи матеріального впливу, такі як позбавлення премії.

Працівники відповідають за матеріальне відшкодування збитків, заподіяних підприємству, установі чи організації в результаті порушення своїх трудових обов'язків (ст. 130 КЗпПУ). Для притягнення працівника до матеріальної відповідальності необхідні такі умови: порушення працівником своїх трудових обов'язків; завдання підприємству прямої та дійсної шкоди; наявність вини в діях або бездіяльності працівника; встановлення прямого зв'язку між неправомірними діями або бездіяльністю працівника й завданими збитками.

Роботодавець зобов'язаний створити умови, які забезпечують належне виконання роботи та повне збереження майна, переданого працівникам. Працівники зі свого боку мають обов'язок з належною уважністю та відповідальністю ставитися до майна підприємства, установи чи організації та вживати заходів для уникнення будь-яких потенціальних збитків (ст 131 КЗпПУ). Відповідальність може бути як повною, так і обмеженою.

Повна відповідальність: згідно із законодавством працівники несуть повну матеріальну відповідальність за збитки, завдані підприємству, установі або організації, у таких випадках:

1. Укладено письмовий договір, що передбачає повну матеріальну відповідальність за збереження майна та цінностей, які були передані для зберігання або для інших цілей.
2. Майно передано працівнику на підставі разової довіреності чи інших документів.
3. Шкода завдана внаслідок кримінальних дій працівника.
4. Шкоду завдано в нетверезому стані.
5. Здійснено умисне знищення, пошкодження чи недостачі матеріалів, продукції, інструментів та інших предметів, виданих для роботи.
6. На працівника покладається відповідальність за збитки, заподіяні під час виконання трудових обов'язків.
7. Шкоду завдано поза межами трудових обов'язків.
8. Службова особа винна в незаконному звільненні або переведенні працівника на іншу роботу.
9. Шкоду завдано обладнанню, наданому працівнику для дистанційної чи надомної роботи, і воно не повернуте після звільнення.

Згідно із законодавством обмежену матеріальну відповідальність несуть:

1. Працівники несуть відповідальність за пошкодження або знищення матеріалів, напівфабрикатів, виробів, інструментів, спецодягу та інших ресурсів, наданих підприємством, через свою недбалість. Вони відповідають за шкоду в межах середнього місячного доходу працівника.
2. Керівники підприємств, установ та організацій, несуть відповідальність за збитки, заподіяні через зайві грошові виплати працівникам, неналежний облік матеріальних цінностей або недотримання заходів щодо запобігання простоям. Відповідальність обмежена їхнім середнім місячним заробітком.

Письмовий договір про повну матеріальну відповідальність укладається з працівником, який досягнув 18 років, у таких випадках:

1. Працівник обіймає посаду або виконує обов'язки, які пов'язані із зберіганням, обробкою, продажем чи транспортуванням майна або використанням цінностей, які йому передані. Перелік відповідних посад та типовий договір визначаються Кабінетом Міністрів України.

2. Особа працює за договором про дистанційну чи надомну роботу та використовує обладнання чи засоби, надані підприємством для виконання його обов'язків (ст. 135-1 КЗпПУ).

Існує три способи відшкодування збитків, завданих працівником роботодавцю (ст.136 КЗпПУ) :

1. Добровільне відшкодування.
2. Стягнення за розпорядженням власника чи уповноваженим органом.
3. Відшкодування через судовий порядок.

Збитки, завдані підприємству, оцінюються відповідно до реальних втрат на основі бухгалтерського обліку з урахуванням зносу. У разі розкрадання або навмисного пошкодження майна шкода оцінюється за ринковими цінами. Для підприємств громадського харчування та комісійної торгівлі – за цінами продажу товарів. Закон може передбачати інші правила для окремих видів майна. Якщо шкоду завдало кілька працівників, її частка визначається з урахуванням їхньої вини та відповідальності (ст. 135 з позначкою 3 КЗпП).

Матеріальна відповідальність працівників є важливим аспектом трудових відносин, що забезпечує захист майна роботодавця. Працівники несуть повну або обмежену відповідальність за шкоду, завдану через порушення трудових обов'язків залежно від ситуації. Згідно із законодавством шкода визначається за фактичними втратами, а розмір компенсації залежить від ступеня вини працівника. Відшкодування може здійснюватися добровільно, за розпорядженням роботодавця чи через судовий порядок. Важливо, що для деяких категорій працівників встановлюються спеціальні умови матеріальної відповідальності, зокрема для осіб, що працюють з майном чи здійснюють дистанційну роботу.

Список використаних джерел:

1. Кодекс Законів працю України 10 грудня 1971 Р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/322-08 (дата звернення: 20.09.2020).

2. Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівникам: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 29 грудня 1992 року № 14. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-92#Text (дата звернення: 20.09.2020).

ЩОДО ПИТАННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Гладинець Іванна Віталіївна
студентка ІІІ-БЮ (4) групи
гуманітарно-педагогічного факультету
Комунального закладу вищої освіти «Барський
гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»
Науковий керівник: Юзько Т. М.

У цивільному процесі представництво є процесуальним засобом, що дає змогу громадянам здійснювати своє право на судовий захист від порушень честі, гідності, життя, здоров'я, свободи й майна відповідно до Конституції (стаття 55) [1] та інших законів України. Воно забезпечує залучення громадян та організацій до судового процесу,

дозволяючи їм користуватися послугами юридично грамотних фахівців для ведення справ у суді та захисту їхніх суб'єктивних прав та інтересів. З розвитком суспільства сфера застосування представництва охопила широке коло як майнових, так і немайнових відносин. Значення цього інституту в суспільному житті зумовлено тим, що представництво дає можливість оптимізації та активізації придбання та реалізації суб'єктивних прав і обов'язків, а для недієздатних громадян є основним засобом їхньої участі в правовідносинах. За допомогою представництва можливо придбати й реалізувати більшість матеріальних і процесуальних цивільних, а також інших за галузевою належністю суб'єктивних прав і обов'язків.

У цивільному судочинстві правова допомога під час здійснення захисту прав та інтересів громадян, що охороняються законом, і юридичних осіб реалізовується, зокрема, у формі судового представництва. З роками розвиток суспільства потребує виникнення нових правових норм та способів їх реалізації. У зв'язку із цим значно посилюється роль знань у галузі юриспруденції і своєю чергою представництва в цивільному процесі. Це зумовлено насамперед конституційними гарантіями реалізації прав громадян на судовий захист, а також зобов'язаннями України перед міжнародними та європейськими установами щодо реалізації та захисту прав людини й громадянина. Сучасний цивільний процес орієнтований на реалізацію принципу змагальності, що вимагає відповідної правової кваліфікації від осіб, які беруть участь у справі [2, с. 87].

Згідно з нормами ЦПК України громадяни можуть вести свої справи в суді особисто або через своїх представників. Справи юридичних осіб ведуть у суді їхні органи або їх представники, діючи в межах повноважень, наданих їм законом, статутом або положенням. Необхідність у судовому представництві зумовлена різними обставинами: неможливістю дотримання змагального начала судочинства під час розгляду цивільних справ, у яких беруть участь недієздатні особи (за віковим критерієм – неповнолітні; за медичним критерієм – громадяни, визнані недієздатними в судовому порядку); неможливістю юридичних осіб, очолюваних колегіальними органами (наприклад, правліннями), безпосередньо брати участь в розгляді справи; бажанням зацікавлених осіб отримати кваліфіковану юридичну допомогу під час розгляду справи в суді і тощо.

Якщо розглядати представництво як діяльність зі здійснення повноважень, можна зробити висновок, що внутрішнє правовідношення не входить до складу цієї діяльності. Але правовідношення і не може входити до складу діяльності – навпаки, діяльність може становити зміст правовідношення. Якщо розглядати представництво як єдність правовідносин, необхідних і достатніх для досягнення мети представництва, то внутрішні правовідносини, навпаки, входять до складу представництва, хоча наявності цього правовідношення ще недостатньо для досягнення мети представництва, оскільки повноваження реалізується в стосунку до третіх осіб [3, с. 22].

Варто відзначити, що в цивільно-процесуальній літературі немає єдиної думки щодо поняття представництва в цивільному процесі. Зокрема, на думку С. І. Чорнооченко, представництво в цивільному процесі – це правовідношення, в рамках якого одна особа (представник) здійснює в суді в межах наданих їй повноважень процесуальні дії від імені та в інтересах іншої особи (яку представляють) з метою надання юридичної допомоги при розгляді цивільних справ і здійсненні захисту суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів. Вищезазначений підхід до визначення представництва не дає відповіді на питання, яким є таке правовідношення матеріальним чи процесуальним. Якщо вважати, їх процесуальними, то можна зробити висновок, що цивільні процесуальні правовідносини не можуть виникнути поза судом, що суперечить загальновизнаній в теорії цивільного процесуального права позиції, згідно з якою суд є обов'язковим суб'єктом цивільних

процесуальних правовідносин. Якщо ж вважати, що представництво в цивільному процесі – це матеріальні правовідносини, то можна дійти висновку, що інститут представництва в цивільному процесі – це інститут цивільного права, а не цивільного процесуального права, що суперечить визнаній більшістю авторів думці [4].

Існує в науці й інший погляд щодо цивільного процесуального права. Зокрема, наприклад, М. Й. Штефан, вважає, що представництво в цивільному процесуальному праві – це процесуальна діяльність особи (представника), спрямована на захист суб'єктивних прав і інтересів, що охороняються законом, іншої особи (яку представляють), що бере участь у справі, а також сприяння суду в повному й об'єктивному з'ясуванні обставин справи та в ухваленні законного й обґрунтованого рішення [5]. Інші вчені розглядають представництво через процесуальну діяльність як вчинення в цивільному процесі однією особою (представником) в межах наданих їй повноважень юридичних дій від імені та в інтересах іншої особи з метою захисту її прав та законних інтересів та (або) реалізації її процесуальних прав та обов'язків [6, с. 6].

За викладених обставин вважаємо необхідним підтримати позиції тих учених-процесуалістів, які зазначають, що представництво в цивільному процесі – це правовідносини, на підставі яких представник здійснює процесуальні дії від імені та в інтересах особи, яка бере участь у справі, з метою захисту її прав, свобод та інтересів [7, с. 107–108].

Отже, представництво в цивільному процесі є важливим механізмом забезпечення права громадян на судовий захист, гарантований Конституцією України. Воно дає змогу громадянам і організаціям використовувати кваліфікованих юристів для захисту своїх інтересів у суді. Представництво може бути законним або договірним, добровільним чи обов'язковим і залежить від особливостей осіб, інтереси яких захищаються. Сучасний розвиток права вимагає все більшої кваліфікації від представників у суді для належного захисту прав і інтересів, що сприяє реалізації принципу змагальності в цивільному процесі. Відсутність єдиної думки щодо поняття представництва свідчить про його складність і багатогранність, що потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к / 96-ВР1996. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 30, ст. 141 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
2. Цивільний процес України: підручник / за загальною ред. д.ю.н., доцента М.М. Ясинка. Київ : Алерта. 2014. 744 с.
3. Галабурда Н. А. Особливості змісту поняття представництва у цивільному праві України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2012. Вип. 3. С. 21–27.
4. Чорнооченко С.І. Цивільний процес: навчальний посібник для вузів. 3-те вид., переробл та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 417 с.
5. Штефан М. И. Цивільне процесуальне право України. Академічний курс. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 624 с.
6. Павлуник І. А. Представництво в цивільному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 20 с.
7. Балюк М. І., Луспеник Д. Д. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях): коментарі, рекомендації, пропозиції. Харків: Харків юридичний, 2008. 708 с.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ВЕТЕРАНІВ: ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ТА РЕАЛІЇ

Гарічева Анастасія Юріївна
студентка ІІІ курсу
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Тихонова Д.С.

Соціальний захист військовослужбовців та ветеранів є однією з ключових сфер державної політики, особливо в умовах сучасних викликів. В Україні ця тема набула особливого значення через війну на Сході країни та масштабну мобілізацію. Система соціального захисту військових покликана забезпечити належний рівень матеріального, медичного та психологічного забезпечення як під час служби, так і після її завершення. Проте на практиці втілення соціального захисту часто стикається з низкою проблем.

В Україні соціальний захист військовослужбовців та ветеранів регулює система нормативно-правових актів, серед яких основним є Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 1991 року [1]. Закон визначає основні положення щодо матеріального забезпечення, медичних пільг, житлового забезпечення, а також інші гарантії, які надаються військовослужбовцям та членам їхніх сімей. Крім того, важливе місце посідає Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 1993 року [2], що регулює права ветеранів на пільги, компенсації та соціальні послуги. На законодавчому рівні також визначені права на медичне обслуговування та реабілітацію військовослужбовців, зокрема через систему військових госпіталів та спеціалізованих медичних закладів. Важливим складником є надання психологічної допомоги, що передбачена законом, проте на практиці ця система ще не є достатньо розвиненою, особливо щодо посттравматичного стресового розладу (ПТСР) у ветеранів [3]. Незважаючи на чітко виписані законодавчі гарантії, реалії виконання соціальних зобов'язань часто далеко не найкращі. Однією з головних проблем є затримки з виплатою матеріальної допомоги та пенсій військовим, особливо в умовах економічної кризи. Наприклад, у 2023 році були зафіксовані численні випадки, коли ветерани не отримували вчасно виплати через бюрократичні затримки [4], що викликає обурення серед них та призводить до зростання соціальної напруги.

Ще однією проблемою є недостатнє житлове забезпечення військових. Законодавство передбачає надання службового житла, проте в багатьох випадках військовослужбовці змушені чекати на житло роками. Також важливим аспектом є забезпечення медичних послуг. Хоча законодавство гарантує безкоштовне лікування, на практиці доступ до якісної медичної допомоги для військовослужбовців та ветеранів обмежений через недостатнє фінансування військових госпіталів [5].

Варто відзначити низку позитивних прикладів, коли ветерани отримують реальну допомогу завдяки ініціативам громадських організацій та волонтерів. Наприклад, створення центрів психологічної допомоги для ветеранів на базі неурядових організацій допомогло тисячам ветеранів отримати підтримку, яку не завжди можуть надати державні інституції.

Також важливою ініціативою стало впровадження програм професійної реабілітації для ветеранів, які допомагають їм повернутися до мирного життя. Наприклад, програма «Нові можливості», яка фінансується міжнародними донорами, надає ветеранам можливість перекваліфікації та отримання нових професійних навичок [6].

Для покращення системи соціального захисту військовослужбовців та ветеранів можна врахувати такі рекомендації, як спрощення бюрократичних процедур для надання соціальних виплат та допомоги, зокрема через запровадження електронних сервісів та автоматизацію процесів. Крім того, підвищення рівня фінансування військових госпіталів та створення регіональних центрів медичної допомоги для ветеранів з розвиненою системою реабілітації та психологічної підтримки, а також розширення державних програм професійної реабілітації та адаптації ветеранів до цивільного життя, зокрема через партнерство з приватним сектором та громадськими організаціями.

Отже, законодавча база для соціального захисту військовослужбовців та ветеранів в Україні існує, проте реальне її виконання стикається із численними труднощами. Затримки з виплатами, недостатнє житлове та медичне забезпечення є основними проблемами, що потребують негайного розв'язання. Водночас громадські ініціативи та міжнародна підтримка створюють можливості для покращення ситуації. Для досягнення більш ефективного захисту військовослужбовців та ветеранів необхідно продовжувати вдосконалювати законодавство й практику його застосування.

Список використаних джерел:

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей Закон України: від 20 грудня 1991 р. № 2011-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text (дата звернення: 12.10.2024).
2. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text (дата звернення: 12.10.2024).
3. Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію ветеранів війни: Наказ Міністерства охорони здоров'я України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0237-16#Text (дата звернення: 12.10.2024).
4. Огляд затримок з виплатами соціальної допомоги ветеранам. *Соціальна політика України*. 2023. № 8.
5. Аналітичний звіт з питань медичного забезпечення ветеранів війни. *Фонд соціального захисту ветеранів*. 2023. № 3.
6. Програма професійної реабілітації «Нові можливості» для ветеранів. *Центр професійної підготовки ветеранів*. 2023. URL: https://mms.gov.ua/news/ukraina-aktyvno-vprovadzhuie-novi-mozhlyvosti-dlia-veteraniv. (дата звернення: 12.10.2024).

ПОРІВНЯННЯ ПІДСТАВ ДЛЯ РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЗА п. 8 ТА п. 13 СТ. 40 КЗпП УКРАЇНИ

Голованова Олександра Дмитрівна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

Зміни в трудовому законодавстві України відображають актуальні виклики сьогодення та намагаються забезпечити баланс між правами працівників і законними інтересами роботодавців. Особливу увагу привертає нова підстава для розірвання трудового

договору, передбачена п. 13 ст. 40 Кодексу законів про працю України (КЗпП), яка надає право роботодавцю звільнити працівника у зв'язку із вчиненням злочинів проти основ національної безпеки. Це положення потребує порівняння з уже наявною нормою – п. 8 ст. 40 КЗпП, яка стосується звільнення працівника за розкрадання майна роботодавця. Мета цієї наукової роботи – здійснити порівняльний аналіз цих норм, розглянути проблеми їх застосування та можливі наслідки для правовідносин у сфері праці.

За пунктом 8 ст. 40 КЗпП передбачено можливість розірвання трудового договору в разі, якщо працівник вчинив розкрадання майна роботодавця за місцем роботи. Підставою для звільнення є рішення суду або органу, який має право накладати адміністративні стягнення. Як підкреслюється в постанові Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1992 року № 9, таке звільнення можливе навіть у випадку, якщо до працівника раніше застосовувалися заходи дисциплінарного чи громадського стягнення.

Новою підставою для звільнення є пункт 13 ст. 40 КЗпП, запровадженою останніми змінами до трудового законодавства, що надає роботодавцю право розірвати трудовий договір у разі набрання законної сили вироком суду, яким працівника засуджено за злочини проти основ національної безпеки України. Зокрема, це передбачає такі правопорушення, як колабораційна діяльність (ст. 111-1 Кримінального кодексу України).

Відповідно варто порівняти підстави звільнення за цими пунктами. Підставою звільнення за п. 8 ст. 40 КЗпП є наявність сукупності умов, а саме: розкрадання було вчинене за місцем роботи; факт розкрадання був підтверджений судовим рішенням або постановою органу, уповноваженого на накладання адміністративних стягнень; строк для звільнення не перевищував одного місяця з моменту набрання рішенням суду або постановою законної сили.

Важливо зауважити, що при звільненні за п.8. статті 40 КЗпП роботодавець має право розірвати трудовий договір з працівником незалежно від того, чи було раніше до нього застосовано дисциплінарні стягнення.

Якщо ж описувати підставу звільнення за п. 13 ст. 40 КЗпП, то вона стосується злочинів проти основ національної безпеки України, що включає, зокрема, колабораційну діяльність. Основною підставою для звільнення є набрання законної сили вироком суду, яким працівника засуджено за такий злочин. Порівняно з п. 8 звільнення за п. 13 стосується більш серйозних правопорушень і вимагає суворішого юридичного підтвердження.

Злочини проти основ національної безпеки України – це дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 Кримінального кодексу (далі – ККУ)). Об’єктом злочину є конституційний лад України. Суб’єктом злочину можуть бути будь-які дієздатні особи. Об’єктивна сторона злочину передбачає дії, спрямовані на насильницьке порушення Конституції або на захоплення влади. Суб’єктивна сторона таких злочинів характеризується прямим умислом, оскільки винний усвідомлює наслідки своїх дій і бажає їх настання.

Крім того, до злочинів проти основ національної безпеки відносимо: 1) посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 ККУ), де об’єктом є територіальна цілісність та недоторканність України; об’єктивна сторона полягає в закликах до зміни кордонів, дій з метою анексії, окупації, а суб’єктивна сторона виражається в умислі, зокрема прямому, з наміром досягти зміни територіальних меж держави;

2) державну зраду (ст. 111 ККУ), де об’єктом є безпека України. Об’єктивна сторона може проявлятися в шпигунстві, передачі державної інформації, переході на бік ворога. Суб’єктивна сторона – це прямий умисел і мотиви, пов’язані з підтримкою агресивних дій проти України;

3) колаборaційну діяльність (ст. 111-1 ККУ), де об'єктом є суспільні відносини, пов'язані з державною безпекою. Об'єктивна сторона передбачає будь-яку співпрацю з державою-агресором. Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом та ін.

Якщо порівнювати дві зазначені підстави, то пункт 8 статті 40 охоплює випадки розкрадання майна роботодавця, незалежно від його значущості, якщо правопорушення має безпосередній зв'язок із роботою. За цим пунктом звільнення може бути ініційоване на підставі рішення суду або постанови органу, що наклав адміністративне стягнення, дозволяючи роботодавцю діяти оперативно в разі доведеного факту розкрадання. Пункт 13 статті 40 стосується тяжких злочинів, які підривають основи державної безпеки України. Він вимагає наявності вироку суду, що набрав законної сили, і застосовується лише до найбільш серйозних правопорушень, які загрожують національній безпеці.

Пункти 8 та 13 ст. 40 КЗпП України мають різну природу та охоплюють різні види правопорушень. Якщо п. 8 стосується розкрадання майна роботодавця, то п. 13 передбачає звільнення за злочини, що загрожують національній безпеці. Основні відмінності полягають у тяжкості правопорушень, юридичних процедурах та масштабах суспільної небезпеки. Проте обидві підстави мають на меті захист законних інтересів роботодавця та сприяють підтриманню належного рівня дисципліни на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text (дата звернення: 01.11.2024).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення 01.11.2024).
3. Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1992 року № 9. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92#Text (дата звернення: 01.11.2024).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Дейнека Віолета Сергіївна
доктор філософії,
викладач ЦК правових фундаментальних та професійно-практичних дисциплін
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого»

Відповідальність у трудовому праві є ключовим інститутом, який забезпечує дотримання норм трудового законодавства та зобов'язань працівників і роботодавців. Європейський досвід у цій сфері демонструє ефективні підходи до врегулювання трудових відносин, забезпечення соціального діалогу та захисту трудових прав. Мета цієї наукової роботи – розглянути основні аспекти відповідальності в трудовому праві європейських країн, включаючи особливості регулювання дисциплінарної, матеріальної та адміністративної відповідальності.

Відповідальність у трудовому праві передбачає притягнення до відповідальності сторін трудових відносин у разі порушення ними трудового законодавства або умов трудового договору. У системах трудового права країн Європейського Союзу підхід до

відповідальності базується на принципах пропорційності, ефективності та дотримання прав людини [1].

Основні види відповідальності:

- дисциплінарна відповідальність: застосовується до працівників за порушення трудової дисципліни;
- матеріальна відповідальність: передбачає відшкодування шкоди, завданої роботодавцю або працівнику;
- адміністративна та кримінальна відповідальність: застосовується в разі порушення трудових норм, що мають суспільно небезпечний характер.

У країнах Європи дисциплінарна відповідальність працівників зазвичай регулюється внутрішніми правилами роботодавця, трудовими договорами та колективними угодами.

У Німеччині застосування дисциплінарних заходів передбачено Законом про захист працівників від необґрунтованого звільнення. Роботодавець зобов'язаний надати працівнику можливість виправити поведінку до застосування суворих заходів, таких як звільнення [2].

Французьке трудове право передбачає ретельну процедуру накладення дисциплінарних стягнень. Згідно з Кодексом праці Франції, роботодавець має право притягати працівника до відповідальності лише за дії, які прямо заборонені внутрішніми правилами або законодавством [2].

Матеріальна відповідальність у трудовому праві ЄС регулюється з урахуванням економічних можливостей працівника, а також принципу недопущення експлуатації.

У Польщі працівник несе відповідальність за матеріальні збитки, завдані роботодавцю, лише в разі доведеної вини. Максимальний розмір утримань з працівника за збитки обмежується законом.

Італійське законодавство зобов'язує роботодавців доводити факт завдання шкоди працівником. Водночас працівник може бути звільнений від матеріальної відповідальності, якщо шкода завдана через недбалість або ненавмисно.

Європейські країни активно застосовують адміністративні та кримінальні санкції для захисту прав працівників та запобігання серйозним порушенням.

У Великій Британії недотримання норм охорони праці може призвести до значних штрафів для роботодавців, а в серйозних випадках – до кримінального переслідування.

У Швеції роботодавці зобов'язані гарантувати безпечні умови праці, а невиконання цього обов'язку може тягнути за собою не лише адміністративні штрафи, а й кримінальну відповідальність.

Однією з основ європейського підходу до трудового права є соціальний діалог. Він дає змогу вирішувати конфлікти між працівниками та роботодавцями через медіацію, арбітраж або спеціалізовані трудові суди [3].

У Нідерландах широко застосовуються механізми медіації в трудових спорах. Мета таких процедур – уникнути затяжних судових процесів і зберегти конструктивні відносини між сторонами.

Данія відома ефективною системою тристороннього діалогу між урядом, роботодавцями та працівниками, що дозволяє вирішувати більшість питань без залучення суду.

Європейський досвід у сфері відповідальності в трудовому праві є цінним орієнтиром для вдосконалення українського законодавства. Застосування принципів пропорційності, справедливості та соціального діалогу сприяє більш ефективному захисту прав працівників та роботодавців, а також забезпеченню стабільності трудових відносин.

Список використаних джерел:

1. Законодавство ЄС у сфері трудового права: огляд ключових директив та регламентів. URL: https://ec.europa.eu (дата звернення: 30.10.2024 р.).

2. Дисциплінарна відповідальність у трудовому праві: порівняльний аналіз (Німеччина, Франція, Польща). *Праця і право.* 2021. № 3. С. 12–18.

3. Лісенберг Т. Соціальний діалог у країнах ЄС: роль та перспективи. *Брюссель: Європейський фонд праці.* 2021. 156 с.

4. Міжнародна організація праці. Конвенції та рекомендації у сфері праці: збірник документів. Женева: МОП, 2019. 389 с.

ЕЛЕКТРОННА ТРУДОВА КНИЖКА: ЗА І ПРОТИ

Дмитренко Карина Юріївна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

Актуальним питанням на сьогоднішній день є правомірність трудових відносин між роботодавцем та працівниками. У зв’язку з модернізацією суспільства, виникає необхідність ввести цифрові ресурси у всіх галузях життя наших громадян. Такі зміни виникли й у заміні паперових трудових книжок на електронні. Про потребу оновлення трудового законодавства в частині трудових книжок висловлюються такі вчені, як В.В. Жернаков, Р.Б. Болотіна, В.С. Венедиктов, П.Д. Пилипенко та інші [2].

Згідно з Інструкцією про порядок ведення трудових книжок працівників, затвердженою Міністерством праці України, трудова книжка є основним документом про трудову діяльність працівника. Вона ведеться на всіх працівників, які працюють на підприємстві, в установі, організації усіх форм власності або у фізичної особи понад п'ять днів, зокрема й осіб, що є співвласниками підприємств, селянських господарств, сезонних і тимчасових працівників, а також позаштатних працівників за умови, якщо вони підлягають державному соціальному страхуванню [1]. Щодо форми трудової книжки думки суспільства різняться: одні вважають, що перехід на електронну версію не є ефективним через нестабільність роботи електронних носіїв. Інші, навпаки, вважать доцільним перехід з паперової версії трудової книжки на цифрову.

Мета цієї наукової роботи – визначити переваги електронних трудових книжок у сфері трудової діяльності в нашій країни. Дослідження цього питання дало змогу дійти таких висновків щодо переваг електронної книжки: 1) користуючись цифровою версією трудової книжки, працівник може в будь-який час та в будь-якому місці переглянути дані про свою трудову діяльність; 2) на відміну від паперової книжки, яка має ризик пошкодитись або загубитись, електронна версія не залежить від впливу фізичних факторів; 3) роботодавцю не доведеться зберігати та відправляти трудову книжку за запитом працівника, адже він матиме доступ до неї в електронному форматі; 4) дані про трудову діяльність та стаж роботи працівника в електронну книжку вносяться автоматично, що значно знижує ризик помилок та полегшує роботу інспекторів відділу кадрів.

Основною перевагою електронних трудових книжок є те, що ризики допущення помилок при її заповнені та настання певних форс-мажорних ситуацій є значно меншою,

ніж у паперовому варіанті. Доцільно навести приклад судової справи Шишацького районного суду Полтавської області №551/695/23.

Позивач звернувся до суду із заявою, у якій вказав, що він звернувся до Головного управління Пенсійного фонду України Полтавської області за призначенням пенсії за віком, але отримав відмову через те, що на титульній сторінці його трудової книжки не читається печатка організації, яка її видала.

На підставі розгляду справи суд прийшов до висновку задовольнити заяву позивача, оскільки він не може виправити цю помилку в трудовій книжці, оскільки підприємство, яке видало трудову книжку, було ліквідоване без правонаступника [3].

Ознайомившись із цією справою можна зробити висновок, що з електронною трудовою книжкою такої помилки можна було б уникнути.

Однак у цифровій версії наявні й певні недоліки, такі як: 1) збій у роботі електронної бази, внаслідок чого доступ до електронної книжки може бути обмеженим; 2) існує певний ризик кібератак, через який можливий витік особистої інформації працівника.

Отже, як засвідчує проведений аналіз, у сучасному світі переваги електронної книжки є набагато пріоритетнішими та доцільнішими, ніж її недоліки. Тому перехід на цифрову версію трудової книжки є важливим кроком у майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Інструкція про порядок ведення трудових книжок працівників: Наказ М-ва пр. України від 29.07.1993 № 58. П. 1.1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0110-93#Text (дата звернення: 12.11.2024).

2. Трегубенко М. Ю. Проблеми скасування трудових книжок працівників. Актуальні питання права та соціально-економічних відносин: міжнар. наук.-пр. конф.; м. Кропивницький, 8 листоп. 2018 р. С. 22-25. URL: https://vmurol.kr.ua/wp-content/uploads/2018/11/08112018zbirnik2.pdf#page=22 (дата звернення: 12.11.2024).

3. Рішення Шишацького районного суду Полтавської області від 21.07.2023 у справі № 551/695/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/112333565 (дата звернення: 12.11.2024).

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУВ УМОВАХ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Ігнатенко Вікторія Ігорівна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

Диджиталізація – це процес впровадження цифрових технологій у різні сфери життя, що сприяє автоматизації, підвищенню ефективності та продуктивності. Вона охоплює використання інтернету, штучного інтелекту, хмарних обчислень та інших сучасних технологій, впливає на бізнес, уряд і суспільство загалом, змінюючи способи ведення справ, взаємодії між людьми та доступу до послуг. Цей процес відкриває нові можливості для інновацій, створення нових продуктів і послуг, а також покращує якість життя, роблячи його більш зручним і взаємопов'язаним [1].

Умови диджиталізації змінюють трудові відносини, створюючи нові виклики та можливості, такі як поширення електронних трудових договорів, використання електронних засобів комунікації для укладання та виконання договорів, а також необхідність підвищення цифрових навичок працівників. Водночас виникають проблеми, пов'язані з конфіденційністю та безпекою даних, які потребують розв'язання на законодавчому рівні. Диджиталізація сприяє гнучкості робочого часу та місця роботи, що дає змогу працівникам ефективніше балансувати між роботою та особистим життям.

Трудовий договір – це фундаментальний документ, що регулює відносини між роботодавцем і працівником [2]. Він визначає права та обов'язки обох сторін, умови, оплату праці, робочий час, перерви, умови розірвання договору та інші важливі аспекти трудових відносин. Укладання трудового договору є обов'язковим і регулюється національним трудовим законодавством, яке водночас базується на міжнародних стандартах та рекомендаціях, таких як норми Міжнародної організації праці (МОП).

Диджиталізація істотно впливає на трудові відносини й вимагає адаптації законодавства до нових умов. Наприклад, у багатьох країнах були внесені зміни до трудового законодавства, що дозволяють укладати трудові договори в електронній формі, а також використовувати електронні підписи для їх легітимізації. Це спрощує процес укладання договорів, робить його швидшим і більш зручним для обох сторін.

Також законодавство пристосовується до нових форм зайнятості, таких як дистанційна робота та фриланс. Роботодавцям тепер необхідно враховувати специфічні аспекти управління дистанційними працівниками, забезпечення їх прав на трудову безпеку та здоров'я, а також вирішення питань, пов'язаних з конфіденційністю та безпекою даних.

Електронні трудові договори – це трудові договори, укладені в електронній формі з використанням електронних засобів комунікації і підписані електронним підписом [2]. Існує кілька видів електронних трудових договорів: повний трудовий договір, який укладається на невизначений термін і передбачає постійне працевлаштування з повним робочим графіком; тимчасовий трудовий договір, який укладається на певний термін або для виконання конкретного завдання чи проекту; частковий трудовий договір, який укладається на часткову зайнятість з неповним робочим графіком. Правове регулювання електронних трудових договорів включає декілька ключових аспектів. Форма та зміст електронних договорів повинні відповідати тим самим вимогам до форми та змісту, що й паперові договори. Вони мають містити всі необхідні умови та положення. Електронний підпис є необхідним для легітимізації електронного трудового договору й повинен мати юридичну силу та визнаватися законодавством [2].

Процес укладання трудового договору в умовах диджиталізації значно спростився та прискорився завдяки використанню електронних засобів комунікації. Спочатку роботодавці розміщують вакансії на онлайн-платформах та в соціальних мережах, що дає змогу ефективніше відбирати кандидатів. Під час відбору інтерв'ю проводяться через відеоконференції, що економить час і ресурси на поїздки. Коли вибір зроблено, трудовий договір укладається в електронній формі з використанням електронного підпису, що дозволяє уникнути паперової роботи й прискорює процес оформлення документів [1].

Укладання електронних трудових договорів має певні проблеми, такі як забезпечення конфіденційності та безпеки даних, ризики витоку інформації та кібератак. Правова достовірність електронних договорів може бути проблемою в країнах з недостатньо розвиненим законодавством щодо електронних підписів. Технічні проблеми та недостатня цифрова грамотність також можуть ускладнювати процес укладання договорів. Незважаючи на ці виклики, електронні трудові договори мають значний потенціал для

підвищення ефективності та зручності процесу укладання трудових відносин, а вдосконалення законодавчої бази та нові технології допоможуть подолати ці проблеми.

Укладання трудового договору в умовах диджиталізації економіки має свої особливості та переваги. По-перше, трудові договори можуть укладатися в електронному вигляді, що значно спрощує процес їх оформлення та зберігання. Це дозволяє швидко й зручно підписувати документи, не витрачаючи час на паперову роботу. Крім того, електронний формат забезпечує гнучкість умов договору, що дозволяє швидко вносити зміни та адаптувати їх до потреб працівника та роботодавця.

Диджиталізація також сприяє прозорості процесу укладення договорів. Використання цифрових платформ дозволяє відстежувати всі етапи укладання договору та виконання його умов, що знижує ризик виникнення непорозумінь та конфліктів. Це особливо важливо в умовах сучасної економіки, де швидкість і точність мають вирішальне значення. Однією з головних переваг диджиталізації є підвищення ефективності управління персоналом. Автоматизація процесів знижує адміністративні витрати та дозволяє зосередитися на стратегічних завданнях. Працівники можуть легко отримувати доступ до своїх трудових договорів та інших документів через інтернет, що робить процес більш зручним та доступним. Безпека інформації також є важливим аспектом диджиталізації. Використання цифрових підписів та шифрування даних забезпечує високий рівень захисту інформації, що знижує ризик її втрати або несанкціонованого доступу. Це створює додаткову впевненість у надійності та безпеці електронних документів. Отже, диджиталізація економіки значно спрощує та покращує процеси укладення трудових договорів, роблячи їх більш зручними, ефективними та безпечними для всіх учасників [1]. Діжиталізація відіграє важливу роль у майбутньому ринку праці, забезпечуючи гнучкість робочого графіка та місця роботи, що покращує баланс між роботою та особистим життям. Інтеграція штучного інтелекту та автоматизації підвищує продуктивність і створює нові робочі місця, що потребують цифрових навичок. Фриланс та гіг-економіка стають популярнішими, надаючи працівникам більше свободи у виборі роботи.

Список використаних джерел:

1. Диджиталізація на ринку праці. Плюси і мінуси електронних трудових. Новини України – останні новини України сьогодні. *УНІАН*. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/didzhitalizaciya-na-rinku-praci-plyusi-i-minusi-elektronnih-trudovih-novini-ukrajina-11158001.html (дата звернення: 16.11.2024).

2. Кодекс законів про працю України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text (дата звернення: 18.11.2024).

ОРЕНДА ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Йолохов Василь Анатолійович
студент ІІ курсу
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»
Науковий керівник: Слугоцька В.М.

Оренда земельних ділянок завжди була важливим елементом аграрного та земельного права, але в умовах воєнного стану її регулювання набуває нових аспектів, що

потребують особливої уваги. Зміни в економічному та правовому середовищі, зокрема в земельних відносинах, викликані збройним конфліктом, суттєво впливають на гарантування продовольчої безпеки та функціонування аграрного сектору. У зв'язку з воєнними діями та їхніми наслідками виникають нові виклики для орендарів та орендодавців земельних ділянок, що вимагають негайної адаптації законодавства до потреб воєнного часу.

В умовах воєнного стану, на початкових етапах, процедуру землекористування було врегульовано Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» № 2145-IX від 24.03.2022, нормами якого було внесено зміни до Земельного кодексу України [2]. Зокрема, згідно з п. 27 «Перехідних положень» Земельного кодексу України під час дії воєнного стану земельні відносини регулюються з урахуванням таких особливостей: вважаються поновленими на один рік без волевиявлення сторін відповідних договорів і без внесення відомостей про поновлення договору до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно договори оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту, строк користування земельними ділянками щодо яких закінчився після введення воєнного стану до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель», щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення, перелік яких наведений у п. 27 «Перехідних положень» ЗК України [1].

У подальшому, зважаючи на обставини, а також на необхідність оперативного реагування на виклики воєнного стану, Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» від 12.05.2022 № 2247-IX [3].

Також згодом деякі земельні правовідносини, що були заблоковані або зупинені Законом № 2145, частково були відновлені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель» № 2698-IX від 09.10.2022, який набув чинності 19.11.2022 [4].

Вищезазначені законодавчі зміни істотно вплинули на якість земельних правовідносин, що призвело до численних спорів, частина з яких досі вирішується, а деякі вже розглянуті Верховним Судом. Найбільший вплив зміни мали на орендні відносини, де орендодавцем виступає держава або органи місцевого самоврядування. У приватних земельних відносинах ситуація залишалася більш стабільною, за винятком питання автоматичної пролонгації.

Наприклад, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» визначено спрощену процедуру передання в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності (за винятком тих, що перебувають у постійному користуванні осіб, які не належать до державних, комунальних підприємств, установ, організацій), а також земельних ділянок, що залишилися в колективній власності колективного сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарського кооперативу, сільськогосподарського акціонерного товариства, нерозподілених та невитребуваних земельних ділянок і земельних часток (паїв) [2].

Спрощений порядок оренди сільськогосподарських земель державної та комунальної форми власності містить такі нововведення:

1) строк оренди земельної ділянки: станом на сьогодні – до одного року, до введення воєнного стану – від 7 до 50 років;

2) орендна плата складає: станом на сьогодні – не більше 8% від НГО земельної ділянки, до введення воєнного стану – може перевищувати 12% від НГО земельної ділянки;

3) форма договору: станом на сьогодні – лише в електронній формі, до введення воєнного стану – у письмовій формі;

4) виникнення права оренди землі: станом на сьогодні – реєстрація договору, до введення воєнного стану – реєстрація права оренди землі;

5) пролонгація договору: станом на сьогодні – неможлива до введення воєнного стану – можлива;

6) передача земельних ділянок: станом на сьогодні – без земельних торгів, до введення воєнного стану – за результатами земельних торгів.

7) наявність кадастрового номера: станом на сьогодні – за наявності, до введення воєнного стану – обов'язкова умова договору [1, 4].

Отже, з початком введення воєнного стану земельне законодавство України зазнало низки суттєвих змін, спрямованих на швидке реагування та адаптацію процедур землекористування до нових умов. Прийняті нормативні акти дали змогу спростити та прискорити передачу в оренду земельних ділянок, зокрема державної та комунальної власності, що стало важливим кроком для гарантування продовольчої безпеки країни. Спрощення процедур оренди, зокрема зменшення орендних строків, обмеження орендної плати, електронну форму укладення договорів і скасування обов'язкових торгів, допомогло забезпечити швидкий доступ до земельних ресурсів в умовах надзвичайної ситуації.

Однак, попри переваги оперативного реагування, нові правила також призвели до ускладнення деяких земельних правовідносин, що зумовило виникнення спорів і судових розглядів, зокрема щодо орендних договорів. Найбільше впливу зміни мали на відносини з державними та комунальними орендодавцями, тоді як у приватному секторі стабільність зберігалася, за винятком питання автоматичної пролонгації договорів.

У цілому адаптація земельного законодавства в умовах воєнного стану продемонструвала гнучкість правового регулювання для підтримки сільськогосподарського виробництва й забезпечення продовольчих потреб країни, одночасно вказуючи на необхідність вдосконалення правової бази для зменшення ризиків правових колізій.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text (дата звернення 09.11.2024).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 № 2145-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text (дата звернення 09.11.2024).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 № 2247-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text (дата звернення 10.11.2024).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель : Закон України від 09.10.2022 №2698-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-20#Text (дата звернення 10.11.2024).

СКЛАДНОЩІ РОЗІРВАННЯ РОБОТОДАВЦЕМ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ У ВИПАДКУ ПОНОВЛЕННЯ НА РОБОТІ ПРАЦІВНИКА, ЯКИЙ РАНІШЕ ВИКОНУВАВ ЦЮ РОБОТУ ВІДПОВІДНО ДО ПУНКТУ 6 СТАТТІ 40 КЗПП

Кольчик Вікторія Ігорівна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

Пункт 6 частини 1 статті 40 Кодексу законів про працю України (КЗпП) надає роботодавцю право розірвати трудовий договір із працівником, якщо суд поновив на посаді іншого працівника, який раніше обіймав цю посаду й був незаконно звільнений [1]. Це положення спрямоване на виконання судового рішення та відновлення прав працівника, звільненого з порушенням трудового законодавства, дозволяючи йому повернутися на своє робоче місце.

Захист права працівника на поновлення після незаконного звільнення має важливе значення для стабільності трудових відносин і відновлення справедливості. Поновлення на посаді є одним із заходів захисту трудових прав і сприяє відновленню трудових відносин між працівником та роботодавцем. Судове рішення про поновлення не лише скасовує незаконний наказ про звільнення, але й зобов'язує роботодавця офіційно оформити поновлення працівника на його попередній посаді, що підтверджується спеціальним наказом.

Навіть якщо роботодавець видав трудову книжку й здійснив розрахунок, ці дії не припиняють трудових правовідносин, якщо наказ про звільнення визнано незаконним. У разі відмови роботодавця добровільно виконати рішення, можуть бути застосовані примусові заходи через виконавче провадження. Згідно з міжнародною Конвенцією МОП № 158, якщо поновлення неможливе або недоцільне, працівникові має бути виплачена компенсація, що додає гнучкості в подібних випадках [2].

Поновлення працівника на попередній посаді після незаконного звільнення також супроводжується низкою складнощів для самого працівника й організації. Основною проблемою є юридичні аспекти. Якщо працівник був незаконно звільнений або переведений на іншу посаду, він має право на поновлення на попередній посаді через суд, а також на виплату середнього заробітку за час вимушеного прогулу (ст. 235 КЗпП України). Крім того, якщо в документах працівника неправильно зазначено причину звільнення, це може ускладнити його працевлаштування. У такому разі орган, що розглядає трудовий спір, зобов’язаний змінити формулювання причин звільнення і виплатити компенсацію за час вимушеного прогулу.

Організаційні складнощі можуть виникнути через необхідність інтеграції старого працівника в нові умови, якщо в цей час на його місце вже прийнято нового працівника. Це може призвести до конфліктів у колективі або суперечок щодо того, хто має залишитися на посаді. Також старому працівнику може бути складно адаптуватися до змін, які сталися в період його відсутності, таких як нові обов’язки або впроваджені технології.

Роботодавець може запропонувати новому працівнику іншу посаду, якщо така є, але це не завжди задовольняє його, адже нова посада може мати гірші умови або нижчу оплату. За відсутності рівноцінної вакансії новий працівник змушений погоджуватися на менш вигідні умови або шукати роботу самостійно.

Фінансові питання також можуть стати проблемою для роботодавця. Якщо працівник працював без трудового договору, орган, що розглядає трудовий спір, може зобов'язати компанію виплатити йому заробітну плату не нижче за середню в галузі за відповідний період, а також компенсацію за час вимушеного прогулу. У разі затримки видачі трудової книжки або порушення інших умов, підприємство може бути змушене компенсувати ці втрати. Отже, поновлення працівника на роботі після звільнення може бути складним процесом, що передбачає юридичні, організаційні та фінансові труднощі для компанії.

Пункт 6 частини 1 статті 40 КЗпП, з одного боку, спрямований на забезпечення справедливості для незаконно звільненого працівника, але також може порушувати стабільність для нового працівника, який не завжди захищений від вимушеного звільнення. Ситуації поновлення на посаді вимагають збалансованого підходу з урахуванням інтересів усіх сторін. Подальший розвиток законодавства має забезпечити захист прав нового працівника через компенсаційні механізми, можливість пропонування альтернативної посади та розширення інструментів для вирішення конфліктів. Це дозволить створити стабільнішу й справедливішу систему трудових відносин, що враховує права всіх учасників.

Список використаних джерел:

1. Кодекс Законів працю України 10 грудня 1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/322-08 (дата звернення: 20.09.2020).
2. Конвенція МОП №158 про припинення трудових правовідносин від 22 червня 1982 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_005#Text (дата звернення: 20.09.2020).

ТРУДОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кравцова Надія Олексіївна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

Трудові правовідносини в умовах воєнного стану набувають особливого значення, адже в цей період виникають ситуації, які не регулюються звичними нормами трудового законодавства. Під час війни виникає необхідність у швидкому реагуванні на виклики, що призводить до змін в організації роботи, умовах праці та можливостях виконання трудових обов'язків. Проте, незважаючи на складність ситуації, трудові права працівників залишаються важливим елементом правової системи, і їх потрібно захищати навіть у таких екстремальних умовах.

Однією з головних змін у трудових відносинах під час воєнного стану є можливість роботодавців в односторонньому порядку змінювати умови праці. Це може стосуватися зміни робочого графіку, введення віддаленої роботи або навіть переведення працівників на інші посади, якщо це необхідно для забезпечення безперебійної роботи підприємства. Такі зміни зазвичай відбуваються без згоди працівника, що може викликати певне напруження в колективі. Однак, зважаючи на критичні обставини, законодавство дозволяє такі дії для гарантування безпеки й ефективності.

Ще одним важливим аспектом є можливість тимчасового припинення трудових відносин. У період воєнного стану може виникнути необхідність у призупиненні діяльності підприємств або скороченні обсягу роботи. У таких випадках працівники можуть бути переведені в стан простою або звільнені з роботи. Варто зазначити, що під час простою працівники зазвичай отримують часткову заробітну плату, однак це залежить від можливостей роботодавця та конкретних обставин. У випадку звільнення працівники мають право на компенсацію відповідно до трудового законодавства, але в реальності отримання цієї компенсації може бути ускладнене через економічні труднощі, з якими стикаються підприємства.

Особливої уваги заслуговує питання мобілізації працівників. У період воєнного стану чимало громадян підлягають мобілізації для захисту країни, і це безпосередньо впливає на їхні трудові правовідносини. Важливо розуміти, що мобілізовані працівники зберігають своє місце роботи та заробітну плату на час виконання військового обов’язку. Це гарантується законодавством, і роботодавці не мають права звільняти таких працівників або змінювати їхні трудові права. Проте в реальних умовах можуть виникати складнощі з виплатами заробітної плати, особливо якщо підприємство перебуває в зоні активних бойових дій або зазнає економічних втрат.

Додатково варто згадати питання соціального захисту працівників під час воєнного стану. У цей період працівники можуть потребувати додаткових гарантій, таких як оплачувані відпустки, матеріальна допомога або підтримка з боку держави. Однак через обмеженість ресурсів та загальну економічну кризу надання таких гарантій може бути ускладнене. Держава намагається розробити програми підтримки для найбільш вразливих категорій працівників, але їх ефективність залежить від багатьох факторів, зокрема від стабільності економічної ситуації.

Продовжуючи розгляд питання трудових правовідносин під час воєнного стану, важливо звернути увагу на правове регулювання відпусток. У період війни працівники можуть бути змушені брати відпустки без збереження заробітної плати через економічні труднощі на підприємствах або зупинення їхньої діяльності. Законодавство дозволяє надавати такі відпустки за згодою працівника, але в умовах воєнного стану ця норма може застосовуватися більш гнучко через непередбачуваність ситуації. Водночас обмеження в правах на щорічні оплачувані відпустки не передбачені, і працівники мають право на їхнє отримання відповідно до встановлених норм. Однак реалізація цього права може бути ускладнена через потреби в безперервній роботі окремих галузей, особливо тих, що пов'язані з обороною або критично важливими послугами.

Особливу увагу слід приділити тим працівникам, які змушені працювати в небезпечних умовах, наприклад, у зонах активних бойових дій. У такій ситуації постає питання гарантування їхньої безпеки та надання відповідних компенсацій за роботу в складних умовах. За трудовим законодавством працівники мають право на додаткові виплати за ризикову роботу, а також на забезпечення засобами захисту. Однак на практиці підприємства часто не мають можливості надавати такі компенсації в повному обсязі, і працівники стикаються з ризиком для життя без належної фінансової підтримки. Це викликає потребу в удосконаленні механізмів державної підтримки таких працівників, а також у створенні спеціальних фондів для виплат у подібних випадках.

Окремо варто зазначити ситуацію з працевлаштуванням внутрішньо переміщених осіб. Війна змушує багатьох людей залишати свої домівки та шукати нові місця роботи в інших регіонах. Це створює нові виклики для ринку праці, оскільки такі працівники потребують соціальної підтримки та допомоги в адаптації на нових робочих місцях. Важливо, щоб підприємства й організації створювали умови для швидкого

працевлаштування переселенців, надаючи їм можливість отримувати кваліфікацію або перенавчання в разі необхідності. У свою чергу, держава повинна підтримувати таких працівників через програми тимчасової зайнятості або інші форми соціальної допомоги, щоб забезпечити стабільність ринку праці в умовах воєнного стану.

Таким чином, трудові правовідносини під час війни перебувають під значним тиском, але водночас вони є важливим складником економічної стабільності країни. Захист прав працівників та забезпечення їхнього добробуту залишається одним із пріоритетів державної політики навіть у складних умовах. Основним завданням є знаходження балансу між потребами бізнесу, що змушений працювати в кризовій ситуації, та правами працівників, які мають отримувати справедливі умови праці й належні соціальні гарантії. Удосконалення правових норм та створення нових механізмів підтримки працівників під час воєнного стану допоможуть мінімізувати негативні наслідки для ринку праці та забезпечити відновлення економіки в майбутньому.

Отже, трудові правовідносини під час воєнного стану зазнають значних змін, що викликані надзвичайними обставинами. Незважаючи на це, основні трудові права працівників залишаються захищеними, хоча їх реалізація може бути ускладнена. Роботодавці отримують більше повноважень для адаптації роботи підприємств до нових умов, проте це не має порушувати прав працівників. Законодавство забезпечує певний баланс між інтересами обох сторін, але в реальності він може бути порушений через об'єктивні причини, зокрема економічні та безпекові виклики.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 27.10.2024).
2. Кодекс законів про працю України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n134 (дата звернення: 27.10.2024).
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. № 25. ст. 123. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20 (дата звернення: 27.10.2024).
4. Юридична газета. Трудові відносини під час війни: аналітика та поради. URL: https://yur-gazeta.com (дата звернення: 27.10.2024).

ЕЙДЖИЗМ: ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЧИ ВИМОГА РОБОТИ

Лізенко Юлія Сергіївна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В. С.

Ейджизм, або дискримінація за віковими ознаками, є однією з форм упередженого ставлення, що все частіше обговорюється в контексті сучасного суспільства. Питання про те, чи є ейджизм порушенням прав людини або необхідною вимогою для виконання певної роботи, є складним і багатогранним. Чи обґрунтовано встановлення вікових обмежень у різних сферах? Чи є вона виключно проявом дискримінації та обмеженням прав людини? Ці питання потребують детального аналізу.

У багатьох країнах спостерігається тенденція до старіння населення, що робить проблему ейджизму особливо актуальною для ринку праці. Люди старшого віку часто стикаються з упередженням та обмеженнями в можливостях працевлаштування, кар'єрного зростання чи професійної реалізації. Ця проблема є правовою, етичною та соціальною, адже ейджизм порушує права людини на рівні можливості, незалежно від віку, що суперечить нормам міжнародного права та національним антидискримінаційним законодавствам. Однак деякі роботодавці обґрунтовують свої дії вимогами професії, які начебто виправдовують вікові обмеження, що породжує нові етичні дилеми.

Ейджизм (ageism) – це дискримінація людини за її віковою приналежністю, що трапляється як у формальних, так і в неформальних аспектах суспільного життя. Він проявляється в схильності сприймати та співпрацювати лише з тими, хто відповідає заздалегідь визначеним віковим критеріям [1]. Насамперед варто визнати, що ейджизм здебільшого розглядається як порушення прав людини. Люди похилого віку та молодь часто стикаються з упередженим ставленням, яке виражається у вигляді відмови в працевлаштуванні, обмеженому доступі до певних можливостей або нижчій оплаті праці. Основний аргумент критиків ейджизму полягає в тому, що вік не має бути підставою для обмеження прав людини. Відповідно до Загальної декларації прав людини всі люди мають право на рівність перед законом, незалежно від їхнього віку.

Ейджизм, як і інші форми дискримінації, складається з різних елементів, зокрема: стереотипізація, тобто формування безпідставних уявлень про поведінку й мислення, які зазвичай не мають реального обґрунтування; дегуманізація – позбавлення людини людських характеристик та асоціація її з негативними образами, наприклад, через використання таких слів, як «інвалід», «карга», «малявка»; інвізибілізація – ігнорування й усунення певних вікових груп з участі в суспільному житті, нехтування їхніми потребами та інтересами; інфантилізація – навмисне приписування молоді й людям похилого віку рис, схожих на дитячі, що створює враження їхньої нездатності до самостійного життя та обмеженої дієздатності [2, с. 51].

Ейджизм створює бар'єри, які обмежують доступ до повноцінної участі в суспільному житті. Старші люди часто вважаються менш здатними до навчання новим технологіям або адаптації до швидких змін, однак такі уявлення не завжди відповідають дійсності. Крім того, молодь часто вважають недостатньо кваліфікованою або недосвідченою, що також позбавляє її можливостей для кар’єрного зростання.

Проте в деяких випадках вік може розглядатися як об'єктивний критерій. Наприклад, у професіях, де потрібна висока фізична витривалість або швидкість реакції, можуть виникати вікові обмеження. Наприклад, авіаційні компанії можуть вимагати від пілотів зупинити свою кар'єру після досягнення певного віку з метою безпеки, оскільки фізичні та когнітивні функції можуть знижуватися з віком. Це рішення базується не на упередженні, а на безпеці пасажирів і самої людини.

Щодо молоді, то відсутність досвіду також може обґрунтовано впливати на рішення роботодавців. У деяких сферах важливо мати певний професійний досвід, і молоді фахівці можуть не володіти достатнім рівнем знань, необхідним для виконання складних завдань.

За твердженням А. Назарець і Д. Гошовської, у понятті ейджизму виокремлюють кілька основних аспектів. Перший аспект охоплює розмежування когнітивної, афективного та поведінкового складників цього явища: стереотипи належать до когнітивного складника, упередження – до афективного, а дискримінація – до поведінкового. Такий підхід допомагає краще розуміти, що люди думають, відчувають і як діють стосовно певної вікової групи. Другий вимір стосується поділу ейджизму на позитивні та негативні прояви, причому, за словами дослідників, позитивний ейджизм трапляється рідше, ніж негативний [3].

Дослідження, проведені Агентством ЄС, показали, що до найбільш вразливих груп, схильних до множинної дискримінації, належать жінки з інвалідністю, літні жінки, молоді чоловіки, представники етнічних меншин, люди з інвалідністю, які є геями, трансгендерами, а також літні й молоді люди серед гомосексуалістів і трансгендерів та літні люди з інвалідністю. У межах дослідження було встановлено, що молодий або літній вік є підставою для множинної дискримінації в п'яти із семи найпоширеніших випадків [4].

Отже, щоб знайти баланс між вимогами до віку в роботі та правами людини, слід уважно аналізувати кожен конкретний випадок. Якщо вікові обмеження встановлюються виключно через стереотипи, це варто розглядати як порушення прав. Однак якщо певні вікові вимоги обґрунтовані об'єктивними факторами (як у разі з фізичними вимогами до професії), то їх можна розглядати як доцільні.

Компанії та організації можуть докласти зусиль для створення інклюзивного середовища, де люди різного віку матимуть рівні можливості. Наприклад, надання програм навчання та перекваліфікації дає змогу старшим працівникам опановувати нові навички, а молодим – здобувати досвід під керівництвом старших колег. Так можна зменшити прояви ейджизму в суспільстві та зберегти продуктивність на високому рівні.

Ейджизм є складним питанням, яке потребує обережного підходу. Важливо, щоб суспільство враховувало як права людини, так і об'єктивні вимоги певних професій. Вікові обмеження мають ґрунтуватися на конкретних потребах, а не на стереотипах. Лише такий підхід допоможе забезпечити повагу до гідності кожної людини та створення інклюзивного суспільства, де вік не є перешкодою для розвитку.

Список використаних джерел:

1. Сейко Н. Ейджизм (ageism). Енциклопедія прав людини: соціально педагогічний аспект. URL:http://eprints.zu.edu.ua/23740/1/Сейко_Н.PDF (дата звернення: 12.11.2024).
2. Єлігулашвілі М., Федорович І., Пономарьов С. Організація навчання з питань дискримінації: практичний посібник. Київ, 2015. 136 с.
3. Анастасія Н., Гошовська Д. Ейджизм як проблема дискримінації молодих людей. *Психологічні складові сталого розвитку суспільства: пошук психологічного обґрунтування на виклики сучасності*. 2022. С. 99.
4. Bublienė, R., & Jurkevičius, V. Multiple discrimination and inequality: A comparative analysis of the European Courts case law in the context of sustainable business development. 2020.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОЛЕКТИВНО-ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Люнькова Анастасія Костянтинівна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

Проаналізуємо перспективи розвитку колективно-договірного регулювання в трудовому праві України з урахуванням чинного законодавства та наукових підходів.

Колективний договір є ключовим правовим інструментом для врегулювання трудових відносин, що поєднує публічно-правові та приватно-правові аспекти. Особлива увага приділяється питанням ефективності колективних договорів як механізму захисту прав працівників та розвитку соціального партнерства. Метою роботи є дослідження перспектив розвитку колективно-договірного регулювання в трудовому праві України та визначення шляхів удосконалення цього інструменту для підвищення ефективності захисту трудових прав працівників. Ефективність колективного договору оцінюється за його здатністю відображати правове призначення, змістовність умов та можливість контролю за виконанням зобов'язань. Ключовим є підвищення рівня трудових прав і гарантій працівників, що є основною метою колективного договору. Якість цих прав безпосередньо впливає на ефективність колективного регулювання, тому забезпечення належного рівня прав є основним критерієм успіху цього інструменту.

Згідно із Законом України «Про колективні угоди та договори», основними принципами колективних переговорів є дотримання законності та верховенства права, рівноправність і незалежність сторін. Переговори мають бути добровільними, із зобов'язанням виконувати досягнуті домовленості, а також забезпечувати ретельний розгляд пропозицій кожної зі сторін. Важливими є взаємна повага, готовність до компромісів та пріоритет узгоджувальних процесів. Усі учасники мають нести відповідальність за виконання зобов'язань та уникати дискримінації [2].

Сьогодні ринкова економіка та різноманітні форми власності вимагають адаптації правового регулювання трудових відносин, особливо в Україні, де держава, визнаючи себе соціальною, правовою та демократичною, має активно захищати права своїх громадян, зокрема працівників. Це передбачає не лише забезпечення їхніх прав, а й удосконалення правової системи. Одним з основних інструментів у цьому є колективно-договірне регулювання, зокрема колективний договір [1, с. 162].

Згідно з КЗпП держава має дві ролі в соціальному партнерстві: з одного боку, як роботодавець, який володіє частиною засобів виробництва, а з іншого – як гарант дотримання трудових законів і підтримки соціального миру. Соціальне партнерство в трудовому праві виступає як механізм досягнення балансу між працівниками, роботодавцями та державою. Однак рівень захисту трудових прав часто залежить від готовності й можливостей конкретного підприємства, що визначає рівень договірних гарантій. Незважаючи на важливість колективно-договірного регулювання для захисту прав працівників, ефективність колективних договорів на підприємствах залишається низькою. Часто колективні договори містять формальні або суперечливі пункти, а також положення, що не відповідають трудовому законодавству або не мають відношення до предмета регулювання [3]. Перспективи розвитку колективного договору мають оцінюватися не лише за змістовою частиною, але й за тим, наскільки повно відображено правове призначення договору та забезпечено механізми контролю за виконанням зобов'язань. Визначення ефективності колективних договорів вимагає врахування як якісного наповнення, так і розв'язання актуальних проблем колективно-договірного регулювання на рівні конкретних підприємств чи організацій. Крім того, важливим показником є реальна ефективність заходів, що прописані в договорі. У контексті перспектив розвитку колективно-договірного регулювання в Україні необхідно зосередитися на вдосконаленні цих аспектів, щоб забезпечити більшу ефективність цього інструменту в захисті прав працівників.

Перспективи розвитку колективно-договірного регулювання в Україні вимагають удосконалення правових та організаційних аспектів цього інструменту. Для підвищення ефективності колективних договорів необхідно чітко визначити їхнє правове призначення,

покращити зміст умов та забезпечити контроль за виконанням зобов'язань. Важливим є також покращення взаємодії між локальними договорами та угодами на вищих рівнях. Роль держави як гаранта трудових прав має бути посилена, а колективно-договірне регулювання адаптоване до сучасних економічних умов для забезпечення належного захисту прав працівників.

Список використаних джерел:

1. Гетьманцева Н.Д. Особливості правового регулювання трудових відносин : монографія. Чернівці : Технодрук, 2015. 592 с.
2. Про колективні угоди та договори : Закон України від 23.02.2023 № 2937-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2937-20#Text (дата звернення: 14.11.2024).
3. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII: станом на 27 верес. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text (дата звернення: 14.11.2024).

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК МЕХАНІЗМ ВИРІШЕННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ У СУЧАСНОМУ ПРАВІ

Мазурок Владислава Юріївна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

Актуальним питанням щодо вирішення трудових спорів у сучасному світі є соціальний діалог, він є важливим та обов’язковим механізмом у сучасному праві для вирішення різних конфліктів, а також у цілому для забезпечення стабільності трудових відносин. В Україні цей механізм регулюється Законом України «Про соціальний діалог», який зазначає загальні принципи та форми взаємодії між працівниками, роботодавцями та державою, а також він визначає поняття соціального діалогу – це процес визначення та зближення позицій, досягнення певних спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади й місцевого самоврядування з питань формування та реалізації державної соціальної політики, регулювання трудових, соціальних та інших відносин. Завдяки соціальному діалогу узгоджуються інтереси всіх сторін, він ефективно вирішує та попереджує конфлікти в трудових правовідносинах [1].

Нормативно-правова база з питань соціального діалогу складається не тільки із Закону України «Про соціальний діалог в Україні», а також базується на Конституції України й складається із законів України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", "Про організації роботодавців", "Про колективні договори і угоди", "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)", трудового законодавства, інших нормативно-правових актів [1]. Не дивлячись на достатньо велику нормативно-правову базу, яка включає норми про соціальний діалог, вважаємо, що він має низку проблем, а саме: недосконаліть визначення поняття соціального діалогу, також неповний перелік його органів та організаційно-правових форм. Для підвищення ефективності соціального діалогу необхідно вдосконалити законодавство, зокрема доповнити Кодекс

законів про працю України окремою главою саме про соціальний діалог. Крім недоліків, він має й численні переваги. По-перше, соціальний діалог допомагає забезпечити баланс інтересів сторін у трудових відносинах, що сприяє зниженню напруги та підвищенню продуктивності. По-друге, через його механізм можна запобігти конфліктам, що призводять до різних втрат та в цілому негативно впливають як на працівників, роботодавців, так і в цілому на компанію. По-третє, соціальний діалог покращує трудові відносини, оскільки забезпечує участь працівників у прийнятті різних важливих рішень.

Важливим моментом є вдосконалення українського законодавства до стандартів Європейського Союзу, що включає ратифікацію відповідних конвенцій міжнародної організації праці та здійснення директив Європейського Парламенту. Європейський досвід показує, що ефективний соціальний діалог сприяє стабільності в трудових відносинах та підвищенню рівня соціального захисту як працівників, так і роботодавців. Уніфікація законодавства України з ЄС є важливим кроком до європейських норм. Вона сприяє підвищенню рівня правової культури, захисту прав громадян та створенню сприятливих умов для економічного, трудового та в цілому соціального розвитку.

Отже, соціальний діалог є невід'ємною частиною ефективного вирішення трудових спорів у сучасному праві. Завдяки йому вдається досягти консенсусу, захистити інтереси як працівників так і роботодавців, а також забезпечити соціальну стабільність. У майбутньому розвиток соціального діалогу повинен стати пріоритетом державної політики для збереження стабільних та хороших трудових відносин.

Список використаних джерел:

1. Про соціальний діалог в Україні: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text.

ПРИНЦИП ЦІЛЬОВОГО ВІДШКОДУВАННЯ СУДОВИХ ВИТРАТ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Медвєдєв Владислав Ігорович
аспірант кафедри цивільної юстиції
та адвокатури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Овчаренко О.М.

Одним із базових правил (принципів) розподілу судових витрат у цивільному судочинстві є відшкодування стороні, на користь якої ухвалене судове рішення, понесених нею належних та необхідних судових витрат. У деяких іноземних джерелах це правило тлумачиться як засада цільового відшкодування судових витрат [1, с. 356].

У цивільному процесі України принцип цільового відшкодування судових витрат знайшов своє нормативне відображення на рівні Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України). Зокрема, відповідно до п. 1 ч. 3 ст. 141 ЦПК України при вирішенні питання про розподіл судових витрат суд враховує, чи пов'язані ці витрати з розглядом справи (*критерій належності судових витрат*). Водночас згідно із ч. 3 ст. 137 ЦПК України для визначення розміру витрат на правничу допомогу з метою розподілу судових витрат учасник справи подає детальний опис робіт (наданих послуг), виконаних

адвокатом, та здійснених ним витрат, необхідних для надання правничої допомоги (*критерій необхідності судових витрат*) [2].

Наведені положення надають загальну змістовну характеристику законодавчого розуміння принципу цільового відшкодування судових витрат, проте суб'єктний складник розглядуваної засади залишається недостатньо конкретизованим у процесуальному законі. Насамперед прослідковується відсутність нормативної регламентації питання обсягу розподілу витрат на професійну правничу допомогу залежно від кількості суб'єктів надання такої допомоги.

Як відомо, ЦПК України не запроваджує обмежень щодо максимальної кількості судових представників, що можуть одночасно представляти одну й ту ж особу в рамках однієї справи (провадження). Відтак сторона дійсно може мати декілька представників під час розгляду справи. Утім, визнаючи за учасниками справи таку можливість, законодавець не передбачає особливості та процесуальні наслідки такої множинності з позиції розподілу судових витрат за результатами розгляду справи.

Тому цілком реальною є процесуальна ситуація, за якої сторона, інтереси якої у певній справі представляють одночасно декілька представників-адвокатів, у встановленому порядку заявляє до відшкодування за рахунок іншої сторони витрати на професійну правничу допомогу, понесені нею на оплату послуг, наданих їй кожним таким представником.

Відтак, фактично в описаному випадку виникає плюралізм об'єктів розподілу (витрати на професійну правничу допомогу, надану одній стороні двома і більше представниками) при єдності (одиничності) предмета розподілу (одна судова справа).

У зв'язку із цим у наведеному прикладі цілком логічними та слушними будуть заперечення протилежної сторони проти задоволення відповідної заяви (клопотання) з огляду на невідповідність таких витрат ініціюючої сторони критерію необхідності та, як наслідок, вимогам щодо їх обґрунтованості, пропорційності й логічності.

Як демонструє судова практика, подібні ситуації доволі часто трапляються в реальних судових справах, у яких неминуче існує передумова для потенційної критичної оцінки судового рішення з боку учасників справи, адже таке рішення у будь-якому разі ухвалюється судом в умовах відсутності чіткої нормативної бази та конкретних законодавчих орієнтирів. Показово, що ця проблематика є актуальною як для цивільного [3], так і для господарського судочинства [4], і нерідко підходи, якими керуються суди загальної (цивільної) та господарської юрисдикції при розв'язанні подібних кейсів, є відмінними. У світлі забезпечення формальної визначеності правил розподілу судових витрат у цивільних справах, у яких одна сторона отримала правову допомогу одразу від декількох представників, доволі позитивним видається досвід Республіки Польща.

Подібно до вітчизняного, польський цивільний процес так само допускає одночасне представництво однієї сторони декількома представниками (§ 3 ст. 141 ЦПК Польщі) [5]. Водночас у контексті розподілу судових витрат польський законодавець встановлює диференційоване правове регулювання залежно від професійного статусу представників та процесуальних наслідків участі в справі двох і більше представників однієї сторони.

Наприклад, відповідно до § 2 ст. 98 ЦПК Польщі, необхідні витрати на судовий розгляд, проведений стороною особисто або представником, який не є адвокатом, повіреним або патентним повіреним, включають судові витрати, понесені стороною, витрати на проїзд до суду стороною або її представником, а також еквівалент будь-якого заробітку, втраченого в результаті явки до суду. Еквівалент втраченого заробітку не може перевищувати винагороду одного юриста, який практикує за місцем знаходження суду, що веде розгляд справи. Водночас згідно з § 3 ст. 98 ЦПК Польщі, необхідні витрати на судовий розгляд

справи сторони, яку представляє адвокат, включають винагороду, але не вище ставок гонорару, визначених окремими нормативно-правовими актами, а також витрати на одного адвоката, судові витрати та витрати на забезпечення особистої присутності сторони, визначені судом.

Отже, принцип цільового відшкодування судових витрат у цивільному судочинстві Польщі ґрунтується на засадах (1) визнання суб'єктом надання правової допомоги, витрати на яку підлягають розподілу судом як адвокатів, так і повірених, патентних повірених та інших осіб, які не є адвокатами, але згідно із законом мають право виступати представником учасника справи; та (2) обмеження обсягу відшкодування витрат на правову допомогу в межах граничних розмірів, визначених законодавством, у розрахунку лише на одного представника (адвоката) незалежно від фактичної кількості представників сторони у справі.

Аналізований підхід видається доволі прогресивним, оскільки (i) забезпечує законодавче закріплення уніфікованих правил і критеріїв для справедливого вирішення судами питань про судові витрати за результатами розгляду справ у подібних ситуаціях, (ii) досягає прогнозованості та послідовності в застосуванні норм процесуального права, (iii) сприяє зменшенню кількості спорів, що виникають між сторонами при розподілі судових витрат, а також (iv) дає змогу підвищити загальну ефективність та дієвість механізму розподілу судових витрат у цивільному судочинстві.

Список використаних джерел:

1. Flaga-Gieruszyńska K., Ablewicz A., Rucińska-Sech E. Postępowanie cywilne: pytania, kazusy, tablice, testy. Wydanie 3. Warszawa, Polska: Wydawnictwo C.H. Beck, 2020. 600 stron.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. Дата оновлення: 19.10.2024. URL: http://surl.li/vuycad (дата звернення: 11.11.2024).
3. Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 02.02.2023, судова справа № 755/17771/21. URL: http://surl.li/aogwcw (дата звернення: 11.11.2024).
4. Окрема думка судді Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Білоуса В.В. до постанови від 23.02.2023, судова справа № 911/2977/21 (911/3687/21). URL: http://surl.li/gqphak (дата звернення: 11.11.2024).
5. Цивільний процесуальний кодекс: Закон Республіки Польща від 17.11.1964 № 296. Дата оновлення: 29.08.2024. URL: http://surl.li/asbbrw (дата звернення: 11.11.2024).

ЗАХИСТ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ПРИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ СУДЕН

Мостовий Станіслав Сергійович
студент ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Мелконян А.Г.

Охорона навколишнього середовища під час експлуатації суден є одним із найактуальніших питань сучасного морського права та екологічного законодавства. Судноплавство має значний вплив на стан водних екосистем, зумовлюючи забруднення

води, накопичення відходів, розливи нафти та поширення інвазивних видів. Ефективне розв'язання цих проблем вимагає чіткого законодавства, відповідальності судновласників і використання новітніх технологій для зменшення шкоди навколишньому середовищу. Важливу роль у цьому процесі відіграє міжнародне та національне законодавство, що встановлює екологічні стандарти та зобов'язання держав і судноплавних компаній.

Морський транспорт має широкий спектр впливу на навколишнє середовище, зокрема йдеться і про нафтове та хімічне забруднення, що може завдати серйозної шкоди водним екосистемам. Забруднення внаслідок аварій, розливів нафтопродуктів з танкерів та звичайної експлуатації суден призводить до потрапляння токсичних речовин у море та океан. Нафтопродукти покривають поверхню води плівкою, блокуючи доступ кисню і негативно впливаючи на флору й фауну. Хімічні речовини, такі як мийні засоби та інші промислові відходи, погіршують якість води і є токсичними для багатьох морських організмів.

Ще однією серйозною проблемою є скидання із суден відходів і стічних вод, що містять органічні забруднювачі, пластик та інше сміття. Пластикове сміття є особливо небезпечним, оскільки воно потребує часу для розкладання і може вбити морські організми, які його випадково проковтнуть або заплутаються в ньому. Скиди стічних вод збільшують концентрацію токсичних речовин, зумовлюють евтрофікацію води та спричиняють розростання водоростей, що призводить до виснаження кисню і загибелі риби та інших організмів.

Розв'язання проблем екологічної безпеки слід розглядати на двох рівнях: національному та міжнародному. Наприклад, на національному рівні існують локальні законодавчі норми та власна система вирішення екологічних спорів із залученням судової системи та органів місцевого самоврядування. На міжнародному – проблема порушується в ряді документів, серед яких слід виділити Міжнародну конвенції про запобігання забрудненню із суден 1973/1978 та Декларацію про навколишнє середовище та розвиток 1992 року. Зі змісту останнього документу випливає, що охорона й поліпшення навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів тісно пов’язані із гарантуванням міжнародної безпеки в усіх її аспектах [1, с. 56].

Міжнародне право передбачає захист навколишнього середовища під час експлуатації суден через низку конвенцій та угод. Однією з найважливіших з них є Конвенція МАРПОЛ, яка спрямована на запобігання забрудненню з суден і охоплює багато аспектів, таких як забруднення нафтою, забруднення упакованими вантажами, стічними водами, сміттям і викидами в атмосферу [2]. Конвенція встановлює технічні стандарти для суден і зобов'язує держави вживати заходів для зменшення забруднення моря. Крім того, існують міжнародні стандарти та угоди, спрямовані на захист морського середовища, такі як Конвенція про захист морського середовища Північно-Східної Атлантики (OSPAR), Конвенція про регулювання китобійного промислу та різні резолюції та інструменти Міжнародної морської організації (ІМО). Ці міжнародні документи встановлюють комплексну систему захисту навколишнього середовища в Світовому океані та зобов'язують держави виконувати визначені на національному рівні вимоги щодо захисту морських екосистем.

Національне законодавство включає закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про морські порти України», «Про виключну (морську) економічну зону України» та ряд інших нормативно-правових актів, які регулюють екологічні аспекти експлуатації суден, зокрема й контроль за забрудненням морського середовища та повітря, управління відходами, регулювання баластних вод і дотримання відповідних стандартів.

Відповідно до статті 68 Закону України «Про охорону навколишнього середовища» за порушення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища настає дисциплінарна, адміністративна, цивільна і кримінальна відповідальність [3]. У цій же статті Закону України «Про охорону навколишнього середовища» встановлюються такі правопорушення екологічного законодавства, які можна віднести до таких, що здійснюються під час експлуатації суден: 1) порушення громадянських прав на безпечне екологічне навколишнє середовище; 2) порушення вимог екологічної безпеки; 3) допущення екологічно небезпечних наднормативних і залпових викидів та скидів; 4) невжиття заходів щодо попередження та ліквідації шкідливого впливу на екологію природного середовище; 5) невиконання розпоряджень державних органів, які проводять інспекцію в галузі охорони навколишнього природного середовища, вчинення опору їх представникам тощо [4, с. 62].

Перспективи вдосконалення екологічного регулювання в секторі морського транспорту пов'язані із впровадженням новітніх технологій та інновацій для зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. До них відносяться розробка нових екологічно чистих видів палива, таких як водень та аміак, використання систем очищення викидів і скорочення споживання енергії. Серед інших інновацій – автономні системи моніторингу, які відстежують рівень забруднення в режимі реального часу.

Отже, комплексний підхід до захисту довкілля в морському секторі є надзвичайно важливим, і лише поєднання технічних, економічних та законодавчих заходів може мати реальний вплив на зменшення тиску на довкілля. Інтеграція найсучасніших технологій, міжнародного співробітництва, гармонізованого законодавства та ефективного моніторингу сприятиме довгостроковому захисту морських екосистем. Такий підхід, який враховує інтереси всіх зацікавлених сторін і збалансовує розвиток морського транспорту з необхідністю екологічної відповідальності, є важливим кроком на шляху до сталого розвитку сектору та захисту глобального довкілля.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцов М. А. Актуальні проблеми екологічної безпеки в судноплавстві. *Сучасні проблеми морського транспорту та безпека мореплавства:* матеріали XII Всеукраїнської студентської наукової конференції (м. Херсон, 24 листопада 2022 року). Херсон: Видавництво ХДМА, 2022. С. 56–57.
2. Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973 року (укр/рос): Конвенція Міжнар. мор. орг. від 02.11.1973: станом на 26 верес. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_009#Text (дата звернення: 31.10.2024).
3. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII : станом на 30 жовт. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text (дата звернення: 31.10.2024).
4. Матющенко В. Б. Відповідальність за порушення екологічного законодавства під час експлуатації суден. *Сучасні проблеми морського транспорту та безпека мореплавства*. 2022 р. С. 62–67.
5. Борщевська О., Добров О. Правове забезпечення екологічної безпеки під час здійснення морських перевезень. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 91–95.
6. Гбур Л. В. Поняття та особливості адміністративної відповідальності за порушення в сфері використання водних ресурсів. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 4. С. 199–202.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Підкругляк Софія Василівна
студентка ІІ-БЮ (4)
КЗВО "Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського"
Науковий керівник: Юзько Т.М.

Гендерна рівність – важливий принцип сучасного суспільства, що спрямований на рівноправне ставлення до жінок і чоловіків у всіх сферах життя, включно з трудовими відносинами. Українське законодавство забезпечує жінкам та чоловікам рівні права та можливості, що особливо актуально в умовах економічного розвитку та соціальних змін [1].

Наразі гендерна рівність набуває пріоритетної уваги навіть у діяльності міжнародних фінансових організацій [1].

Навіть найбільш прогресивне законодавство не здатне забезпечити такі зміни в суспільстві, якщо його правнича спільнота не демонструє розуміння цінності гендерної рівності й не є обізнаною з проблемами з її забезпечення та їх можливими наслідками. Конституція не може усунути забобони, що вкорінилися в суспільстві, не може подолати існуюче дискримінаційне ставлення й запобігти впливу гендерних стереотипів на прийняття юридично значущих рішень [2].

Статями 21 та 24 Конституції України, яку було прийнято 28.06.1996 р., гарантуються рівні конституційні права і свободи громадянам, які є невідчужуваними та непорушними, рівність громадян перед законом. При цьому Основним Законом виключаються привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками [3].

Згідно зі статтею 2 цієї Конвенції держави-сторони зобов'язуються забезпечити принцип рівноправності чоловіків і жінок, передбачивши його в національних конституціях або в іншому відповідному законодавстві, та гарантувати його практичне здійснення за допомогою закону та інших відповідних заходів [3].

Тобто рекомендації Конвенції щодо передбачення цього принципу в національній конституції теж виконані [3].

Гендерний розрив в оплаті праці – це вирахувана різниця в середній оплаті праці чоловіків і жінок по всій країні. Відповідно до даних Держстату України в першому кварталі 2021 року гендерний розрив в оплаті праці досяг найнижчого рівня за історію країни – 17,8% (наприклад, у 2020 році він становив 20,5%), а станом на 2023 рік він становить в Україні 18,6% [4].

Ще однією перешкодою є відсутність аналізу справ, що стосуються випадків гендерної дискримінації. Крім збору, обробки, аналізу та презентації статистичних даних, важливо проводити моніторинг судових рішень, особливо враховуючи вже згадану рекомендацію профільного Комітету ООН надати в наступній періодичній доповіді інформацію, зокрема про кількість і типи судових скарг щодо можливої дискримінації та результати їх розгляду [5].

Нормативною підставою розвитку державної гендерної політики стало прийняття Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005). Ухваленню цього документа передувала низка стратегічних кроків без здійснення яких формування загальних принципів гендерної рівності було б неможливим, а саме:

ратифікація міжнародної Декларації ООН про викорінення насильства щодо жінок (1993) та внесення нової 24-ї статті в Конституції України, у якій визначено, що «не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» (1996) [6].

Українські реалії потребують більш активного втручання держави в реалізацію гендерної політики та досягнення дійсної рівності статей. Інтегрування завдань гендерної політики в макроекономічну стратегію держави, докорінне переосмислення ролі та функції гендерної політики сприятимуть забезпеченню системності та послідовності дій у реформуванні соціальної сфери, визначенні гендерних перспектив людського розвитку. Крім того, варто активніше інтегрувати гендерні підходи в діяльність усіх органів виконавчої влади в контексті євроінтеграційних прагнень України [7].

Докорінна зміна існуючого становища можлива тільки за умови поглиблення науково-дослідницької роботи з вироблення механізмів адаптації міжнародних норм і стандартів забезпечення гендерної рівності до національних особливостей і традицій українського суспільства та утвердження ідеї гендерної рівності як складника прав людини, а не специфічного особливого інституту, який стосується сім'ї, дітей та молоді.

Допоки ідея гендерної рівності не буде усвідомлена всією спільнотою, усі кроки на її утвердження матимуть характер тимчасових кампаній та формальних реакцій на вимоги міжнародних інституцій [7].

Список використаних джерел:

1. Гендерна рівність у трудових відносинах: забезпечення прав жінок та чоловіків – Південно-Східне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці. *Південно-Східне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці*. URL: https://dp.dsp.gov.ua/novyny/henderna-rivnist-u-trudovykh-vidnosynakh-zabezpechennia-prav-zhinok-ta-cholovikiv/ (дата звернення: 11.11.2024).

2. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_9_copy.pdf (дата звернення: 10.11.2024).

3. Кривошеін Ю. Гендерна нерівність у трудових правовідносинах: поняття та причини виникнення. URL: https://legalclinics.in.ua/consult/consultation-09-07-2022-2/ (дата звернення: 13.11.2024).

4. На 18,6% менше. Що таке гендерний розрив в оплаті праці? *Jurfem*. Jurfem. URL: https://jurfem.com.ua/hendernyy-rosryv/ (дата звернення: 01.11.2024).

5. Фулей Т. І. Практика судів України у справах, які стосуються ґендерної дискримінації. *https://www.osce.org/files*. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/a/5/249271.pdf (дата звернення: 14.11.2024).

6. Законодавство України з питань гендерної рівності. *ProfiHealth – Навчання професіоналів, що надають соціально-медичні послуги.* URL: https://profihealth.org.ua/uk/lessons/120 (дата звернення: 13.11.2024).

7. Рачок А. Правове регулювання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні та проблеми його застосування. razumkov.org.ua. URL: https://razumkov.org.ua/upload/Gender-FINAL-S.pdf (дата звернення: 13.11.2024).

ВІДМІННІСТЬ РЕГРЕСУ ВІД СУБРОГАЦІЇ

Сенчук Олег Владиславович
Студент ІІ курсу
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Нога П.П.

«Регрес» і «суброгація» - два схожих водночас і діаметрально протилежних за змістом поняття, які бентажать науковців та практиків вже багато років, що призводить до плутанини між ними. Це зумовлено в першу чергу тим, що в Цивільному Кодексі України (далі – ЦК України) термін суброгації взагалі не закріплено. Судова практика також свідчить про неоднозначність розмежування суброгації та суміжних прав вимоги [5; 6; 7]. Тому існує потреба в чіткому розмежуванні цих термінів на рівні закону, що зумовлює актуальність цього та подальшого наукового пошуку.

Дійсно, в ЦК України сам термін «суброгація» не визначений, проте закріплений її механізм, хоча і частково (ст. 512, 528 ЦК України) [1; 2, с. 141]. Термін «суброгація» застосовується в ч. 2 ст. 108 Закону України «Про страхування» від 18.11.2021 р. [3]. Натомість поняття «регрес» використовується в ЦК України у формі похідних термінів («регресна вимога» - ч. 4 ст. 124; «зворотна вимога (регрес)» - ч. 1 ст. 198, ч. 1 ст. 544 та інші ЦК України) [1].

Регресні зобов'язання виникають тоді, коли боржник за основним зобов'язанням виконує його замість третьої особи або з вини третьої особи [4, с. 291]. Наприклад, субсидіарний боржник, який повністю виконав зобов'язання одержує право зворотної вимоги (регресу) стосовно основного боржника, а солідарний боржник, який повністю виконав зобов'язання одержує це ж саме право стосовно інших боржників. Регресне зобов'язання треба розглядати як нове зобов'язання, а не як заміну кредитора в основному зобов'язанні. Крім того, не всякий боржник може в регресному порядку перекласти свій борг або його частину на третю особу [4, с. 292].

Існують випадки, коли третя особа може виконувати зобов'язання за боржника зі своєї ініціативи та за свій рахунок, без боржника. Така ситуація можлива якщо через те, що боржник не виконає зобов'язання, третя особа, яка пов'язана з боржником правовідносинами піддається небезпеці втратити наявне в неї право на майно боржника [4, с. 292]. Загалом, регрес та суброгація мають як спільні риси, так і відмінні. Регрес та суброгація – це різновиди права зворотної вимоги. Вони мають спільні риси в підставах виникнення. Існує як фактична підстава виникнення, так і формальна підстава. Фактична підстава полягає в тому, що для їх виникнення повинно існувати якесь первісне зобов'язання, виконання якого призводить до одного з різновиду цих прав. Формальна підстава полягає в тому, що вони виникають на основі закону.

Щодо відмінностей то суброгація є різновидом заміни кредитора в зобов'язанні, тому належить до заміни особи в зобов'язанні, під якою розуміють перехід прав чи обов'язків однієї із сторін зобов'язання третій особі, з одночасним припиненням цих прав чи обов'язків для, що їх передає [2, с. 143]. Таким чином, можна сказати, що суброгація є окремим випадком сингулярного правонаступництва [2, с. 143]. При регресі переходу прав кредитора та правонаступництва не має. Це основна їх відмінність. Очевидно, що якщо вони мають відмінності в правовій природі, то це має вплив на їх правове регулювання. При суброгації зобов'язання регулюється правилами, які регулювали відносини між старим кредитором та

боржником, а при регресі застосовуються загальні правила виконання зобов'язань [2, с. 143]. Проте, в Україні, що регрес, що суброгація регламентуються в основному імперативними нормами. Також, вони мають відмінності в структурі правовідносин. При регресі існує два зобов'язання. Перше – це основне зобов'язання, друге є похідним від основного, воно і є регресним. Первісне зобов'язання при регресі припиняється внаслідок його виконання регресантом (особа, яка має право регресу), і через це виникає нове зобов'язання між регресатом (особа, яка є боржником у регресному зобов'язанні) та регресантом. Таким чином, регрес має характер правоприпиняючого та одночасно правостворюючого юридичного факту [2, с. 144]. При суброгації існує одне зобов'язання та воно не припиняється внаслідок його виконання третьою особою, а продовжує існувати зі зміною сторін (третя особа становиться на місце кредитора). Отже, суброгація має характер правозмінюючого юридичного факту [2, с. 144]. Крім того, вони мають різницю в структурі первісного зобов'язання. Структура регресного зобов'язання не припускає існування зобов'язання між кредитором та боржником, а для суброгації необхідна на момент платежу наявність правовідносин між кредитором та боржником [2, с. 144]. До того ж, існує різниця в строках позовної давності. При регресі перебіг позовної давності починається від дня виконання зобов'язання (ч. 6 ст. 261 ЦК України) [1], при суброгації перехід прав кредитора в порядку суброгації не впливає на перебіг позовної давності [2, с. 145].

Ще однією з важливих відмінностей є те, що при суброгації зміна кредитора відбувається в момент виконання зобов'язання, а при регресивних правовідносинах у цей момент виникає тільки право регресу, а тому й регресне зобов'язання може й не виникнути, якщо особа не скористається цим правом.

Отже, таким чином, можна стверджувати, що ці поняття є дійсно подібними за змістом з першого погляду, але їх правова природа суттєво різниться. До спільних рис можна віднести те, що вони є різновидами права зворотної вимоги, мають однакові підстави виникнення. Проте, різняться регрес та суброгація правовою природою, правовим регулюванням, структурою правовідносин, структурою первісного зобов'язання, строками давності, крім того регресне зобов'язання взагалі може не виникнути, якщо особа цим правом не захоче користуватися. Крім того, наявність певних спільних ознак у цих термінів, які призводять до плутанини між ними вимагають чіткого визначення та розмежування цих понять на рівні ЦК України. До того ж, варто було б закріпити більшу кількість загальних положень щодо механізму дії суброгації, тобто конкретизувати механізм, а також детально встановити на рівні ЦК України окремі різновиди суброгації.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 8 берез. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 09.03.2024).

2. Самбір О. Є. Суброгація та регрес: до питання співвідношення понять. Університетські наукові записки. 2013. Т. 45, № 1. С. 140–147. URL: http://old.univer.km.ua/statti/4.sambir_o._ye._subrohatsiya_ta_rehres_do_pytannya_pro_spivvidnoshennya_ponyat.pdf (дата звернення: 09.03.2024).

3. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX : станом на 1 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text (дата звернення: 09.03.2024).

4. Березовський Р. С. Співвідношення регресних зобов'язань та суброгації. Актуальні проблеми держави і права. 2010. № 53. С. 291–296. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2010_53_46 (дата звернення: 09.03.2024).

5. Рішення Господарського суду м. Києва від 26.09.2017 р. у справі № 910/12500/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69579834 (дата звернення: 26.03.2024).

6. Постанова Донецького апеляційного господарського суду від 10.07.2018 р. у справі № 905/2970/16. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69920764 (дата звернення: 28.03.2024).
7. Рішення Господарського суду Одеської області від 20.02.2018 р. у справі № 916/2554/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72440017 (дата звернення: 28.03.2024).

ВИПРОБУВАННЯ ЧИ СТАЖУВАННЯ: ЩО ДОЦІЛЬНІШЕ?

Сідаченко Сніжана Романівна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

Актуальним є питання щодо випробування та стажування. Вони є важливими етапами в професійному розвитку працівників і здобутті досвіду. Однак кожен із цих процесів має свої особливості та застосування, що визначають їх доцільність у конкретних ситуаціях. Випробування зазвичай проводиться в межах співбесіди або після прийняття на роботу, і його мета полягає в оцінці професійних якостей кандидата в реальних умовах. Під час випробувального періоду роботодавець може перевірити, наскільки кандидат відповідає вимогам вакансії, чи володіє необхідними навичками для виконання роботи, а також чи підходить він до корпоративної культури компанії. Випробування зазвичай має обмежений час, і на його основі роботодавець приймає рішення про подальше працевлаштування. Це питання регулює стаття 26 КЗпП [1, 2]. Воно може бути вигідним для обох сторін, оскільки компанія може побачити реальну ефективність працівника, а кандидат – зрозуміти, чи підходить йому робоче середовище.

Стажування часто є більш довготривалим і формальним процесом, який дає змогу здобувачам досвіду навчатися та вдосконалювати свої навички під наглядом досвідчених спеціалістів. Воно може бути частиною навчального процесу або програми з професійної адаптації. Стажери зазвичай не несуть відповідальності за прийняття ключових рішень, але отримують цінний досвід, знайомляться з внутрішніми процесами компанії, а також можуть оцінити, чи є в них схильність до цієї професії. Стажування корисне тим, хто ще не має достатньо досвіду й хоче дізнатися більше про робочі обов'язки та специфіку галузі [3].

Що доцільніше – випробування чи стажування – залежить від багатьох факторів. Якщо мова йде про кандидатів з уже наявним досвідом і знаннями, то випробування може бути ефективнішим способом перевірити їх кваліфікацію на конкретній посаді. Стажування ж є оптимальним варіантом для тих, хто тільки починає свою кар'єру або планує змінити професію, оскільки дає можливість отримати практичні навички та вивчити деталі роботи, які важко засвоїти теоретично. Вибір між випробуванням і стажуванням залежить від конкретних потреб як роботодавця, так і потенційного працівника, а також від ситуації на ринку праці та умов, що існують в організації.

Стажування більше зорієнтоване на навчання та розвиток. Оскільки стажери часто не виконують основних обов’язків компанії, їхня роль більше полягає в спостереженні за процесами й допомозі у виконанні завдань, які не мають критичної важливості. Під час

стажування фокус зосереджений на навчальному процесі, а не на оцінці результатів. Це створює атмосферу меншого тиску для учасників, особливо якщо вони перебувають на стажуванні, як частині навчальної програми. Стажування дозволяє молодим фахівцям або студентам перевірити свої знання та навички в реальних умовах, підвищити свою кваліфікацію та визначити, чи є в них інтерес до обраної професії.

Отже, вибір між випробуванням і стажуванням залежить від рівня кваліфікації претендента, потреб роботодавця, а також від того, яку роль та цілі ставить кожна сторона для подальшої співпраці.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України; Закон, Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/conv#n161: (дата звернення: 13.11.2024).

2. НАВС, Випробування при прийнятті на роботу. URL: https://www.naiau.kiev.ua/files/mayu-pravo/priyn_na_robotu.pdf (дата звернення: 13.11.2024).

3. Південно-Східне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці. URL: https://dp.dsp.gov.ua/novyny/umovy-stazhuvannia-ta-sposoby-ioho-provedennia/: (дата звернення: 14.11.2024).

ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАВНИКА В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКОЮ НАЦІОНАЛЬНОСТІ

Сільченкова Інеса Дмитрівна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Яковлєва Г.О.

Професійна відповідальність правника є однією з основних складників правової держави, адже вона забезпечує дотримання прав і свобод людини в межах правосуддя. В Україні, як і в інших демократичних країнах, важливим аспектом є запобігання дискримінації та боротьба з нею, зокрема за національною ознакою. Судді, прокурори, адвокати та нотаріуси, виконуючи свої професійні обов'язки, мають сприяти реалізації прав людини та рівності перед законом для всіх громадян. Дискримінація за національною ознакою в контексті діяльності суддів і прокурорів є надзвичайно актуальним питанням у сучасній Україні, особливо в умовах війни, коли питання національної ідентичності та патріотизму набувають особливого значення. Коли представники правоохоронних органів та судової влади порушують основні принципи рівності й справедливості, це ставить під загрозу не лише правосуддя, а й довіру громадян до правової системи [1, с. 200]. У контексті захисту прав людини від дискримінації за ознакою національності важливими є дослідження етичних стандартів у професійній діяльності правників. П. Шумський підкреслює необхідність дотримання прокурорами принципів неупередженості та недискримінації [2, с. 42]. Л.П. Нестерчук акцентує увагу на етичних вимогах до суддів щодо забезпечення рівності учасників судового процесу [3, с. 216]. Обидва дослідження сприяють глибшому розумінню професійної відповідальності правників у забезпеченні прав людини та запобіганні дискримінації. Дискримінація за національністю є однією з найбільш

небезпечних форм порушення прав людини, адже вона підриває основи рівності та справедливості в суспільстві. Для правників, зокрема для прокурорів, які виконують функцію захисту законності, національна дискримінація є неприпустимою не тільки з позиції законодавства, а й з огляду на етичні норми професії. Зокрема, прокурор як представник держави зобов'язаний дотримуватися принципів рівності перед законом, захищати права громадян незалежно від їх національної приналежності. Правники, зокрема адвокати, прокурори, судді й нотаріуси, підлягають дисциплінарній відповідальності за порушення етичних норм. Дискримінація за національною ознакою є серйозним порушенням, яке ставить під загрозу ключові принципи правосуддя – об'єктивність, неупередженість та незалежність [4, с. 134]. Така поведінка суперечить етичним нормам і підриває довіру суспільства до системи правосуддя.

Дискримінаційні дії з боку прокурора суперечать принципам справедливості, рівності та верховенства права, підривають довіру суспільства до системи правосуддя й дискредитують прокуратуру як інституцію. Відповідно до статті 19 Закону України «Про прокуратуру» [5] та статті 6 Кодексу професійної етики прокурорів [6], прокурор зобов'язаний дотримуватися високих етичних стандартів, виявляти повагу до прав і свобод людини, уникати дискримінації та не допускати поведінки, яка може зашкодити авторитету прокуратури. За порушення цих норм передбачено дисциплінарну відповідальність, зокрема догану, тимчасову заборону на підвищення або переведення та звільнення з посади. Це положення знаходить своє підтвердження в Постанові Касаційного адміністративного суду від 11.04.2024 р. по справі № 420/10138/20 [7].

Адвокат також зобов'язаний дотримуватися принципів рівності та справедливості, закріплених у статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [8] і статті 60 Правил адвокатської етики [9]. У професійній діяльності та публічній комунікації адвокат має уникати проявів дискримінації. За порушення цих норм передбачено дисциплінарну відповідальність, що може передбачати попередження, тимчасове зупинення права на зайняття адвокатською діяльністю або його повне позбавлення. Відповідальність адвоката за дотримання етичних стандартів є важливою умовою забезпечення поваги до прав людини незалежно від національності чи інших ознак. Рішення Волинського окружного адміністративного суду від 04.12.2023 р. по справі № 140/29559/23 [10] підтверджує, що адвокат зобов'язаний дотримуватися етичних норм, зокрема принципів рівності та справедливості, передбачених у законодавстві та правилах адвокатської етики.

Судді, як і прокурори та адвокати, зобов'язані дотримуватися принципів рівності та недопущення дискримінації. Відповідно до статті 9 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [11] та статті 9 Кодексу суддівської етики [12], суддя повинен поважати людську гідність і забезпечувати рівність усіх учасників судового процесу. Суддя має не допускати дискримінації за будь-якими ознаками під час здійснення правосуддя. Ці принципи підтверджуються в Постанові Вищого адміністративного суду України від 23.10.2015 р. по справі № 800/252/15 [13].

Нотаріус також зобов'язаний дотримуватися принципів недискримінації та поваги до прав людини. Відповідно до статті 5 Закону України «Про нотаріат» [14] і Правил професійної етики нотаріусів України [15], нотаріус має бути неупередженим, уникати впливу особистих інтересів чи інтересів зацікавлених осіб і запобігати дискримінації під час вчинення нотаріальних дій. Це підтверджується в рішенні Окружного адміністративного суду міста Києва від 19.03.2018 р. в справі № 826/7967/17 [16], де суд зазначає, що порушення принципів недискримінації та об'єктивності може призвести до застосування дисциплінарних заходів, таких як зауваження, попередження або анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Отже, будь-яка дискримінація, зокрема й за національною ознакою, є неприпустимою для правників, і в разі її виявлення вони мають бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності відповідно до норм професійної етики та законодавства.

Список використаних джерел:

1. Сущенко В.М. Професійна відповідальність правника: навч. посіб. для студ. вищих юрид. навч. закладів. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. 236 с.
2. Шумський П. Професійна етика прокурора. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2011. № 4. С. 38–42.
3. Нестерчук Л. П. Етичні основи в діяльності суддів України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 47. С. 212–216.
4. Юридична деонтологія : підручник / С. П. Погребняк, О. О. Уварова, Г. О. Христова та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2014. 248 с.
5. Про прокуратуру: Закон України № 1697-VII від 14.10.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text (дата звернення: 14.11.2024).
6. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів: затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів 27 квітня 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text (дата звернення: 12.11.2024).
7. Постанова Касаційного адміністративного суду України від 11 квітня 2024 року у справі № 420/10138/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118305779 (дата звернення: 14.11.2024).
8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076-VI від 05.07.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 10.11.2024).
9. Правила адвокатської етики: затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів Україні 09 червня 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 11.11.2024).
10. Рішення Волинського окружного адміністративного суду від 04.12.2023 р. у справі № 140/29559/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/115413357 (дата звернення: 13.11.2024).
11. Про судоустрій і статус суддів: Закон України № 3511-IX від 06.12.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (дата звернення: 14.11.2024).
12. Кодекс суддівської етики: затверджено XI черговим з'їздом суддів України 22 лютого 2013 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text (дата звернення: 08.11.2024).
13. Постанова Вищого адміністративного суду України від 23.10.2015 по справі № 800/252/15. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53243976 (дата звернення: 10.11.2024).
14. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993№ 3425-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text (дата звернення: 14.11.2024).
15. Правила професійної етики нотаріусів України: затверджено наказом Міністерства юстиції України № 2039/5 від 07 червня 2021 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text (дата звернення: 13.11.2024).
16. Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 19.03.2018 р. у справі № 826/7967/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72950868 (дата звернення: 14.11.2024).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПУСТОК ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Смолянінова Уляна Дмитрівна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

Актуальність теми спричинена повномасштабним вторгненням в Україну. Наразі для нас важливо забезпечити належний відпочинок нашим військовим. Це напряму впливає на їхній психологічний стан і готовність до виконання бойових завдань. Під час служби військовослужбовці часто стикаються з надзвичайними навантаженнями й потребують належного відпочинку.

Мета цього дослідження – аналіз системи забезпечення відпусток військовослужбовців, вивчення впливу відпусток на їхнє психологічне та фізичне здоров'я.

Відпустка – це обмежений певною кількістю днів час відпочинку працівника зі збереженням заробітної плати й місця роботи.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про відпустки» громадяни України, що перебувають у трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями незалежно від їх форми власності, виду діяльності та виробничої належності, а також фізичні особи, які працюють за трудового договору, мають право на відпустку [1].

Право військовослужбовців на відпустку регулюється окремим Законом «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Аналізуючи статтю 10^1, можна зробити висновок, що тривалість щорічної основної відпустки залежить від кількості років роботи в календарному обчисленні [2].

На період дії воєнного стану запроваджено спеціальні положення щодо відпусток. Проте у 2022 році та на початку 2023 року ситуація була дуже напружена й питання відпусток майже не розглядалося. Зараз це питання починає підніматися, поступово до законодавства додаються норми щодо забезпечення повноцінного відпочинку військовослужбовців. Статтею 12 Закону України від 15.03.2022 № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» роботодавцям на період дії воєнного стану передбачено обмеження щорічної основної відпустки працівників до 24 календарних днів у поточному робочому році [3].

Порівняння відпусток, передбачених Законом України «Про відпустки» та Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», дає змогу виявити особливості та відмінності в регулюванні відпусток для різних категорій працівників.

Закон України «Про відпустки»: 1) регулює порядок надання відпусток для всіх працівників, які працюють в Україні; 2) визначає види відпусток (щорічні відпустки (основна та додаткові); додаткові відпустки у зв'язку з навчанням; творча відпустка; відпустка для підготовки та участі в змаганнях; соціальні відпустки; відпустки без збереження заробітної плати) та умови їх надання; 3) встановлює загальні правила щодо тривалості відпусток, їх оформлення та використання.

На противагу йому Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»: 1) спеціалізується на соціальному захисті військовослужбовців та їх сімей; 2) містить положення про відпустки, що мають специфічні умови для військовослужбовців, зокрема у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Законодавство України передбачає різні підходи до регулювання відпусток для працівників та військовослужбовців. Закон України «Про відпустки» встановлює загальні правила для всіх працівників, тоді як Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» має специфічні положення, що враховують особливості служби та потреби військовослужбовців. Це відображає важливість соціального захисту військовослужбовців, що виконують особливі обов'язки в умовах ризику для життя та здоров'я.

Надання відпусток військовослужбовцям є важливою частиною підтримки соціального захисту, психічного здоров’я та відновлення після виконання військовослужбовцями службових обов’язків. Ці механізми необхідно постійно вдосконалювати, виходячи з особливостей військової служби та потреб військовослужбовців. Забезпечення відпустками військовослужбовців є необхідністю, оскільки їх емоційний стан покращується під час відпочинку й проведення часу з рідними.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про відпустки». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text (05.11.2024).

2. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#n131 (05.11.2024).

3. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text (05.11.2024).

ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА ІНІЦІАТИВОЮ РОБОТОДАВЦЯ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Соколенко Марина Олександрівна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

Актуальне питання сьогодення – звільнення працівників за ініціативою роботодавця, що є важливим аспектом трудових відносин в умовах сучасного ринку праці. Цей процес має значний вплив на права працівників, соціальну стабільність та ефективність функціонування підприємств, оскільки визначає підстави й процедури припинення трудових відносин на ініціативу роботодавця. Однак, незважаючи на чітке регулювання цього питання в законодавстві, на практиці часто виникають правові суперечності, що пов'язані з порушенням процедурних вимог, звільненням та недостатньою правовою захищеністю працівників. Тому питання вдосконалення механізмів звільнення за ініціативою роботодавця, забезпечення справедливості й правового захисту працівників набувають особливої актуальності в сучасних умовах.

Звільнення за ініціативою роботодавця – це процес припинення трудових відносин, ініційований роботодавцем за певними підставами, визначеними законодавством. Згідно з Кодексом законів про працю України (далі – КЗпП України), звільнення за ініціативою роботодавця може відбуватися через скорочення чисельності чи штату працівників, невідповідність працівника займаній посаді, порушення трудової дисципліни та з інших

підстав. У разі скорочення чисельності чи штату працівників роботодавець має зобов'язання попередити працівника за два місяці до звільнення [1]. Звільнення через невідповідність посаді можливе, коли працівник не має необхідної кваліфікації або з інших причин не може виконувати свої обов'язки. Порушення трудової дисципліни, зокрема прогули, неявка на роботу без поважних причин, пияцтво на робочому місці та інші грубі порушення також можуть бути підставою для звільнення. Процедура звільнення передбачає, що роботодавець має дотримуватись встановлених термінів попередження працівника та документально оформляти наказ про звільнення. Працівники, яких звільняють за ініціативою роботодавця, мають право на компенсацію за невикористану відпустку, а також на вихідну допомогу, особливо при скороченні штату. У разі визнання звільнення незаконним працівник може вимагати поновлення на роботі через суд [2].

Правові суперечки, що виникають під час звільнення за ініціативою роботодавця, здебільшого пов'язані з порушенням процедурних вимог або неправомірним застосуванням підстав для звільнення. Одна з найбільших проблем – це невідповідність фактичних підстав і документального оформлення звільнення. Наприклад, роботодавець може неправомірно заявити про скорочення штату або порушення трудової дисципліни, коли реальні причини можуть бути іншими, що стає підставою для оскарження звільнення в суді. Зокрема, у ст. 38 КЗпП України передбачено, що працівник має право розірвати трудовий договір, укладений на невизначений строк, попередивши про це власника чи уповноважений ним орган письмово за два тижні. Щодо вказаної норми на практиці трапляються випадки, коли працівник виявив бажання розірвати трудовий договір, письмово повідомив про це роботодавця за два тижні до бажаного звільнення, але протягом цього періоду захворів і в останній день роботи перебуває на лікарняному. У такій ситуації виникають труднощі в застосуванні ч. 3 ст. 40 КЗпП України, якою встановлено заборону звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу в період його тимчасової непрацездатності. У такому разі в роботодавця виникає складність у поводженні з найманим працівником, і постає цілком логічне питання: звільнити працівника в період його хвороби або чекати його одужання [3, с. 265].

Часто виникають суперечки через порушення процедурних термінів. Наприклад, працівника не попередили про звільнення за два місяці або не запропонували іншу вакантну посаду під час скорочення штату. Іншою проблемою є те, що роботодавець використовує звільнення для того, щоб уникнути витрат на оплату праці або компенсацій. Особливо складними є ситуації, коли нечітко визначено, що є грубим порушенням трудової дисципліни, і такі випадки часто стають предметом суперечок щодо правомірності звільнення. Крім того, працівники можуть не погоджуватися з тлумаченням роботодавцем певних обставин, що може призвести до тривалих судових процесів. Такі суперечки підкреслюють необхідність чіткого дотримання процедурних норм і законних підстав для звільнення, адже порушення цих вимог може призвести до не тільки юридичних, але й до соціальних наслідків для обох сторін. Законодавство містить розмиті формулювання підстав для звільнення, такі як "систематичне невиконання трудових обов'язків" чи "невідповідність займаній посаді". Через нечіткість цих понять роботодавці та працівники можуть по-різному їх тлумачити, що часто призводить до судових спорів [2]. По-друге, складнощі виникають через порушення процедури звільнення: закон вимагає обов'язкового попередження за два місяці в разі скорочення, однак роботодавці нерідко обходять ці правила, що є підставою для оскарження звільнень у суді. Крім того, при звільненні через порушення трудової дисципліни роботодавцю потрібно мати обґрунтовані докази невиконання працівником обов'язків, адже в іншому разі працівник може довести в суді необґрунтованість таких звільнень.

Отже, хоча трудове законодавство визначає чіткі підстави й процедури для звільнення, цей процес є доволі складним і багатогранним, має важливі юридичні наслідки як для працівників, так і для роботодавців. Для забезпечення справедливості й правового захисту працівників необхідно удосконалювати механізми контролю за дотриманням законодавства. Важливо також підвищити рівень правової обізнаності як роботодавців, так і працівників, що дасть змогу зменшити кількість трудових спорів та забезпечити більш ефективну реалізацію їхніх прав.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України. Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375.
2. Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (11 листопада 2021 року) / за заг. ред. М. С. Долинської, І. В. Красницького, Ю. М. Юркевича. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 228 с..
3. Кабаченко М. Тимчасова непрацездатність: деякі актуальні питання. *Публічне право.* 2014. № 2 (14). С. 263–268.

ТРУДОВІ ПРАВА МОЛОДІ: СПЕЦИФІКА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Стешенко Дарія Валеріївна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

Актуальним питанням у сучасному світі, де молоді люди прагнуть не тільки здобути освіту, а й бути фінансово незалежними, питання працевлаштування неповнолітніх стає все більш актуальним, оскільки багато підлітків хочуть працювати, щоб допомагати своїй родині або отримувати кишенькові гроші на власні потреби. Крім того, працевлаштування неповнолітніх осіб формує навички та вміння майбутніх працівників, а також допомагає адаптуватися до дорослого життя і відчути самостійну відповідальність. Однак така праця має свої особливості, оскільки молодь потребує додаткового захисту через свою фізичну та психологічну не зрілість.

Трудове законодавство України чітко регулює питання, пов'язані з працевлаштуванням неповнолітніх. Відповідно до статті 188 Кодексу законів про працю, мінімальний вік для офіційного працевлаштування становить 16 років, однак за згодою батьків або опікунів, людина з 15-річного віку може бути прийнята на легку роботу, за умови, що ця діяльність не шкодить здоров'ю і не заважає навчанню [1]. Зазначене дає можливість молодим людям поступово інтегруватися у своє робоче життя, але в той же час покладає на роботодавця додаткову відповідальність за забезпечення безпечних умов праці.

Варто також відмітити, що одним із головних обмежень, передбачених для працевлаштування неповнолітніх, є скорочений робочий день. Так, для осіб віком від 16 до 18 років тривалість робочого тижня не може перевищувати 36 годин, а для тих, хто молодший за 16 років, робочий час обмежується 24 годинами на тиждень. На мою думку,

такі обмеження є важливими, адже вони дають змогу молодим людям більше часу приділяти навчанню та відпочинку. Окрім того, умови праці для неповнолітніх також включають заборону на нічні зміни, роботу у вихідні дні та залучення до важких або шкідливих видів діяльності. Такі обмеження також є виправданими та не менш важливими, оскільки підлітки фізично і психологічно не готові до інтенсивних навантажень, що можуть негативно позначитися на їхньому здоров'ї та розвитку.

На жаль, незважаючи на вимоги законодавства, на практиці часто зустрічаються випадки, коли роботодавці намагаються обійти встановлені норми, залучаючи неповнолітніх до важкої роботи або надаючи умови, що не відповідають закону. Причиною таких порушень може бути те, що роботодавець хоче заощадити на заробітній платі або використовувати працівників, які не дуже обізнані щодо своїх прав. Насправді, вказане є дуже серйозною проблемою, оскільки підлітки можуть стати легкою мішенню для експлуатації через відсутність у них досвіду і знань. У таких ситуаціях роль державних установ у нагляді за дотриманням трудового законодавства особливо важлива, а також важливо інформувати молодь про їхні права за допомогою освітніх програм. Крім цього, неформальна зайнятість також є важливою проблемою, бо коли підлітки працюють без офіційної реєстрації, вони позбавлені соціального захисту і права на гідні умови праці. Тому важливо, щоб самі неповнолітні та їхні батьки були обізнані про ризики неформальної зайнятості і відстоювали свої права.

Уважаємо, що забезпечення належного захисту трудових прав молоді є дуже важливим завданням для держави й суспільства в цілому, адже це не тільки дає змогу уникнути негативного впливу на фізичне й психічне здоров'я молодих працівників, а й сприяє формуванню усвідомленого ставлення до праці та поваги до трудових відносин. Молодь – це майбутнє країни, і від того, як ми забезпечимо умови для її розвитку й зайнятості, залежить, яким буде наше суспільство в найближчі десятиліття.

Отже, законодавчі норми, що регулюють право молоді на працю, спрямовані на створення безпечних умов праці та передумов для гармонійного розвитку молодого покоління, але одного законодавчого регулювання недостатньо – необхідно підвищувати обізнаність про права молоді.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text (дата звернення: 15.11.2024).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТВОРЧИХ ВІДПУСТОК

Сухопарова Олександра Олександрівна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Дейнека В.С.

Нинішнє становище українців склалося так, що вони змушені поєднувати роботу з навчанням, унаслідок чого на законодавчому рівні був прийнятий термін «творча відпустка».

Згідно зі статтею 77 Кодексу Законів про працю творча відпустка надається працівникам задля написання підручників, закінчення дисертаційних робіт та інших випадків, що передбачені в законодавстві. Вона надається працівникам підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності для написання дисертацій, підручників, монографій, довідників тощо на здобуття наукового ступеня кандидата або доктора наук за основним місцем роботи. Творча відпустка для завершення дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук надається тривалістю не більше ніж три місяці, на здобуття наукового ступеня доктора наук – тривалістю не більше шести місяців.

Тобто, творча відпустка – це вид відпустки, передбачений законодавством, який надається працівнику для завершення дисертації, написання підручника, монографії або виконання іншої творчої роботи. Ця відпустка дає змогу працівнику тимчасово звільнитися від виконання своїх трудових обов'язків для здійснення професійної чи наукової діяльності [2].

Однак на сьогодні чинне українське законодавство не передбачає належним чином надання творчих відпусток працівникам, тому в цій сфері досі залишається багато невирішених питань, зокрема чинне трудове законодавство не відповідає сучасним потребам творчих практик. Як зазначає Л.П. Гаращенко, «...норми, що увійшли до сучасного законодавства України, майже не відрізняються від прийнятих ще в 60-ті роки минулого століття за радянської доби» [1]. Висновок цього вченого був написаний ще на початку XXI сторіччя, проте й зараз така думка є актуальною. Остання редакція, що була внесена до ст. 77 КЗпП була здійснена 18.09.1998 року, на сьогоднішній день таке трактування статті є досить застарілим, і воно не може розкрити поняття творчої відпустки не як права, а як обов’язок працівника. В. Д. Авескулов зазначає, що використання часу відпочинку працівником, зокрема й творчого, «не може бути правом працівника, а є його обов’язком, оскільки не існує і не повинно існувати процедури односторонньої відмови від його реалізації» [2].

На сьогодні визначено занадто вузьке коло підстав для надання працівникам творчих відпусток. Стаття 77 зазначає короткий перелік підстав для надання цієї відпустки, а саме: «надається працівникам для закінчення дисертаційних робіт, написання підручників та в інших випадках, передбачених законодавством»; на перший погляд такий перелік не є вичерпним. Порівняємо з іншим чинним законодавством, таким як постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження умов, тривалості, порядку надання та оплати творчих відпусток» № 45 від 19.01. 1998 року, у якому зазначено: «для закінчення дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії або доктора наук, для написання підручника, а також монографії, довідника тощо» [5]. Можна сказати, що виключними підставами для надання такої відпустки є підготовка наукових праць. Проте цей перелік не бере до уваги фактичних причин, що виникають у процесі творчої діяльності, яка має дуже різноманітний характер. У цьому разі працівник не користується всіма можливими гарантіями як реальними, так і фактичними, необхідними для отримання відпустки для виконання особливої творчої діяльності в рамках своїх службових обов’язків.

Також виникає питання, пов’язане з порушенням принципу законності у сфері правової регламентації творчих відпусток. У нормативних положеннях не роз’яснюється механізм надання таких відпусток, проте зазначена ціль творчих відпусток. Ця ознака, безумовно, створює частину основи, на якій реалізується механізм, але деталі та специфіка механізму визначаються лише підзаконними нормативно-правовими актами.

За загальним правилом процедура надання творчої відпустки виглядає так. Працівник, який має намір отримати творчу відпустку, має підготувати заяву на ім’я роботодавця з відповідним проханням, зазначаючи мету відпустки, строки та вид роботи

(написання підручника, дисертації тощо) та документи, що підтверджують її необхідність. Це може бути рекомендація наукового керівника для завершення дисертації, лист із закладу освіти або наукової установи, що підтверджує тему наукової роботи й т. ін.

Роботодавець аналізує подані документи на предмет відповідності законодавчим вимогам. У тому разі, якщо творчий проєкт працівника має значення для установи або погоджений із її діяльністю, роботодавець надає згоду. Крім того, роботодавець видає наказ або розпорядження, яким оформляється надання творчої відпустки. У наказі зазначається мета відпустки, тривалість, порядок оплати (якщо це передбачено колективним або трудовим договором).

На час творчої відпустки працівник звільняється від виконання своїх трудових обов'язків на період, визначений наказом. За необхідності роботодавець може вимагати звітність про виконання поставлених завдань.

Після завершення творчої відпустки працівник повертається до виконання своїх обов'язків. У деяких випадках працівник може надати результати роботи (наукову чи творчу працю) як підтвердження ефективного використання часу відпустки.

Подолання аналізованої проблеми повинно здійснюватися в певному напрямку. Ідеться про шляхи вдосконалення правового регулювання відпустки, що надається співробітникам у разі потреби.

Список використаних джерел:

1. Гаращенко Л. П. Правове регулювання відпусток за законодавством України: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.05. Львів, 2002. 21 с.
2. Авескулов В. Д. Використання часу відпочинку у трудових правовідносинах. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_2_3.pdf (дата звернення: 13.11.2024).
3. Кодекс законів про працю України/ URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text (дата звернення: 13.11.2024).
4. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 13.11.2024).
5. Про затвердження умов, тривалості, порядку надання та оплати творчих відпусток : Постанова Каб. Міністрів України від 19.01.1998 № 45/ URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45-98-п#Text (дата звернення: 13.11.2024).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ ЯК ОБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Толюпа Анастасія Миколаївна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Чорногор Н.С.

Актуальним питанням сучасної правової науки є комплексне дослідження правового регулювання криптовалют як об'єктів цивільних прав в Україні. Воно набуває особливої значущості в умовах стрімкої цифрової трансформації суспільних відносин. Інтеграція криптовалют у традиційні економічні процеси та зростаючий інтерес до них з боку

фінансових установ, підприємців та звичайних громадян створюють нагальну потребу у формуванні чіткої правової позиції щодо їх статусу в системі об'єктів цивільного права.

Для визначення місця криптовалют у системі об'єктів цивільних прав необхідно звернутися до статті 177 Цивільного кодексу України, яка встановлює вичерпний перелік таких об'єктів. Згідно із цією нормою до об'єктів цивільних прав належать речі, гроші, цінні папери, цифрові речі, майнові права, роботи та послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага [4]. Відповідно до статті 179-1 Цивільного кодексу України цифровою річчю визнається благо, що створюється та існує виключно в цифровому середовищі та має майнову цінність. Законодавець конкретизує, що до цифрових речей належать віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, які відповідають зазначеним критеріям [4]. Отже, обґрунтованим видається віднесення криптовалют саме до цієї категорії, оскільки це підтверджується їх існуванням виключно в цифровому форматі, унікальною ідентифікацією через криптографічний код та наявністю майнової цінності.

Варто зазначити, що класифікація криптовалюти як інших категорій об'єктів цивільних прав є менш доцільною. Зокрема, її не можна повністю ототожнювати з грошима через відсутність статусу законного платіжного засобу та державного емітента. Ця позиція знаходить своє підтвердження в офіційному роз'ясненні Національного банку України від 10.11.2014 року щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти / криптовалюти» Bitcoin. У своєму роз'ясненні НБУ наголосив на забороні використання грошових сурогатів як засобу платежу відповідно до статті 32 Закону України «Про Національний банк України», прямо віднісши криптовалюти до цієї категорії [2]. Таке трактування базується на відсутності в криптовалют реального забезпечення та неможливості гарантування їх стабільності. Окрім того, центральний банк акцентував увагу на специфічних характеристиках криптовалют, які унеможливлюють їх визнання грошима: анонімності транзакцій, що ускладнює фінансовий моніторинг, та децентралізованій природі, яка виключає можливість державного контролю та регулювання, що в сукупності створює суттєві ризики для стабільності фінансової системи [2].

Також необґрунтованою є класифікація криптовалют як цінних паперів, оскільки вони не відповідають базовим ознакам, установленим цивільним законодавством. Криптовалюта не є документом, що посвідчує певні майнові права, та не виникає внаслідок емісії чи видачі, що є обов'язковими характеристиками цінних паперів.

Спроби віднести криптовалюту до категорії інформації теж видаються некоректними. Хоча криптовалюта й існує у формі даних, проте, на відміну від простої інформації, вона має самостійну економічну цінність та здатна виступати об'єктом майнового обороту, що виходить за межі законодавчого розуміння інформації як об'єкта цивільних прав.

Щодо зарахування криптовалют до інших категорій об'єктів цивільних прав, передбачених статтею 177 ЦК України, проведення детального аналізу вбачається невиправданим, оскільки криптовалюти не виявляють жодних сутнісних ознак, які б могли свідчити про їх приналежність до таких категорій як результати інтелектуальної діяльності, роботи чи послуги.

Отже, визначивши місце криптовалют у системі об'єктів цивільних прав, доречно буде проаналізувати сучасний стан їх правового регулювання в Україні.

Значним кроком у напрямку легалізації криптовалютного ринку стало прийняття Закону України «Про віртуальні активи» в лютому 2022 року. Цей нормативно-правовий акт має на меті створення правового підґрунтя для функціонування ринку віртуальних активів, забезпечення можливості легальної діяльності криптовалютних бірж та надання

банківським установам правових механізмів для обслуговування суб'єктів криптовалютного ринку [3].

Проте наразі цей закон не введено в дію через необхідність внесення суттєвих змін до податкового законодавства України. До того ж ситуація набула нового виміру після прийняття Європарламентом регламенту MiCA (Markets in Crypto Assets), який встановив єдині стандарти регулювання ринку криптоактивів у Європейському Союзі [3]. З урахуванням євроінтеграційного курсу України виникла потреба в суттєвому доопрацюванні вітчизняного законодавства для його гармонізації з європейськими стандартами.

Утім важливо зазначити, що впровадження цього закону відкрило б дійсно широкі перспективи для розвитку економіки нашої країни.

Першочергові переваги впровадження закону про віртуальні активи полягають у детінізації криптовалютного ринку та збільшенні податкових надходжень до державного бюджету. Створення нових робочих місць у криптоіндустрії природно стимулюватиме розвиток цього сектору економіки, а чітке законодавче регулювання галузі створить сприятливий клімат для залучення іноземних інвестицій та впровадження інноваційних фінансових технологій.

Нормативно-правове упорядкування також зможе забезпечити надійний правовий захист учасників ринку, наприклад, через запровадження механізмів протидії шахрайству, встановлення прозорих правил діяльності криптобірж та легалізацію доходів від операцій з віртуальними активами. Як наслідок, це сприятиме повноцінній інтеграції України у світову фінансову систему та підвищить її інвестиційну привабливість на міжнародній арені.

Особливого значення легалізація криптоактивів набуває у період воєнного стану. Яскравим прикладом ефективності їх використання для України став досвід благодійності з 2022 року. Неможливо не згадати ініціативу Binance Charity Foundation, яка за допомогою свого благодійного проєкту спрямувала понад 10 мільйонів доларів на підтримку України [1]. Провідні українські благодійні організації, такі як «Повернись Живим», «Благодійний фонд Сергія Притули» та «Kolo», зрозумівши привабливість і потенціал криптовалютних пожертв, запровадили постійні механізми їх отримання [1]. Впровадження цих механізмів значно розширило можливості організацій у залученні міжнародної допомоги.

Підсумовуючи, можна зазначити, що легалізація криптовалют має значний потенціал у тому, щоб стати ефективним інструментом розвитку не лише фінансового сектору, а й благодійної діяльності в Україні. Особливо це актуально в умовах воєнної агресії та майбутніх завдань післявоєнної відбудови країни.

Список використаних джерел:

1. Криптовалюта на службі добра: українські благодійні проекти. *ictv.ua.* URL: https://ictv.ua/ua/goodnews/kryptovalyuta-na-sluzhbi-dobra-ukrayinski-blagodijni-proekty/ (дата звернення: 11.11.2024).

2. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14#Text (дата звернення: 11.11.2024).

3. Стаджі Д. Криптовалюти визнали майном. Що це означає для українців. *ГЛАВКОМ.* URL: https://glavcom.ua/economics/personal-money/kriptovaljuti-viznali-majnom-shcho-tse-oznachaje-dlja-ukrajintsiv-950642.html#google_vignette (дата звернення: 11.11.2024).

4. Цивільний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 11.11.2024).

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ. ПОНЯТТЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЙОГО ДЖЕРЕЛА

Федоренко Наталія Олександрівна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Чорногор Н.С.

Сьогодні актуальним є питання захисту права власності як одного із ключових аспектів цивільного права, що відображає фундаментальні принципи правової держави. Право власності виступає одним з основних елементів матеріальної незалежності особи та має визначальне значення для забезпечення сталого розвитку суспільства, економіки та демократичної системи. У сучасних умовах, коли зростає кількість майнових спорів, а також випадків неправомірного втручання у власність, забезпечення ефективного захисту власницьких прав стає дедалі актуальнішим. Зміна економічних умов, поширення новітніх технологій та перехід до цифрових форм укладання угод також ставлять нові виклики перед системою правового захисту власності.

Станом на сьогодні поява нових форм майнових відносин у цифровому просторі та підвищення кількості порушень прав власності з боку третіх осіб підкреслюють необхідність удосконалення механізмів правового захисту. Розвиток цифрових технологій та нових форм договірних відносин породжує нові виклики для правової системи, що вимагає гнучких та ефективних механізмів захисту права власності. Захист власницьких прав є невід'ємною частиною забезпечення економічної стабільності та сталого розвитку суспільства. Питання захисту права власності знаходиться в полі зору як українських, так і зарубіжних науковців. В українській науковій спільноті значний внесок у розвиток цієї теми зробили О.В. Дзера, який досліджує механізми захисту права власності в умовах правових реформ, а також О.І. Харитонова та Н.С. Кузнєцова, які аналізують проблематику судового захисту права власності в контексті сучасного цивільного процесу. Серед зарубіжних дослідників варто відзначити роботи Джозефа Сінгера та Генрі Ганстона, які зосереджуються на аналізі прав власності в англо-саксонській правовій системі. Їхні концепції сприяють порівняльному аналізу правових підходів різних країн і можуть бути корисними для вдосконалення правового регулювання в Україні.

Інтелектуальна власність є особливою категорією цивільного права, яка охоплює результати творчої, інтелектуальної діяльності, що мають нематеріальну природу. До об’єктів інтелектуальної власності належать твори науки, літератури, мистецтва, винаходи, корисні моделі, торговельні марки та інші результати творчої діяльності. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні ґрунтується на положеннях Цивільного кодексу України та інших спеціальних законодавчих актах. Відповідно до ст. 418 Цивільного кодексу України право інтелектуальної власності визначається як право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або інший об’єкт інтелектуальної власності. Цей підхід, відомий як пропрієтарний, розглядає інтелектуальну власність на рівні з матеріальною, оскільки надає власнику права на володіння, користування та розпорядження результатом його творчої діяльності. Проте інший підхід стверджує, що неможливо ототожнювати правовий режим матеріальних речей з нематеріальними об'єктами, такими як результати творчої діяльності. З позиції цього підходу творець не володіє правом власності на сам результат творчої діяльності, а натомість отримує права на

його використання. Отже, право інтелектуальної власності є унікальним правовим інститутом, що поєднує елементи класичного права власності та специфічні виключні права на використання нематеріальних об'єктів. Джерела права інтелектуальної власності включають як національне, так і міжнародне законодавство. В Україні право інтелектуальної власності регулюється, зокрема, Цивільним кодексом, Законом України «Про авторське право і суміжні права», Законом «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», а також іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують правовий захист об’єктів інтелектуальної власності.

Захист прав інтелектуальної власності в Україні наділений низкою особливостей, а саме в країні існують кримінальна, адміністративна та цивільно-правова відповідальність.

Зокрема, кримінальна відповідальність настає в таких випадках: незаконне відтворення та розповсюдження творів літератури та науки, мистецтва, комп’ютерних програм та баз даних, відеограм та фонограм, інше порушення умисного характеру щодо суміжних прав та безпосередньо авторського права, порушення прав на топографію інтегральної мікросхеми, винахід, промисловий зразок, сорт рослин, корисну модель та раціоналізаторську пропозицію (ст. 175 та ст. 176 Кримінального кодексу України). Сутність цивільно-правових засобів включає в себе можливість негайно застосовувати заходи щодо інтелектуальної власності, забороняти пропуск через кордон (митний) України товарів, імпорт або експорт яких порушує права інших осіб в галузі інтелектуальної власності, вилучення товарів, які були виготовлені із порушенням вказаного права, а також можливість грошового стягнення із порушників, вилучення знарядя якими були виготовлені незаконні товари (ст. 432 Цивільного кодексу України). Адміністративна відповідальність відображається в наявності покарання у вигляді штрафу та вилучення обладнання, на якому були виготовлені товари з порушенням прав інтелектуальної власності .

На міжнародному рівні важливими джерелами є Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Паризька конвенція про охорону промислової власності та Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS). Ці міжнародні угоди встановлюють стандарти захисту прав інтелектуальної власності, які мають бути інтегровані в національні правові системи країн-учасниць.

Отже, захист права власності, зокрема інтелектуальної, є ключовим елементом забезпечення правової стабільності, економічного розвитку та захисту прав окремих осіб. Сучасні виклики, такі як цифровізація суспільства та поширення нових технологій, вимагають удосконалення механізмів правового захисту права власності. Право інтелектуальної власності, як складний і багатоаспектний інститут, потребує спеціального підходу до захисту нематеріальних об'єктів, що відрізняється від захисту матеріальних активів. Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами та використання найкращих практик інших країн сприятуть підвищенню ефективності захисту інтелектуальних прав в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.2006 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV Дата оновлення: 28.04.2023. URL: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/435-15#Text.
3. Гришко І.Ю., Уткіна М.С. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності України. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 4 (33), 2010. С. 26–30.
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL :https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/2341-14#Text (дата звернення 25.10.2023).

5. Галупова Л.І. Захист прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття:* матеріали Міжнар. наук.практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса, 2022. С. 745–749.

РОЛЬ ПРОФСПІЛОК У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Хомінець Тетяна Володимирівна
студентка ІІІ курсу
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя
Науковий керівник: Геєць І.В.

Під часу дії воєнного стану в Україні, і зокрема у 2023 році, профспілки України розширювали свої функції, визначивши одним із пріоритетних напрямів своєї діяльності допомогу оборонному сектору держави в протистоянні загарбникам і допомоги тим, хто постраждав від військової агресії росії [2]. Чимало підприємств були змушені припинити або скоротити свою діяльність. Інфраструктура, промисловість та житловий фонд зазнали критичних руйнувань. Масштабними є втрати кваліфікованих кадрів через вбивства військами рф громадян України, зовнішню міграцію та вимушене переселення українців всередині країни. Понад 3 млн. працівників втратили робочі місця, понад 7 млн. українців опинилися за межею бідності [2].

Проаналізувавши зміст Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX (далі – Закон), можемо дійти висновку про покладання на профспілки, їх об'єднання нової функції – функції максимального сприяння забезпеченню обороноздатності держави [1, ст. 196]. Частиною першою ст. 14 «Діяльність профспілок» на професійні спілки покладено обов'язок у межах своєї діяльності максимально сприяти забезпеченню обороноздатності держави [3]. В умовах воєнного стану ця функція, як випливає зі змісту ст. 14 цього Закону, має бути визнана головною в діяльності професійних спілок. Водночас, зважаючи на значення цієї функції, не можна не відзначити необхідність її деталізації, наповнення конкретним змістом, а саме певними повноваженнями. Доцільно було б в окремій статті зазначеного Закону визначити повноваження професійних спілок із реалізації цієї функції. Відповідними положеннями бажано було б доповнити укладені колективні угоди та колективні договори.

У частині другій ст. 5 Закону закріплена імперативна норма про те, що в період дії воєнного стану норми статті 43 Кодексу законів про працю України не застосовуються, крім випадків звільнення працівників підприємств, установ або організацій, обраних до профспілкових органів [3]. В умовах воєнного стану також можуть зазнавати обмежень повноваження профспілок через приписи ст. 11 Закону, якою передбачено можливість зупинення за ініціативою роботодавця на період воєнного стану дії окремих положень колективного договору.

Як зазначають Ю.М.Гришина й Г.І.Чанишева, у XXI сторіччі трудові відносини характеризуються новою нестабільністю праці, що серйозно вплинуло на світовий профспілковий рух [4, ст. 147]. Перед профспілками постали дві головні проблеми: 1) розвиток цифрової економіки та її впливу на працю і трудові відносини; 2) соціальний

розподіл робочої сили на працівників зі стабільною і гідно оплачуваною роботою та працівників з нестабільною, низько оплачуваною чи випадковою роботою або взагалі без роботи. Над майбутнім профспілок нависла загроза невизначеності через низку таких питань: 1) чого можна очікувати від профспілок та які їхні перспективи в найближчі десятиліття; 2) чи будуть вони, як і раніше, великими членськими організаціями, що представляють усе різноманіття сьогоднішніх форм праці або їхня подальша доля полягає в представленні інтересів невеликої, захищеної меншості; 3) чи продовжиться занепад профспілок, який спостерігаємо в останні десятиліття, або ж вони відновляться, щоб у цифрову епоху виступати таким самим значимим фактором трудових відносин, як і в промислову [1, ст. 200].

В умовах воєнного стану окремі повноваження профспілок, з одного боку, зазнали обмежень, а відтак і змінився зміст їхніх основних функцій. Ідеться, зокрема, про не застосування норми статті 43 КЗпПУ, крім випадків звільнення працівників підприємств, установ або організацій, обраних до профспілкових органів, можливість зупинення за ініціативою роботодавця на період воєнного стану дії окремих положень колективного договору, призупинення культурно-масової, фізкультурної та оздоровчої роботи. Однак в умовах воєнного стану відбулося посилення представницької та захисної функцій профспілок, пов’язане зі здійсненням ними інших повноважень, передбачених прийнятими в цих умовах законодавчими актами [1, ст. 200].

Отже, профспілки України в тяжких умовах воєнного стану працюють і мають місію – бути з людьми в цей складний час. Пріоритетне завдання – підтримка Збройних сил України, сил територіальної оборони й усіх, хто боронить нашу країну, а також, як і в мирний час, лишається захист прав та інтересів членів профспілок на національному рівні. Після завершення бойових дій виникне потреба в робочій силі, фахівцях і спеціалістах, висококваліфікованих кадрах, а також в їх перепідготовці згідно з вимогами часу. У цьому неабияку роль мають відіграти профспілки, зокрема в наданні профспілкового захисту, якого потребуватимуть учасники бойових дій і працівники, які через війну втратять робочі місця або будуть працювати на умовах, що порушують їхні права.

Список використаних джерел:

1. Гришина Ю. М., Чанишева Г. І. Основні функції профспілок в умовах воєнного стану. *Право і суспільство.* 2022. №4. С. 195-201. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.28 (дата звернення: 05.11.2024).

2. Підсумкова інформація про діяльність ФПУ у 2023 році: протидія викликам і загрозам під час воєнного стану. *Офіційний веб-портал Федерація професійних спілок України.* URL:https://www.fpsu.org.ua/256-holovna-novyna/25500-pidsumkova-informatsiia-pro-diialnist-fpu-u-2023-rotsi-protydiia-vyklykam-i-zahrozam-pid-chas-voiennoho-stanu.html (дата звернення: 05.11.2024).

3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX: станом на 23 груд.2023 р.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text (дата звернення: 06.11.2024).

4. Кисельова О.І., Корощенко К.Р. Професійні спілки в Україні: проблемні питання та позитивний міжнародний досвід. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права.* Серія економічна. Серія юридична. 2021. Випуск 30. С. 145–150.

СЕКЦІЯ 3.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА СУДОЧИНСТВО, ОРГАНІЗАЦІЯ СУДОВИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ, ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ, КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, МИТНЕ ПРАВО.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

Алексеєнко Юлія Вячеславівна
студентка ІІІ курсу
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Нога П.П.

У Законі України «Про платіжні послуги» зазначено, що безготівкові розрахунки – це перерахування коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів, а також перерахування надавачами платіжних послуг коштів, внесених платниками готівкою, на рахунки отримувачів [1].

Сучасні традиції інформаційного суспільства, які сформувалися в Україні, зумовили ускладнення наявних і появу нових видів безготівкових розрахунків, у яких використано останні технологічні розробки людства [4, с. 4]. Правовою основою безготівкових розрахунків в Україні є норми, це Цивільний кодекс України (глава 74), Закону України «Про платіжні послуги», Закону України «Про Національний банк України», Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг, затверджена постановою Правління НБУ від 29.07.2022 № 163, Інструкція про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків, затверджена постановою Правління НБУ від 29.07.2022 № 162.

За своєю сутністю безготівкові гроші, як і готівкові, є майновим благом, носієм грошових одиниць. Їх відмінність полягає лише в тому, що вони існують умовно, але в конкретному обсязі, що зафіксований в облікових записах на рахунках, при цьому мисляться як реальні гроші. Якщо ж навіть припустити їх різну правову сутність, це зовсім не означає, що вони мають різні властивості. Навпаки, ці дві категорії є однорідними, такими, що належать до єдиного роду грошей [3, с. 43].

Стан грошового обігу, ціноутворення і кредитних відносин залежить від використання в країні безготівкових коштів. Безготівкові відносини призводять до економії витрат на безготівкові транзакції, прискорення руху коштів і розрахункових операцій. При безготівкових платежах грошова маса накопичується в банку, тому застосовуються відповідні умови для відстеження мети використання. Зі збільшенням використання безготівкових платежів зростає і необхідність законодавчого регулювання потоку безготівкових коштів. Обов'язковою умовою для здійснення безготівкових платежів є наявність в юридичної або фізичної особи поточного рахунку. Взаємовідносини між банком і клієнтом визначаються договором, що передбачає низку взаємних платіжних зобов'язань банку та клієнта.

Насамперед підставою виникнення безготівково-розрахункових правовідносин постає розпорядження клієнта банківської установи щодо перерахування коштів з одного рахунку на інший, при цьому доручення або розпорядження банку необхідно розглядати як односторонній правочин. Отже, для безготівкових розрахунків потрібна наявність рахунків платника, що відкриваються на підставі відповідного договору між ним і банком [2, с. 47].

Національний банк встановлює правила здійснення безготівкових платежів і підвищує їх безпеку та надійність. Метою Національного банку України це є безготівкова економіка, розвинена платіжна інфраструктура, прозорість, безпечність та надійність платежу, використання інноваційних платіжних інструментів. Громадяни та організації можуть здійснювати безготівкові платежі в Україні з використанням розрахункових

документів, електронних платіжних засобів, електронних грошей, документарних операцій та інструментів.

Стосовно передачі безготівкових грошей законом встановлений особливий порядок і спосіб його здійснення. Недотримання такого порядку є підставою відсутності переходу прав на вказаний об’єкт цивільних прав. У такому разі в правовому режимі грошей можна виділити спеціальні правові норми, спрямовані на регулювання відносин, що забезпечують оборотоздатність саме безготівкової форми грошей [5, с. 5].

Отже, безготівкові розрахунки в Україні регулюються рядом нормативних актів, зокрема Законом «Про платіжні послуги», який визначає їх як перерахування коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів. Сучасні технології сприяють розвитку нових форм безготівкових розрахунків. Зростання безготівкових платежів вимагає відповідного законодавчого регулювання. Безготівкові платежі можливі лише за наявності поточного рахунку в юридичної або фізичної особи. Взаємовідносини між банком і клієнтом регулюються договором, що визначає платіжні зобов'язання сторін. Основою безготівково-розрахункових правовідносин є розпорядження клієнта про перерахування коштів, що вважається одностороннім правочином. Також для здійснення безготівкових платежів необхідно дотримуватись встановленого законом порядку, оскільки його недотримання призводить до відсутності переходу прав на об'єкт.

Список використаних джерел:

1. Про платіжні послуги: Закону України від 30.06.2021. № 1591-IX: станом на 17.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text (дата звернення: 08.11.2024).

2. Правові аспекти організації безготівкових розрахунків у діяльності суб’єктів господарювання. URL: https://238092-Текст%20статті-546899-1-10-20210807.pdf (дата звернення: 10.11.2024).

3. Даниленко О В. Щодо поняття грошей у цивільному праві. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/3/10.pdf (дата звернення: 13.11.2024).

4. Жуковський М. Правове регулювання розрахункових операцій в банківській сфері України. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2024/may/34484/yurnauky4114zhukovskyi.pdf (дата звернення: 08.11.2024).

5. Сокуренко О.А. Правова природа безготівкових грошей у сучасній науці та юридичній практиці. URL: https:///273-Текст%20статті-504-1-10-20211023%20(2).pdf (дата звернення: 10.11.2024).

ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УКРАЇНІ

Антіпіна Дар’я Ігорівна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Мелконян А.Г.

Парламентаризм в Україні пройшов складний шлях еволюції, відображаючи зміни в політичному ландшафті, суспільних настроях і економічній ситуації. У сучасних умовах

глобалізації та інтеграції в європейське співтовариство Україні важливо знайти ефективні шляхи вдосконалення парламентської системи. Це може стати основою для стабільності, демократичного розвитку та підвищення довіри громадян до державних інститутів.

Одним із ключових напрямків є реформа виборчої системи. Нинішня змішана система часто призводить до спотворення волевиявлення громадян, створюючи умови для маніпуляцій з боку політичних партій. Запровадження пропорційної системи з відкритими списками могло б суттєво змінити цю ситуацію, дозволяючи виборцям обирати не лише партії, а й конкретних кандидатів. Відкриті списки надають громадянам більший контроль над процесом вибору, адже вони можуть обирати кандидатів, які справді представляють їхні інтереси [3].

Крім того, зміна виборчої системи може зменшити вплив олігархів на політику, створюючи більш прозорі умови для виборів. Це спонукатиме партії до активнішої роботи з виборцями, оскільки відповідальність перед ними стане критично важливою для успіху на виборах. Реформа виборчої системи є важливим кроком у процесі демократизації України, що вимагатиме не лише законодавчих змін, а й культурного зсуву в сприйнятті виборів як інструменту реалізації волі народу [3].

Для зміцнення довіри до парламенту необхідно забезпечити його прозорість і підзвітність. Це можна досягти через впровадження сучасних інформаційних технологій, які дозволять громадянам стежити за роботою депутатів, їх голосуваннями та законодавчими ініціативами. Незалежні аналітичні центри можуть відігравати важливу роль в оцінці роботи парламенту, сприяючи формуванню відкритого середовища [3].

Комітети мають стати важливими майданчиками для діалогу між депутатами, експертами та суспільством. Зміцнення їх незалежності та можливість запрошувати громадськість для обговорення важливих питань зробить процес прийняття рішень більш прозорим.

Парламенту варто активніше взаємодіяти з громадянським суспільством, залучаючи неурядові організації до обговорення законодавчих ініціатив. Це створить умови для більш демократичного підходу та врахування інтересів різних соціальних груп [1].

Професіоналізм депутатів є критично важливим для ефективності парламенту. Підвищення рівня їх знань і навичок через програми підготовки та стажування сприятиме прийняттю обґрунтованих рішень, що відповідатимуть потребам суспільства [2].

Розвиток парламентаризму в Україні потребує комплексного підходу, що охоплює реформу виборчої системи, підвищення прозорості, активну взаємодію з громадськістю та професійну освіту депутатів. Лише реалізувавши ці напрями, Україна зможе створити ефективну парламентську систему, що відповідатиме потребам суспільства і забезпечить стабільність і процвітання країни [1].

Список використаних джерел:

1. Конституція України. станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. Ст. 75–93.

2. Про вибори народних депутатів України: Закон України № 1089-IX від 16.12.2020. Ст. 1–14.

3. Баранюк О. Методологічні підходи та рекомендації для верховної ради україни щодо здійснення оцінки ефективності застосування законодавства. С. 6–34.

ЧИ ДОСТАТНЬО ДЕМОКРАТИЧНО В УКРАЇНІ ПРАЦЮЄ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН?

Бакурова Єлизавета Анатоліївна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Мелконян А.Г.

Актуальним питанням упродовж останніх років є демократична праця механізму захисту прав і свобод громадян. Основною метою наукової роботи є дослідження дії механізму захисту прав і свобод громадян та оцінка його демократичності. Для цього було використано теоретичний метод дослідження. Предметом дослідження є механізм захисту прав і свобод громадян та його взаємодія з громадянами.

Основою механізму захисту прав людини та громадянина є юридичні гарантії, тобто гарантії, що права людини та громадянина будуть захищатися відповідними органами. Існує декілька видів механізму, а саме національний та міжнародні. До національних можемо віднести декілька органів влади: Верховна Рада України, Конституційний Суд України та Кабінет Міністрів України. До міжнародних відносяться органи, що працюють для забезпечення роботи та захисту прав людини та громадянина, які закріплені на міжнародному рівні.

Наразі в Конституції України закріплено, що права й свободи людини є невичерпними та ніщо не може їх обмежити. Це вказано в статтях 22, ч.3 ст. 22 та статті 21 Конституції України. Звернемо увагу на статтю 55 Конституції України, відповідно до якої закріплено право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права й свободи від порушень і протиправних посягань. Із цього можна зробити деякий висновок, що права та свободи людини та громадянина можуть захищатися як самою особою, так і державою.

Важливо зазначити, що держава відповідає перед особою за свою діяльність. Оскільки права та свободи людини мають захищатися державою, можемо знайти декілька прикладів такого захисту для розуміння його функціонування та механізму роботи.

Наприклад, рішення Конституційного Суду України в справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини другої статті 8, другого речення частини четвертої статті 16 Закону України "Про звернення громадян" (справа про звернення осіб, визнаних судом недієздатними), або Справа № 1-124/2018(4976/17).

Розглядаючи рішення, можемо зрозуміти, що із Закону України "Про звернення громадян, а саме ч.2 ст.8 та друге речення ч.4 ст.16, було прибрано частину, де було приниження осіб, які було визнані недієздатними судом. Можемо зробити висновок, що за допомогою суду можливо відстояти справедливість та свої права.

Важливо врахувати, суд – це прямий спосіб відстоювати свої права та боротися з порушенням прав та свобод громадянина. Тобто судові засідання є частиною механізму захисту прав людини та громадянина. Виходячи з отриманих даних, з'ясуємо, чи є суд демократичним. У Законі України "Про судоустрій і статус суддів" ст.2 фіксуємо: Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана

Верховною Радою України. Можемо зробити висновок, що суд в Україні є демократичним відповідно до Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Сенчук І.І. Механізм захисту прав людини: актуальні проблеми дослідження. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*: навч. посіб. Харків, 2019. С. 189–191. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/93.pdf. (дата звернення: 10.11.2024).

2. Головне управління Держпродспоживслужби в Хмельницькій області: Права людини та механізм їх захисту. 2019. URL: https://consumerhm.gov.ua/1081-prava-lyudini-ta-mekhanizm-jikh-zakhistu. (дата звернення: 10.11.2024).

3. Рішення Конституційного Суду України від 11.10.2018 у справі №1-124/2018(4976/17). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-18#Text. (дата звернення: 10.11.2024).

ЩОДО ПРОБЛЕМ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ НА ПЕРЕВІРКУ СУДІВ

Борисенко Ольга Володимирівна
заступник керівника апарату
Полтавського окружного адміністративного суду
Нога Петро Петрович
викладач ЦК правових фундаментальних та професійно-практичних дисциплін
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого»,
асистент кафедри цивільного, господарського і фінансового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Відповідно до ст. 6, 126, 129 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Її органи реалізують свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України, що означає самостійне виконання кожним органом державної влади своїх функцій і повноважень. Органи судової влади та професійні судді як носії цієї влади є незалежними. Конституція України встановлює гарантії такої незалежності, а особливий порядок фінансування судів і діяльності суддів є однією з конституційних гарантій їх незалежності, закріпленої в ст. 126 Конституції України.

Приписами статті 1 Закону № 1402-VIII передбачено, що судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом [1]. Конституційний Суд України в рішенні від 27.10.2020 № 13-р/2020 зазначив про те, що реалізація принципу незалежності судової гілки

влади полягає насамперед у відособленості її від інших гілок державної влади, а це означає формування самостійної, автономної й самоуправлінської судової системи поза структурами законодавчої та виконавчої гілок влади [2].

За позицією Конституційного Суду України будь-які форми та методи контролю у вигляді перевірок, моніторингу тощо функціонування та діяльності судів повинні реалізовуватись лише органами судової влади та виключати створення таких органів у системі як виконавчої, так і законодавчої влади [2].

На законодавчому рівні мають бути створені такі взаємовідносини, які передбачали б невиправданий тиск, вплив чи контроль з боку виконавчої або законодавчої влади на судову владу та запобігали б виникненню нормативного регулювання, яке дасть змогу на законодавчому рівні контролювати органи судової влади, а також суддів при здійсненні ними функцій і повноважень, що призведе до втручання в діяльність судової влади та посягання на її незалежність, закріплену в Основному Законі України. У підсумку Конституційний Суд України в рішенні від 27.10.2020 № 13-р/2020 наголосив на тому, що, створюючи відповідні органи, запроваджуючи відповідальність (санкції), окремі види контролю, законодавець має виходити з принципів незалежності судової влади, невтручання в діяльність судів та суддів [2].

Повноваження Державної аудиторської служби України для здійснення державного фінансового нагляду з питань фінансово-господарської діяльності підконтрольних установ визначаються Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» (далі – Закон № 2939-XII). Зі змісту зазначеного положення Закону № 2939-XII випливає, що в останньому закріплено вичерпний перелік підконтрольних установ. Серед вказаного переліку судові органи не вказані, як і за приписами п. 3 Положення про Державну аудиторську службу України від 13.02.2016 року № 43. Тобто Законом України № 2939-XII та вказаним Положенням визначений вичерпний перелік підконтрольних відповідачу установ, серед яких суди не зазначені. Отже, суди як суб`єкти публічного права не підпадають під суб`єктний склад Закону №2939-XII, що свідчить про відсутність правових підстав для здійснення ревізій фінансово-господарської діяльності в судах України ДАС України.

Вищенаведене свідчить про відсутність у відповідача як центрального органу виконавчої влади повноважень на проведення ревізії окремих питань фінансово-господарської діяльності судів як органів державної влади, оскільки діяльність останнього врегульована спеціальним законом. Стосовно діяльності судової гілки влади в Україні діє спеціальне законодавство. Верховний Суд у постанові від 25.01.2022 у справі № 911/782/21 зазначив, що за наявності розбіжностей загальних і спеціальних (виняткових) норм необхідно керуватися принципом lex spicialis (лат. – спеціальний закон, спеціальна норма), відповідно до якого при розбіжності загального та спеціального закону діє спеціальний закон, а також принцип lex specialis derogate generali, сутність якого зводиться до того, що спеціальний закон скасовує дію загального закону; спеціальна норма має перевагу над загальними [3]. Про це йдеться і в рішенні Конституційного Суду України від 18.06.2020 № 5-р(II)/2020 [4].

За приписами п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону №576-VIII Рахункова палата здійснює фінансовий аудит, аудит ефективності та аудит відповідності, зокрема щодо проведення витрат державного бюджету, включаючи використання бюджетних коштів на забезпечення діяльності Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Вищої ради правосуддя, Офісу Генерального прокурора та інших органів [5].

З аналізу наведеної норми випливає, що виключно Закон №576-VIII передбачає механізм здійснення контрольних функцій використання коштів Державного бюджету щодо установ та органів системи правосудця. Як наслідок, інструментом такого механізму є виключно Рахункова палата.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545.
2. Щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про запобігання корупції“, Кримінального кодексу України: Рішення Конституційного Суду України Справа № 1-24/2020(393/20) від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text. (дата звернення: 01.11.2024).
3. Постанова Верховного Суду від 25.01.2022 у справі № 911/782/21. URL: http://iplex.com.ua/ (дата звернення: 01.11.2024).
4. Рішення Конституційного Суду України від 18.06.2020 № 5-р(II)/2020. URL: https://ccu.gov.ua/dokument/5-rii2020 (дата звернення: 01.11.2024).
5. Про Рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 року № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради.* 2015. № 36. Ст. 360.

КОНСТИТУЦІЙНА РОЛЬ ОФІСУ ПРЕЗИДЕНТА ТА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В ЗДІЙСНЕННІ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРЕЗИДЕНТА

Боровська Олександра Дмитрівна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Мелконян А.Г.

Робота Президента України залежить від тісного співробітництва з Офісом Президента та конструктивної взаємодії з Верховною Радою України. Ця співпраця є ключовою для успішного виконання обов'язків глави держави та реалізації стратегічних цілей країни.

Конституція та законодавство України визначають правовий статус, повноваження та функції Президента. Однак ці повноваження часто реалізуються на розсуд Офісу Президента та Верховної Ради. Важливо проаналізувати перші дві структури та їхнє позиціонування в контексті не лише формування влади, але й функцій та дій між ними, а також реакції Президента України на їхню діяльність.

Президенту відводиться особливе місце в механізмі поділу влади, оскільки він наділений повноваженнями, що дають змогу впливати на законодавчу, виконавчу, судову гілки влади. Президент сприяє узгодженості в діяльності органів державної влади та їх взаємодії з органами місцевого самоврядування.

Відповідно до статтей 102, 106 Конституції України Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав та свобод людини й громадянина.[1] Для ефективного виконання покладених на нього функцій Президент створює консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи й

служби: Офіс Президента України, Національний інститут стратегічних досліджень та інші.

Роль Президента полягає в представленні країни на міжнародному рівні та вирішенні стратегічних питань державної політики. Завдання, які покладені на Офіс Президента, спрямовані на допомогу, аналіз, підготовку пропозицій з питань формування та реалізації внутрішньої і зовнішньої політики держави.

Офіс Президента України є однією з ключових ланок у механізмах забезпечення державної стабільності, розвитку та захисту інтересів народу. Основним завданням Офісу Президента є організаційне, технічне та координаційне забезпечення діяльності Президента спрямоване на реалізацію його повноважень.

Слід звернути увагу, що правовий статус, зокрема повноваження Офісу Президента України визначаються не лише Указом від 2 квітня 2010 р. № 504, а й іншими актами чинного законодавства, наприклад, Законами України «Про державну службу», «Про Рахункову палату», «Про джерела фінансування органів державної влади» та ін.

Верховна Рада України є парламентом нашої країни, одним із вищих органів держави, який уособлює законодавчу гілку влади та виступає від імені Українського народу [1]. Серед найголовніших повноважень Президента слід виокремити право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України. Законопроєкти, внесені Президентом як невідкладні, Верховна Рада України розглядає позачергово. Президент має право вносити до парламенту проєкти законів про внесення змін до Конституції України, а також має право вето на прийняті Верховною Радою закони (які не стосуються змін до Конституції України). Також Президент підписує закони, прийняті Верховною Радою України. Тобто спостерігаємо тісний зв'язок у роботі над законодавчими ініціативами Президента та Верховної Ради [6].

Верховна Рада в межах своїх повноважень може в разі вчинення Президентом державної зради або іншого злочину усунути його зі свого поста в порядку процедури імпічменту, це закріплено в пункті 10 статті 25 Конституції. У Конституції України, зокрема в пункті 25 частини першої статті 85, пункті 11 частини першої статті 106, передбачено надання Верховною Радою України згоди на призначення Президентом України кандидатур на окремі посади, а в частині третій статті 136 – погодження з Президентом України кандидатури на посаду Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим [5; 6].

Отже, конституційний лад України визначає чіткий розподіл повноважень між основними органами влади, зокрема між Президентом, Верховною Радою та іншими державними інститутами. У рамках цієї системи Офіс Президента й Верховна Рада відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування держави та реалізації президентських повноважень. Офіс Президента є не тільки адміністративним апаратом, що забезпечує здійснення конституційних повноважень глави держави, але й важливим інструментом у формуванні внутрішньої та зовнішньої політики країни. Завдяки своїй організаційній структурі, Офіс здійснює оперативне управління державними справами, консультує Президента та здійснює координацію з іншими державними органами.

Верховна Рада водночас є органом, який забезпечує законодавчу основу для реалізації президентських ініціатив, а також здійснює контроль над діяльністю Президента, що є необхідним для збереження принципу розподілу влади й запобігання узурпації влади. Співпраця між Верховною Радою та Офісом Президента є важливою для ефективного виконання державних функцій та підтримання стабільності державної влади в Україні.

Отже, Конституція України визначає систему стримувань і противаг, що сприяє забезпеченню демократичного контролю, ефективного управління та балансу між різними органами влади. Тісна співпраця Офісу Президента та Верховної Ради є ключовим

чинником у здійсненні повноважень Президента та забезпеченні правової стабільності в державі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 08.11.2024).
2. Сухонос В.В. Інститут глави держави у конституційному праві. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/50313/2/Sukhonos_Institute_of_head_of_state.pdf (дата звернення: 08.11.2024).
3. Про Положення про Адміністрацію Президента України: Указ Президента України від 02.04.2010 № 504/2010: станом на 1 черв. 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/2010#Text (дата звернення: 08.11.2024).
4. Деякі питання Адміністрації Президента України: Указ Президента України від 05.04.2011 № 352/2011: станом на 14 лип. 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/352/2011#Text (дата звернення: 08.11.2024).
5. Взаємодія Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України в умовах Конституційних змін в умовах конституційних змін. URL: https://pravo.org.ua/books/vzayemodiya-verhovnoyi-rady-ukrayiny-prezydenta-ukrayiny-ta-kabinetu-ministriv-ukrayiny-v-umovah-konstytutsijnyh-zmin/ (дата звернення: 08.11.2024).
6. Скрипнюк О. В. Президент України. *Велика українська енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/ (дата звернення: 12.11.2024).

ЯК ЗАЛЕЖИТЬ РОБОТА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА ТА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ?

Бредун Владислава Русланівна
студентка II курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Мелконян А.Г.

Президент України виконує одну з ключових ролей у державному управлінні, однак його робота тісно пов’язана з іншими гілками влади та державними структурами. Важливе місце в цьому процесі посідають Верховна Рада України як вищий законодавчий орган та Офіс Президента, що забезпечує щоденну діяльність глави держави. Саме залежність Президента від цих двох інституцій має вирішальне значення для стабільності й ефективності його діяльності.

Президент України відповідно до Конституції має обмежені повноваження в законодавчій сфері. Він не може самостійно ухвалювати закони, але має право законодавчої ініціативи [1]. Це означає, що, хоча Президент може подавати законопроєкти на розгляд Верховної Ради, їх затвердження залежить від підтримки депутатів. У ситуаціях, коли парламент налаштований лояльно до Президента, він може легко забезпечити схвалення потрібних йому законів. Однак у разі опозиційного складу Верховної Ради Президенту часто доводиться шукати компроміси та зважати на інтереси політичних опонентів. Наприклад,

навіть надважливі ініціативи можуть бути відкладені або відхилені парламентом, якщо в Президента немає підтримки більшості депутатів.

Також Верховна Рада має контрольні повноваження щодо діяльності Президента. Наприклад, парламент ухвалює державний бюджет і контролює витрати на виконання програм, що стосуються пріоритетів Президента, зокрема в оборонній та зовнішньополітичній сферах. Отже, Верховна Рада може як сприяти, так і обмежувати діяльність Президента, впливаючи на фінансування його ініціатив.

Ще одним важливим елементом у функціонуванні Президента є Офіс Президента (раніше Адміністрація Президента) – інституційний апарат, що виконує підтримуючу функцію в роботі глави держави [2]. Офіс Президента організовує його робочий графік, допомагає в аналізі поточних питань і розробці стратегій, забезпечує контакти з іншими державними органами та громадськістю. Наприклад, Офіс Президента відповідає за підготовку документів, законопроєктів, указів і звітів, які необхідні для реалізації повноважень Президента. Без ефективної роботи Офісу реалізація його рішень була б значно ускладненою.

Офіс Президента також грає важливу роль у комунікації, адже саме ця структура забезпечує доступ громадськості до інформації про діяльність Президента та його позиції з ключових питань. Пресслужба Офісу Президента займається підготовкою заяв, публічних виступів та реакцій на поточні події. Завдяки цьому суспільство дізнається про наміри та кроки Президента, а сам глава держави може формувати громадську думку на свою користь.

Якщо парламент не підтримує ініціативи Президента або має політичну опозицію до нього, ухвалення законів та вирішення ключових питань можуть затягуватися на невизначений час. Важливим є те, що в умовах постійної політичної нестабільності або суперечок між гілками влади держава не здатна швидко реагувати на виклики та загрози.

Отже, робота Президента України суттєво залежить від підтримки та взаємодії з Верховною Радою України та Офісом Президента. Верховна Рада як головний законодавчий орган визначає правове поле для реалізації ініціатив Президента, ратифікує міжнародні угоди, підтримує чи обмежує його в законодавчих змінах. Наявність підтримки в парламенті значно посилює вплив Президента, дозволяючи йому ефективніше реалізовувати свою програму та здійснювати реформи. Водночас опозиційний парламент може обмежувати його вплив та створювати перепони в реалізації ініціатив. Офіс Президента виконує важливу функцію забезпечення діяльності глави держави, виконуючи роль його організаційної, аналітичної та інформаційної підтримки. Він допомагає втілювати стратегічні завдання Президента, забезпечує зв’язок з громадськістю та іншими гілками влади, організовує міжнародні відносини. Отже, ефективність роботи Президента багато в чому залежить від його взаємин з Верховною Радою та Офісом Президента. Злагоджена співпраця між цими інституціями забезпечує політичну стабільність та дає змогу Президентові успішно виконувати свої функції. Однак будь-які конфлікти або протиріччя між цими гілками влади можуть негативно впливати на політичний курс держави, сповільнюючи або навіть блокуючи процеси прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 05.11.2024).
2. Про Положення про Адміністрацію Президента України : Указ Президента України від 2 квітня 2010 року № 504/2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/2010#Text (дата звернення 05.11.2024).

3. Про Адміністрацію Президента України: Указ Президента України від 14.12.1996 №1220/96. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1220/96#Text (дата звернення 05.11.2024)ю

4. Колісник В. П., Барабаш Ю. Г. Конституційне право України: підручник. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/KONST_PR_2008.pdf (дата звернення 10.11.2024).

ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ АДВОКАТА

Владисенко Софія Владиславівна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Худолій Т.І.

Професійна деформація особистості дається взнаки, коли тривала робота в одній сфері починає впливати на характер і поведінку людини, проявляючи в ній риси, що до цього часу були їм не притаманні. Для адвокатів це особливо актуально, адже вони щодня стикаються з емоційним навантаженням, конфліктами та постійною боротьбою за права своїх клієнтів. Через це їхнє сприйняття світу може стати більш жорстким або навіть песимістичним. Представники адвокатури можуть почати ставитися до людей з підозрою, очікуючи обману або зради навіть у побутовому житті. Такі зміни впливають не лише на їхню професійну діяльність, а й на стосунки з близькими людьми, адже стає дедалі важче довіряти оточенню та бути відкритим у спілкуванні, стикаючись з девіантними проявами суспільства. Отже, коли людина намагається перенести алгоритми й правила з робочої сфери в повсякденне життя, це створює спотворену картину реальності й заважає адаптуватися [1]. Із плином часу в адвокатів змінюється сприйняття світу, цінності, характер, стиль спілкування та поведінка. Ці зміни відбуваються під впливом щоденних обов'язків і завдань, які адвокат виконує на своїй роботі.

Деформація професійної правосвідомості адвокатів може набувати різних форм, наприклад, виконання вказівок керівництва, що суперечать Конституції та законам. Адвокати також можуть змінювати свої погляди або позиції залежно від обставин чи вигоди. Крім того, зловживання владою або службовим становищем є ще однією формою деформації, коли адвокати перевищують свої повноваження. Зрештою, учинення корупційних діянь стає теж серйозною проблемою, що може порушити етичні норми та підірвати довіру до адвокатської професії в цілому [2]. Ці прояви свідчать про важливість дотримання професійних стандартів та етики в адвокатській діяльності.

Адвокат – це не лише професія, а й спосіб мислення та стиль життя, в основі яких лежать справедливість, принциповість, незалежність і бажання служити іншим [3]. Професійна деформація може серйозно вплинути на особисте життя адвоката. Це може викликати конфлікти в стосунках з родиною та друзями, оскільки адвокати можуть виглядати байдужими до переживань інших людей. Отже, професійна деформація може негативно вплинути на їхнє щастя та задоволення життям.

Навчання й розвиток відіграють важливу роль у запобіганні професійній деформації адвокатів. Вони можуть знайти нові способи вирішення складних справ і покращити свої

відносини з клієнтами. Коли адвокати почуваються впевненими у своїх знаннях, це може зменшити відчуття стресу. Тому постійне навчання може стати важливим інструментом у боротьбі з професійною деформацією.

Існує ще декілька способів, які можуть допомогти адвокатам подолати професійну деформацію. Важливо вміти відпочивати й відключатися від роботи, щоб зберегти емоційний баланс. Заняття спортом або хобі можуть стати відмінним способом розслабитися та зняти стрес. Також важливо спілкуватися з колегами, що можуть зрозуміти й підтримати, адже спільні переживання допомагають знизити відчуття ізоляції.

Отже, професія адвоката є однією з найповажніших у суспільстві. Служіння цій професії є складним і делікатним мистецтвом, що потребує не лише правових знань і навичок, але й високих моральних і психологічних рис [4]. У деяких адвокатів професійна деформація і синдром вигорання призводять до зниження їхньої професійної майстерності, проблем у сім'ї, а іноді навіть до завершення кар'єри [5]. Для інших усвідомлення цих труднощів і пошук способів їх подолання може стати новим етапом у професійному та особистісному розвитку. Це може стати мотивацією для підвищення кваліфікації та досягнення нових успіхів у роботі. Адвокати можуть досягти успіху у своїй діяльності, якщо навчаться підтримувати баланс між професійною діяльністю і особистим життям.

Список використаних джерел:

1. Професійна деформація: що це та як її розпізнати?. URL: https://progresylni.org/blogs/profdef (дата звернення: 08.11.2024).
2. Психологічний зміст професійної деформації адвокатів. URL: http://mego.info/матеріал/3-психологічний-зміст-професійної-деформації-адвокатів (дата звернення: 08.11.2024).
3. Обличчя адвокатури. EQUITY - провідна юридична фірма України. URL: https://equity.law/press-center/publications/473.html (дата звернення: 08.11.2024).
4. Ткачук І. Психологічні особливості діяльності адвоката. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c49dad48-89cf-41df-a1cd-ce277a10b5aa/content (дата звернення: 08.11.2024).
5. Професійна деформація особистості адвоката. *Stud.* URL: https://stud.com.ua/42177/pravo/profesiyna_deformatsiya_osobistosti_advokata#google_vignette (дата звернення: 08.11.2024).

ПРОБЛЕМАТИКА ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ДІЗНАННІ

Гнатюк Андрій Юрійович
к.ю.н., асистент кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Інститут дізнання, запроваджений в українське кримінальне процесуальне законодавство, став важливим етапом реформування системи досудового розслідування. Ця форма досудового розслідування, спрямована на спрощення процедури розслідування кримінальних проступків, має свої особливості та проблемні аспекти, особливо щодо

процедури відкриття матеріалів кримінального провадження сторонами одна одній. Актуальність дослідження цієї проблематики зумовлена необхідністю забезпечення ефективного балансу між швидкістю розслідування та дотриманням прав усіх учасників кримінального провадження, особливо в частині засади змагальності. Відповідно до ст. 290 КПК України процедура відкриття матеріалів є обов'язковим етапом досудового розслідування. Законодавець встановлює чіткий порядок надання доступу до матеріалів досудового розслідування. Зокрема, на слідчого та прокурора покладається обов'язок надати доступ до всіх матеріалів досудового розслідування та речових доказів. Прокурор або слідчий зобов'язані письмово підтвердити факт надання доступу із зазначенням найменування таких матеріалів. Тобто процесуальний Закон забезпечив гарантіями щодо можливості здійснювати захист від пред'явленого обвинувачення. Положення ч. 6 ст. 290 КПК України визначають, що сторона захисту за запитом прокурора зобов'язана надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, що містяться в них, як докази в суді. Так законодавець поставив у рівні умови сторони кримінального провадження при підготовці до стадії судового розгляду та розробці своєї тактики. Закінчення дізнання має свої особливості та відмінності від загального досудового розслідування злочинів. Водночас, як передбачено ч. 5 ст. 301 КПК України, у разі прийняття прокурором рішення про звернення до суду з обвинувачувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурор зобов'язаний у межах строків, визначених частиною 2 цієї статті, забезпечити надання особі, яка вчинила кримінальний проступок, або її захиснику, потерпілому чи його представнику копій матеріалів дізнання шляхом їх вручення, а в разі неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, зокрема шляхом надсилання копій матеріалів дізнання за останнім відомим місцем проживання чи перебування таких осіб. У разі відмови вказаних осіб їх отримати чи зволікання з отриманням вказані особи вважаються такими, що отримали доступ до матеріалів дізнання [1]. Тобто на сторону захисту не покладається обов'язок відкривати свої докази стороні обвинувачення, що ставить прокурора з обвинуваченим не в рівні умови. Можна змоделювати ситуацію, при якій захист з моменту повідомлення про підозру в кримінальному проступку володіє доказом, який би при ознайомленні стороною обвинувачення суттєво впливав або на кваліфікацію діяння або на сам факт причетності підозрюваного до інкримінованого правопорушення. Також виникає питання щодо відповідності зібраних доказів та наданих стороні захисту копій матеріалів дізнання. Оскільки захист, окрім процедури, передбаченої ст. 221 КПК України, а такі матеріали можуть надаватися в обмеженій кількості, не знає всіх доказів зібраних стороною обвинувачення, прокурор може надавати «вибіркові» матеріали дізнання без тих, що виправдовують підозрюваного.

Наказ МВС України № 405 від 20.05.2020 "Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України" [2] визначає організаційні засади діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, їх основні завдання та повноваження, а також порядок організації взаємодії з іншими органами та підрозділами поліції. Цей нормативний акт встановлює чіткі вимоги до організації роботи дізнавачів, зокрема щодо порядку ведення документації та процедури відкриття матеріалів кримінального провадження.

Аналіз практики Європейського суду з прав людини переважно дає підстави стверджувати, що національне законодавство має захищати права особи, яку притягують до

кримінальної відповідальності. У рішення в справі "Матанович проти Хорватії" (Matanović v. Croatia, no. 2742/12) від 04.04.2017 [3] суд наголосив на важливості забезпечення права на захист через повний доступ до матеріалів справи. ЄСПЛ підкреслив, що обмеження доступу до матеріалів має бути суворо обґрунтованим та пропорційним, а будь-які обмеження повинні бути компенсовані відповідними процесуальними гарантіями. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.01.2024 у справі № 345/3961/17 [4] встановлює важливі правові позиції щодо порядку відкриття матеріалів кримінального провадження. Зокрема, Верховний Суд наголошує на необхідності забезпечення реального, а не формального доступу до матеріалів та встановлює критерії оцінки достатності часу для ознайомлення з матеріалами. Згідно із Законом України "Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування" від 01.06.2023 № 2870-IX [5] впроваджується електронна форма кримінального провадження. Це створює нові можливості для організації процесу відкриття матеріалів, але водночас ставить нові виклики щодо забезпечення кібербезпеки та захисту інформації. Аналіз практики Вищого антикорупційного суду щодо розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність дізнавача чи прокурора (Узагальнення ВАКС за 2023 рік) [6] показує, що найбільш поширеними проблемами є недотримання розумних строків при наданні доступу до матеріалів, неповне відкриття матеріалів, порушення порядку фіксації факту надання доступу до матеріалів.

На основі аналізу нормативної бази та судової практики можна визначити такі шляхи вдосконалення процедури відкриття матеріалів у дізнанні: впровадження електронної форми ведення кримінального провадження відповідно до вимог Закону № 2870-IX; розробка детальних інструкцій щодо порядку надання доступу до електронних матеріалів; забезпечення належного технічного оснащення підрозділів дізнання; впровадження системи електронного документообігу з належним рівнем захисту інформації.

Для ефективного розв'язання виявлених проблем необхідно внести відповідні зміни до ст. 301, доповнивши її положеннями, аналогічними ст. 290 КПК України. Оскільки дізнання запроваджене з метою прискорення процесуальних процедур щодо відповідного виду кримінальних правопорушень, можемо визначити, що прокурор надає запит стороні захисту, яка водночас має здійснити відкриття своїх матеріалів до початку судового розгляду. Варто зазначити, що встановлення межі надання прокурору своїх доказів захистом саме до стадії судового розгляду, а не підготовчого судового провадження є логічним, оскільки згідно зі ч. 1 ст. 381 КПК України після отримання обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку суд у п’ятиденний строк, а в разі затримання особи – у порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298^{-2} КПК України, невідкладно призначає судовий розгляд. Тобто стадія підготовчого судового провадження не передбачена в кримінальних проступках.

З метою унеможливлення надання прокурором «вибіркових» матеріалів дізнання необхідно доповнити ст. 301 КПК України щодо ознайомлення стороною захисту з матеріалами дізнання та вже за необхідності отримання копій таких матеріалів. У разі неможливості ознайомити учасників провадження з матеріалами необхідно надіслати такі документи в порядку, передбаченому для повідомлень.

Реалізація запропонованих заходів дасть змогу підвищити ефективність інституту дізнання та забезпечити належний захист прав усіх учасників кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI.
2. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : Наказ МВС України від 20.05.2020 № 405.

3. Рішення ЄСПЛ у справі "Матанович проти Хорватії" (Matanović v. Croatia, no. 2742/12) від 04.04.2017.
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.01.2024 у справі № 345/3961/17.
5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування: Закон України від 01.06.2023 № 2870-IX.
6. Узагальнення практики Вищого антикорупційного суду щодо розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність дізнавача чи прокурора за 2023 рік.

ІНСТИТУТ ПОНЯТИХ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Головко Олександр Віталійович
курсант ІІІ курсу
Навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Римарчук Ольга Вікторівна
к.ю.н., доцент,
професор кафедри кримінального процесу
Національна академія внутрішніх справ

Інститут понятих у кримінальному процесі України є одним із найдавніших процесуальних інститутів, який протягом багатьох років слугував додатковою гарантією законності проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Водночас в умовах стрімкого розвитку технологій та змін у суспільному світосприйнятті постає питання про необхідність переосмислення місця та ролі досліджуваного інституту в сучасному кримінальному процесі.

Парадоксально, але при всій важливості інституту понятих, його нормативно-правове регулювання залишається недостатньо визначеним. У чинному кримінальному процесуальному законодавстві немає чіткого визначення поняття «понятого» та його процесуального статусу.

Особливої уваги заслуговує питання вікового цензу понятих. Аналіз положень КПК України [1] та КК України [2] дає змогу дійти висновку, що понятими можуть бути деліктоздатні особи, тобто особи, які спроможні нести юридичну відповідальність за вчинене нею діяння. Крім цього, слід пам’ятати, що деліктоздатність фізичної особи залежить від здатності усвідомлювати значення своїх дій (осудності) та віку, з якого вона може нести відповідальність за вчинене нею правопорушення. Зокрема, відповідно до положень статей 383-385, 387 КК України особи, які досягли 16-річного віку, можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, введення в оману суду або іншого уповноваженого органу, відмова від давання показань та розголошення даних досудового розслідування [1]. Проте повної дієздатності фізична особа набуває в разі досягнення нею 18-річчя (повноліття) (ч.1 ст. 34 ЦК України) [3]. Постає питання, з якого ж віку можна залучати як понятих осіб: із 16-річного віку чи 18-річного? На наше особисте переконання, необхідно залучати як понятих фізичних осіб, які досягли повної дієздатності (18-річного

віку), оскільки в такої особи повністю сформовані когнітивні функції мозку, що дає можливість повною мірою відповідати за свої дії та вчинки.

Аналізуючи шляхи модернізації інституту понятих у вітчизняному кримінальному процесі, важливо звернутися до міжнародної практики. Цікаво відзначити, що далеко не всі розвинені країни вважають за необхідне зберігати цей інститут у своєму законодавстві. Така ситуація часто пояснюється різним рівнем суспільної довіри до правоохоронних органів.

Показовим є приклад США, де законодавець цілком покладається на професіоналізм та доброчесність поліцейських, не вимагаючи додаткового громадського контролю у формі понятих. Натомість європейські країни демонструють більш консервативний підхід. Наприклад, німецьке кримінально-процесуальне законодавство передбачає особливу процедуру при проведенні обшуків: за відсутності судді чи прокурора необхідно залучати представників місцевої громади або державних службовців, при цьому чітко забороняючи участь правоохоронців чи осіб, пов'язаних із прокуратурою. Французька модель пропонує ще один цікавий варіант: при обшуку житла пріоритет надається його мешканцю (власнику). Якщо участь власника (мешканця) неможлива, законодавець пропонує гнучкий механізм – спочатку право вибору понятого надається мешканцю (власнику) житла, і лише в разі його відмови цей вибір переходить до представника судової поліції. Важливо, що такі поняті не можуть бути підлеглими особи, яка проводить обшук. При цьому французьке законодавство обмежує участь понятих виключно обшуками житла, не вимагаючи їх присутності при інших слідчих діях. Такий різноманітний міжнародний досвід демонструє можливість існування різних підходів до забезпечення законності слідчих дій: від повної відмови від інституту понятих до його обмеженого застосування у найбільш чутливих сферах [4].

Особливе занепокоєння викликає недостатня регламентація відповідальності понятих за розголошення інформації, отриманої під час слідчих (розшукових) дій. Крім того, сама присутність сторонніх осіб при проведенні процесуальних дій, що втручаються в приватне життя учасників кримінального провадження, створює ризик порушення їхніх конституційних прав на приватність. Аналіз наукової дискусії щодо участі понятих у слідчих (розшукових) діях, пов'язаних з доступом до конфіденційної інформації, виявляє серйозні прогалини в законодавчому регулюванні цього питання. Ще за часів дії попереднього кримінально-процесуального законодавства науковці звертали увагу на відсутність чітких механізмів захисту державної, банківської, нотаріальної та комерційної таємниці при залученні понятих до відповідних слідчих дій. У науковому середовищі сформувалося декілька підходів до розв'язання цієї проблеми. Деякі дослідники пропонують надати слідчому дискреційні повноваження щодо залучення понятих при роботі з документами, що містять охоронювану законом таємницю. Інші науковці відстоюють більш радикальну позицію, наполягаючи на повній забороні участі понятих у слідчих (розшукових) діях, пов'язаних з банківською таємницею та іншими видами конфіденційної інформації. З огляду на сучасні реалії та необхідність забезпечення належного захисту конфіденційної інформації видається доцільним внести зміни до чинного КПК України, прямо заборонивши участь понятих у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, що передбачають доступ до відомостей з обмеженим режимом доступу. Такий підхід дасть змогу знайти баланс між необхідністю забезпечення прозорості досудового розслідування та захистом охоронюваної законом інформації [5].

В умовах воєнного стану залучення понятих до слідчих (розшукових) дій стикається з низкою об'єктивних перешкод, які суттєво ускладнюють реалізацію цього процесуального інституту. Постійна загроза ракетних атак з боку країни-агресора створює реальну небезпеку для життя не лише правоохоронців, але й цивільних осіб. Регулярні повітряні тривоги, що можуть тривати годинами, змушують переривати слідчі дії та шукати укриття,

що порушує їх цілісність та послідовність. Цілком зрозумілим також є небажання людей добровільно та без винагороди витрачати власний час на участь у слідчих (розшукових) діях, наражаючи себе на додаткову небезпеку в умовах активних бойових дій [6].

У сучасній науковій літературі все частіше з'являються пропозиції щодо скасування інституту понятих у кримінальному провадженні. Зокрема, можна звернути увагу на можливі зміни, які передбачають внесення до кримінального процесуального кодексу норм, що дозволяють проведення слідчих дій без участі понятих у випадках, коли присутній адвокат або здійснюється безперервний відеозапис. Справді, такий напрям змін заслуговує на увагу. Функція понятого полягає в тому, щоб порівнювати зміст протоколу з реальним ходом подій під час слідчої (розшукової) дії, що забезпечує достовірність документування дій слідчого. Відомості, що закарбувалися в пам’яті понятого, можуть виявитися неточними чи суб'єктивними, на відміну від технічних засобів відеозапису, які здатні зафіксувати події без будь-яких викривлень із довготривалим зберіганням зафіксованої інформації. Отже, присутність особи, не зацікавленої в результаті кримінального провадження, для засвідчення факту проведення слідчих дій стає менш актуальною, якщо можна застосовувати відеозапис з аналогічними функціями [4].

На практиці мають місце випадки, коли понятий самовільно залишає місце проведення слідчої (розшукової) дії. Такі дії створюють суттєві перешкоди для розслідування, адже змушують правоохоронців не лише призупиняти вже розпочаті процесуальні дії, але й витрачати додатковий час на пошук нового понятого та повторне проведення всієї слідчої (розшукової) дії від самого початку. Це значно знижує ефективність досудового розслідування та може призвести до втрати важливих доказів через затримки у часі [7]. Саме тому застосування безперервної відеофіксації переважає над залученням понятих.

Інститут понятих у кримінальному процесі України є, безумовно, архаїчним елементом правової системи, що зберігся як спадок від радянських правових традицій. Україні слід поступово відходити від пострадянських підходів й адаптувати правову систему до використання технічних засобів. Повна ревізія процесуального статусу понятого надасть можливість для чіткого визначення його повноважень, умов та підстав залучення. Поступова відмова від залучення понятих має бути на користь технічним засобам фіксування.

Такий підхід дозволить зменшити залежність від людського фактору та забезпечить об'єктивність та прозорість дій слідчих, дізнавачів, детективів та прокурорів під час кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 06.11.2024).

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 10.11.2024).

3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 08.11.2024).

4. Аладочкін Д. П. Фоміна Т. Г. Щодо доцільності участі понятого під час кримінального провадження у сучасних реаліях. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики.*

Харків, 2018. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/21_11_2018/pdf/5.pdf (дата звернення: 11.11.2024).

5. Губіна Є. Н. Деякі аспекти інституту понятих у кримінальному процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Сер.: Юриспруденція. 2014. № 10–2. Том 2. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc10-2/part_2/41.pdf (дата звернення: 06.11.2024).

6. Членов М. В. Особливості залучення понятих в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 1. 2024. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2024/60.pdf (дата звернення: 05.11.2024).

7. Форостяний А. Забезпечення участі понятих під час проведення слідчих (розшукових) дій. Кримінально-правові науки. *Юридична Україна.* 1/2015. URL: https://elar.naiau.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/bb8f674c-0e7f-474c-890b-ce4f7cf14cca/content (дата звернення: 12.11.2024).

АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Гриценко Карина Миколаївна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Мелконян А.Г.

Найбільш актуальні проблеми, з якими зіткнулось адміністративне судочинство в Україні на сьогодні під час воєнного стану, це неможливість забезпечити фізичну присутність на судовому засіданні, зменшення кількості судів на окупованих територіях, унеможливлення розгляду справ на окупованих та частково деокупованих територіях, неможливість повної фіксації судового засідання через вимкнення світла, збільшення ризику для суддів і громадян за великої кількості обстрілів і довгою тривалістю повітряних тривог, зокрема неможливість потрапити до приміщення суду, відкладення судових засідань, що вже розпочались, неможливість телефоном зв’язатись із працівником апарату та канцелярії суду, неінформування про судове засідання внаслідок проблем роботи Укрпошти та мобільного зв’язку, безпека учасників судового засідання.

На сьогодні згубний вплив війни відчули всі сфери суспільного життя. Нова фаза воєнних дій почалась із 24.02.2022 та створила нові виклики й завдання як для адміністративних органів, так і для адміністративних судів. Саме тому нині спостерігаємо новий процес адаптації правової сфери до воєнного часу. Стаття 64 Конституції України (далі – КУ) закріплює, що в умовах воєнного стану можуть встановлюватись окремі обмеження прав і свобод, але не можуть накладені обмеження на статтю 55 КУ, у якій говориться, що кожному гарантується право на оскарження в судовому рішенні, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування**.**

Насамперед слід зазначити, що воєнний напад привів до окупації частини територій і внаслідок цього деякі суди не мають змоги діяти й здійснювати правосуддя. Також із введенням воєнного стану виникла гостра потреба в забезпеченні можливості дистанційної участі в справі. Водночас відповідно до ч. 3 ст. 26 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» в разі унеможливлення здійснення судочинства в справах змінюється територіальна

підсудність і ця справа переходить до розгляду іншого суду. Як наслідок, можемо вказувати на збільшення навантаження на суди та кадрові проблеми. Станом на 2022 рік понад півсотні приміщень всіх судів України зазнали пошкоджень [5]. Отже, існує постійна загроза життю працівників судових органів та велика завантаженість. У цей час велике навантаження лежить на суддях, оскільки під час повітряної тривоги та в разі відсутності світла судове засідання переривається і його розгляд відкладається. Кількість таких справ щодня збільшується і навантаження на суддю із кожною відкладеною справою стає все більшим. У зв'язку із цим судді звільняються з роботи через перенавантаження судовими справами, що потребують судового розгляду.

Найбільш доцільний вихід із цієї ситуації краще шукати в європейській практиці. Г.Христова зазначає: «Говорячи про ключові критерії, які стосуються реалізації права на ефективний засіб правового захисту, я звернула увагу на посібник Європейського суду з прав людини щодо застосування ст. 13 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, яка захищає право на ефективний засіб правового захисту має передбачати можливість розгляду скарги по суті, із з'ясуванням усіх матеріальних і фактичних обставин справи та оцінкою відповідного рішення. Він має містити критерій справедливості, який у тому числі охоплює рівність сторін і можливість представлення позиції кожної зі сторін. Ефективний або дієвий засіб захисту має бути достатнім і доступним, а також відповідати зобов'язанням відповідної швидкості чи оперативності» [2]. Рішення – це запровадження дистанційного судочинства. Війна зробила небезпечною роботу судів у фізичних приміщеннях через обстріли, руйнування інфраструктури та постійні загрози життю суддів, працівників апарату та учасників судових процесів. Тому важливо запровадити дистанційне судочинство, щоб уникнути ризиків, пов'язаних із фізичною присутністю, та забезпечити безперервність правосуддя. Однак на 25.09.2024 року це є неможливим через труднощі із записом засідань і проведенням відеоконференцій, а це порушить ст. 11 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» [6].

Отже, в умовах воєнного стану адміністративне судочинство України зіткнулося з багатьма серйозними проблемами, що заважають нормальному функціонуванню судової системи. Основні проблеми включають фізичну неможливість бути присутнім на судових засіданнях, труднощі щодо проведення засідань через проблеми з електропостачанням, а також безперервні обстріли. Серед них – підвищений ризик для суддів і громадськості. Фізична присутність на засіданнях не гарантована, а відсутність мобільного телефону та поштових послуг створює труднощі в спілкуванні між сторонами судового процесу. Доцільним було б запровадження дистанційних судових засідань як альтернатив. Однак наразі це неможливо через недостатню технічну підготовку та відсутність доступу до електронного обладнання. Тому воєнний стан в Україні створює виклики, що вимагають адаптації правової системи до нових реалій.

Список використаних джерел:

1. Судді ВС розповіли про актуальні питання адміністративного судочинства, адміністративне право та його європеїзацію. *ВЕРХОВНИЙ СУД.* URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1501218/ (дата звернення: 10.11.2024).

2. Адміністративне судочинство в умовах війни: учасники міжнародної конференції обговорили питання щодо процесуального права. *ВЕРХОВНИЙ СУД.* URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1450080/ (дата звернення: 12.11.2024).

3. Міщук І.В., Киричук Б.С. Особливості здійснення адміністративного судочинства в умовах воєнного стану. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/1/35.pdf (дата звернення: 15.11.2024).

4. Вебінар ЛІГА:ЗАКОН. Актуальні питання розгляду адміністративних справ під час воєнного стану, 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=-GN3XE5T8OY (дата звернення: 14.11.2024).
5. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану | ЮРЛІГА. ЮРЛІГА. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211140_osoblivost-zdysnennya-sudochinstva-v-umovakh-vonnogo-stanu (дата звернення: 10.11.2024).
6. ЗУ «Про судоустрій і статус суддів». *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (дата звернення: 08.11.2024).

НЕОБХІДНА ОБОРОНА ТА КРАЙНЯ НЕОБХІДНІСТЬ: КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ

Євченко Дар'я Костянтинівна
студентка ІІІ курсу
Полтавського фахового коледжу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Короленко І.В.

Необхідна оборона та крайня необхідність є важливими категоріями кримінального права, що забезпечують захист прав та законних інтересів особи без ризику кримінальної відповідальності за дії, спрямовані на уникнення небезпеки або шкоди. Важливість розгляду цього питання зумовлена необхідністю чіткого розмежування цих понять, адже на практиці вони часто ототожнюються, що призводить до помилок у правозастосуванні. Необхідна оборона – це правомірна дія, спрямована на захист особи або її прав від протиправного посягання іншої особи шляхом завдання шкоди нападнику. Вона передбачає, що особа діє в умовах наявної загрози та має обмежений вибір засобів для захисту, що робить такі дії виправданими з позиції права. Необхідна оборона закріплена в ст. 36 Кримінального кодексу України (далі - КК України).

На відміну від необхідної оборони, крайня необхідність означає, що особа заподіює шкоду іншій зацікавленій особі замість нападника, щоб уникнути більш серйозної шкоди для себе або суспільства. Крайня необхідність допускається, коли в особи немає іншого способу уникнути небезпеки, а заподіяна шкода є менш тяжкою, ніж та, якої можна було б уникнути [3]. Вказаний підхід закріплений в ст. 39 КК України.

Критерії розмежування необхідної оборони та крайньої необхідності ґрунтуються на підставах її застосування, характері загрози, допустимому обсязі дій та правових наслідках [4, с.57]. Необхідна оборона застосовується в разі протиправних посягань з боку інших осіб, коли захист спрямований проти агресора. Крайня необхідність виникає тоді, коли існує небезпека, але вона не обов'язково є наслідком протиправних дій іншої особи. Залежно від характеру загрози в разі необхідної оборони загроза має бути негайною і невідкладною, тоді як крайня необхідність може стосуватися небезпеки, яка не вимагає негайного втручання в результаті штучної дії. У разі необхідної оборони межі допустимої поведінки полягають лише в заподіянні шкоди нападнику, яка є пропорційною ступеню загрози [2, с.17]. Крайня необхідність обмежує поведінку особи зобов'язанням мінімізувати шкоду іншим інтересам. З юридичної точки зору різниця правових наслідків полягає в тому, що вони не несуть

кримінальної відповідальності, якщо є законними, проте в разі необхідної оборони людина має абсолютний захист, тоді як у разі крайньої необхідності може бути притягнута до відповідальності, якщо заподіяна шкода перевищує загрозу, яку вдалося відвернути.

Типовими помилками в правозастосуванні є неврахування специфіки обставин, за яких особа діяла, що призводить до помилкової кваліфікації дій як перевищення меж необхідної оборони або неприпустимого завдання шкоди при крайній необхідності [1, с.23]. Наприклад, при оцінці необхідної оборони іноді не враховується психічний стан особи, яка діяла під впливом страху чи стресу, або ж у крайній необхідності не завжди об'єктивно оцінюється наявність альтернативних рішень. Часто помилковим є ототожнення цих двох понять, коли правозахисні дії розглядаються через призму крайньої необхідності замість необхідної оборони, що впливає на результат справи.

Отже, у результаті аналізу критеріїв розмежування необхідної оборони та крайньої необхідності можна зробити висновок, що ці категорії схожі в загальній меті захисту прав та інтересів особи, проте вони суттєво відрізняються за підставами застосування, характером загрози, межами допустимих дій та правовими наслідками. Для вдосконалення національного законодавства важливо розробити чіткі критерії оцінки правомірності дій у випадках необхідної оборони або крайньої необхідності. Доцільно деталізувати законодавче визначення меж необхідної оборони та звернути особливу увагу на психологічні та об'єктивні фактори, які можуть впливати на поведінку особи. Також варто закріпити рекомендації для судової практики щодо оцінки критерію крайньої необхідності з урахуванням конкретних ситуацій, коли неможливо уникнути інших засобів запобігання шкоди. Це дозволило б запобігти ситуаціям, коли порушення прав людини помилково розглядаються як перевищення меж необхідної оборони або як неприпустиме заподіяння шкоди в стані крайньої необхідності, а також забезпечило б послідовне застосування цих систем у правозастосовній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Княжева П. В. Необхідна оборона і крайня необхідність, як різновид обставин, що виключає протиправність діянь: кваліф. роб. магістра. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 86 с.

2. Кобяшаров А. А. Відшкодування шкоди при перебільшенні меж крайньої необхідності та необхідної оборони: кваліф. роб. для здоб. ступ. «бакалавр». Херсон, 2020.

3. Кримінальний кодекс України: закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 01.11.2024).

4. Лісова Н. Місце крайньої необхідності у системі обставин, що виключають злочинність діяння: наук. стаття. *Вісник прокуратури*. № 5. С. 56–65.

ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Жеребний Владислав Олександрович
студент ІІ курсу
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: Токар А.М.

Інститут обставин, що виключають адміністративну відповідальність, є важливим елементом адміністративного права України, який забезпечує справедливість та законність

при притягненні осіб до адміністративної відповідальності [3, с. 135]. Ці обставини являють собою умови, за наявності яких діяння, що формально містить ознаки адміністративного правопорушення, не тягне за собою адміністративної відповідальності через відсутність протиправності чи суспільної шкідливості. Відповідно до чинного законодавства України та теорії адміністративного права до обставин, що виключають адміністративну відповідальність, належать крайня необхідність, необхідна оборона та неосудність [1]. Кожна із цих обставин має свої особливості та умови застосування, які чітко визначені в законодавстві.

Крайня необхідність, передбачена статтею 18 КУпАП [1], характеризується наявністю небезпеки, яка безпосередньо загрожує охоронюваним законом правам окремих громадян або інших осіб, суспільним інтересам та інтересам держави. У таких випадках важливо, щоб ця небезпека не могла бути усунута іншими засобами і щоб заподіяна шкода була менш значною, ніж відвернена. Важливо зазначити, що для застосування крайньої необхідності як обставини, що звільняє від адміністративної відповідальності, необхідне дотримання двох умовних критеріїв. По-перше, вона має бути обґрунтована, а по-друге, мають бути дотримані всі вимоги закону [2]. Прикладом може бути порушення правил дорожнього руху водієм, який терміново доставляє важкохвору людину до лікарні.

Необхідна оборона, регламентована статтею 19 КУпАП [1], передбачає право особи на захист від протиправного посягання. Ключовими ознаками необхідної оборони є наявність протиправного посягання, мета захисту охоронюваних законом прав та інтересів. Отже, для того, щоб необхідна оборона розглядалася як обставина, що звільняє від адміністративної відповідальності, мають бути дотримані такі умови: а) насильницьке або інше протиправне діяння було невідворотним; б) діяння було спрямоване на захист інтересів своїх, інших осіб, власності або держави; в) діяння було доцільним і не перевищувало меж необхідності. Водночас, якщо дія є надмірною і виходить за межі необхідності, вона не може вважатися необхідною обороною. Наприклад, якщо особа застосовує вогнепальну зброю для самозахисту від нападу й вбиває нападника, це може вважатися необхідною обороною лише в тому разі, якщо дії були відповідними й не перевищували меж необхідної оборони [2]. Неосудність, визначена статтею 20 КУпАП [1], характеризується сукупністю медичного та юридичного критеріїв. Медичний критерій передбачає хронічну психічну хворобу, тимчасовий розлад психічної діяльності, недоумство або інший хворобливий стан психіки. Юридичний критерій полягає в нездатності особи усвідомлювати свої дії або керувати ними. Наявність обох критеріїв є обов'язковою для визнання особи неосудною.

При встановленні будь-якої з вищезазначених обставин спостерігаємо важливі процесуальні наслідки: провадження в справі не розпочинається, а розпочате провадження підлягає закриттю. При цьому виноситься відповідна постанова про закриття справи. Особа не притягується до адміністративної відповідальності, не застосовуються адміністративні стягнення та не виникають правові наслідки, пов'язані з адміністративною відповідальністю.

Відповідно до теорії загального права, крім неосудності, крайньої необхідності та необхідної оборони, існують також інші обставини, що виключають відповідальність. Це розумні ризики, виконання доручень або доручень, малозначність правопорушення, події, обставини непереборної сили та недбалість кредитора. Проте професор Т. Комзюк слушно зазначає, що ці ситуації не можна віднести до обставин, що виключають адміністративну відповідальність. Причини такі: по-перше, їх юридична природа є зовсім іншою, по-друге, обставини шо виключають адміністративну відповідальність не передбачають вини правопорушника, по-третє, чинне адміністративне законодавство обмежується лише зазначеними трьома обставинами [4, с. 84].

Інститут обставин, що виключають адміністративну відповідальність, є важливим механізмом забезпечення справедливості та законності в адміністративному праві України [3, с. 145]. Він відображає гуманістичну спрямованість правової системи та забезпечує індивідуальний підхід до кожного випадку потенційного правопорушення. Наявність чітко визначених обставин, що виключають адміністративну відповідальність, дозволяє уникнути формального підходу до застосування адміністративних стягнень та забезпечує справедливий баланс між необхідністю підтримання правопорядку та захистом прав і законних інтересів громадян. Кожна з розглянутих обставин має свої специфічні ознаки та умови застосування, що дозволяє правозастосовним органам приймати обґрунтовані рішення в кожному конкретному випадку.

Важливо зазначити, що система обставин, що виключають адміністративну відповідальність, не є статичною і може розвиватися разом із розвитком суспільних відносин та правової системи. Це дозволяє адаптувати адміністративне право до нових викликів та забезпечувати його ефективність у сучасних умовах. Практичне значення цього інституту полягає в тому, що він дає змогу уникнути необґрунтованого притягнення до відповідальності осіб, які формально порушили адміністративно-правові норми, але зробили це за обставин, що виключають протиправність їх поведінки. Це сприяє підвищенню довіри громадян до правової системи та забезпечує реалізацію принципів справедливості та гуманізму в адміністративному праві.

Список використаних джерел:

1. Кодекс про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-24): Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text (дата звернення: 12.11.2024).

2. Желізняк С.М., Сутність і особливості обставин, що виключають адміністративну відповідальність, URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/9-2.pdf (дата звернення: 12.11.2024).

3. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Київ.: Істина, 2012. 528 с.

4. Маклюк Є.Д., Гаджиєва Ш.Н., Система обставин що виключають адміністративну відповідальність. *Збірник студентських наукових статей майбутні юристи про проблеми права в Україні.* Запоріжжя 2016, С. 84–85.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Загородня Катерина Олексіївна
студентка ІІ курсу
факультету прокуратури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Ковтун М.С.

З розвитком фінансово-правового права, особливо податкового, у науці як вид відповідальності почали виокремлювати фінансово-правову відповідальність. Фінансово-правова відповідальність – це форма державного осуду, яка виражається у встановленому законом і підкріпленому державним примусом обов’язку учасників суспільних відносин

піддаватися примусовим заходам за скоєні правопорушення. Ці заходи включають засудження і введення нових, додаткових обмежень майнового або особистого характеру для порушника, що реалізуються в межах правовідносин охорони відповідальності. Особливість юридичної відповідальності полягає в її відмінностях від інших форм державно-правового примусу, зокрема в основах виникнення, меті та функціях [1, с. 28].

Важливо зазначити, що в складі національної безпеки фінансова є однією з найважливіших, оскільки вона має певні особливості в порівнянні з іншими видами юридичної відповідальності. Вона тісно пов'язана з економічною ситуацією в країні, а саме з державним контролем за виконанням фінансових обов'язків, таких як сплата податків. При детальному розгляді можна зробити висновок, що вона об'єднує такі компоненти: правове забезпечення; оперативно-розшукове забезпечення, наукове забезпечення, політичне забезпечення, економічне забезпечення, кадрове забезпечення, інформаційне забезпечення [2, с. 39]. Але незважаючи на всі відмінності та розмежування, у законодавстві можна прослідкувати системний зв'язок фінансової відповідальності з усіма іншими видами юридичної відповідальності.

Найтісніший зв'язок спостерігаємо між фінансовою відповідальністю та адміністративною. Якщо розглянемо, наприклад, статті 162 або 165 КУпАП [3], то зможемо помітити, що адміністративні норми можуть охороняти фінансові відносини. Рисою такої відповідальності є швидкість і простота накладання санкцій, а також наявність спеціальних органів, що виконують цю функцію.

Фінансова та юридична звітність є важливими інструментами забезпечення фінансової дисципліни в суспільстві. Його ефективність залежить від того, наскільки виважено та оперативно будуть накладені санкції на порушників. Важливим аспектом є також відповідальність юридичних осіб, оскільки вони мають величезний вплив на економічну ситуацію в країні через фінансові операції. Термін «фінансова відповідальність» використовувався в Законі України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22 травня 2003 р. № 889–IV1, який наразі вже втратив чинність. На той момент законодавець фактично прирівняв фінансову відповідальність до штрафних (фінансових) санкцій за порушення вимог Закону [4, с. 116]. Однак мало хто з дослідників підтримував те, що під фінансово-правовою відповідальністю розуміється застосування заходів державного примусу в разі порушення уповноваженими державними органами фінансово-правових норм. Як нормативно-правовий обов'язок винного вона оформляється у фінансовому праві, гарантується і забезпечується фінансово-правовим примусом, а держава встановлює фінансові санкції у вигляді економічних санкцій за вчинені злочини у фінансовій сфері, що підлягають примусовим заходам.

Наразі фінансова відповідальність як вид юридичної відповідальності згадується передусім в статті 111 Податкового кодексу України, де в п. 111.1 зазначено, що «за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, застосовуються такі види юридичної відповідальності: фінансова; адміністративна; кримінальна» [5]. Отже, на законодавчому рівні фінансова відповідальність уже отримала статус окремого виду юридичної відповідальності, на відміну від правової доктрини, у якій це питання є дискусійним.

Отже, юридична відповідальність у сфері фінансового законодавства є засобом забезпечення стабільності та прозорості фінансової системи, а також сприяє збагаченню економічного та соціального функціонування держави. Оскільки вчинення фінансових злочинів становить загрозу національній фінансовій безпеці через недосконале фінансове законодавство, один із способів зменшити кількість фінансових злочинів і забезпечити

фінансову безпеку полягає в удосконаленні механізмів фінансової та юридичної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Іванський А. Й. Фінансово-правова відповідальність в сучасній Україні: теоретичне дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2009. 36 с.

2. Дмитренко Е. С. Місце та роль фінансово-правової відповідальності у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України. *Фінансове право.* 2011. № 4. С.39–42.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. № 51, ст.1122.

4. Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук пр. / Акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. Харків: Право, 2005. Вип. 9. 195 с.

5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В ЗАХИСТІ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН

Захарова Валерія Германівна
студентка ІІ курсу
факультету прокуратури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Ковтун М.С.

Аналізуючи питання адміністративного судочинства та його впливу на правотворчий процес, важко не оминути питання дотримання та реалізації основних прав та законних інтересів громадян України. Адміністративне судочинство є ефективним інструментом дотримання цих прав та засобом протидії незаконних посягань на них. Переоцінити значення адміністративного судочинства у сфері захисту прав та свобод людини важко, адже воно напряму впливає на розвиток інших сфер публічних відносин. Як показує практика, правові держави, у яких права та свободи людини перебувають на першому місці серед основоположних цінностей, адміністративне судочинство працює за злагодженою системою. Розвиток адміністративного судочинства є одним з ключових інструментів України на шляху до повноправного членства в Європейському Союзі.

Адміністративне судочинство характеризується тим, що воно спрямоване на захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, незалежно від категорії справ, що підлягають розгляду. Також зусилля суду спрямовані на захист прав, свобод та інтересів вказаних осіб від порушень з боку суб'єкта владних повноважень. Предметом адміністративного судочинства є публічно-правові відносини переважно між фізичною чи юридичною особою з одного боку і суб'єктом владних повноважень з іншого [1, с. 288].

Предметом судового розгляду в адміністративних справах переважно є рішення (нормативно-правові акти чи правові акти індивідуальної дії), дії або бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли стосовно таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження. Розглядом цих справ займається адміністративний суд до компетенції якого Кодексом

віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ. Адміністративний суд має перевірити, чи прийнято рішення (вчинено дію) суб'єктом владних повноважень на підставі, у межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами; чи прийнято рішення (вчинено дію) з використанням повноваження з тою метою, з якою це повноваження надане органу; чи прийнято рішення (вчинено дію) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); чи прийнято рішення (вчинено дію) безсторонньо (неупереджено); чи прийнято рішення (вчинено дію) розсудливо; чи прийнято рішення (вчинено дію) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи несправедливій дискримінації; чи прийнято рішення (вчинено дію) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи й цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); чи прийнято рішення (вчинено дію) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення [2].

Право особи на звернення до суду, зокрема й адміністративного, на захист її прав, свобод та інтересів незалежним і неупередженим судом є одним із найважливіших прав, гарантованих Конституцією України [3]. Воно є ознакою правової держави, проявом принципу розподілу державної влади. Адміністративне процесуальне законодавство також передбачає норми, які встановлюють можливість звернення до суду особи, що вважає свої права та інтереси порушеними. Законодавством про судоустрій, КАС України гарантується всім суб'єктам правовідносин захист їх прав, свобод і законних інтересів неупередженим і незалежним судом. Для забезпечення цього права в Україні діють адміністративні суди першої, апеляційної і касаційної інстанцій.

Також, аналізуючи положення Кодексу адміністративного судочинства України, у якому вказано усі загальні положення, можемо сказати, що він є достатньо розвиненим і продовжує розвиватися, особливо з моменту реформи судової системи, яка почалась у 2016 році.

Отже, адміністративне судочинство є інструментом України на шляху до втілення концепції правової держави. Дотримання прав та законних інтересів осіб є надзвичайно важливим, адже життя людини визнається найбільшою цінністю. Реформування адміністративного судочинства в майбутньому допоможе уникнути протиріч у сфері звернення громадян за захистом та втілить найбільш прогресивні моделі європейського досвіду в цій сфері. Сьогодні реформування є перспективним, тому можна стверджувати, що роль адміністративного судочинства у захисті прав людини – це внесок у розвиток української демократії.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне судочинство України: теорія та практика: монографія / кол. авт.; за заг. ред. О.М. Нечитайла. Київ: ВАІТЕ, 2015. 288 с

2. Кодекс Адміністративного Судочинства України: Закон України від від 06.07.2005 р. №2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text.

3. Конституція України: офіц. текст. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

ЗАГАЛЬНОПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

Іщенко Микола Ігорович
студент ІІІ курсу
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Нога П.П.

Існування шлюбного договору в українському суспільстві стає все більш актуальним на тлі швидких соціально-економічних змін, що відображають нові тенденції в сімейних відносинах, цей інститут є результатом зростаючої популярності договірного врегулювання у сфері майнових правовідносин, яке дає змогу подружжю або нареченим самостійно визначати свої права та обов'язки щодо володіння, користування та розпорядження майном. Шлюбний договір створює правову основу для більш гнучкого управління спільним майном, що відповідає сучасним економічним реаліям.

Однією з основних цілей шлюбного договору є захист та належне врегулювання майнових інтересів громадян з різним рівнем матеріального достатку. За допомогою шлюбного договору подружжя може відступити від загальних норм, встановлених законом, та обрати для себе ті умови, які будуть найбільш оптимальними з урахуванням їхнього соціального та економічного становища. Шлюбний договір має низку відмінних ознак, що виділяють його серед інших видів правочинів. Насамперед він є правочином, тобто юридичною дією, спрямованою на зміну чи встановлення правових відносин між подружжям. Особливістю суб'єктного складу є те, що укласти його може не тільки подружжя, але й наречені, що дозволяє планувати майбутні майнові відносини до офіційного вступу в шлюб. Договір має укладатися виключно в письмовій формі та завірятися нотаріусом, що забезпечує додатковий рівень захисту й законності. Шлюбний договір має особливі риси, що відрізняють його від інших договорів у цивільному праві й дозволяють розглядати його як правочин із специфічним правовим режимом. Зокрема, шлюбний договір є двостороннім, оскільки його укладають дві особи, що вступають у шлюб. Кожна зі сторін має взаємні права й обов'язки, а також юридичну можливість вимагати від іншої сторони виконання договірних умов [1, с. 141]. Отже, шлюбний договір покликаний захистити інтереси обох із подружжя, надаючи їм юридичні гарантії щодо розподілу майнових і деяких немайнових прав та обов'язків.

Однією з найважливіших характеристик шлюбного договору є те, що він часто має оплатний характер, хоча можливі й винятки, коли договір є безоплатним. У разі оплатного шлюбного договору може йтися про передавання в спільну сумісну власність подружжя певних речей, які раніше належали одному з них на праві приватної власності. Водночас шлюбні договори не завжди передбачають абсолютну еквівалентність у взаємних майнових правах; взаємні блага можуть бути не рівноцінними, що є природним для шлюбних договорів і відображає гнучкість та індивідуальність таких угод.

Шлюбний договір, крім того, є консенсуальним правочином: його вважають укладеним з моменту досягнення сторонами згоди щодо всіх істотних умов, що мають значення для укладення договору. Тобто з моменту взаємного погодження всіх важливих положень договору він набуває юридичної сили. Законодавство України надає можливість встановлювати як строковий, так і безстроковий характер такого договору. Згідно із ч. 1 ст. 96 Сімейного кодексу України (далі – СК України) сторони можуть передбачити загальний

строк дії договору або визначити строки для окремих прав та обов'язків, що є диспозитивною нормою і дозволяє подружжю не зазначати в договорі певний строк дії, а в такому разі договір діятиме до його розірвання чи визнання недійсним відповідно до статей 100, 101, 103 СК України. Також важливо враховувати, що, якщо шлюбний договір укладено подружжям, він набирає чинності в день його нотаріального посвідчення згідно із частиною 2 статтею 94 СК України [2]. Завдяки цьому шлюбний договір надає подружжю можливість планувати своє майбутнє та забезпечувати стабільність у сфері майнових відносин, що особливо актуально в умовах сучасного суспільства, де юридичне закріплення зобов'язань стає важливим елементом побудови партнерських відносин. Частина 4 ст. 93 СК України, що стосується шлюбного договору, зазнає постійних дискусій і викликає суперечки через своє положення, яке забороняє укладення договору, що ставить одного з подружжя в надзвичайно невигідне матеріальне становище. Таке правило має велике значення для забезпечення справедливості в шлюбних відносинах, оскільки покликане захищати інтереси тієї сторони, яка може опинитися в більш вразливому положенні. Йдеться про те, щоб запобігти ситуаціям, коли один з подружжя в результаті укладення договору опиняється в становищі, яке суттєво обмежує його матеріальні права та можливості. Однак проблема, що виникає внаслідок цього положення, полягає в тому, що воно є доволі абстрактним і потребує індивідуального підходу до кожної конкретної ситуації. Майнові обставини подружжя можуть сильно відрізнятися: що для однієї пари є рівнозначним та справедливим поділом, для іншої може стати серйозним порушенням прав однієї зі сторін. Різниця в доходах, рівні життя, накопиченому майні та інших факторах може призводити до того, що одна із сторін виявиться в надзвичайно скрутному становищі [3, с. 473]. Така невизначеність у трактуванні поняття «невигідне становище» спричиняє певні труднощі на практиці. Судді, розглядаючи подібні справи, змушені зважати на конкретні життєві обставини кожного подружжя, що ускладнює визначення, коли права однієї зі сторін були порушені. Для того, щоб вирішити це питання, важливо не лише надавати детальніші тлумачення цього положення, а й встановлювати чіткі критерії для оцінки матеріального становища сторін на момент укладення шлюбного договору. З метою зменшення правової невизначеності та підвищення ефективності застосування цієї норми СК України варто уточнити критерії для визначення того, коли матеріальне становище однієї зі сторін є «надзвичайно невигідним», а також встановити певні мінімальні майнові стандарти, що дозволять суддям оцінювати, чи не стало укладення договору результатом надмірного матеріального тиску.

Отже, шлюбний договір – це двосторонній, консенсуальний, оплатний або безоплатний, строковий або безстроковий правочин, що має на меті закріплення майнових прав та обов'язків подружжя. Він забезпечує можливість встановлення специфічного режиму майнових відносин, який відповідає індивідуальним потребам та вимогам кожного з подружжя, що робить шлюбний договір важливим інструментом правового регулювання сімейних відносин.

Список використаних джерел:

1. Дідук А. Г., Кушнір Я. Р. Шлюбний договір як регулятор майнових відносин подружжя. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2024. № 3 (72). С. 140–145.

2. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III : станом на 29 жовт. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14 (дата звернення: 14.11.2024).

3. Березделцький Ю., Капля О. Шлюбний договір у сучасному сімейному праві україни: теоретичний аналіз та практичне застосування. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 6 (34). С. 465–476.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ

Кандиба Карина Олександрівна
студентка ІІІ курсу
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Нога П.П.

Інформаційно-аналітичне забезпечення податкових органів є ключовим складником ефективного функціонування податкової системи та стратегічного управління в податковій сфері, оскільки забезпечує своєчасний і достовірний аналіз фінансових потоків, а також сприяє прийняттю обґрунтованих рішень, спрямованих на виявлення та запобігання ухилення від оподаткування. З огляду на складність і багатогранність податкових відносин зростання обсягів інформації та необхідність оперативного прийняття рішень, створення та розвиток системи інформаційно-аналітичного забезпечення є важливими завданнями для кожної країни, що прагне до покращення фіскальної політики та підвищення ефективності адміністрування податків. Застосування сучасних інформаційних технологій та аналітичних методів дає змогу податковим органам знижувати ризики ухилення від сплати податків, забезпечувати зручність для їх платників.

Інформаційно-аналітичне забезпечення податкових органів передбачає комплекс заходів, спрямованих на збір, обробку, збереження та аналіз даних, необхідних для здійснення ефективного податкового контролю. Ця система базується на правових та організаційних механізмах, які встановлені національним законодавством. В Україні інформаційне забезпечення податкових органів регулюється, зокрема, Податковим кодексом України, який передбачає обов’язок суб'єктів господарювання подавати податкову звітність, а податковим органам – здійснювати облік, моніторинг та контроль за надходженнями [1].

Інформаційно-аналітичне забезпечення податкових органів виконує декілька важливих функцій: контрольну, прогнозну та аналітичну. Контрольна функція полягає у відстеженні правильності нарахування і своєчасності сплати податків. Прогнозна функція дає змогу податковим органам здійснювати прогнози щодо можливих ризиків недоотримання податків, а аналітична спрямована на аналіз даних з метою вдосконалення податкової політики [5, с. 146].

Сучасні інформаційні технології значно розширюють можливості податкових органів. Використання системи електронного адміністрування податків дозволяє автоматизувати процеси, знизити ризики людського фактору й підвищити прозорість. В Україні застосовується система електронного документообігу, що дає змогу платникам податків подавати звітність онлайн. Система електронного адміністрування ПДВ є одним із прикладів ефективного застосування ІТ-технологій для моніторингу обсягів оподатковуваних операцій [2].

Дані для аналізу надходять з різних джерел – банківських установ, митних органів, державних реєстрів, що дає можливість податковим органам бачити повну картину фінансово-економічної діяльності платників податків. Наприклад, впровадження автоматизованої системи оцінки ризиків дозволяє виявляти суб’єктів, які ухиляються від сплати податків. Завдяки цій системі здійснюється контроль за ризиковими операціями, що є ефективним способом запобігання податковим правопорушенням [3].

Незважаючи на позитивні результати, в Україні існує низка проблем, пов'язаних із забезпеченням податкових органів якісною інформацією. Однією з них є недосконала взаємодія між державними реєстрами, що утруднює об'єднання інформації з різних джерел. Крім того, у деяких випадках спостерігається затримка в обробці великих обсягів інформації, що негативно впливає на оперативність реагування податкових органів. Наприклад, через недосконалість обміну даними між реєстрами податкові органи можуть не мати своєчасного доступу до актуальної інформації про зміни в складі засновників юридичних осіб, що ускладнює виявлення схем ухилення від сплати податків. Також затримки можуть виникати під час обробки великих масивів даних, зокрема при аналізі фінансових потоків підприємств, що використовують складні фінансові схеми. У результаті податкові органи не завжди встигають своєчасно відреагувати на ризики та запобігти можливим втратам для державного бюджету.

Ще однією проблемою є недостатній рівень захисту даних, що створює ризики несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації. З огляду на це необхідно вдосконалювати законодавчу базу у сфері кібербезпеки та інформаційного захисту. Наприклад, розробка та впровадження нових стандартів безпеки могли б значно знизити ризики витоку інформації [4].

Зокрема, оновлення законодавства щодо обробки та захисту даних забезпечить надійну роботу інформаційних систем податкових органів, підвищить довіру до процесу обміну інформацією та зменшить ризики порушення конфіденційності. Серед актуальних кроків — перегляд нормативних актів про захист персональних даних та гарантування безпеки в обміні фінансовою інформацією з міжнародними партнерами.

Отже, інформаційно-аналітичне забезпечення податкових органів є невід'ємною частиною сучасної системи адміністрування податків, що сприяє підвищенню ефективності фінансового контролю, оперативності в прийнятті рішень і зниженню податкових ризиків. Завдяки цьому забезпеченню податкові органи отримують можливість швидко реагувати на зміни в економічному середовищі, виявляти потенційні загрози для державного бюджету та прогнозувати надходження податків. Реалізація запропонованих заходів дозволить підвищити рівень податкової дисципліни.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

2. Про електронну документацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. Офіційний вісник України. 2017. № 82. Ст. 2455.

3. Про затвердження Положення про автоматизовану систему оцінки ризиків : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2017 № 275. Офіційний вісник України. 2017. № 35. Ст. 1040.

4. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481.

5. Деменко, О. Є. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності податкових органів України: сучасний стан та шляхи вдосконалення. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1 (60). С. 144–151.

ДЕМОКРАТИЧНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

Коваль Богдан Вікторович
студент ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Мелконян А.Г.

«Ніхто не народжується хорошим громадянином, жодна країна не народжується демократичною. Ці процеси продовжують розвиватися протягом всього життя» (Кофі Аннан) [1].

Актуальність дослідження цієї теми полягає в тому, що на сьогодні питання демократичності вітчизняної влади викликає низку питань. Адже багато хто вважає, що в Україні сформувалася так звана «олігархічна держава», суть якої – у монополізації влади фінансово-промисловими групами. Підтвердженням цього є проходження у владу осіб, які часто жодним чином не проявили себе ані в громадських ініціативах, ані в політичній діяльності, ані як ефективні менеджери, але завдяки власній належності до фінансово-промислової групи отримали інструменти формування політичних рішень [2].

Для побудови ефективної системи управління в демократичній державі необхідна наявність декількох демократичних інститутів, які забезпечать прозорість, підзвітність влади, захист прав громадян та сприятимуть сталому розвитку. Тому дослідимо основні демократичні інститути.

Вільні й справедливі вибори є фундаментом демократії. Вони дають змогу громадянам обирати своїх представників у владу, забезпечуючи таким чином легітимність політичної системи.

Ефективний парламент – це серце будь-якої демократичної держави. Він відіграє ключову роль у формуванні законів, контролі уряду та представленні інтересів громадян. Коли парламент працює ефективно, це приносить безліч переваг для всього суспільства, сприяє розробці та впровадженню необхідних реформ. Професійний та відповідальний уряд є запорукою стабільності та розвитку країни. Такий уряд складається з кваліфікованих фахівців, які мають необхідні знання та досвід для вирішення складних державних завдань. Вони несуть відповідальність перед громадянами за свої дії та прийняті рішення.

Незалежна судова влада гарантує захист прав і свобод громадян, забезпечує верховенство права та вирішує спори між різними суб'єктами суспільства.

Місцеве самоврядування є важливим інститутом у системі управління, оскільки демократія будується знизу, а місцева політична спільнота визнається мікромоделлю всього суспільства, тому самоврядний процес як політичний процес на місцевому рівні визнано основою демократичного процесу, від якості функціонування якого залежить успіх демократії на загальнодержавному рівні [3].

Також як демократичний інститут виступає громадянське суспільство, в основі якого лежить розгалужена мережа незалежних від держави інституцій, об'єднань та організацій, створених самими громадянами для виявлення й здійснення різних громадських ініціатив, задоволення своїх суспільних потреб та обстоювання колективних інтересів [4], а також контроль діяльності державних органів.

Важко заперечувати, що свобода слова та діяльність засобів масової інформації є однією з основних складників демократії [5]. Адже свобода слова та плюралізм ЗМІ є важливими умовами для формування громадської думки та контролю за владою.

Неабияку роль в системі управління, як демократичний інститут, відіграє - Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (Омбудсмен). Омбудсмен виконує роль балансу між громадянами, суспільством і державою. Він не тільки пом'якшує суперечності між державними і громадянськими сферами, але й легітимізує державну владу, яка під впливом цього інституту стає більш чуйною до потреб і запитів членів суспільства [6]. Аналізуючи вищезазначені демократичні інститути, постає необхідність зрозуміти, чому ж вони є важливими для ефективного управління. Демократичні інститути забезпечують відкритість процесів прийняття рішень, що знижує рівень корупції та підвищує довіру громадян до влади. Політики та державні службовці несуть відповідальність перед громадянами за свої дії, звітують перед ними. Ефективне функціонування демократичних інститутів сприяє стабільності політичної системи та економічного розвитку. Демократія створює сприятливі умови для розвитку громадянського суспільства, інновацій та підприємництва.

Однак на фоні всіх цих демократичних інститутів існують також ризики, які можуть негативно впливати на систему управління. Прикладом є корупція, адже її поширення підриває довіру до державних інститутів та перешкоджає їхньому ефективному функціонуванню. Також негативним явищем є гостра політична боротьба, яка може призвести до дестабілізації суспільства та ускладнити процес прийняття рішень. Втручання інших держав у внутрішні справи може також негативно вплинути на розвиток демократії.

Незважаючи на вищевказані ризики, розвиток демократичних інститутів є необхідною умовою для побудови справедливого й процвітаючого суспільства. Для досягнення цієї мети необхідна активна участь громадян у політичному житті. Впровадження ефективних механізмів боротьби з корупцією є одним із пріоритетних завдань для будь-якої демократичної країни. Розвиток освіти є ключовим фактором для формування активних і відповідальних громадян. Співпраця з іншими країнами може сприяти обміну досвідом та посиленню демократичних інститутів.

Отже, усі демократичні інститути в сукупності та взаємодії є невід'ємною частиною системи управління. Їх ефективне функціонування забезпечує стабільність, розвиток і добробут країни. Тому виділити якийсь один обов'язковий демократичний інститут держави неможливо, оскільки вони всі важливі й обов'язкові для побудови демократичної держави.

Список використаних джерел:

1. Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді. URL: https://www.coe.int/uk/web/compass/democracy (дата звернення 04.11.2024).

2. Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. Випуск 5–6 (85–86) вересень–грудень 2016. URL:

https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nz_85-86_88.pdf (дата звернення 04.11.2024).

3. Взаємодія громадянського суспільства, особи і держави: вектор удосконалення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-й річниці Конституції України (м. Київ, 22 червня 2021 р.). Київ:

Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. URL: https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/KRC_conf-Vzayemodiya_Yyun_2021.pdf (дата звернення 04.11.2024).

4. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/article-31976 (дата звернення 04.11.2024).

5. Владислав Войчук. Роль засобів масової інформації у демократичному політичному режимі. URL: https://986-%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-4702-1-10-20240815%20(5).pdf (дата звернення 04.11.2024).

6. Марцеляк О. В. Конституційно-правий статус інституту омбудсмана: світовий досвід та українська модель: автореф. дис. д-ра юрид. наук. 12.00.02. *Нац. ун-т "Одеська юридична академія"*. Одеса, 2004. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/76248bee-e862-4623-b5b4-a0b0ee857acd (дата звернення 04.11.2024).

СПЕЦІАЛЬНІ ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ

Коломієць Олександра Едуардівна
студентка ІІ курсу
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: Владовська К.П.

Аналіз спеціальних принципів адміністративної процедури є важливим аспектом вдосконалення правової взаємодії між громадянином і державою. Одним із основоположних документів, що визначає ці принципи, є Резолюція Ради Європи (77) 31 «Про захист особи щодо актів адміністративних органів», ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи в 1977 році.

Її положення вплинули на формування основоположних принципів у сфері адміністративного права багатьох країн, сприяючи більш справедливим і відкритим взаєминам між адміністрацією та громадянами. Дослідження цих принципів допомагає краще зрозуміти їх значення в сучасних адміністративних процесах [1, с. 239].

Доцільно принципи адміністративних процедур поділяти на дві групи: загальні та спеціальні. Спеціальні принципи не просто регулюють відносини між громадянином і державою – вони створюють підґрунтя для справедливого, прозорого та ефективного управління. Серед них такі принципи, як рівність перед законом, доступ до інформації, право на допомогу, право бути вислуханим, оперативність процедур, умотивованість рішень та ефективний засіб захисту, що відіграють важливу роль у формуванні правової культури в Україні.

Принцип рівності перед законом закріплює основну ідею демократичного суспільства: незалежно від обставин, кожен громадянин має рівні права та можливості в очах закону. Однак рівність не означає однаковість – навпаки, держава має враховувати особливі потреби тих, хто стикається з екстраординарними обставинами або має особливий правовий статус. Саме такий підхід не лише відображає справедливість, а й зміцнює віру громадян у дієвість правової системи [2, с. 446].

Доступ до інформації – ще один важливий аспект адміністративного процесу, який дозволяє громадянину бути не просто об’єктом управління, а й активним учасником. Завдяки праву на доступ до інформації кожен має змогу зрозуміти підстави прийняття адміністративного рішення. Це не лише запобігає корупції та зловживанням, а й розвиває довіру між громадянами та владою. Коли держава надає доступ до «чинників», що

обґрунтовують прийняте рішення, громадяни почуваються захищеними та поінформованими.

Принцип права на допомогу та представництво відкриває можливості для громадян, які потребують підтримки в адміністративному процесі. Цей принцип особливо важливий для тих, хто не має достатніх знань або ресурсів, щоб захистити свої інтереси самостійно. Держава ж, підтримуючи це право, демонструє, що її завдання – не лише контролювати, але й забезпечувати захист і підтримку кожному, хто цього потребує [3].

Справедливість процедур підсилюється правом бути вислуханим, адже це фундаментальний принцип, що підкреслює значення людської гідності. Можливість висловити свої аргументи в адміністративному процесі створює умови для зваженого рішення, яке враховує всі обставини справи. Іноді навіть формальна можливість бути вислуханим надає людині відчуття контролю над ситуацією та впливу на своє життя.

Згідно із ст. 14 Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022р. ефективність адміністративних процедур – важливий принцип, що передбачає прийняття рішень у розумні строки. Відкладання виконання рішень може звести нанівець зусилля громадянина та позбавити сенсу його звернення. Терміновість у розгляді індивідуальних справ – це не лише прояв поваги до заявників, а й спосіб зміцнити репутацію держави як інституції, яка справді працює на благо людей [4].

Умотивованість адміністративних рішень дає змогу громадянину краще зрозуміти обґрунтованість дій влади та прийняти рішення про оскарження, якщо він вважає, що його права були порушені. Це особливо важливо в умовах розвитку правової культури, адже кожне обґрунтоване рішення допомагає громадянину усвідомити принципи, якими керується адміністрація [1, с. 239].

Ефективний засіб захисту закріплює ідею того, що адміністративний акт, який несприятливо впливає на права громадян, має містити інформацію про способи його оскарження. Це гарантія того, що будь-яке рішення може бути переглянуте, а права – відновлені. Держава, підтримуючи цей принцип, демонструє свою готовність відповідати за власні дії та виправляти помилки.

Отже, аналіз принципів адміністративної процедури виявляє їхнє ключове значення для побудови ефективної та справедливої взаємодії між громадянином і державою. Ці принципи – від рівності перед законом до доступу до інформації та права на захист – не лише регламентують дії адміністративних органів, але й слугують інструментами захисту прав громадян, сприяючи довірі до публічної влади. Систематичне дотримання цих принципів закладає фундамент для прозорого та орієнтованого на благо громадян адміністративного управління, яке відповідає сучасним стандартам правової держави.

Список використаних джерел:

1. Галунько В., Правоторова О. Адміністративне право України. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
2. Остапенко О. І., Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посіб. 2-ге вид. Львів: Сполом, 2021. 616 с.
3. Закон України «Про адміністративну процедуру», що саме змінилося для громадян – пояснює Міністерство юстиції України. *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/archive/1596693/ (дата звернення: 14.11.2024).
4. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX : станом на 1 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text (дата звернення: 14.11.2024).

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ

Коптєв Руслан Олександрович
студент ІІ курсу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Ковтун М. С.

Актуальність дослідження питання реформи децентралізації, що проводиться в Україні, з адміністративно-правового погляду обумовлюється насамперед важливістю належної оцінки її результатів відповідно до європейських принципів і вимог, а також закономірним зростанням рівня зацікавленості територіальних громад в автономізації їхньої діяльності в межах встановлених адміністративних кордонів, спричиненим демократизацією українського суспільства. Характеристика ефективності й доцільності заходів, вжитих у рамках реформи децентралізації, покликана окреслити подальші перспективи розвитку відносин органів державної влади й місцевого самоврядування в Україні та визначити шляхи вдосконалення механізмів втілення відповідних змін.

Т. О. Булковський [1] розглядає концептуальні проблеми децентралізації надання адміністративних послуг органами внутрішніх справ України, підкреслюючи, що проведення децентралізаційної реформи у сфері адміністративних послуг в Україні досі не було втілено цілком. О. А. Бородіна [2] у своїй роботі стверджує про тенденційне пожвавлення інтересу в галузі регіональної політики держави, однак констатує недостатню сформованість дієвої системи механізмів забезпечення автономності й самодостатності територіальної громади. В. В. Мамонова [3] досліджує процедури надання адміністративних послуг у громаді, визначає її складники в умовах реформи децентралізації. К. І. Бриль [4] розкриває зміст поняття децентралізації як об'єкта адміністративно-правового забезпечення. С. О. Короєд [5] пропонує власний погляд на питання адміністративно-правових засад делегування повноважень на рівні органів місцевого самоврядування та формулює основні форми наділення державними повноваженнями – передачу й делегування.

З метою децентралізації механізмів надання адміністративних послуг відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги» в усіх районних центрах та містах України міськими радами та районними державними адміністраціями створено Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) [1]. Відповідні зміни покликані спростити та пришвидшити адміністративну процедуру для фізичних осіб (зокрема й фізичних осіб-підприємців) та юридичних осіб.

Важливою умовою надання адміністративних послуг уповноваженим суб'єктом є неприпустимість пропонування ним інших платних послуг, окрім тих, що визначені законом. Законодавче окреслення меж компетенції та юридичної відповідальності таких суб'єктів слід вважати найбільш значущим складником цілісного механізму надання адміністративних послуг у межах територіальної громади [3].

Ключовим завданням реформи децентралізації в Україні слід вважати забезпечення для елементів системи місцевого самоврядування реальної спроможності з використанням власних ресурсів ефективно розв'язувати проблеми місцевого значення [2]. Насамперед ідеться про виділення частки з податку на доходи громадян та інших зборів і податків до зарахування до місцевого бюджету територіальної громади. У зв'язку із цим для підтримки нечисленних територіальних громад, що не здатні за рахунок наявних коштів забезпечити

своє повноцінне функціонування та формування належних органів місцевого самоврядування, у ході реформи передбачено можливість об'єднання (укрупнення) територіальних громад. Таке право забезпечує стабільний і прискорений розвиток вразливих первинних елементів системи місцевого самоврядування та гарантує безперервну діяльність муніципальних органів, юрисдикція яких поширюється на відповідну територію.

Адміністративно-правове забезпечення децентралізації – це сукупність юридичних засобів у сфері адміністративного права, за допомогою яких оформлюється правове регулювання взаємовідносин між органами місцевого самоврядування (місцевими радами) та місцевими органами державної виконавчої влади (державними адміністраціями) [4]. У цьому контексті в ході децентралізаційної реформи однією з найбільш критичних проблем, що досі залишаються нерозв'язаними, постає відсутність власних виконавчих органів при районних та обласних радах, що зумовлює необхідність делегування ними повноважень до державних органів виконавчої влади. Такий системно-структурний недолік на практиці створює закономірні й передбачувані перешкоди до належного здійснення місцевого самоврядування та підриває принцип автономності муніципальних органів, зумовлюючи їхню додаткову залежність від органів державної влади. Створення виконавчих суб'єктів при місцевих радах районного та регіонального рівнів може посилити захищеність та самостійність публічного адміністрування органами, що представляють спільні інтереси територіальних громад, поєднаних за адміністративно-територіальною ознакою.

Отже, реформа децентралізації охоплює всю систему публічного адміністрування в Україні. Механізми її реалізації ускладнюються значними та численними недоліками, що стосуються системно-структурної організації, компетенції, функцій, основ, форм і методів діяльності органів місцевого самоврядування та їх відносин із органами державної влади. Адміністративно-правовий аналіз децентралізації в Україні дає змогу визначити пріоритетні напрями та об'єкти реформування й сформувати ефективні шляхи для практичного подолання проблем, що перешкоджають повноцінній реалізації реформи.

Список використаних джерел:

1. Булковський Т. О. Децентралізація адміністративних послуг органів внутрішніх справ України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 8. С. 166–169.
2. Бородіна О. А. Децентралізація влади в Україні: зміст, ризики, можливості та адміністративна роль громадянського суспільства. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2015. № 29. С. 145–153.
3. Мамонова В. В. Організаційний механізм надання адміністративних послуг у громаді в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. № 2. С. 83–92.
4. Бриль К. І. Поняття децентралізації як об'єкта адміністративно-правового забезпечення. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 136–139.
5. Короєд С. О. Адміністративно-правові засади делегування повноважень на рівні місцевих органів публічної влади як чинник ефективної реалізації принципу децентралізації. *Митна справа*. 2015. № 3(2). С. 198–203.

КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Короленко Ілона Віталіївна
викладач ЦК правових фундаментальних та професійно-практичних дисциплін
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого»

Боротьба зі злочинністю є основним завданням працівників правоохоронних органів, що визначає особливості правового статусу останніх. За даними, оприлюдненими аналітиками World Population Review, Україна за показником злочинності у 2023 році посіла 57 місце серед 136 країн світу, які утворили позиції в рейтингу [5]. Для порівняння станом на 2021 рік за даними сервісу Numbeo, який використовують такі знамениті медіа-ресурси, як BBC, Time, The Week, Forbes, The Economist, Business Insider, New York Times Україна посіла 54 місце за індексом злочинності [6]. Така ситуація зумовлює необхідність використання більш новітніх форм отримання інформації, які дозволять зібрати переконливу доказову базу, а отже, сприятиме виконанню завдань кримінального провадження – встановленню винних осіб та притягнення їх до кримінальної відповідальності в міру своєї вини. Однією з таких форм, яка не є достатньо нормативно врегульованою, є конфіденційне (агентурне) співробітництво. Це поняття трапляється в численних нормативно-правових актах: Кримінальний процесуальний кодекс України (далі-КПК України), Закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про розвідку», «Про Службу безпеки України», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та інші, проте в жодному із згаданих актів не закріплено визначення поняття конфіденційного співробітництва, що суттєво ускладнює процес правозастосування.

Спираючись на наукові доробки в цьому напрямку, вказану категорію можна тлумачити як встановлення та підтримання негласних відносин між оперативним працівником та особою, яка залучається до виконання конкретних функцій із забезпечення виконання завдань правоохоронних органів держави, що може бути використане не тільки під час проведення ОРД, але й у ході досудового розслідування [1, 2].

Водночас у ст. 275 КПК України закріплюється процесуальна можливість у рамках кримінального провадження з метою акумуляції доказової бази використовувати конфіденційне співробітництво, проте тільки в разі проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі-НСРД). Звідси слідує такий висновок – конфіденційне співробітництво не може розглядатися як різновид НСРД, воно є заходом організаційного, забезпечувального характеру. Таким чином, конфіденційне співробітництво в практичній діяльності здійснюється під час досудового розслідування лише з метою забезпечення проведення інших НСРД, а тому можливе тільки при розслідуванні тяжких або особливо тяжких злочинів за наявності судового дозволу.

Ознаками конфіденційного співробітництва є такі: 1) це правовідносини, що виникають між двома суб'єктами, наділеними взаємними правами й обов'язками; 2) ці відносини мають негласний характер, тобто підлягають розголошенню лише за певних умов, визначених законодавством; 3) суб'єктом, уповноваженим на використання конфідентів та залучення їх до проведення НСРД у контексті буквального тлумачення ст. 275 КПК України, є слідчий відповідного органу досудового розслідування; 4) законодавчо закріплено лише дві форми взаємодії з конфідентами в рамках кримінального провадження:

використання інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва та залучення конфідентів до проведення НСРД; 5) до конфіденційного співробітництва залучаються тільки фізичні особи в індивідуальному порядку, незалежно від громадянства, національності, статі, майнового, посадового й соціального становища, освіти, приналежності до громадських об'єднань, ставлення до релігії та політичних переконань; 6) імунітетом від встановлення конфіденційних відносин володіють окремі носії професійної таємниці, визначені в ч. 2 ст. 275 КПК України; 7) така співпраця має відбуватися за добровільною згодою особи-конфідента; 8) ці правовідносини повинні мати юридичне вираження (процесуальне закріплення) для підтвердження встановлення правового статусу конфідента в кримінальному провадженні, а також визначення моменту початку конфіденційної співпраці; 9) відбувається лише в межах досудового розслідування конкретного кримінального провадження; 10) право на встановлення конфіденційних відносин виникає лише після досягнення особою повноліття. Таке положення прямо не передбачено чинним КПК України, але випливає із системного зв'язку його норм, які регулюють процесуальний статус неповнолітньої особи в кримінальному провадженні.

У частині імунітету щодо встановлення конфіденційних відносин варто зазначити, що Верховний Суд постановою від 30 листопада 2022 року в справі 520/1285/2020 роз'яснив, що згода адвоката на конфіденційне співробітництво з працівниками правоохоронних органів є порушенням закону про адвокатуру та присяги адвоката, а тому має наслідком дисциплінарну відповідальність [4]. Відповідно до чинного законодавства слідчий не має повноважень для встановлення конфіденційних відносин у межах кримінального провадження, це КПК України не передбачено, водночас як такі повноваження передбачені для оперативних підрозділів законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про розвідку» тощо. Слідчий має право в кримінальному провадженні: залучати осіб, з якими уповноваженими оперативним підрозділами встановлені конфіденційні відносини до проведення негласних слідчих (розшукових) дій, використовувати інформацію, отриману від таких осіб, залучати інших осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій, взаємодія з якими може мати конфіденційний характер (бути прихованими від інших, визначати взаємні права та обов'язки, заходи безпеки тощо) [1].

У реаліях сьогодення до проблемних аспектів у межах теми, яка розглядається, можемо віднести такі: загальні підстави та порядок залучення осіб до конфіденційного співробітництва; використання конфіденційного (негласного) співробітництва за сферами, а саме в інтересах вирішення завдань кримінального провадження, оперативно-розшукової, розвідувальної, контррозвідувальної діяльності та протидії збройній агресії; загальні категорії конфіденційних (негласних) співробітників – ті, що співробітничають на постійній або тимчасовій основі, інформатори, викривачі, особи, що сприяють діяльності правоохоронних органів та спеціальних служб, ті, що працюють за винагороду або безкоштовно; заходи гарантування безпеки таких осіб та членів їх сімей; порядок та підстави матеріальної винагороди, компенсації матеріальних витрат та втрат майна в результаті виконання завдань під час конфіденційного співробітництва; відповідальність уповноважених суб'єктів за неналежну організацію цієї діяльності

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 10.11.2024).

2. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text (дата звернення: 10.11.2024).
3. Про розвідку: закон України від 17 вересня 2020 року № 912-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text (дата звернення: 10.11.2024).
4. Постанова Верховного Суду від 30 листопада 2022 року по справі 520/1285/2020. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/107631290?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl01 (дата звернення: 10.11.2024).
5. World Population Review – країни з найвищим рівнем злочинності у 2023 році. URL: https://worldpopulationreview.com/ (дата звернення: 10.11.2024).
6. Numbeo – глобальна база даних. URL: https://www.numbeo.com/cost-of-living/ (дата звернення: 10.11.2024).

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ

Куштан Анастасія Іванівна
студентка II курсу
факультету прокуратури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Ковтун М.С.

Принцип верховенства права має глибоке коріння, що сягає глибокої давнини. Перші концепції законності з'явилися в Стародавній Греції та Римі, де була розроблена система правових норм і принципів для регулювання суспільних відносин і взаємодії між громадянами та державою. Уже тоді зароджувалася ідея про те, що право має бути вищим регулятором усіх суспільних процесів. У сучасному світі верховенство права стало фундаментальною та базовою основою адміністративного права. Його реалізація має бути передбаченою законом та прозорою в адміністративних діях, а також забезпечувати ефективний захист прав громадян від свавілля з боку держави [1, с. 79]. Навіть включення принципу верховенства права до таких документів міжнародного рівня, як Загальна декларація прав людини 1948 року, Європейська конвенція з прав людини 1950 року або Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 року лише сприяє ретельному дотриманню цього правила [4, с.26].

Верховенство права є основним принципом, на основі якого формується сучасне правове суспільство і який має першочергове значення [3]. Цей принцип є важливим для адміністративного права, оскільки більшість відносин між громадянами та державою здійснюється в адміністративному порядку. Отже, адміністративне право, що регулює діяльність органів виконавчої влади та здійснення ними своєї діяльності щодо громадян, має ґрунтуватися на принципах законності, передбачуваності адміністративних дій та захисту прав громадян від зловживань з боку державних органів. Зазначений принцип в адміністративному праві закріплює твердження про те, що кожна адміністративна дія має бути чітко регламентована законом, обов'язковою та прозорою у виконанні. Він також

передбачає запровадження ефективних механізмів контролю та нагляду за діяльністю адміністративних органів, зокрема можливість звернення громадян для захисту своїх прав до суду.

Верховенство права є основою правової держави. Воно забезпечує його домінування щодо дій як державних органів, так і громадян [1, с.75]. Тож цей принцип вимагає, щоб усі адміністративні дії були чітко регламентовані законом [4, с.107]. Це означає, що будь-яке рішення або діяльність адміністративного органу повинна мати правову основу. Таким чином, він є прозорим у своїх діях, і громадяни знають, чого очікувати у відносинах з органами державної влади. Прозорість також унеможливлює корупцію та зловживання владою.

Рівність перед законом є важливим елементом верховенства права. Це означає, що громадяни, незалежно від соціального статусу, посади чи будь-яких інших ознак, мають рівні права та обов'язки перед законом. У контексті адміністративного права це означає, що громадяни мають рівні можливості у відносинах з державою, а державні органи не можуть дискримінувати громадян за будь-якою ознакою.

Саме адміністративне право має забезпечувати гарантії прав і свобод громадян від посягань з боку державних органів. Згідно з доктриною верховенства права громадянам гарантуються механізми захисту їхніх прав, зокрема й право на звернення до суду [1, с.82]. Ефективна судова система забезпечує розгляд усіх посягань на права громадян та притягнення винних осіб до відповідальності [4, с.99].

В умовах стрімкого розвитку суспільства та зростання складності взаємодії громадян з державними органами, вдосконалення адміністративного права набуває все більшої актуальності. Основними напрямами є покращення законодавчої бази, підвищення прозорості та відповідальності адміністративних інституцій, покращення доступу громадян до правосуддя та правової допомоги.

Однією з пропозицій щодо вдосконалення законодавчої бази є виправлення суперечливих та неоднозначних положень, які роблять застосування законів проблематичним на практиці. Оновлення законодавства має відбуватися відповідно до реалій і викликів сучасного стану технологій та змін, які вони приносять у суспільство. Це забезпечить підвищення прозорості та підзвітності адміністративних органів є одним з найважливіших елементів підвищення довіри громадян до держави. Громадяни повинні мати доступ до інформації про діяльність адміністративних органів: результатів роботи, звітів, рішень та інших поданих документів. Механізми контролю та моніторингу діяльності адміністративних органів як на внутрішньому, так і на незалежному рівні, сприятимуть підвищенню ефективності.

Доступ до правосуддя для громадян, зокрема покращення їх доступу, є фундаментальним правом, що забезпечить можливість захисту їх інтересів у суді [2, с.31]. Необхідно зменшити витрати на звернення до суду, скоротити терміни розгляду справ, збільшити кількість кваліфікованих суддів.

Іншим важливим складником забезпечення можливості доступу громадян до правосуддя є правова допомога. Система безоплатної правової допомоги має забезпечити громадян знаннями та підтримкою для взаємодії з адміністративним органом та судом з метою захисту своїх прав та найбільш ефективного вирішення адміністративних спорів.

Отже, можемо зробити висновок, що верховенство закону є основним принципом адміністративного права, що забезпечує законність, прозорість та захист прав громадян. Це означає, що всі адміністративні дії здійснюються в межах закону, а органи діють відповідно до нього. Це гарантує ефективний захист прав і свобод громадян, зокрема право на судовий захист та правову допомогу. Подальше вдосконалення сфери адміністративного права

відбуватиметься лише за умови усунення законодавчих недоліків, підвищення прозорості та підзвітності державних органів, забезпечення доступу громадян до правосуддя. Реалізація заходів сприятиме становленню правової держави, де верховенство права є ключовим принципом у відносинах між державою та її громадянами.

Список використаних джерел:

1. Петришин О. В. Верховенсто права в системі правового регулювання. *Часопис Київського університету права.* 2019. С.74–84.

2. Андрущенко П. П. Принцип верховенства прав у судово-адміністративному праві України. Київ: Національний юридичний університет, 2017. 328 с.

3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

4. Рабінович П. М., Луцов О. М., Добрянський С. П., Панкевич О. З., Рабінович С. П. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики. Монографія. Київ: Вид-во юридичної літератури, 2019. 320 с.

АНАЛІЗ ОБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК СКЛАДУ ЕКОЦИДУ ЯК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Луцик Яна Михайлівна
студентка IV курсу
юридичного факультету
Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича
науковий керівник: Попович М.В.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну щоденно створює надзвичайні ситуації, що загрожують екологічній безпеці суспільства. Конституцією України встановлено обов'язок держави забезпечувати екологічну безпеку й підтримувати екологічну рівновагу на території України [1, с. 16]. Дотримання цього обов'язку повною мірою є важливим аспектом існування суспільства враховуючи те, що екоцид спрямовує негативний вплив не тільки на суспільні відносини, що гарантують екологічну безпеку, а й загрожує безпеці людства в цілому, їхньому життю та здоров'ю, породжує настання незворотних наслідків для довкілля, що спричиняє непридатність його для життя.

Кримінальним кодексом України передбачена відповідальність за такі форми діяння, як масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу [2, с. 441]. Згідно із статистикою Офісу Генерального прокурора за 2022 рік зареєстровано 16 випадків екоциду, з них 1 випадок не підтвердився, уповноваженою особою було прийнято рішення про закриття кримінального провадження, за 2023 рік – 7 випадків, за період із січня по вересень 2024 року – 1 випадок. Однак на момент звернення із запитом жодне кримінальне провадження не було скеровано до суду. Натомість відповідно до річного звіту судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2023 рік все ж 1 кримінальне провадження за статтею 441 Кримінального кодексу України перебувало на розгляді, проте до кінця 2023 року так і не було розглянуте [3].

Об’єктивна сторона складу екоциду характеризується особливою конструкцією складу правопорушення. Існує декілька підходів до визначення складу екоциду як кримінального правопорушення. Перша група науковців-правників вважають екоцид закінченим із моменту вчинення окремих форм діяння, вказаних у диспозиції статті 441 Кримінального кодексу України, а також інших дій, що спричинили або ж здатні спричинити екологічну катастрофу. Прихильники такого підходу відстоюють позицію, відповідно до якої екоцид характеризується формальним складом правопорушення. Інша група науковців акцентує увагу на необхідності встановлення вказаним діянням у конкретному випадку реальної небезпеки настання наслідків у вигляді екологічної катастрофи для притягнення правопорушника до відповідальності. Тобто науковці другої групи розглядають екоцид як злочин із матеріальним складом. Третя група науковців стверджує про особливу конструкцію складу кримінального правопорушення, що відрізняється від типових складів та характеризується необхідністю встановлення вчиненого діяння та настання наслідку у вигляді екологічної катастрофи з одного боку, а з іншого – настання наслідку в цьому разі не є обов’язковим для визнання екоциду закінченим кримінальним правопорушенням [4].

Однак настання наслідку або ж існування реальної загрози його настання є ключовою відмінністю, що дає змогу розмежувати екоцид як окреме кримінальне правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку від кримінальних правопорушень проти довкілля. У разі вчинення діяння у вигляді масового знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, яке не спричинило екологічної катастрофи, діяння кваліфікуватимуть як кримінальне правопорушення проти довкілля. Об’єктом екоциду слід вважати суспільні відносини у сфері екологічної безпеки. Предметом злочину виступають рослинний і тваринний світ, водні ресурси, атмосфера, а також інші компоненти екосистеми й космічний простір. Визначення понять, що становлять предмет екоциду, містить низка нормативно-правових актів, зокрема Закон України «Про рослинний світ» та Закон України «Про тваринний світ» [5]. Об’єктивна сторона екоциду характеризується наявністю чітко не визначених якісних та кількісних показників понять «екологічна катастрофа», «масове знищення», «отруєння», що ускладнює кваліфікацію діяння за цією статтею. Отже, законодавець, формулюючи диспозицію статті 441 КК України, надав підстави для різного тлумачення об’єктивних понять, що відіграють ключову роль для кваліфікації кримінально караного діяння.

Дискусійним залишається тлумачення поняття «екологічної катастрофи», чіткого визначення якого законодавець не надає. Повне визначення цього поняття надає В. М. Киричко, який у своїх наукових доробках стверджує, що екологічна катастрофа - «особливо тяжкі наслідки, які повинні визначатися в кожному конкретному випадку з урахуванням таких критеріїв: 1) велика площа території, на якій відбулися несприятливі зміни в навколишньому середовищі; 2) суттєве обмеження або виключення життєдіяльності людини або життя рослин чи тварин на певній території; 3) тривалість несприятливих змін у навколишньому середовищі або їх невідворотність; 4) суттєві зміни в екологічній системі, наприклад, зникнення окремих видів тварин або рослин, зміна кругообігу речовин або інших біологічних процесів, які мають значення для екосистеми в цілому» [4].

Проте застосування наведеного визначення залишає простір для різного тлумачення та кваліфікації вчиненого діяння, що викликатиме труднощі застосування цієї норми.

Жодних способів, засобів чи знарядь вчинення екоциду диспозицією статті 441 Кримінального кодексу України не передбачено, що дає підстави стверджувати про можливість їхнього різноманіття.

Отже, аналіз об'єктивних ознак екоциду дає можливість стверджувати про чітко окреслений об'єкт та предмет екоциду як обов'язкові ознаки об'єктивного аспекту злочину, а також про особливу конструкцію складу екоциду, відповідно до вимог якої обов'язковими ознаками об'єктивної сторони виступають діяння та наслідок у вигляді екологічної катастрофи або реальна загроза настання такого наслідку. Відсутність якісних та кількісних ознак у визначеннях форми діяння об'єктивної сторони, що сформульовані законодавцем у диспозиції статті 441 Кримінального кодексу, ускладнює кваліфікацію та практичне застосування цієї норми. Необхідним залишається удосконалення кримінально-правової норми, зокрема надання чіткого визначення кількісного критерію масового знищення та ступеня забруднення, що вважатиметься отруєнням, для однозначної кваліфікації діяння як екоциду.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. С. 16.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення 01.11.2024).
3. Статистика про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора.
4. Шамсутдінов О. В. Екоцид: кримінально-правовий аналіз обов'язкових ознак складу кримінального правопорушення. URL: http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/386/10645/22195-1?inline=1.
5. Яворська В. Г. Проблеми визначення та вдосконалення поняття злочину екоцид в кримінальному праві. *Juridical scientific and electronic journal.* 2023. № 8. С. 396-398. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/91 (дата звернення:16.11.2023).

ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ З МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА ДЕЯКИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Мартишевська Марина Олександрівна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Короленко І.В.

Вчинення кримінальних правопорушень з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості є надзвичайно актуальною темою в сучасному світі, особливо в контексті війни в Україні. З початком повномасштабної агресії РФ проти України, яка триває з 24 лютого 2022 року, значно зросла кількість випадків насильства та дискримінації на ґрунті національної ненависті. Ці протиправні діяння не лише порушують права окремих осіб, але й підривають соціальну гармонію та сприяють поширенню ненависті та дискримінації. У реаліях сьогодення важливо забезпечувати правову охорону від кримінальних правопорушень, мотивованих расовою чи національною нетерпимістю. Відповідно до Кримінального кодексу України (далі – ККУ), такі мотиви можуть виступати

кваліфікуючою ознакою, що підвищує ступінь суспільної небезпеки діяння та впливає на міру покарання винних осіб.

Кримінальні правопорушення з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості регулюються ККУ, а саме ст. 161, яка закріплює, що будь-яке порушення рівноправності громадян залежно від расової, національної приналежності чи релігійних переконань, інвалідності та інших ознак передбачає відповідальність за дії, які спрямовуються на розпалювання расової, національної або релігійної ворожнечі, приниження національної честі та гідності [1]. Також вказана стаття забороняє як пряме, так і непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв на основі таких ознак, як раса, колір шкіри, політичні чи релігійні переконання, стать, інвалідність, етнічне та соціальне походження, майновий стан, місце проживання, мовні та інші ознаки [1].

Відповідно до ч. 3 ст. 67 ККУ вчинення кримінальних правопорушень на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі або через статеву приналежність є обтяжуючою обставиною [1]. У статтях 115, 121, 122, 126, 127, 129 ККУ можна зустріти формулювання «кримінальні правопорушення вчинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості», що виступає кваліфікуючою ознакою [2, с.118]. Варто зазначити, що мотив і мета кримінального правопорушення можуть впливати на кримінальну відповідальність різними способами. По-перше, вони можуть стати обов’язковими, якщо законодавець включає їх у склад конкретного діяння як необхідну умову відповідальності, наприклад, мотив особистої зацікавленості для зловживання службовим становищем (ст. 364 ККУ), мета ослаблення держави як основна ознака диверсії (ст. 113 ККУ). По-друге, мотив і мета можуть змінювати кваліфікацію діяння, утворюючи обтяжливі обставини, як у разі викрадення людини з корисливих мотивів, що підвищують ступінь суспільної небезпеки такого кримінального правопорушення та перетворюють його на кваліфікований вид (ч. 2 ст. 146 ККУ). По-третє, вони можуть бути обставинами, що пом’якшують чи обтяжують відповідальність без зміни кваліфікації, як, наприклад, кримінальні правопорушення проти особи, яка виконувала службовий обов'язок, що буде виступати обставиною, яка підсилює покарання в рамках встановлених санкцій за вчинення такого кримінального правопорушення (п. 4 ч. 1 ст. 67 ККУ).

Отже, для кваліфікації протиправного діяння, вчиненого з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості достатньо встановити, що кримінальне правопорушення було вчинено з таких мотивів, і тоді не потрібно буде встановлювати наявність усіх ознак, що визначають характер нетерпимості [3, с. 60–61].

У річному звіті Freedom House про злочини на ґрунті ненависті в Україні зазначили, що протягом 2021 року Конгрес національних громад України (далі – КНГУ) зафіксував 20 злочинів, вчинених на ґрунті етнічної, расової та релігійної ненависті (без урахування ксенофобських нападів на ромів – таких випадків насильства було щонайменше три) [4, с.7]. З них 17 випадків мали антисемітське забарвлення [4, с.7]. Для порівняння, у 2020 році КНГУ зареєстрував загалом 19 злочинів, пов'язаних з етнічною, расовою та релігійною нетерпимістю [4, с.7]. 14 лютого 2023 року Верховний Суд України в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду розглянув справу про умисне вбивство на ґрунті національної нетерпимості. Суд першої інстанції перекваліфікував дії обвинуваченого з умисного вбивства з мотивів національної нетерпимості на умисне вбивство, не взявши до уваги мотив національної ненависті, що стало підставою для оскарження. Апеляційний суд неналежно перевірив докази прокурора, проігнорувавши факти, що свідчили про ненависницьке ставлення обвинуваченого до жертви як представника іншої національності.

Верховний Суд підкреслив, що вчинення злочинів на ґрунті національної нетерпимості вимагає особливого розгляду з огляду на підходи Європейського суду з прав людини, який наголошує на обов'язку держав розслідувати такі злочини з належною увагою до мотивів ненависті [5]. Суд дійшов висновку, що неналежне застосування закону апеляційним судом є суттєвим порушенням, яке завадило винести обґрунтоване рішення. Через це ухвалу апеляційного суду було скасовано, і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції [5].

Отже, ураховуючи все вищесказане, можна узагальнити, що кримінальні правопорушення, вчинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, мають особливу суспільну небезпеку, оскільки вони спрямовані не лише проти окремих осіб, але й проти цілих груп населення. Визнання таких мотивів як кваліфікуючої ознаки дає змогу більш ефективно протидіяти таким правопорушенням, забезпечуючи справедливе покарання та сприяє попередженню випадків вчинення подібних кримінальних правопорушень у майбутньому. Важливо, щоб правоохоронні органи та судова система приділяли належну увагу розслідуванню таких діянь, а також забезпечували захист прав потерпілих. Лише таким чином можна досягти справедливості та зміцнити правовий фундамент побудови суспільства.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 01.11.2024).

2. Легенький В. Злочини з мотивів нетерпимості у національному та міжнародному праві: порівняльні аспекти. *Регіональні особливості злочинності: сучасні тенденції та стратегії протидії*: матеріалів Всеукр. науково-практ. конф.; м. Кривий Ріг, 14 трав. 2021 р. Кривий Ріг, 2021. С. 118–121.

3. Лук'янченко С. Мотив расової, національної чи релігійної нетерпимості: кримінально-правові аспекти. *JOURNAL of the South Regional Center of National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2020. № 24. С. 57–63.

4. Freedom House про злочини на ґрунті ненависті в Україні. 2021. 12 с.

5. Радзівілл А. Умисне вбивство з мотивів національної нетерпимості – аналіз актуальної практики ККС ВС – *PRAVO.UA*. URL: https://pravo.ua/umysne-vbyvstvo-z-motyviv-natsionalnoi-neterpymosti-analiz-aktualnoi-praktyky-kks-vs/ (дата звернення: 01.11.2024).

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Матвієнко Анна Леонідівна
студентка ІІ курсу
гуманітарно-педагогічного факультету
Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»
Науковий керівник: Юзько Т.М.

24 січня 2022 року відповідно до указу Президента України в країні було введено правовий режим воєнного стану. Воєнний стан не тільки активізував оборонні та військові

заходи, але й вплинув на всю систему публічного управління, зокрема правову сферу, наприклад, на адвокатуру. Прийняття положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1] стало вирішальним етапом у регулюванні правовідносин в умовах надзвичайного стану. У зв’язку із цим виникло багато проблем, розв'язання яких особливо актуальне в процесі подолання військової агресії сусідньої держави. Однією з таких проблем є надання безоплатної правової допомоги в умовах воєнного стану як основоположної функції держави.

Наслідком російської агресії проти України стало страждання мільйонів її громадян від втрати рідних і близьких людей, від руйнувань та знищення житла, вимушеної евакуації і переселення, втрати роботи. Важливим у такий складний час стає отримання кваліфікованої безоплатної правничої допомоги. Особливо актуальним це питання постає для населення з неокупованих територій, де особливо гострим є брак кваліфікованих кадрів з надання правничих послуг.

У Законі України «Про безоплатну правничу допомогу» (далі – Закон) зазначено, що безоплатна правнича допомога гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [2]. Потреби в правовій допомозі населення, яке виїхало з України, також залишаються актуальними.

Найбільше громадян/-ок виїхали з приймаючих областей (24%), трохи менше з прифронтових (20%), найменше з транзитних (17%). Частіше за кордон виїжджало населення України з великих міст (17%). Серед тих, хто опинився за кордоном, 84% громадян/-ок (та 70% ВПО) не були в ситуаціях, які потенційно потребували безоплатної правової допомоги від уряду України. Водночас українські біженці/-ки час до часу стикались із потребою дистанційного розв’язання низки правових питань в Україні. Найчастіше йшлося про питання, пов’язані із соціальними виплатами / пенсією (актуально для 4,7% громадян/-ок за кордоном), відновленням втрачених чи пошкоджених документів або таких, строк дій яких закінчився, а також отримання послуг БПД (3,2%). Інші потреби виникали менш як у 2% біженців/-ок за кордоном.

Згідно з даними Мережі правового розвитку біженці з України потребують підтримки в оформленні заяв на отримання статусу біженця / імміграції, житла, трудових прав, доступу до державних послуг (медицина, освіта, соціальний захист), питань, пов’язаних з бізнесом та щодо перекладу. Потреби членів домогосподарств ВПО, які виїхали за кордон, здебільшого є такими самими. Водночас у цій категорії значно частіше виникала потреба в отриманні правової допомоги. Також частіше йшлося про питання, пов’язані із соціальними виплатами та пенсіями, відновленням документів та відшкодуванням збитків за завдану шкоду майну [3, с. 29–30].

Згідно з положеннями законодавства, що регулюють питання суб’єктного складу одержувачів безоплатної вторинної правової допомоги, цей перелік є широким і нині враховує потреби населення в правових послугах під час воєнного стану. У зв’язку з необхідністю надання безоплатної правової допомоги потерпілим від війни відповідно до закону [4]. Ці зміни доповнили перелік осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, зокрема й члени сімей загиблих Захисників і Захисниць України, осіб, які не мають документів, що посвідчують особу й підтверджують громадянство України, а також потерпілих від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, катувань або жорстокого поводження під час воєнних дій чи збройного конфлікту [5]. Експерти зазначають, що повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну спричинило виникнення нових юридичних питань як у цивільних осіб, так і у військовослужбовців, пошук відповідей на які ускладнюється відчутною динамікою

національного законодавства під час війни. Отже, «доступ до якісної та кваліфікованої правової допомоги для громадян є пріоритетом» [6].

Для розуміння ситуації з наданням правничої допомоги в умовах воєнного стану слід звернути увагу на те, що громадяни найчастіше потребували правової допомоги у форматі: 1) консультацій і роз'яснень з правових питань (41 %); 2) складання документів, не пов'язаних із судовими справами (35 %); 3) інформації про права й закони (30 %). При цьому запити на вторинну правову допомогу виникали значно рідше: 1) складання документів, пов'язаних із судовими справами (9 %); 2) захист чи представлення інтересів в суді, в органах влади, в спорах (7 %) [6].

Враховуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що система надання безоплатної правничої допомоги (БПД) в умовах воєнного стану потребує термінового вдосконалення, оскільки сучасні виклики, з якими стикається українське суспільство, вимагають гнучких та ефективних рішень. Необхідно врахувати специфіку надання правової допомоги для осіб, які постраждали від війни, зокрема біженців, ветеранів, членів сімей загиблих захисників та осіб з низьким доходом. Важливими є також питання доступності БПД для населення, що опинилося на тимчасово окупованих територіях або в зонах активних бойових дій.

Для подолання наявних проблем, таких як кадровий дефіцит та зростання запитів на правову допомогу, необхідно запровадити низку заходів. Це передбачає залучення адвокатів до процесу обміну військовополоненими, фінансування їхніх послуг з державного бюджету та активізацію волонтерського руху для проведення правопросвітницької роботи. Вжиття цих заходів не лише покращить доступ до правової допомоги, але й сприятиме відновленню соціальної справедливості в країні, що є критично важливим у контексті відновлення України після війни.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text.

2. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI (зі змінами та доповненнями). Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text.

3. Доступність правової допомоги в контексті воєнного стану. Комплексне дослідження. С. 158. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2023/05/dostupnist-pravovoyi-dopomogi-n.pdf.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з внесенням змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Закон України від 24.03.2022 року. *Голос України*. 01.04.2022. № 73.

5. Про внесення змін до частини першої статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» щодо розширення переліку осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу: Закон України від 03.05.2022. *Голос України.* 19.05.2022. № 106.

6. Доступність правової допомоги в контексті воєнного стану: комплексне дослідження. Опитування громадян, внутрішньо переміщених осіб та фахівців системи безоплатної правової допомоги. Програма ООН із відновлення та розбудови миру (UN RPP). 2022. 158 с. URL: https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/dostupnist-compressed.pdf.

РЕЦИДИВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Мелехіна Софія Максимівна
студентка ІІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Короленко І.В.

Згідно із ч.1 ст.34 Кримінального кодексу України (далі – КК України) рецидивом є вчинення нового умисного кримінального правопорушення особою, що має судимість за умисне кримінальне правопорушення, тобто головною ознакою є вчинення умисного кримінального правопорушення особою, яка вже була притягнена до кримінальної відповідальності за протиправне діяння. До прикладу, особа, маючи непогашену судимість за крадіжку кросівок з магазина «Puma» (ст. 185 КК України), через рік вчиняє грабіж з насильницькими діями (ч. 2 ст. 186 КК України). У наведеній ситуації йдеться про простий вид рецидиву, а суб'єкт із кримінологічної точки зору буде вважатися рецидивістом як особливо небезпечним типом злочинця.

Для відмежування рецидиву від інших видів множинності кримінальних правопорушень необхідно керуватися трьома основними ознаками:

- вчинення особою нового тотожного, однорідного чи різнорідного кримінального правопорушення;
- наявність у такої особи судимості (однієї або кількох) за раніше вчинене (вчинені) протиправне(-і) діяння;
- судимість має бути тільки за умисне раніше вчинене кримінальне правопорушення, і кожне наступне правопорушення також має бути умисним за формою вини, причому вид умислу не впливає на наявність рецидиву.

У науці кримінального права залежно від характеру вчинених кримінальних правопорушень розрізняють два види рецидиву: спеціальний та загальний [2].

Загальний рецидив – це вчинення будь-якого умисного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за будь-яке раніше вчинене умисне суспільно небезпечне діяння. Насправді згаданий вид рецидиву нормативно не закріплений у жодній статті Особливої частини КК України й, як свідчить національна судова практика, впливає як і спеціальний вид рецидиву на формулу кваліфікації, можливість застосування заохочувальних норм, а також на вид і міру покарання для винного. Наприклад, особа, яка раніше була засуджена за заподіяння тяжких тілесних ушкоджень (ч.1 ст.121 КК України) у період судимості вчиняє згвалтування (ст. 152 КК України). Спеціальний рецидив – це повторне (після засудження за перше кримінальне правопорушення) вчинення не будь-якого суспільно небезпечного діяння, а тотожного або однорідного порівняно з первинним. На відміну від загального рецидиву, спеціальний закріплюється в окремих статтях Особливої частини КК України як ознака, що перетворює певний склад кримінального правопорушення на кваліфікуючий. Наприклад, особа, яка раніше була судима за хуліганство, вчиняє його знову. Проте варто пам'ятати, що відповідно до п. 19 постанови Пленуму ВСУ № 7 від 04.06.2010 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки», якщо рецидив злочинів утворює одночасно й повторність, яка передбачена в статті чи частині статті Особливої частини КК України як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію, то за змістом частини четвертої статті 67 КК України як повторність, так і рецидив злочинів

суд не може ще раз враховувати при призначенні покарання як обставину, що його обтяжує [7]. Тотожне формулювання фіксуємо у вироках Магдалинівського районного суду Дніпропетровської області в справі № 179/1435/22 від 28.03.2023 р., Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області у справі № 740/7350/23 від 04.06.2024 р., Житомирського районного суду Житомирської області у справі № 278/4134/21 від 16.07.2024 р. [4–6].

Щодо актуальності теми рецидиву кримінальних правопорушень варто зазначити, що, на жаль, випадки рецидиву досить поширені навіть у реаліях сьогодення. З початку 2024 року почало підійматися питання про правові можливості мобілізації засуджених осіб. Зокрема, у своєму коментарі ВВС колишній міністр юстиції України Денис Малюська зазначив: "У нас переповнені установи виконання покарань, зокрема слідчі ізолятори, вільних місць давно немає, а у великих містах величезне переповнення. Тому це велика проблема. Не в останню чергу я дуже агітую за мобілізацію ув'язнених і засуджених через те, щоб в тому числі не порушувати нормативи за кількістю людей на певну площу" [2].

Станом на сьогодні згідно із законом України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо запровадження інституту умовно-дострокового звільнення осіб від відбування покарання для безпосередньої їх участі в обороні країни, захисті її незалежності та територіальної цілісності» від 8 травня 2024 року № 3687-IX у КК України з'явилася нова норма, закріплена статтею 81-1 КК України. Цією нормою законодавець передбачає можливість під час проведення мобілізації та / або дії воєнного стану до осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, застосовувати умовно-дострокове звільнення для проходження ними військової служби за контрактом [1].

Нерідко на практиці можна спостерігати недостатнє перевиховання засудженого, що й зумовлює вчинення нових кримінальних правопорушень у майбутньому. Застосування кримінально-правових інститутів заохочення не завжди є дієвим інструментом, особливо в разі повного звільнення від кримінальної відповідальності або покарання, оскільки безкарність нерідко обумовлює виникнення почуття вседозволеності у винного, що може призвести до продовження кримінального шляху.

Отже, рецидивом є вчинення нового умисного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за умисне кримінальне правопорушення. Рецидив може свідчити про стійкість антисоціальних настанов особи, наявність у неї «кримінальної спеціалізації», про неефективну роботу правоохоронних органів держави та всієї системи запобігання вчиненню кримінальним правопорушенням. Водночас наявність безкарності при рецидиві може стимулювати протиправну поведінку інших осіб, що створює загрозу благам, які охороняються кримінальним кодифікованим актом.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 15.11.2024).

2. Мобілізація ув'язнених: чому це роблять, яка їхня кількість та чи можуть бути з ними проблеми. URL: https://espreso.tv/poyasnuemo-mobilizatsiya-uvyaznenikh-chomu-tse-roblyat-yaka-ikh-kilkist-ta-chi-mozhut-buti-z-nimi-problemi-poyasnyuemo (дата звернення: 15.11.2024).

3. Посилення відповідальності за окремі кримінальні правопорушення, вчинені під час воєнного стану. URL: https://jurfem.com.ua/posylennya-vidpovidalnosty-za-okremy-kryminalny-pravoporushennya-pid-chas-voennoho-stanu/ (дата звернення: 15.11.2024).

4. Вирок Магдалинівського районного суду Дніпропетровської області у справі № 179/1435/22 від 28.03.2023 р. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/109152965 (дата звернення: 15.11.2024).
5. Вирок Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області у справі № 740/7350/23 від 04.06.2024 р. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117927462 (дата звернення: 15.11.2024).
6. Вирок Житомирського районного суду Житомирської області у справі № 278/4134/21 від 16.07.2024 р. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/119732543 (дата звернення: 15.11.2024).
7. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: Постанова Пленуму ВСУ № 7 від 04.06.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text (дата звернення: 15.11.2024).

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Мітіна Оксана Олександрівна
студентка ІІ курсу
факультету прокуратури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Ковтун М.С.

Правовий статус особи є складним та багатогранним взаємозв’язком людини та держави, що визначає й закріплює політико-юридичне становище кожного індивіда в державі та суспільстві. Цей зв’язок починається з визнання людини суб’єктом права й наділення її відповідними правами та свободами й покладанням на неї обов’язків, а в разі порушень вимог та норм права – покладанням на особу несприятливих наслідків, які передбачені санкціями відповідних нормативно-правових приписів. Адміністративно-правовий статус є галузевим правовим статусом, що базується на сукупності прав, свобод та обов’язків людини та громадянина, які закріплені в Конституції України. Адміністративно-правовий статус – це сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Водночас обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються в рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними [1].

У статті 3 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» визначені засади правового статусу іноземців та осіб без громадянства. У вказаній статті зазначено, що іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами й свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [2]. Проте слід зазначити, що обсяг цих прав є вужчим, ніж у громадян України. Зокрема, іноземці та особи без громадянства не мають деяких політичних прав, оскільки це є виключною прерогативою осіб, що перебувають у політично-правовому зв’язку із державою, тобто є громадянами України. У цілому основні обмеження

для іноземців та осіб без громадянства зводяться до таких: 1) вони не можуть обіймати деякі посади (Президента України, судді, перебувати на посадах у складі морських і повітряних екіпажів тощо); 2) вони не мають доступу до посад державних службовців; 3) для іноземних громадян та осіб без громадянства допускаються обмеження в пересуванні чи перебуванні в окремих місцях; 4) для них встановлено окремі правила паспортного режиму, вступу в заклади освіти тощо; 5) для іноземних громадян і осіб без громадянства встановлено особливу адміністративну деліктоздатність [3].

Водночас іноземці та особи без громадянства мають право на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів [4]. Право на звернення допомагає іноземцям та особам без громадянства брати участь в управлінні справами держави та контролювати діяльність її органів, за допомогою такого зв'язку виявляти свою думку та вказувати на проблеми державно-правового регулювання життя суспільства та його окремих груп, зокрема іноземців та осіб без громадянства.

Як і громадяни України, іноземці та особи без громадянства несуть покладені на них обов'язки. Іноземці та особи без громадянства зобов'язані неухильно дотримуватися Конституції та законів України, інших нормативно- правових актів, не посягати на права й свободи, честь і гідність інших людей, інтереси суспільства та держави [2]. Проте на іноземців та осіб без громадянства не поширюється військовий обов'язок, однак вони можуть у добровільному порядку (за контрактом) проходити військову службу на посадах у Збройних силах України, Державній спеціальній службі транспорту та Національній гвардії України [5].

За порушення українського законодавства іноземці та особи без громадянства несуть відповідальність згідно із чинним законодавством, як і громадяни України. Відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення України може бути передбачено особливий вид адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства – адміністративне видворення за межі України (депортація). Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» встановив, що іноземець, який вчинив злочин або адміністративне правопорушення, після відбуття призначеного йому покарання чи виконання адміністративного стягнення може бути видворений за межі України. Рішення про видворення його за межі України після відбуття ним покарання чи виконання адміністративного стягнення приймається органом внутрішніх справ за місцем його перебування з наступним повідомленням протягом 24 годин прокурора про підстави прийняття такого рішення. За рішенням органу внутрішніх справ видворення іноземця за межі України може супроводжуватися забороною подальшого в'їзду в Україну строком до п'яти років [6].

Отже, специфіка адміністративно-правового статусу іноземців та осіб без громадянства полягає в тому, що їхнє правове становище на території певної держави має свої особливості та обмеження порівняно з громадянами цієї держави. Ці обмеження стосуються позбавлення таких осіб користування правами, які пов'язані з належністю до громадянства України. Проте, незважаючи на те, що іноземці та особи без громадянства не можуть брати участь в управлінні державними справами, у референдумах, обирати та бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, вони мають право на звернення, яке гарантоване Конституцією та законами України, і отримання відповіді на свій запит, і так можуть впливати на державне та суспільне життя держави. Тобто це право забезпечує зворотній зв'язок між іноземцями та особами без громадянства й державою. Обов'язки громадян, іноземців та осіб без громадянства полягають у дотриманні Конституції та законів України, повазі до прав та свобод інших осіб і утриманні на їх

посягання. За порушення українського законодавства іноземці та особи без громадянства несуть відповідальність на загальних засадах, як і громадяни України. Проте до іноземців та осіб без громадянства можуть бути застосовані додаткові заходи відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

2. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

3. Мальцев В.В. Адміністративно-правовий режим перебування іноземців та осіб без громадянства і його забезпечення Національною поліцією. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип.1 (22). Т. 3.

4. Конституція України: Відом. Верхов. Ради України. 1996. № 30. № 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 254к/ 96- вр#Text.

5. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ СУДДІ

Наріжна Віра Максимівна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Худолій Т.І.

Актуальним питанням сучасної юриспруденції є дослідження психологічних особливостей осіб, що тісно пов’язані з процесами правозастосування в державі. Метою цього дослідження є визначення деонтологічних рис, що якісно вирізняють особу судді з-поміж інших представників цієї сфери.

Суддя – це посадова особа відповідного суду, носій судової влади, що уповноважена виносити судові рішення від імені держави. Статус суддів на законодавчому рівні закріплюється в статті 127 Конституції України, де зазначається: “На посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, доброчесним та володіє державною мовою» [1]. Також ще один нормативний документ, що регулює суддівську діяльність, – це Закон України “Про судоустрій і статус суддів” [2].

Професія судді – одна з найскладніших юридичних професій. Це пов’язано з тим, що на цих осіб покладаються зобов’язання приймати важливі й відповідальні рішення, а також вони відіграють роль “вершителів долі” для правопорушників, що потрапляють під їхній судовий процес. Тому судді мають нести ношу великої відповідальності за свої вчинки та дії [4]. Також немалий вплив на особистість і психічний стан працівника цієї сфери справляє

спілкування з підсудними та позивачами. Ці люди несуть із собою різні, сповнені емоціями й переживаннями ситуації, і суддя змушений прожити це знову й знову, з новими деталями й подробицями за той час, поки відбувається суд і ведеться розслідування. Особливого впливу на свій стан зазнають особи, що працюють у кримінальних судах. Саме тому судді можуть зазнавати такої професійної деформації, як емоційне вигорання, страждання від депресій або ж надмірна беземоційність.

Тож спираючись на вищезазначені факти, можемо виділити такі характерні особливості, що притаманні суддям. Надважливими для судді в його діяльності є когнітивні риси, що ґрунтуються на пізнавальних процесах і сприйнятті ситуації і середовища загалом.

Когнітивні процеси судді мають бути спрямованими на виявлення юридично значущої інформації серед нагромадження великої кількості документів, створення власної уявної моделі досліджуваного явища. Також особливо важливими є такі властивості уваги, як вміння шукати інформацію, концентруватися на завданнях, коректно розподіляти увагу й розуміти, у який момент її потрібно переключити під час складного й динамічного судового процесу. Усе вже зазначене можна підтвердити міжнародним досвідом у виборі кандидатури на посаду судді. Наприклад, у Нідерландах оцінюються такі якості, як здатність аналізувати проблему, приймати рішення і визначати пріоритети. У Великобританії, США та Франції також немалу роль відіграє вміння приймати рішення, що будуть відповідати закону й коректно аналізувати ситуацію, що підлягає судовому розгляду [3]. Судовий процес – це дійство, сповнене емоціями. І обов'язком судді є виносити вирок без упередження, "холодним" мозком, незважаючи на власні емоції і досвід в особистому житті, що може хоч якось вплинути на винесення фінального рішення. Суддя знаходиться в постійній комунікації з різними людьми, зокрема підсудними, позивачами чи просто колегами або посторонніми персонами (ЗМІ для прикладу), нерідко вони попадають під маніпуляції, тиск, а іноді навіть погрози, і це не може не вплинути на емоційний стан звичайної людини. Судді знаходяться в переліку фахівців, що знаходяться в перманентному стресі та напруженні [3]. Саме тому навіть на рівні нашого законодавства (Закон "Про судоустрій і статус суддів") урівноваженість і стресостійкість прописані в ролі соціальних компетентностей [2]. Саме тому професія вимагає неупередженості, відсторонення, об'єктивності і незалежності [3].

У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» зазначено: володіння певними психологічно-моральними якостями буде перевірятися в кандидатів відбірковим іспитом (він проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів України) [2], що певним чином наголошує на важливості моральних якостей для особи, що хоче бути суддею.

Підсумовуючи сказане, можна резюмувати, що судді мають володіти деякими особистісними рисами, які не притаманні для більшості інших фахівців, що ускладнює їх роботу. Потреба високої концентрації уваги, постійна емоційна напруга й стрес, а також досить високі вимоги при виборі кандидатури на посаду – це лише невелика частина з того, чому повинні відповідати фахівці. Але саме ці вимоги й показують, наскільки важливу роль відіграють ці особи в житті держави й окремих людей, і наскільки висока відповідальність покладена на їх плечі. Тож, безсумнівно, судді, що дотримуються цих вимог і чинять справедливе правосуддя, заслуговують на те визнання і повагу, що отримують.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. №31, ст. 545. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (дата звернення: 27.10.2024).

3. Данилюк І. Козинська І. Дослідження щодо психологічних аспектів діяльності та суддівських компетенцій: Проект професіограми судді. Вісник. 2016. С. 10-22. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00M911.pdf
(дата звернення: 27.10.2024).
4. Ларін Д.І. Психологічні особливості судової діяльності. Психологія судді. *Вісник Національного Педагогічного Університету ім. М.П. Драгоманова.* Київ, 2015. С. 7–8. URL: https://vseosvita.ua/library/embed/000zfg-3899.docx.html (дата звернення: 27.10.2024).

ФУНКЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД. ЇХ МІСЦЕ В СИСТЕМІ ФУНКЦІЙ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Новак Антоніна Олександрівна
студентка ІІ курсу
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: Владовська К.П.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» місцеве самоврядування є гарантованою державою формою організації суспільства, що відображає інтереси мешканців на місцевому рівні й водночас слугує фундаментом для управління та розвитку громади [1]. Функції місцевого самоврядування – це основні та постійні напрямки діяльності, спрямовані на реалізацію природного права громадян на місцеве самоврядування. Вони охоплюють вирішення питань місцевого значення, відображаючи незалежний характер місцевого самоврядування, хоча частково воно може виконувати функції державної влади. Функції визначають, чим займається місцеве самоврядування та розкривають способи реалізації його владних повноважень.

Функції місцевого самоврядування за формами діяльності поділяють на нормотворчу, установчу, контрольну та правоохоронну. За сферами діяльності основними напрямками є залучення громадян до вирішення місцевих і загальнодержавних питань; розвиток території громади; управління комунальною власністю та фінансами; надання житлово-комунальних, транспортних та соціальних послуг; підтримка працевлаштування; забезпечення правопорядку; розвиток охорони здоров'я, освіти, культури та спорту; природоохоронна діяльність; регулювання земельних відносин; облікова, дозвільно-реєстраційна та інформаційна діяльність [2, с. 196]. О. Батанов пропонує класифікувати функції місцевого самоврядування за кількома критеріями. Перший – це об'єкти, тобто цілі та завдання, а також сфери діяльності, до яких належать політична, економічна, соціально-культурна та екологічна. Залежно від сфери застосування функції поділяються на внутрішні, пов'язані із зазначеними сферами, та зовнішні, такі як зовнішньополітичні, зовнішньоекономічні, зовнішньосоціальні, зовнішньокультурні й зовнішньоекологічні. Другий критерій – суб'єкти, серед яких виокремлюють функції для системи суб'єктів місцевого самоврядування загалом, для територіальних громад, місцевих рад, голів громад, виконавчих комітетів, а також органів самоорганізації населення. Третій критерій – територіально-просторові рівні, що охоплюють управління на рівнях громад сіл, селищ, міст, районів, областей та АРК. Четвертий критерій – технологічні функції, зокрема інформаційні завдання, планування та програмування розвитку, нормотворча діяльність, а також управління бюджетом, фінансами, матеріально-технічним забезпеченням і

соціальним контролем [3, с.396–397]. У статті 6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» зазначено, що територіальні громади – це первинний суб'єкт місцевого самоврядування та основний носій його функцій та повноважень [1]. Такий суб'єкт, як територіальна громада є показником внутрішнього розвитку демократичних, правових та соціальних засад. Функції визначають, як саме територіальні громади виконують свої завдання, організовують роботу на місцях і забезпечують задоволення потреб громадян конкретної громади. Функції передбачають як власні повноваження громад, так і делеговані державою, що дає змогу забезпечити ефективне управління на місцевому рівні.

С. Саханенко визначає такі функції територіальних громад, як управління муніципальним майном і фінансовими ресурсами місцевого самоврядування, сприяння соціально-економічному та культурному розвитку території, покращення умов життя населення та створення комфортного середовища для їхньої життєдіяльності, забезпечення громадського порядку та захист інтересів і прав органів місцевого самоврядування [4, с. 105]. Б. Здравко виділяє господарську, управлінську, контролюючу, соціальну, культурологічну, політичну та судову [5, с. 130]. При цьому він не враховує економічну функцію. О. Баймуратов виокремлює інформаційну функцію, яка набуває значення в умовах інформатизації суспільства [6, с. 34]. Вона полягає в інформуванні громадян про діяльність органів місцевого самоврядування, стан муніципального господарства та реалізацію принципу гласності. Ця функція може реалізовуватись через розвиток муніципальної статистики, інформаційної служби та маркетингу.

Підбиваючи підсумки, хочемо наголосити, що сучасна система місцевого самоврядування дозволяє громадам не лише виконувати базові завдання з обслуговування та управління, але й сприяти розвитку культурного, екологічного та економічного середовища на місцях, що підсилює якість життя громадян.

Різноманітність підходів до класифікації функцій територіальних громад показує, як гнучко можна реалізовувати місцеве самоврядування залежно від потреб громад. Політичні, соціальні, культурні та економічні функції створюють збалансовану основу для розвитку, тоді як сучасні виклики, пов'язані з інформатизацією суспільства та потребою в прозорості, додають нові вимоги до розуміння природи функцій територіальних громад. Отже, ефективна реалізація функцій місцевого самоврядування вимагає постійного оновлення законодавчої бази, зокрема в частині розширення функцій та повноважень громад для подальшої підтримки демократичних процесів та розвитку на місцях.

Список використаних джерел:

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.051997р., №24. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 12.11.2024).
2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: підручник / за ред. С. Г. Серьогіної. Харків: Право, 2005. 360 с.
3. Батанов О. В. Муніципальне право України : підручник / відп. ред. М. О. Баймуратов. Харків: «Одісей», 2008. 528 с.
4. Саханенко С. Є. Політичне управління містом в умовах самоврядування: монографія. Одеса: ОФ УАДУ, 2001. 380 с.
5. Здравко Б. Місцеве самоврядування у світлі нового суспільно-політичного і державного устрою України. *Самоврядування та самоорганізація територіальних громад*: матеріали наук.-практ. конф. Львів, 1999. С. 56–69.
6. Баймуратов М. А. Деякі теоретичні аспекти становлення функції територіальних громад в Україні. *Вісник Одеського ін-ту внутр. справ*. 1999. № 1. С. 31–36.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВЖЕННЯ ЛІЦЕНЗІЙ ТЕРМІН ЯКИХ СКІНЧИВСЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Нога Петро Петрович
викладач ЦК правових фундаментальних та професійно-практичних дисциплін ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого», м.н.с. лабораторії дослідження проблем національної безпеки у сфері громадського здоров'я НДІ ВПЗ ім. академ. В.В.Сташиса

Ліцензування господарської діяльності в умовах воєнного стану в Україні зазнало певних змін і спрощень для підтримки економіки в цілому та суб'єктів господарювання зокрема. Ліцензування господарської діяльності слід розглядати в декількох аспектах: як елемент легітимації суб'єктів господарської діяльності; як умову здійснення певних видів господарської діяльності; як підставу виникнення права здійснювати види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню; як елемент механізму реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність; як засіб державного регулювання господарської діяльності [1, с. 7]. Ліцензія – право суб'єкта господарювання на провадження виду господарської діяльності або частини виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню (п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 року № 222-VIII (далі – Закон України № 222- VIII)) [2].

За загальним правилом строк дії ліцензії необмежений (ч. 12 ст. 13 Закону України № 222- VIII). Однак існують випадки, за яких під час воєнного стану в Україні можуть завершитися або стати простроченими ліцензії для деяких видів господарської діяльності (медична практика, виробництво лікарських засобів, оптова та роздрібна торгівля лікарськими засобами, імпорт лікарських засобів тощо), що потребують обов'язкової реєстрації чи переоформлення.

Відповідно до пп. 5 п. 1 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» від 18.03.2022 № 314 строки чинних строкових ліцензій та документів дозвільного характеру автоматично продовжуються на період дії воєнного стану та три місяці після його припинення чи скасування [3]. Відповідно це відбувається без необхідності подання додаткових заяв або документів від суб'єктів господарювання.

Крім цього, за абз. 8 ч. 6^1 ст. 21 Закону України № 222-VIII строкові ліцензії, строк дії яких закінчується в період дії воєнного стану, вважаються такими, дію яких продовжено на період дії воєнного стану та до кінця календарного року, у якому припинено або скасовано воєнний стан, але не менше трьох місяців з дня його припинення чи скасування, а періодичні, чергові платежі за ними відстрочуються на строк, зазначений у цьому пункті.

Тобто всі ліцензії вважаються автоматично продовженими на вказаний період. Це означає, що суб'єктам господарювання не потрібно подавати окремі заявки чи декларації для продовження дії своїх ліцензій або дозволів, це відбувається автоматично на основі положень вказаної Постанови, а пізніше й положень Закону України № 222-VIII.

Щодо внесення інформації про продовження строку дії ліцензій до Ліцензійного реєстру, наприклад, на право здійснення господарської діяльності з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, такої вимоги прямо не встановлено в

Постанові. Проте ліцензійні органи можуть оновлювати реєстр для відображення актуальної інформації щодо дії ліцензій. Відсутність такого обов'язку в ліцензійного органу може породжувати на практиці безліч проблем. Наприклад, до таких проблем відносимо: непоінформованість контрагентів суб'єкта господарювання щодо строку дії ліцензій останнього; відсутність актуальної інформації в правоохоронних органів щодо діючих ліцензії суб'єкта господарювання. Остання проблема є досить суттєвою, оскільки відсутність інформації щодо ліцензії на право провадження господарської діяльності з придбання; зберігання, перевезення, знищення, реалізація (відпуск); ввезення на територію України; вивезення з території України прекурсорів (списку 2 таблиці IV) Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів може бути підставою для порушення кримінального провадження. На сьогодні правоохоронні органи можуть отримувати інформацію без звернення до ліцензійного органу (з відкритого Ліцензійного реєстру) тільки про те, що строк дії таких ліцензій скінчився.

Отже, усі суб'єкти господарювання, строкові ліцензії яких припинилися під час дії воєнного стану мають чинну ліцензію на здійснення господарської діяльності, зокрема й з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Строки дії строкових ліцензій та дозвільних документів автоматично продовжуються на весь період воєнного стану та додатково на три місяці після його припинення чи скасування. Однак на сьогодні існує необхідність у встановлені обов'язку ліцензійних органів оновлювати ліцензійні реєстри для відображення актуальної інформації щодо дії ліцензій суб'єктів господарювання шляхом доповнення Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» від 18.03.2022 № 314. Оскільки, як нам відомо, органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст. 19 Конституції України).

Список використаних джерел:

1. Бекірова Е. Е. Правове регулювання ліцензування певних видів господарської діяльності: автореф. дис. … канд. юрид. наук. Донецьк, 2006. 19с.

2. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 23. Ст. 158.

3. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 року № 314. *Офіційний вісник України.* 2022. № 26. Ст.1399.

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ 2018 РОКУ

Олійник Наталія Сергіївна
студентка ІІІ курсу
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Нога П.П.

Бюджетна децентралізація – це масштабна реформа, яка в останні роки стала особливо актуальною в Україні. Передача більшої частини фінансових ресурсів і повноважень із центру на місцевий рівень має значний вплив не тільки на зміни в структурі

влади, а й на соціально-економічний розвиток регіону. Практичне значення вивчення цієї теми полягає в тому, що місцевим бюджетам надається більша самостійність задля зменшення навантаження на органи, що відповідають за державний бюджет. Крім того, місцеві бюджети з 2018 року мають забезпечувати населення суспільними благами належного рівня внаслідок збільшення їх фінансових можливостей.

Такі науковці, як С. Ларіна, Т. Кваша, Г. Возняк, О. Власюк, Г. Наконечна, Н. Матвійчук досить широко проаналізували поняття «бюджетна децентралізація». Її варто розуміти як реструктуризацію та реорганізацію влади, за якої самодостатні адміністративно-територіальні одиниці самостійно приймають рішення у податково-бюджетній сфері [1, с. 40–41]. Отже, важливо встановити правові можливості, які надали місцевому самоврядуванню після проведення децентралізації: здійснено розподіл видаткових повноважень між рівнями бюджетної системи, була спрощена процедура здійснення місцевих запозичень, органи місцевого самоврядування наділили фінансовою самостійністю, розширився доступ до міжнародного та вітчизняного фінансового ринку [2, с. 3]. Варто зазначити, що встановилася нова трансфертна політика: за міжбюджетні трансферти відповідальні галузеві міністерства, а не Міністерство фінансів України; медичні та освітні субвенції почали надавати бюджетам ОТГ та міст обласного значення [1, с. 42]. Тобто бюджетна децентралізація спрямована на зміцнення доходів територіальних громад та контролю над встановленими видатками. Однак потрібно проаналізувати, у яких саме секторах відбулися зміни задля визначення ефективності цієї реформи.

У сфері освіти на органи місцевого самоврядування поклали обов'язок фінансувати з власних бюджетів освітні послуги на підлеглих територіях. У сфері охорони здоров'я запроваджено трирівневу систему медичного обслуговування, у якій первинна медична допомога не буде надаватися з місцевих бюджетів шляхом отримання медичної субвенції, а з державного. [3, с. 13–14]. Окрім встановлення видатків, децентралізація забезпечила й наділення бюджетної системи доходами, адже внаслідок змін в організації влади бюджетна система стала нестійкою, тому потрібно знайти надійні джерела систематичних надходжень до бюджету. Унаслідок змін до Податкового кодексу України та Бюджетного кодексу України було закріплено близько п'ятдесяти джерел доходів за місцевими бюджетами, щоб не спровокувати дефіцит і відновити платоспроможність утворених громад [4, с. 12].

До реформи місцевих податків і зборів було 15, а після неї стало 3: єдиний податок, туристичний збір та збір за місця для паркування транспортних засобів. Однак це не єдине джерело надходження доходів, тому що закріплені загальнодержавні податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, трансферти [5, с. 12-13]. Однак, незважаючи на спрямування децентралізації на певне розвантаження державного бюджету, більшість місцевих бюджетів функціонують за рахунок отримання базових дотацій через власну фінансову неспроможність покрити видатки [6, с. 225].

Бюджетна децентралізація 2018 року тісно взаємопов'язана з реформуванням місцевого самоврядування, адже більшість змін у видатковій та дохідній частині були здійснені саме в місцевих бюджетах. Вони отримали певну автономію в здійсненні своїх повноважень, що дає їм змогу виступати як на національному, так і на міжнародному фінансовому ринку. Проблемою залишається нестача власних бюджетних коштів і внаслідок цього зберігається їх залежність від державного бюджету. Варто шукати можливості розвитку своїх територіальних громад задля збільшення доходу внаслідок залучення інвесторів, візитів туристів тощо.

Список використаних джерел:

1. Наконечна Г., Матвійчук Н. Бюджетна децентралізація в Україні: сутність та основні переваги реалізації реформи. *Історико-правовий часопис*. 2019. № 1 (13). С. 39–44.

2. Булавинець В.М. Бюджетна децентралізація: сутність та специфіка реалізації в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. С. 1–6.

3. Жаліло Я.А., Макаров Г.В., Даниляк О.О., Руденко А.Ф., Романова В.В., Павленко І.А., Шевченко О.В. Децентралізація влади: як зберегти успішність в умовах викликів? *Національний інститут стратегічних досліджень.* 2018. С. 1–21.

4. Кнір М., Делас В., Будник Н. Бюджетна децентралізація та її вплив на соціально-економічний розвиток регіонів України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. № 2(15). С. 11–18.

5. Сірик З.О. Фінансова децентралізація як передумова нарощення потенціалу місцевого самоврядування в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України.* 2020. Вип. 1 (141). С. 10–19.

6. Пилипенко Я.В. Бюджетна децентралізація в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління.* 2018. Т. 29 (68), № 5. С. 222–227.

ОКРЕМІ ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Перевишко Юлія Віталіївна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти ІІ курсу економіко-правового факультету Маріупольського державного університету
Науковий керівник: Політова А.С.

24 лютого 2022 р. – це не тільки початок повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України. Саме цього дня в Україні було запроваджено воєнний стан із 5 години 30 хвилин строком на 30 діб (Указ Президента України від 24.02.2022 №64/2022) та продовжено строком на 90 діб Указами Президента України від 14.03.2022 № 133/2022, від 18.04.2022 № 259/2022, від 17.05.2022 № 341/2022, від 12.08.2022 № 573/2022, від 07.11.2022 № 757/2022, від 06.02.2023 № 58/2023, від 01.05.2023 № 254/2023, від 26.07.2023 № 451/2023, від 06.11.2023 № 734/2023, від 05.02.2024 № 49/2024, від 06.04.2024 № 271/2024, від 23.07.2024 № 469/2024, від 28.10.2024 № 740/2024 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні». І саме в умовах воєнного стану сьогодні ми відстоюємо свій суверенітет, свою незалежність та територіальну цілісність.

Відповідно до Закону України від 12.05.2015 р. № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» під воєнним станом слід розуміти особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та гарантування національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1]. З одного боку, це вказує на те, що на період дії цього особливого правового періоду, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина,

передбачені Конституцією України, наприклад, ст. ст. 30–34, ст.ст. 38–39, ст.ст. 41–44, ст. 53 Основного Закону України; а з іншого – Верховний Суд звертає увагу громадян України на особливості відповідальності за кримінально карані посягання у сфері охорони основ національної безпеки, забезпечення захисту життя, здоров'я, прав і свобод людини в умовах воєнного стану [2].

На Закон України про кримінальну відповідальність завжди впливають події, що відбуваються в політичному, економічному, культурному житті нашої держави. Не винятком став і період воєнного стану, адже з 3 березня 2022 р. дотепер було прийнято 31 закон України щодо внесення змін та доповнень до КК України.

Виходячи із предмета нашого дослідження, зупинимося більш детально на положеннях КК України, що пов'язані із застосуванням терміну «воєнний стан».

1. Загальна частина КК України:

- Стаття 43-1. Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Саме у ч. 1 цієї статті зазначено, що не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), *вчинене в умовах воєнного стану* або в період збройного конфлікту та спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни, якщо це заподіяло шкоду життю або здоров'ю особи, яка здійснює таку агресію, або заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам, за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3];

- Стаття 67. Обставини, які обтяжують покарання, зокрема, п. 11) вчинення злочину *з використанням умов воєнного* або надзвичайного *стану*, інших надзвичайних подій;

- Стаття 69. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, де законодавець відзначає про неможливість призначити основне покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу за це кримінальне правопорушення крім кримінальних правопорушень, передбачених статтями 403, 405, 407, 408, 429, 437-439, 442, 442-1 цього Кодексу, *вчинених в умовах воєнного стану* чи в бойовій обстановці;

- Стаття 75. Звільнення від відбування покарання з випробуванням – при призначенні покарання у вигляді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років, враховуючи тяжкість кримінального правопорушення, особу винного та інші обставини справи, дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, він може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням крім кримінальних правопорушень, передбачених статтями 403, 405, 407, 408, 429 Кодексу, вчинене *в умовах воєнного стану* чи в бойовій обстановці;

Стаття 81-1. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби, де в ч. 1 зазначено, що під час проведення мобілізації та / або *дії воєнного стану* до осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, судом може бути застосовано умовно-дострокове звільнення для проходження ними військової служби за контрактом [3].

2. Особлива частина КК України:

- при тлумаченні термінології – ст. 401. Поняття військового кримінального правопорушення (абз. 2 ч. 2 та ч. 5);

- як ознака основного складу кримінального правопорушення – ст. 114-2. Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану; ст. 336-2. Ухилення від прийняття на військову службу за контрактом; ст. 435. Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею;

- як кваліфікуюча або особливо кваліфікуюча ознака – вчинені в умовах воєнного стану – ч. 2 ст. 111. Державна зрада, ч. 2 ст. 113. Диверсія, ч. 4 ст. 185. Крадіжка, ч. 4 ст. 186. Грабіж, ч. 4 ст. 187. Розбій, ч. 4 ст. 189. Вимагання, ч. 3 ст. 190. Шахрайство, ч. 4 ст. 191. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, ч. 3 ст. 201-2. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, ч. 3 ст. 258-6. Перетинання державного кордону України з терористичною метою, ч. 5 ст. 361. Несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж, ч. 4 ст. 402. Непокора; ч. 3 ст. 403. Невиконання наказу; ч. 4 ст. 404. Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків, ч. 4 ст. 405. Погроза або насильство щодо начальника, ч. 5 ст. 407. Самовільне залишення військової частини або місця служби, ч. 4 ст. 408. Дезертирство, ч. 4 ст. 409. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом, ч. 4 ст. 410. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, ч. 4 ст. 411. Умисне знищення або пошкодження військового майна, ч. 3 ст. 413. Втрата військового майна, ч. 3 ст. 418. Порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання, ч. 3 ст. 419. Порушення правил несення прикордонної служби, ч. 3 ст. 420. Порушення правил несення бойового чергування, ч. 3 ст. 421. Порушення статутних правил внутрішньої служби, ч. 4 ст. 425. Недбале ставлення до військової служби, ч. 4 ст. 426. Бездіяльність військової влади, ч. 5 ст. 426-1. Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень, ч. 3 ст. 428. Залишення гинучого військового корабля.

Варто відзначити, що саме використання як кваліфікуючої або особливо кваліфікуючої ознаки «в умовах воєнного стану» в деяких кримінальних правопорушеннях створило певні проблеми при кваліфікації таких діянь. Зокрема, доповнення КК України з початку повномасштабного вторгнення російської федерації деяких кримінальних правопорушень Розділу VI Особливої частини такою особливо кваліфікуючою ознакою як в умовах воєнного стану збільшило кількість облікованих кримінальних правопорушень і направлення до суду кримінальних проваджень з обвинувальним висновком. І, звертаючи увагу на цей аспект, констатуємо, зокрема, що «крадіжка вчинена в умовах воєнного стану, тобто в період дії воєнного стану на території України, оскільки вчинення злочину в умовах воєнного стану як кваліфікуюча ознака не є тотожним вчиненню злочину з використанням умов воєнного стану» [4].

Отже, підбиваючи підсумок, можемо зазначити, що особливості кримінальної відповідальності, пов'язані з вчиненням в умовах воєнного стану, створили певні перепони в правозастосовчій практиці, зокрема й в аспекті винесення виправдувальних вироків. Саме тому порушені нами аспекти потребують подальшого більш глибокого дослідження та аналізу судової практики.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Редакція від 27.07.2024. *Офіц. сайт Верховної ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 14.11.2024).

2. Покарання за вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану буде наближеним до максимальної межі: ВС. Публ. від 07.03.2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/209796_pokarannya-za-vchinennya-krimnalnogo-pravoporushennya-v-umovakh-vonnogo-stanu-bude-nablizhenim-do-maksimalno-mezh-vs (дата звернення: 14.11.2024).

3. Кримінальний кодекс України. Редакція від 01.11.2024. *Офіц. сайт Верховної ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 14.11.2024).

4. Мамченко Н. Масштаб застосування тяжких покарань за крадіжку мимоволі нагадує застосування «закону про 5 колосків», – судді ВС звернули увагу на проблему тлумачення ознаки «в умовах воєнного стану». Публ. від 26.11.2023. URL: https://sud.ua/uk/news/publication/286264-masshtab-primeneniya-tyazhkikh-nakazaniy-za-krazhu-neproizvolno-napominaet-primenenie-zakona-o-5-koloskakh-sudi-vs-obratili-vnimanie-na-problemu-tolkovaniya-priznaka-v-usloviyakh-voennogo-polozheniya (дата звернення: 14.11.2024).

«М'ЯКЕ ПРАВО» В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Пещанюк Уляна Ігорівна
студентка ІІ курсу
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: Владовська К.П.

Система джерел права на сьогодні залишається однією з найбільш актуальних тем для наукових досліджень, які ведуть сучасні теоретики юриспруденції. Це твердження стосується також дослідження джерел у галузі адміністративного права. З розвитком суспільства виникають нові форми правових джерел.

Юридичні акти «м'якого права» – це інституційні та рекомендаційні норми, закріплені в документах міжнародних міжурядових організацій [1, с. 69]. Норми м'якого права відіграють важливу допоміжну роль у формуванні або визначенні правової думки, а також у процесі підготовки та розробки міжнародних договірних норм і національних правових актів. Незважаючи на свій рекомендаційний (необов'язковий) характер, вони мають певну юридичну силу. Розвиток і трансформація правової системи дозволяють вийти за межі традиційного підходу до джерел права та розглянути їх у ширшому контексті. Це дає змогу включати акти «м'якого» права до системи джерел адміністративного права. У процесі аналізу «м'якого» права як джерела адміністративного права важливо зосередитися на двох аспектах: по-перше, важливо визначити, чи містять ці акти положення, здатні хоча б частково впливати на регулювання відносин у сфері публічного управління; по-друге, чи враховуються та використовуються ці положення на практиці під час здійснення публічно-управлінської діяльності та регулювання конкретних сфер відносин.

Основна роль «м'якого права» в міжнародних відносинах полягає в тому, щоб заповнювати прогалини в міжнародному праві, допомагати роз'яснювати норми міжнародних угод та національних правових актів, а також регулювати сфери, які поки що не врегульовані міжнародними правовими нормами. У межах правової системи Ради Європи до джерел «м'якого права» належать акти статутних органів і деяких спеціалізованих установ Ради Європи, таких як, наприклад: рекомендації, резолюції та висновки Конгресу місцевих та регіональних влад Європи; консультативні висновки Європейського суду з прав людини; декларації та настанови різних комітетів та експертних груп [2. с. 3].

До суб'єктів, які приймають акти «м'якого права», також відноситься Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). Ця організація займається питаннями гарантування міжнародної безпеки, мирного врегулювання конфліктів та відновлення стабільності після кризових ситуацій. У ході виконання цих завдань ухвалюються рішення, які, хоча й не мають обов'язкової юридичної сили для країн-учасниць, усе ж мають значний політичний вплив. Положення цих рішень можуть у подальшому бути включені до національного законодавства, наприклад: Декларація щодо агресивного націоналізму (1993 р.); Астанінська пам'ятна декларація: назустріч спільноті безпеки (2010 р.) [1. с. 71].

Отже, «м'яке право» поступово посідає важливе місце в системі джерел адміністративного права. Його норми, хоча й мають рекомендаційний характер, усе частіше враховуються під час регулювання суспільних відносин у сфері публічного управління. Розвиток суспільства та міжнародного права призводить до появи нових правових форм, які заповнюють прогалини в чинному законодавстві та забезпечують гнучкість правового регулювання. Акти «м'якого права» сприяють формуванню правових принципів і норм, які згодом можуть бути імплементовані в національне законодавство, підвищуючи ефективність управлінської діяльності. Тому «м'яке право» можна вважати одним із перспективних джерел адміністративного права, що відіграє роль у гармонізації національних правових систем з міжнародними стандартами.

Список використаних джерел:

1. Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О та ін. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Вид. третє. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 584 с.
2. Мавроматі О. Є. Джерела «М'якого права» в системі права Ради Європи URL: http://www.apdp.in.ua/v62/76.pdf (дата звернення 22.10.2024).

ЕФЕКТИВНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ В РЕГУЛЮВАННІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Пилипюк Данило Анатолійович
студент ІІ курсу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Ковтун М.С.

Застосування адміністративного примусу є актуальним з позиції необхідності постійного вдосконалення механізмів державного управління для відповідності реагування на сучасні виклики й загрози. Серед них – тероризм, кіберзлочини, міжнародні конфлікти

та внутрішня дестабілізація [3, с. 15–16]. Національна безпека та оборона відіграють істотну роль у житті країни й вимагають належних заходів для забезпечення правопорядку, захисту територіальної цілісності та протидій внутрішнім і зовнішнім загрозам [1]. Один із способів гарантування дотримання законодавчих норм у сфері безпеки та оборони – це застосування адміністративного примусу.

Мета цієї наукової роботи полягає в наданні оцінки ефективності використання адміністративного примусу як інструменту регулювання державної безпеки та оборони, а також у формулюванні конкретних рекомендацій для подальшого його вдосконалення.

По-перше, адміністративний примус – це інструмент впливу держави на осіб, які порушують закон чи не виконують свої обов’язки в ролі громадянина. Цей спосіб використання сили також допомагає реалізувати повноваження влади та спрямований на відновлення порушених правових норм і запобігання правопорушенням через покарання за їх вчинення [3, с. 24]. Одним із видів адміністративного примусу є адміністративно-попереджувальні заходи, адміністративно-припиняючі заходи та адміністративні стягнення [2, с. 112-115]. Важливу роль у сфері державності та оборони виконує адміністративний примус через свій позитивний вплив на збереження правопорядку й контроль за дотриманням закону громадянами та організаціями [4, с. 113]. Також важливою функцією є забезпечення захисту в ситуаціях зовнішньої чи внутрішньої загроз [1]. Правову основу цих дій закладено в нормативних актах про національне забезпечення та порядок.

По-друге, для оцінки ефективності адміністративного примусу у сфері національної безпеки використовують такі критерії: 1) законність (тобто відповідність нормативного акта правовим нормам та відсутність зловживання владою); 2) пропорційність (тобто відповідність засобів примусу ступеню загрози); 3) доцільність (тобто застосування адміністративного примусу, коли він є єдиним засобом досягнення безпеки); 4) оперативність (тобто здатність державних органів швидко реагувати на ситуації, що становлять загрозу) [5, с. 80-82]. Індикаторами результатів є рівень дотримання законів і нормативно-правових актів у різних сферах, кількість і частота адміністративних порушень, рівень захисту стратегічних об'єктів, зниження рівня злочинності та виявлених загроз, а також підвищення рівня загальної довіри населення до правоохоронних органів.

По-третє, у рамках гарантування національної безпеки адміністративний примус здійснюється через низку заходів, серед яких такі: 1) контроль та ліцензування діяльності у сферах, пов'язаних з безпекою і обороною; 2) перевірки з метою запобігання злочинності; 3) превентивні заходи щодо обмеження свободи пересування та діяльності осіб, які можуть становити загрозу; 4) примусове припинення діяльності осіб та організацій, підозрюваних у посяганні на національну безпеку [3, с. 130–135]. Такі заходи особливо актуальні в боротьбі з тероризмом та кіберзлочинністю. Наприклад, аудит кібербезпеки об'єктів критичної інфраструктури дає змогу виявити та нейтралізувати загрози до того, як вони завдадуть шкоди [4, с. 118–119]. Оцінка ефективності таких заходів показує, що їх вчасне застосування може зменшити загрози та забезпечити внутрішню стабільність.

По-четверте, адміністративний примус має значний потенціал, але існують певні проблеми з його застосуванням, серед яких такі: 1) бюрократичні бар'єри – тривалість процедури знижує швидкість реагування на загрози; 2) низька координація між різними відомствами, які часто дублюють або невиконують свої функції; 3) недостатня підготовка персоналу – ефективність примусових заходів безпосередньо залежить від кваліфікації тих, хто їх реалізує [5, с. 84].

Для підвищення ефективності адміністративного примусу необхідні такі заходи: 1) оптимізація процедур адміністративного примусу з метою зменшення бюрократичних перешкод; 2) покращення міжвідомчої координації шляхом створення чіткої єдиної

інформаційної системи для діяльності, пов'язаної з обміном даними про загрози та злочини; 3) підвищення рівня підготовки персоналу, задіяного в реалізації адміністративного примусу шляхом створення та впровадження спеціалізованих навчальних курсів, присвячених цим питанням [2, с. 143–145].

Отже, адміністративний примус є важливим інструментом державної політики у сфері безпеки й оборони, забезпечення правопорядку та протидії загрозам національній безпеці. Основними категоріями його корисності є поняття законності, пропорційності, доцільності та ефективності, а досягнення ефективності досягається шляхом оптимізації відповідних адміністративних процедур та підвищення рівня підготовки державних службовців, що дає змогу усунути наявні проблеми. Покращення адміністративного правозастосування має безпосередній вплив на громадську безпеку та створює довіру суспільства до правоохоронних органів і державної системи [3, с. 160–162].

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text.
2. Битяк Ю. П. Адміністративне право України. Харків: Право, 2020. 600 с.
3. Ківалов С. В. Адміністративний примус у забезпеченні державної безпеки. Київ: Видавничий центр Академії внутрішніх справ України, 2019. 320 с.
4. Пахомов В. М. Правові аспекти боротьби з кіберзлочинністю. *Юридична наука і практика*. 2021. № 3. С. 112–120.
5. Степаненко М. В. Примусові заходи у сфері адміністративного права. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2020. № 4. С. 78–85.

ПРОБЛЕМАТИКА ЕМІСІЙНОГО ФІНАНСУВАННЯ ЯК МЕТОДУ ПОКРИТТЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ

Плескач Антон Дмитрович
студент ІІІ курсу
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Нога П.П.

Запропонована тема є актуальною і в наш час, оскільки в умовах бюджетного дефіциту, економічної нестабільності й обмеженості національних джерел доходів виникає бажання скористатись, як здається на перший погляд, легким шляхом для подолання дефіциту шляхом емісії грошових коштів. Низка науковців та юристів, таких як Н. П. Баріда , Д. О. Биков , І. С. Борисова , Л. К. Воронова , М. І. Карлін , Є. А. Носова та інші аналізували цю проблему, досліджуючи негативні наслідки використання цього методу покриття бюджетного дефіциту, і наголошували, що він має деструктивний характер для економічного положення держави й, здебільшого, має лише руйнівний вплив у довгострокових перспективах.

Емісія коштів за належних умов для грошового середовища може як стимулювати економіку, так і безпосередньо діяти їй на шкоду, тим самим негативно впливати на економічну ситуацію в країні [1, с. 70]. Передумовами вищезазначеним наслідкам є загальне

збільшення грошових агрегатів чи грошової бази в державі внаслідок їх коректного або некоректного використання.

Розглядаючи емісію саме як метод фінансування бюджетного дефіциту, на перший погляд, можемо виокремити деякі позитивні явища, такі як: оперативна мобілізація ресурсів, яких не вистачає державі для здійснення її економічної діяльності, порівняно з альтернативним залученням коштів через запозичення; можливість швидкого реагування на фінансові проблеми, що зумовили додаткову емісію грошей; низьку фінансову затратність на використання цього методу [2, с. 60]

Проте в довгострокових перспективах це явище є переважно негативним, оскільки збільшення непідкріпленої ні додатковими товарами, ні додатковими послугами грошової маси веде за собою неконтрольовану інфляцію. Наслідком є те, що інвестори втрачають бажання залучати свій капітал для інвестицій у вітчизняну економіку за відсутності довіри до національної валюти у зв'язку з її девальвацією; знецінення заощаджень населення, яке фактично так само підриває довіру населення до гривні й стимулює їх перехід до заощадження в іноземних валютах, що також несе за собою додаткові ризики для фінансової стабільності держави [3, с. 82]. Зокрема, збільшується сукупний попит на товари й послуги, який стимулює інфляцію попиту, що безпосередньо створює ризики для економічної стабільності держави.

Емісійне фінансування дефіциту, особливо в складний для економіки час, створює ілюзію легкого розв'язання проблем, але якщо ж подивимось на наслідки цього методу через незначний період часу, то побачимо, що економіка від цього явища лише потерпає і призводить до значно серйозніших наслідків ніж ті, які були до емісії. Цими наслідками зазвичай бувають зростання темпів інфляції у зв'язку з ризиками, які виникають при збільшенні грошової маси в економічному секторі; дестабілізація валютного курсу, зниження купівельної спроможності населення, зменшення доходів, які реально отримують громадяни, вичерпування золотовалютного резерву держави [4, с. 190], яке має місце, коли держава бажає зміцнити національну валюту відносно іноземної шляхом ревальвації національної валюти.

Варто розглянути й поведінку населення при використанні емісійного методу, якому слідує девальвація валюти: у громадян формується думка, що накопичувати кошти навіть в короткострокових перспективах невигідно, оскільки курс гривні у відношенні до твердих валют поступово падає і змушує їх підлаштовувати свою фінансову діяльність з розрахунку на постійне знецінення грошей, зокрема й обмінювати національну валюту на іноземну, що безпосередньо знецінює гривню [5, с. 76].

Отже, використання такого методу, як емісійне фінансування бюджетного дефіциту, незважаючи на те, що може здаватись гарним способом через свою простоту та швидкість реалізації, несе в собі суттєві недоліки й створює деструктивні наслідки для економічного положення держави. Збільшення грошової маси, що є не підкріпленою фактично реальними товарами й послугами, призводить як до неконтрольованої інфляції, так і, відповідно, девальвації валюти з негативними наслідками, що в довгостроковій перспективі відтворює значно більші ризики й проблеми, ніж ті, що існували до використання емісії грошових коштів, зокрема й такі фактори, як зниження купівельної спроможності населення та загальну дестабілізацію фінансової системи. Усі ці можливі наслідки роблять цей підхід для покриття дефіциту безперечно небажаним для використання.

Список використаних джерел:

1.Баріда Н. П. Грошова емісія і створення монетарних передумов розвитку економіки. *Політика Національного банку України щодо подолання фінансово-економічної кризи і формування монетарних передумов розвитку економіки*. 2015. С. 68– 73.

URL:https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ce673761-92ea-4942715ca8c25d8/content (дата звернення: 01.11.2024).

2. Биков Д. Трансмісійний механізм фінансування бюджетного дефіциту. *Ринок цінних паперів України*. 2010. № 7. С. 59–64. URL: http://www.securities.usmdi.org/PDF/481.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

3.Борисова І.С. «Теоретичні аспекти впливу бюджетного дефіциту на економіку держави». *Гроші, фінанси і кредит.* 2016. С. 79–86. URL: https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/51/60.pdf (дата звернення: 02.11.2024).

4. Карлін М. І. «Управління дефіцитом бюджету України: проблеми та перспективи». *Економічний форум*. 2017. № 1. С. 188–196.

5. Носова Є.А Заощадження домогосподарство як джерело інверстиційних ресурсів в Україні. *Економіка.* 2015. № 2 (167). С. 73–80. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/10/167_12.pdf (дата звернення: 03.11.2024).

ІМПІЧМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНОГО КОНТРОЛЮ

Половенко Марина Сергіївна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Мелконян А.Г.

Імпічмент як один із найважливіших елементів системи стримувань і противаг має свою актуальність упродовж багатьох років. Уперше ця процедура з’явилася в середньовічній Англії в XIV столітті, і сьогодні вона є важливим конституційним складником більшості держав, оскільки слугує методом притягнення президента чи інших представників державної влади до конституційної відповідальності.

В Україні імпічмент закріплений на законодавчому рівні, зокрема в 111 статті Конституції України зазначено: «Президент України може бути усунений з поста Верховною Радою України в порядку імпічменту у разі вчинення ним державної зради або іншого злочину». Зазначимо, що до 2019 року не було окремого закону, який би регулював процедуру імпічменту, усі ці норми знаходилися в Законі України «Про Регламент Верховної Ради України» [1], але 10 вересня 2019 року був прийнятий Закон України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)» [2].

Про імпічмент у своїх працях писало багато науковців, зокрема Ю. Барабаш зазначав, що призначення інституту імпічменту як механізму попередження чи вирішення державних і правових конфліктів полягає в усуненні загрози, що може вплинути на авторитет публічної влади. Це відбувається через усунення з посади особи, яка обіймає пост глави держави і втратила довіру населення через вчинення серйозного правопорушення» [3, с. 205].

Отже, аналізуючи вищесказане, можна дійти висновку, що причинами проголошення імпічменту президентові є: 1) злочин проти держави (державна зрада); 2) вчинення іншого будь-якого злочину; 3) вчинення дії, яка підриває довіру народу до обраного представника. До причин проголошення імпічменту також можна було б віднести дії, що призвели до загрози національній безпеці держави, але якщо взяти випадок оголошення недовіри Президенту Януковичу, то саме цей процес не можна назвати імпічментом, оскільки

самовільне усунення від влади не є частиною ані відставки, ані імпічменту, через що Верховна Рада України 22 лютого 2014 року ухвалила постанову «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України».

Щодо проведення процедури імпічменту в Україні, то вона чітко регламентована. Спочатку депутати Верховної Ради України збирають підписи для письмового подання про ініціювання імпічменту, після чого подання виносять на розгляд та включають до порядку денного пленарного засідання, на якому приймається рішення щодо ініціювання імпічменту. Згодом, якщо більшість народних депутатів приймає рішення, то постає питання щодо створення спеціальної слідчої комісії, яка має провести розслідування на наявність фактів та обставин, що зумовили такі дії президента. Після проведення розслідування Верховна Рада України на пленарному засіданні має розглянути висновки спеціальної слідчої комісії та прийняти рішення, від якого будуть залежати подальші дії:

1. Вислуховування свідків та експертів, яких було запропоновано учасниками процедури, разом із їх відповідями на поставлені питання.
2. Необхідність додаткового розслідування певних фактів або обставин, що можуть вплинути на ухвалення рішення Верховною Радою України щодо обвинувачення Президента України.
3. Завершення обговорення висновків і перехід до дискусії з приводу проєктів постанов Верховної Ради України щодо звинувачення Президента України.

Якщо приймається рішення під пунктом 1, Верховна Рада України проводить заслуховування свідків та експертів, після чого розпочинається розгляд проєкту постанови про обвинувачення Президента України. Як підсумок зазначимо, що згідно з положеннями статті 21 ЗУ «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)» в разі отримання висновків Конституційного Суду України та Верховного Суду щодо дотримання конституційної процедури розслідування та розгляду справи про імпічмент, а також про наявність у діяннях, у яких обвинувачується Президент України, ознак державної зради чи іншого злочину Верховна Рада України приймає постанову про усунення Президента з посади шляхом таємного голосування через подачу бюлетенів в порядку імпічменту.

Отже, процедура проведення імпічменту має чітко визначений конституційний та юридичний характер, що є характерною ознакою правової держави.

Список використаних джерел:

1. Про регламент Верховної Ради України: Закон України Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/ed20190925#Text (дата звернення 04.11.2024).
2. Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент): Закон України *Відомості Верховної Ради України.* 2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/39-20#Text (дата звернення 04.11.2024).
3. Барабаш Ю.Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права: монографія. Харків. 2008. 220 с.
4. Конституція України: від 28.06.1996: станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 04.11.2024).
5. Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України: Постанова Верховної Ради України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757-18#Text (дата звернення 04.11.2024).

СТРУКТУРА ТА ДИНАМІКА ЗРОСТАННЯ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Польовий Ярослав Вікторович
студент IV курсу юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Ю.Федьковича
Науковий керівник: Стратій О.В.

Військові кримінальні правопорушення є складними насамперед для проведення якісного досудового розслідування, що має стати запорукою винесення справедливого вироку в справі. Зростання військових кримінальних правопорушень ставить перед Україною гострі виклики у сфері забезпечення військової дисципліни та правопорядку [1, 6]. З початку повномасштабного вторгнення рф в Україну питання запобігання військовим кримінальним правопорушенням активно досліджують українські науковці: О.О. Авдєєв, (2023); О.С. Горашева (2023); Дмитренко Н.А. (2021); М.С. Журавльов (2022); Д.В. Казначеєва (2023); Н.В. Коломієць (2024) та ін.

Відповідно до частини 1 статті 401 Кримінального кодексу України військовими кримінальними правопорушеннями вважають дії, передбачені Розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України, що містить 35 статей (статті 401–435-1), які конкретизують види та характер військових правопорушень і встановлюють за них відповідальність [2, 6].

Після повномасштабного вторгнення росії в Україні значно зросла кількість кримінальних правопорушень проти порядку несення військової служби (військових злочинів) [1, 6]. Кримінально-правова статистика засвідчила різке зростання числа зареєстрованих кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби, починаючи з 2013 року [6, с.260]. Зокрема, у 2013 році зареєстровано 490 правопорушень, у 2014 році – 4 153, а станом на 2022 рік їх кількість зросла до 13766 (рис. 1)

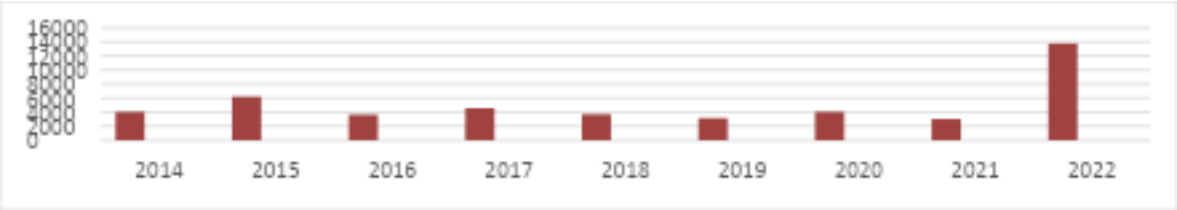

Рис. 1 Динаміка військової злочинності в Україні (2013-2022 рр.)

Статистичні дані Офісу Генерального прокурора засвідчили, що кількість військових кримінальних правопорушень збільшилась з 1,6 тис. у 2021 році до 6 017 тис. лише за І півріччя 2022 року (на 370%). Проте кількість кримінальних проваджень, направлених до суду з обвинувальним актом збільшилася лише на 22% переважно за статті 407 («Самовільне залишення військової частини або місця служби»), 408 («Дезертирство») і 402 КК України («Непокора») [1].

Загалом у 2022 році обліковано 4 350 кримінальних проваджень (рис.2) в порівнянні з 71 провадженням у 2021 році, однак до суду направлено 664 КП.

Серед областей України найбільша кількість кримінальних правопорушень зазначеної категорії зареєстрована у східних областях України. Значно менше – у центральних областях, з тенденцією до значного зниження в західних областях (рис. 2).

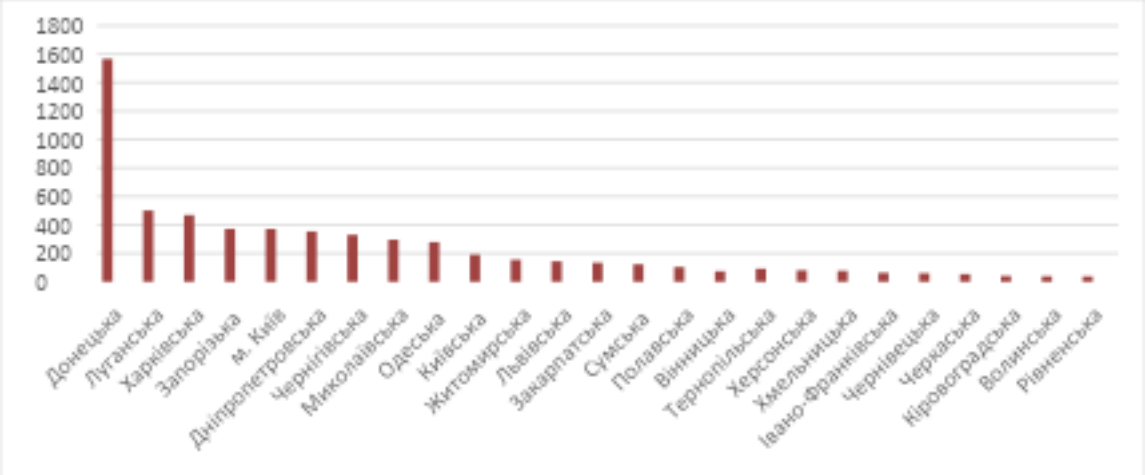

Рис. 2 Кількість зареєстрованих КП у розрізі областей України

Отримані нами відомості Офісу Генерального прокурора щодо кількості зареєстрованих кримінальних проваджень проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) та кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного порядку в розрізі статей КК України та результати їх досудового розслідування за 2022, 2023 і дев'ять місяців 2024 року показали динаміку зростання зареєстрованих правопорушень за ст. 402-435-І КК України.

За весь період 2022 року найвища кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень спостерігалася за ст. 407 («Самовільне залишення військової частини або місця служби»), 408 («Дезертирство») і 402 («Непокора») КК України та відповідно склала 6 641, 3 442 і 1 669 зареєстрованих кримінальних правопорушень. Відповідно до зазначених статей обліковано кримінальних правопорушень 6 183, 3214 і 1574, однак обвинувальні акти винесено лише 1359 за ст. 407 КК України, 150 – за ст. 408 КК України і 316 – за ст. 402 КК України. За іншими статтями КК України 405, 406, 409, 413, 414, 415, зареєстрованих кримінальних проваджень було 432 за звітний період, а обвинувальних актів винесено лише щодо 90 кримінальних проваджень.

За ст. 403, 404, 411, 412, 415, 416 КК України обліковані одиничні зареєстровані кримінальні правопорушення, щодо окремих з яких не було складено обвинувальні акти.

Результати аналізу статистики за звітний період 2023 року показали найвищу кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень за ст. 407 їхня кількість склала 17 658, з яких по 1150 провадження закрито; ст. 408 – 7 883; ст. 402 – 1832, а також за ст. 426-1 – 578 і ст. 425 – 455 зареєстрованих кримінальних правопорушень.

Аналіз даних за звітний період 2024 року показав, що на третьому році війни в Україні, за дев'ять місяців поточного року динаміка кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень за зазначеними статтями КК України порівняно з 2023 роком зросла вдвічі, а порівняно з 2022 роком – майже в 6 разів за ст. 407, 408, 402, 426-І та 425 КК України. Відповідно до ст. 407 їхня кількість склала 35 407, з яких 980 провадження закрито; ст. 408 – 18 196; ст. 402 – 1487, а також ст. 426-1 – 463 і ст. 425 – 375 кримінальних правопорушень.

Отже, аналіз статистичних даних військових кримінальних правопорушень показав реальний стан злочинів проти встановленого порядку несення військової служби, що характеризується подальшою тенденцією до інтенсифікації та становить серйозну загрозу для безпеки України, дисципліни у ЗС України. Ефективне запобігання військовим кримінальним правопорушенням можливе за умови розробки ефективної стратегії, спрямованої на нейтралізацію або послаблення дії ключових факторів військової злочинності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення 01.11.2024).
2. Авдєєв О.О., Гораш О.С. Особливості детермінації військових кримінальних правопорушень. *Сучасні теоретичні та прикладні проблеми кримінології.* Харків: *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. С. 51–63.
3. Дмитренко Н.А. Детермінанти злочинності у Збройних Силах України. 2022. URL:https://web.archive.org/web/20220618113705id_/http://lawbulletin.oduvs.o.ua/archive/2021/23/26. pdf (дата звернення 10.11.2024).
4. Журавльов М. С. Правове регулювання кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення: історико-правовий аспект. *Право:* зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г.С. Сковороди. Харків, 2022. Вип. 35. С.47–55.
5. Казначеєва Д.В. Сучасні тенденції військової злочинності в Україні. *Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний та національний виміри:* зб. доп. наук.-практ. конф. Харків: ХНУВС, 2023. С. 101–105.
6. Коломієць Н.В., Сосєдка С.В. Запобігання вчиненню військових кримінальних правопорушень (в контексті ст. 402, 407, 408 КК України). *Аналітично-порівняльне правознавство*. Ужгород: УНУ, 2024 №4. С.515–519.

ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ \ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Рябченко Дмитро Анатолійович
студент ІІ курсу
факультету прокуратури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Ковтун М. С.

Державні службовці як виконавці державної політики відіграють ключову роль у забезпеченні функціонування державного апарату. Вони безпосередньо взаємодіють з громадянами, надаючи їм адміністративні послуги та реалізуючи державні програми.

Здатність державного службовця усвідомлювати та виконувати покладені на нього обов'язки та завдання, а також передбачати наслідки своїх дій, дій і бездіяльності як у сфері наданих повноважень, так і в суспільній сфері є частиною його відповідальності.

Юридична відповідальність – це тип соціальної відповідальності, який передбачає, що держава зобов'язана вимагати від правопорушника позбавлення його певних цінностей. Іншими словами, це означає застосування примусових заходів до винної особи за те, що вона вчинила правопорушення. Чинне законодавство передбачає такі види юридичної відповідальності державних службовців: адміністративну, дисциплінарну, матеріальну та кримінальну.

Предметом аналізу в цій роботі є саме дисциплінарна відповідальність державних службовців.

Закон України «Про державну службу» [1] визначає правові засади дисциплінарної відповідальності державних службовців. Проте її розуміння неможливе без розуміння поняття службової дисципліни. Саме дотримання службової дисципліни є запобіжником

вчинення дисциплінарних проступків і створює умови для ефективного виконання службових обов’язків.

Службова дисципліна є невід'ємним складником ефективного функціонування державної служби в Україні, адже від неї залежить злагодженість дій, професіоналізм, а також відповідальність кожного державного службовця. Закон України «Про державну службу» визначає ключові засади, на яких базується службова дисципліна, спрямована на дотримання законності, порядку та етичної поведінки в рамках державної служби [3, с. 71].

Забезпечення дисципліни здійснюється через кілька взаємопов’язаних заходів: дотримання законодавчих вимог та внутрішнього розпорядку, формування професійних якостей, поєднання методів переконання та дисциплінарної відповідальності, поваги до підлеглих.

Дисциплінарна відповідальність державного службовця застосовується за невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, що визначені як Законом України «Про державну службу» [1], так й іншими нормативно-правовими актами у сфері державної служби, а також за порушення правил етичної поведінки та інші випадки порушення службової дисципліни. Це означає, що відповідальність стосується всіх дій, які порушують встановлені правила або знижують ефективність роботи державних органів.

Відповідно до ч. 1 статті 65 вказаного закону [1] основою для застосування дисциплінарної відповідальності є вчинення дисциплінарного проступку, тобто протиправної дії або бездіяльності державного службовця, що порушує вимоги закону або інші нормативні акти. Закон визначає 16 видів дисциплінарних проступків. Серед порушень, серед іншого: невиконання посадових обов'язків, зокрема через порушення Присяги державного службовця; недотримання норм етичної поведінки; порушення правил внутрішнього розпорядку; використання службових повноважень у власних інтересах [1].

Неможливо притягнути державного службовця до дисциплінарної відповідальності за інші дії чи бездіяльність, які не визначені як правопорушення в Законі. Саме тому зазначений перелік із 16 видів дисциплінарних проступків є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає [2, с. 5]. Законом також встановлені гарантії для державних службовців, що запобігають можливим зловживанням дисциплінарною відповідальністю.

Зокрема, зазначено, що дисциплінарна відповідальність не може бути застосована після закінчення строків давності. Відповідно до статті 65 державний службовець не може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності, якщо минуло більше шести місяців з моменту, коли керівництво дізналося про порушення або якщо минув один рік з моменту його вчинення [1].

Отже, засади дисциплінарної відповідальності в Україні орієнтовані на чітке дотримання законності, обґрунтованості та справедливості.

Під дисциплінарним стягненням слід розуміти захід правового впливу на порушників службової дисципліни.

Існують види дисциплінарних стягнень, які можуть застосовуватися до державних службовців: 1) зауваження; 2) догана; 3) попередження про неповну службову відповідність; 4) звільнення з посади державної служби.

Одним із найважливіших гарантій дотримання прав державних службовців є обмеження, встановлене Законом, що полягає в такій формулі: «За кожний дисциплінарний проступок до державного службовця може бути застосовано лише одне дисциплінарне стягнення» [2, с. 5].

Отже, державні службовці забезпечують функціонування державного апарату, дотримуючись службової дисципліни, що регулює їхню відповідальність і поведінку. Дисциплінарна відповідальність настає за конкретні порушення посадових обов'язків та

етичних норм, а покарання обмежені законом. Цей механізм підтримує законність, ефективність та етичність державної служби в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про державну службу: Закон України від 30.06.2024 №889-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016, № 4, ст. 43.

2. Миколюк Я. П. Дисциплінарна відповідальність державних службовців. URL: https://docs.academia.vn.ua/handle/123456789/268?show=full&locale-attribute=uk.

3. Ківало Л.В. Службова дисципліна та наслідки її порушення у вигляді звільнення з посади (адміністративно-правовий аспект). Постановка проблеми. *Правові новели.* 2024. № 22. Том 3. С. 117–123. URL: https://dspace.onu.edu.ua/items/5c71a2f7-f52c-44ec-824d-8ae6b4b07ba6.

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДЕМОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Степаненко Аріна Сергіївна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Мелконян А.Г.

Актуальність теми полягає в значенні місцевого самоврядування як запоруки децентралізації влади та створення ефективних умов для залучення громадян до управління. У сучасних умовах демократизації суспільства важливо забезпечити належний рівень функціонування місцевих органів, що впливає на якість життя громадян.

Завдання дослідження – виявити й описати роль та функції місцевого самоврядування в умовах демократизації, аналізуючи нормативно-правову базу, досвід європейських держав та особливості реалізації управління в Україні. Це передбачає визначення основних аспектів, які впливають на демократичний розвиток громад.

Місцеве самоврядування – це система органів, через яку населення реалізує своє право на участь у вирішенні питань місцевого значення. Воно сприяє реалізації прав громадян на участь в управлінні, а також захищає їхні інтереси, забезпечуючи відповідальність і прозорість управління на місцях.

Конституція України (ст. 140–146) гарантує права місцевого самоврядування, що підкріплено законами та міжнародними угодами, такими як Європейська хартія місцевого самоврядування [1, 2]. Це забезпечує належну правову основу для дій органів самоврядування, зокрема у сферах фінансового, соціального й культурного забезпечення громад.

Однією з основних функцій місцевого самоврядування є забезпечення зворотного зв'язку з громадою, що підвищує рівень довіри населення до влади. Громадяни можуть брати участь у вирішенні місцевих питань через організацію громадських слухань, референдумів та ініціатив. Демократичне управління на місцевому рівні забезпечує прозорість, відповідальність та участь громадян у прийнятті рішень. Це створює передумови для розвитку громад, підвищує рівень довіри населення до місцевої влади й сприяє ефективності їх діяльності.

На основі аналізу теорії та практики місцевого самоврядування можна зробити висновок, що розвиток місцевих громад в Україні залежить від повноважень та функцій органів місцевого самоврядування. Вони відіграють ключову роль у забезпеченні демократичних цінностей і правової стабільності на місцевому рівні.

Місцеве самоврядування є одним із базових елементів децентралізації та забезпечення демократичних принципів управління на рівні громади. Вони виконують функції, які гарантують динамічний розвиток місцевих громад, ефективне використання ресурсів та задоволення потреб населення. Конституція України та законодавство чітко визначають місце й роль органів місцевого самоврядування в системі державної влади, надаючи їм значну автономію в управлінні місцевими справами.

Досліджуване явище є правом територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення в рамках законодавства з метою захисту інтересів громади. Відповідно до статті 7 Конституції України місцеве самоврядування є невід'ємним правом громад, а статті 140–146 визначають правовий статус, повноваження та обов'язки місцевих органів [1].

Забезпечення участі громади в управлінських процесах дає змогу підвищити рівень довіри та сприяє розвитку громадянського суспільства. Практика громадських слухань і референдумів дозволяє мешканцям брати участь у вирішенні важливих питань місцевого значення. Основними принципами демократичного управління є підзвітність, прозорість і залучення громадян. Дотримання цих принципів підвищує ефективність роботи органів місцевого самоврядування і дозволяє громаді безпосередньо впливати на прийняття рішень, що стосуються їхнього життя. Для посилення ролі органів місцевого самоврядування в забезпеченні демократичного управління необхідно збільшити бюджетну автономію місцевих громад та впровадити системи фінансування, які дозволять більш ефективно використовувати ресурси на місцях, покращити професіоналізацію кадрів органів місцевого самоврядування шляхом впровадження навчальних програм та підвищення кваліфікації, розвивати механізми місцевої демократії, включаючи більш широке залучення громадян до процесів прийняття рішень через участь у громадських слуханнях, консультаціях та електронних платформах.

Отже, органи місцевого самоврядування посідають важливе місце в забезпеченні демократичного управління на місцевому рівні, оскільки безпосередньо взаємодіють з громадянами та відповідають за реалізацію місцевих інтересів. Прозорість, підзвітність та ефективне управління є основними принципами їх діяльності. Проте для подальшого розвитку місцевого самоврядування в Україні необхідно вирішити низку проблем, зокрема фінансових та кадрових. Це сприятиме зміцненню демократичних засад та підвищенню якості життя громадян на місцях.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 15.11.2024).

2. Європейська хартія місцевого самоврядування: Хартія Ради Європи від 15.10.1985: станом на 16 листоп. 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 15.11.2024).

3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР: станом на 30 жовт. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text (дата звернення: 15.11.2024).

4. 2-р/2017 | Конституційний Суд України. *Конституційний Суд України. Офіційний вебсайт*. URL: https://ccu.gov.ua/docs/2031 (дата звернення: 15.11.2024).

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ТА ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТ

Стрельник Вікторія Віталіївна
студентка ІІ курсу
факультету прокуратури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Ковтун М.С.

Актуальність вивчення проблем електронного урядування та диджиталізації адміністративних послуг вийшла на передній план, оскільки в сучасних умовах війни безпека є найвищим пріоритетом. Курс на цифровізацію було окреслено ще в далеких 90-их, але розвиток і глобалізація цього процесу прийшлась на 2014 рік. У 2019 році почалась нова ера цифровізації державних послуг – «Держава в смартфоні», завдяки якій державні органи більше не зможуть вимагати паперові документи, якщо вони є в електронних реєстрах, тому для впровадження технологій у державний сектор в Україні вперше створили окреме Міністерство цифрової трансформації. Після цього з'являється портал та застосунок «Дія» – і Україна стає першою країною у світі, яка узаконила електронні паспорти й прирівняла їх за юридичною силою до паперових, запровадивши режим «без паперів» [1].

Проблематика електронного урядування криється не тільки в державі, а й у громадянах, оскільки протягом десятиліть уряд стереотипно вважався об'єктом недовіри. Тому перехід до цифрового формату формує так звану електронну демократію [2, с. 23], яка руйнує стереотипи та задовольняє потреби громадян, завдяки чому зберігаються й забезпечуються суспільні цінності шляхом використання переваг інформаційного суспільства, що тягне за собою такі сприятливі явища, як подолання корупції, бюрократизації та формалізації сучасного управлінського процесу та надання послуг громадянам згідно з їхніми потребами.

Звертаючись до національного законодавства, можемо дати таке визначення: електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [3]. Ця дефініція є дещо застарілою, оскільки не відображає сучасних тенденцій та охоплює більш широкі категорії. З розвитком технологій та диджиталізації послуг сфера електронного урядування сьогодні визначається як система широкого спектру цифровізованих відносин публічної влади та фізичних осіб (до яких належать не тільки громадяни, а й іноземці, особи без громадянства та біженці, оскільки для них також діють спеціалізовані сервісні послуги), а також юридичних осіб, яка спричиняє спрощення й раціоналізацію публічного адміністрування. Виходячи із цього, можемо припустити, що сучасне електронне урядування слід розуміти в ширшому обсязі, ніж надання електронних послуг за допомогою технічних засобів, оскільки управління значно розширює його масштаби, передбачаючи участь усіх зацікавлених сторін в управлінні. Електронний уряд є ефективним інструментом для досягнення кращого управління. Тому із часом Кабінет Міністрів України запропонував низку нових інформаційних і комунікаційних технологій для трансформації влади на демократичній та інклюзивній основі, які показали хороші результати на практиці [4, с. 25–29]. В адміністративному праві електронне урядування забезпечує функціонування цілісного інституту публічного адміністрування, тобто надання державних послуг завдяки

використанню цифрових технологій в державному управлінні. Це можна розуміти як «публічно-службову діяльність адміністративного органу, що спрямована на забезпечення (шляхом юридичного оформлення) умов, необхідних для реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи, яка здійснюється за заявою цієї особи» [2, с. 37]. З урахуванням усього вищезазначеного можна сформулювати нову дефініцію поняття електронного урядування. Електронне урядування – це організаційна форма у сфері публічної влади, зокрема державного управління, що здійснюється шляхом використання інформаційних і телекомунікаційних технологій та сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості функціонування органів публічної влади з метою системної взаємодії міжнародних і національних інституцій, населення, суб'єктів господарювання.

Н.О. Сидоренко визначає основні аспекти диджиталізації у сфері надання адміністративних послуг. По-перше, це перехід інформації на цифрові технології, що передбачає оцифрування інформації для легшого використання на сучасних пристроях та впровадження цифрових технологій для покращення життєдіяльності людей, суспільства та держави. По-друге, покращення взаємодії органів влади з населенням та підприємствами, що зумовлює зниження витрат часу та фінансів, а також підвищує рівень продуктивності співпраці між органами влади та громадянами. По-третє, зниження корупційних ризиків, що відбувається через мінімізацію прямого контакту з представниками влади [5].

Диджиталізація в Україні активно впроваджується через проекти, такі як портал та застосунок «Дія», e-Health, e-Малятко, ID-14, e-Пенсія та інші. Перевагами диджиталізації є обмін стандартизованими документами, контроль та відкритість державних інституцій, застосування новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій. Також є деякі недоліки, на кшталт втручання в приватну сферу та незахищеності від хакерських атак, але ці проблеми можна розв'язати шляхом впровадження централізованої системи та підвищення рівня цифрової компетентності.

Отже, у сучасному світі, де технології стрімко розвиваються, електронне урядування стає невід'ємною частиною ефективного державного управління. Цей процес передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій для надання адміністративних послуг громадянам та бізнесу, що значно підвищує прозорість, доступність та ефективність адміністративних процедур. Однак впровадження електронного урядування вимагає ретельного юридичного забезпечення, щоб гарантувати законність та захист прав усіх учасників цього процесу. Ефективність державного управління також значно підвищується завдяки диджиталізації. Використання сучасних технологій дає змогу зменшити витрати часу та ресурсів на обробку документів та надання послуг. Варто підкреслити, що впровадження механізмів електронного урядування неможливе без належного юридичного забезпечення. Необхідно розробити та впровадити нормативно-правові акти, що регулюють електронну взаємодію між державними органами, громадянами та бізнесом. Особливу увагу слід приділити питанням захисту даних та конфіденційності інформації, що передається в електронному вигляді. Крім того, важливо створити правові механізми для підтримки електронного документообігу та взаємодії між різними рівнями державного управління. Отже, електронне урядування та диджиталізація адміністративних послуг є важливими кроками на шляху до створення більш відкритого та ефективного публічного адміністрування. Юридичний аспект цього процесу відіграє ключову роль у забезпеченні законності та захисту прав усіх учасників, що сприяє розвитку інформаційного суспільства та підвищенню якості життя громадян.

Список використаних джерел:

1. Самойленко Л. Я., Тихомирова А. С. Діджиталізація адміністративних послуг в умовах воєнного стану на прикладі сервісу "дія". *Investytsiyi: praktyka ta dosvid.* 2024. №

10. С. 241–246. URL: https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.10.241 (дата звернення: 12.11.2024).

2. Електронне урядування: конституційно-правове дослідження : монографія / О. З. Романчук та ін. Ужгород : ТОВ«РІК-У», 2021. 196 с.

3. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядж. від 20.09.2017 № 649-р. *Офіційний вісник України*. № 78. С. 2402.

4. Клімушин П. С., Серенок А. О. Електронне урядування в інформаційному суспільстві : монографія. Харків : Харків. регіон. ін-ту держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президент. України "Магістр", 2010. 312 с.

5. Сидоренко Н. О. Діджиталізація: електронні адміністративні послуги. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* 2021. № 4. С. 11–15. URL: https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2021.4.2 (дата звернення: 12.11.2024).

НЕОСУДНІСТЬ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Суламові Мілана Шакірівна
студентка ІІІ курсу
ВСП "Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Короленко І.В.

Актуальність теми полягає в тому, що визнання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, неосудною суттєво впливає на долю останньої, оскільки унеможливлює призначення їй судом покарання як форми реалізації кримінальної відповідальності. Орган, який здійснює правосуддя, буде розглядати питання виключно про доцільність застосування певного виду примусових заходів медичного характеру щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, маючи психічну хворобу, психічний розлад або інший хворобливий стан психіки. Ефективність виправлення винного досягається шляхом застосування до нього тільки одного виду примусового заходу медичного характеру, закріпленого ст. 94 Кримінального кодексу Україну (далі – КК України). Якщо до встановлення вироку особа захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, вона має пройти курс лікування в психіатричному закладі та в разі одужання до закінчення строку винний повинен буде відбувати покарання, призначене обвинувальним вироком суду.

Поняття неосудності закріплене в ч.2 ст.19 КК України [1]. Вдаючись до узагальнень, неосудність можемо визначити як стан особи, за якого остання не може розуміти характер власних дій (бездіяльності) або не може керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки [1]. Неосудною особа визнається судом на підставі висновку судово-психіатричної експертизи. Суд вирішує питання щодо проведення судово-психіатричної експертизи, виходячи з поведінки особи під час судового розгляду або в разі наявності встановленої інвалідності особи, пов'язаної із психічним розладом або іншим хворобливим станом психіки. У разі визнання винного неосудним суд зобов'язаний прийняти рішення про застосування до нього примусових заходів медичного характеру. Прикладом цього є ухвала Подільського районного суду м. Києва від 25.10.2024

р. в справі № 758/12505/24, відповідно до якої у зв'язку з наявністю в особи психічної хвороби було прийняте рішення про застосування примусового заходу медичного характеру у вигляді надання стаціонарної допомоги в психіатричному відділенні зі звичайним режимом нагляду строком на шість місяців [3]. У разі покращення стану психічного здоров'я за заявою представника психіатричного закладу може бути змінений вид примусового заходу медичного характеру. Наприклад, ухвалою Ярмолинецького районного суду Хмельницької області від 08.03.2024 р. у справі №689/393/24, «….оскільки за час лікування психічний стан хворого покращився, що проявляється стабільністю психічного стану, прийняте рішення змінити примусові заходи медичного характеру у виді госпіталізації до психіатричного закладу із посиленим наглядом на примусові заходи медичного характеру у виді госпіталізації до психіатричного закладу із звичайним наглядом» [4]. Якщо винна особа вилікувалася або стан її психічного здоров'я покращився, це підстава для припинення застосування примусових заходів медичного характеру [1]. В ухвалі Луцького міськрайонного суду Волинської області від 05.07.2024 р. в справі №161/11291/24 йдеться: «…згідно з висновком лікарів-психіатрів щодо особи, до якої застосовуються примусові заходи медичного характеру №583 від 10.06.2024 року, ОСОБА_6 має позитивні зміни в психічному стані, задовільний рівень мікросоціальної адаптації, відсутність ознак суспільної небезпеки, тому доцільно припинити примусові заходи медичного характеру у вигляді надання амбулаторної допомоги у примусовому порядку» [5]. Вказана рекомендація лікарів-психіатрів була процесуальною підставою для припинення надання психіатричної допомоги винному.

Формула неосудності має змішаний характер. Перший критерій неосудності – юридичний. Він характеризує ступінь розладу свідомості й волі особи під час вчинення нею суспільно небезпечного діяння. Юридичний критерій відображає два аспекти: когнітивну (інтелектуальну) ознаку неосудності й вольову ознаку. Когнітивну ознаку неосудності законодавство визначає як нездатність «усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності)»; вольова ознака неосудності позначена як нездатність «керувати ними». У юридичній і судово-психіатричній літературі когнітивна ознака традиційно йменується інтелектуальною як така, що має відношення до інтелекту [2].

Другий критерії – медичний або біологічний. Його можна розуміти як психічні розлади здоров'я, хворобливий стан, який передбачає настання кримінальної відповідальності та звільнення від покарання у зв'язку з хворобою. Перелік хвороб, які виключають можливість притягнення до кримінальної відповідальності, є узагальненим та вичерпним.

Психіатрами наголошується, що неосудним притаманні такі особливості: 1) наявність маячних ідей і галюцинацій під час учинення вбивств або інших посягань проти особи (найчастіше при шизофренії); 2) нездатність зрозуміти фактичний характер і соціальну небезпеку своїх дій під час учинення посягань на чуже майно й громадський порядок (недомисел, властиве олігофренам); 3) значне ослаблення контролю над своїми інстинктами, найчастіше сексуальними потягами, що веде до вчинення насильницьких дій сексуального характеру й розпусних дій стосовно малолітніх; 4) афективні порушення у вигляді емоційної тупості, типової для шизофренії. Подібний стан зумовлює вчинення посягань проти особи й громадського порядку; 5) істинна відсутність мотивів у стані порушеної свідомості (сутінкова свідомість, патологічне сп'яніння) під час учинення імпульсивних суспільно небезпечних дій проти особистості [2].

Отже, для правової природи поняття неосудності характерні такі ознаки: неосудність згідно з кримінальним законом тягне за собою певні правові наслідки: виключає кримінальну відповідальність і покарання та може слугувати підставою для застосування

примусових заходів медичного характеру; тільки суд може визнати особу неосудною; особа може бути визнана неосудною у зв'язку із вчиненням конкретного суспільно-небезпечного діяння з метою вирішення питання щодо заходів впливу до неї.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 15.11.2024).

2. Неосудність: поняття, критерії визначення. URL: https://lawbook.online/page/kpulect/ist/ist-5--idz-ax231--nf-34.html (дата звернення: 15.11.2024).

3. Ухвала Подільського районного суду м. Києва від 25.10.2024 р. у справі № 758/12505/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122366535 (дата звернення: 15.11.2024).

4. Ухвала Ярмолинецького районного суду Хмельницької області від 08.03.2024 р. у справі №689/393/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117356621 (дата звернення: 15.11.2024).

5. Ухвала Луцького міськрайонного суду Волинської області від 05.07.2024 р. у справі №161/11291/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/120055328 (дата звернення: 15.11.2024).

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ СЛІДЧОГО

Харченко Софія Юріївна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Худолій Т.І.

Актуальним питанням сучасної юридичної психології є проблема, пов'язана з характерними особливостями слідчого. Підвищена психічна та розумова напруженість роботи слідчого, необхідність постійної оперативної реакції на зовнішні події й подразники висувають певні вимоги до специфіки його характеру та якостей психіки. Особисті риси слідчого перебувають у постійній зміні, трансформації. Це пов'язано одночасно з віком людини та її професійним досвідом. Адже всі риси особистості формуються в соціальному середовищі, набуваються, розвиваються впродовж життя та професійної діяльності людини. Саме від рівня їх розвитку значною мірою залежить успішність слідчого в професійній діяльності.

Відповідно до п. 17 ст. 3 КПК України слідчий – це службова особа, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро, уповноважена здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [2]. Таким чином, слідчий як службова особа зобов'язаний діяти лише на підставі, у межах повноважень та способів, що передбачені ч. 2 ст. 19 Конституції України та законами України [1]. Діяльність слідчого під час кримінального процесу не можна розглядати відокремлено від діяльності суду або прокуратури. Тому важливо скласти

перелік особливостей, які б допомогли сформувати більш різностороннє уявлення щодо цієї діяльності.

Основним завданням слідства є розкриття злочину, але паралельно воно вирішує багато завдань, передбачених кримінальним законом. Тому слідчий – це фахівець-юрист, який відповідно до встановленого законом порядку, проводить досудове розслідування кримінальних справ для їх розгляду в суді в майбутньому. Отже, можемо сформулювати ті риси слідчого, які вказують на його призначення в кримінальному процесі та на взаємодію з органами правосуддя: розслідування злочинів – це основне завдання; слідча діяльність регулюється законом, але в прийнятті рішень слідчий залишається процесуально незалежною постаттю; високий рівень відповідальності та емоційного напруження; виявлення елементів творчості в ході пошуку об'єктивної істини [3].

Отже, багатогранність та складність, висока відповідальність і велика значущість діяльності слідчого для успішного виконання завдань вимагають від нього таких особливостей характеру:

1. Розвинені аналітичні здібності та здатність до узагальнення, синтезу, створення динамічних моделей. Слідчому в його повсякденній роботі доводиться мати справу з різною інформацією. Для того, щоб на підставі наявної інформації встановити дійсні обставини й механізми минулих подій, що розслідуються, треба мати глибокі знання з криміналістики та деякий професійний і життєвий досвід.

2. Уміння діяти в умовах обмеженого часу. У слідчій роботі ці межі звужені процесуальними приписами, доводиться негайно приймати рішення і проводити певні дії. Ця навичка виникає лише з досвідом. Вона залежить не лише від майстерного виконання своєї трудової функції, але й від низки характерологічних рис слідчого: почуття відповідальності, точності, професійної зацікавленості, азарту, честолюбства, бажання лідерства.

3. Постійна готовність до протидії. Чинниками, що зміцнюють психологічну стійкість у протиборствах, є передбачення поведінки й дій осіб, що чинять опір, перешкоджають розслідуванню, та прояви на цій основі активності та ініціативності, які, з одного боку, підвищують впевненість слідчого у своїх діях і почуття переможця, а з іншого – змушують супротивників визнавати свою поразку.

4. Висока організованість і послідовність. Слідчий має діяти в чітко встановлених законом межах кримінального процесу.

5. Педантизм. Слідчому потрібно працювати з бездоганно зафіксованими даними в точно встановлених документах. Тут не може бути нічого такого, що не відповідає процедурі провадження.

6. Ініціативність. Розслідування проходить у постійному збиранні інформації (доказів), у пошуку даних, які становлять предмет доказування. Ці знання здобуваються цілеспрямовано, у перевірці припущень, гіпотез (версій), подоланні опору та протидії, корекцією запланованого й, зрештою, досягненням істини. Щоб забезпечити цей процес, потрібна постійна ініціатива, активність, пошук, творчість.

7. Стійкість до стресових ситуацій (тренована воля і вміння володіти своїми почуттями чи емоціями). До стресу можна адаптуватись із набуттям досвіду, але слідчий весь час одержує негативні подразнення. Виправить ситуацію зміна видів розумової праці, заняття фізичною роботою, спортом [4].

Отже, професія слідчого – одна з найскладніших, вона потребує певних рис та навичок. Слідчий має бути сміливим, мужнім, вольовим, знаходити в собі сили протистояти впливу на нього. Його розум має відзначатися глибиною, мобільністю, швидкістю, критичністю та гнучкістю.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р., № 254к/96 ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 19.
2. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 12-те, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2016. 810 с.
3. Гусарєв С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): навч. посібник. Київ: Знання, 2005. 655 с.
4. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2008. 240 с.

ПРИЧИНИ ТА ПРОЦЕДУРА ОГОЛОШЕННЯ ІМПІЧМЕНТУ

Чебуров Кирило Денисович
студент ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Мелконян А.Г.

Імпічмент – це юридичний механізм, який дозволяє притягнути до відповідальності високопосадовців, зокрема президента, за серйозні порушення закону, що загрожують національним інтересам. В Україні, як і в багатьох інших країнах, цей процес регулюється конституційними положеннями і є складним, що передбачає суворе дотримання законних процедур.

Імпічмент як процедура притягнення високопосадовців до відповідальності має глибоке історичне коріння. Уперше ідея імпічменту виникла в середньовічній Англії в XIV столітті. Англійський парламент розробив цей інструмент як механізм контролю над вищими посадовими особами, які могли зловживати владою. Тоді це був спосіб убезпечити корону від дій королівських радників, що мали великий вплив, але могли діяти всупереч інтересам держави. Імпічмент дозволяв переслідувати та карати чиновників за зраду, корупцію та інші злочини.

У сучасному розумінні процедура імпічменту була найбільш розвинена та формалізована в Конституції США 1787 року. Засновники американської держави визначили імпічмент як механізм, що дозволяв Конгресу контролювати дії президента, віцепрезидента та інших державних посадовців. Це стало гарантією того, що вища влада підпорядковується принципам законності та підзвітності перед суспільством. У США імпічмент передбачає дві основні стадії: голосування в Палаті представників (де вирішується питання про висунення звинувачень) та розгляд у Сенаті, який має право засудити посадовця та усунути його з посади. Пізніше процедура імпічменту була запроваджена в багатьох інших країнах, зокрема демократичні держави Європи, Латинської Америки та Азії. В Україні імпічмент був передбачений Конституцією 1996 року, і в 2019 році парламент ухвалив закон, який регламентує цю процедуру.

Імпічмент, хоч і є складною та рідко вживаною процедурою, залишається важливим механізмом у демократичних країнах для забезпечення відповідальності влади та запобігання зловживанням. Цей інструмент став своєрідним символом підзвітності посадовців та слугує важливим елементом стримувань і противаг у багатьох політичних

системах. Причинами для оголошення імпічменту можуть бути серйозні порушення з боку вищих посадовців, зокрема президента. Це свідомі дії посадовця, що загрожують національній безпеці або сприяють іноземним державам всупереч інтересам країни; незаконні дії або корисливе використання влади для отримання особистої вигоди, що порушує принципи державної етики й закону; кримінальні діяння, що суперечать обов'язкам посадовця, такі як хабарництво, підкуп, шахрайство або інші кримінальні порушення. Дії, які порушують основні принципи та норми Конституції, ставлять під загрозу права й свободи громадян або основи державного ладу.

Підставою для початку процедури імпічменту є письмове подання, яке підписала більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради, причому підписи не можуть бути відкликані. Подання про ініціювання імпічменту, внесене до Верховної Ради, має містити юридичне обґрунтування необхідності створення спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України. До подання можуть додаватися відповідні документи та матеріали, а також належно засвідчені їх копії. Подання має розглядатися на найближчому пленарному засіданні Верховної Ради після його внесення, за процедурою повного обговорення відповідно до Регламенту Верховної Ради України без потреби прийняття окремого рішення для включення до порядку денного. Верховна Рада більшістю голосів від конституційного складу ухвалює рішення про ініціювання імпічменту та включення цього питання до порядку денного сесії як невідкладного. Головним результатом імпічменту є офіційне усунення посадовця з його посади. Це може вплинути на управління країною, особливо якщо посада займає важливу роль, як-от президент або прем'єр-міністр. Відсторонення від влади має негайний ефект на політичну стабільність і систему управління.

Після імпічменту посадовець може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені під час перебування на посаді, якщо для цього є підстави. Імпічмент знімає імунітет, що дозволяє розпочати правове розслідування та судовий процес. Імпічмент може спричинити політичну кризу, особливо якщо це супроводжується сильними політичними розбіжностями в парламенті чи суспільстві. Це може дестабілізувати державні органи, вплинути на міжнародну репутацію країни та викликати напругу в суспільстві. Успішний імпічмент свідчить про силу демократичних інститутів і верховенство права. Це підвищує рівень довіри суспільства до системи стримувань і противаг, демонструє готовність держави карати навіть найвищих посадовців у разі порушень. Відсторонення ключового посадовця може призвести до нових виборів і приходу нових лідерів. Це іноді стає початком політичних реформ або змін у внутрішній та зовнішній політиці країни.

Отже, імпічмент є важливим правовим механізмом у демократичних державах, який забезпечує відповідальність найвищих посадових осіб перед законом і суспільством. Він слугує інструментом контролю за зловживанням владою та захисту демократичних принципів, дозволяючи парламенту усувати посадовців у разі серйозних порушень, таких як державна зрада, корупція або інші злочини. Хоча імпічмент часто супроводжується політичною нестабільністю, він водночас підвищує рівень довіри до державних інституцій і зміцнює принцип верховенства права, демонструючи, що жодна посадова особа не є вище закону. Успішне завершення процедури імпічменту вказує на силу та дієвість демократичних інститутів країни, а також її здатність до самоочищення і правової відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 31.10.2024).

2. Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент): Закон України від 10.09.2019 № 39-IX: станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-20#Text (дата звернення: 31.10.2024).
3. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI : станом на 31 груд. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text (дата звернення: 31.10.2024).
4. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. 2-ге вид. Київ: Центр учб. літ., 2008. 713 с.

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ЮРИДИЧНУ ПРИРОДУ ОСВІТНЬОЇ СУБВЕНЦІЇ

Шевченко Карина Анатоліївна
студентка ІІІ курсу
Полтавський юридичний університет
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Нога П.П.

В умовах воєнного стану в Україні питання облаштування та утримання бомбосховищ стало надзвичайно актуальним, оскільки їх наявність і стан безпосередньо впливають на здатність держави забезпечити безпеку своїх громадян. Одним з механізмів фінансування цих заходів є освітня субвенція, що надається місцевим органам влади для забезпечення потреб у сфері освіти, зокрема для облаштування укриттів на базі закладів освіти. Однак правова природа цієї субвенції, її роль та ефективність у контексті воєнного стану вимагають детального дослідження. Розуміння юридичних аспектів освітньої субвенції допомагає оптимізувати процеси фінансування та гарантування безпеки, а також дає змогу визначити, як держава може найбільш ефективно використовувати надані ресурси для збереження життя і здоров'я громадян.

Субвенції є міжбюджетними трансфертами, що надаються для досягнення конкретних цілей у межах порядку, визначеного органом, який прийняв рішення про їх надання [2]. Протягом 2024 року Кабінет Міністрів України затвердив низку проєктів щодо ремонту та будівництва укриттів у школах, що стало практичною реалізацією механізмів використання освітньої субвенції для гарантування безпеки учнів в умовах війни [1]. Освітня субвенція — це міжбюджетний трансферт, який передбачає фінансування певних цілей в освітній сфері, що визначені законодавством України. Вона регулюється Бюджетним кодексом України (ст. 103-2) [2] та Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» від 14 січня 2015 р. № 6.

надається з державного бюджету місцевим бюджетам, і її основна мета — це покриття витрат, пов'язаних із забезпеченням функціонування освітніх установ, зокрема й оплату праці педагогічних працівників. В умовах сучасних реалій війни роль субвенцій набуває нового виміру, оскільки передбачається їх використання для гарантування безпеки дітей та освітнього процесу в умовах надзвичайної ситуації. Важливими аспектами є включення витрат на створення, обладнання та утримання бомбосховищ у закладах освіти. Освітня субвенція має чітко визначену мету, що залежить від потреб місцевих громад у

забезпеченні належних умов для проведення освітнього процесу. Проте в разі введення воєнного стану мета цієї субвенції може бути розширена, наприклад, фінансування заходів для облаштування укриттів. Це може бути досягнуто шляхом коригування наявних бюджетних програм або спеціальних ініціатив на рівні центральних органів влади. Особливістю фінансування облаштування бомбосховищ є необхідність його прозорості та ефективного використання. У цьому контексті державні органи можуть використовувати систему Prozorro для проведення електронних закупівель, що дає змогу ефективно витрачати державні кошти, забезпечуючи конкуренцію серед підрядників і знижуючи можливості для корупційних ризиків. Субвенція на облаштування бомбосховищ має чітко визначений порядок надання, і її використання обмежене певними цілями. Важливою умовою є правильне й цільове використання коштів: на випадок невикористання субвенції за її призначенням, органи місцевого самоврядування зобов'язані повернути кошти до державного бюджету. Це підкреслює важливість дотримання законодавчих норм і забезпечення належного контролю за використанням державних коштів, спрямованих на захист громадян. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2024 р. № 417 місцеві органи влади зобов’язані щомісяця надавати інформацію про використання коштів субвенції, що дає громадянам та державним органам контролювати хід виконання проєктів.

Отже, освітня субвенція в умовах військового стану має велике значення для гарантування безпеки в закладах освіти через облаштування бомбосховищ. Правова природа цієї субвенції передбачає чіткі механізми використання державних коштів, що має забезпечити ефективне та цільове фінансування для виконання завдань, пов'язаних із захистом життя і здоров'я громадян.

Список використаних джерел:

1. Уряд затвердив спрямування субвенції: веб-сайт. URL: https://mon.gov.ua/news/uriad-zatverdyv-spriamuvannia-subventsii-na-oblashtuvannia-shche-3-shkilnykh-ukryttiv (дата звернення: 10.11.2024).

2. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010.URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 (дата звернення: 12.11.2024).

ПРИНЦИП ЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ ЯК ГОЛОВНИЙ ПРИНЦИП БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

Шубін Іван Олексійович
студент ІІІ курсу
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Нога П. П.

Бюджетна система України (далі - БС України) формується на принципах справедливого та об'єктивного розподілу суспільних ресурсів між територіальними громадами та громадянами (ст. 95) [1].

Ефективне функціонування бюджету відповідного рівня залежить від дотримання принципів, на яких побудована БС України [2, с. 152].

Бюджетний кодекс України (далі – БК України) – головний законодавчий акт, що регулює принципи, правила та процеси формування і виконання державного та місцевих бюджетів. Ним визначено десять принципів БС України, серед яких одним із головних є принцип цільового використання коштів бюджету (ст. 7) [3].

Цей принцип забезпечує ефективність і прозорість управління фінансовими ресурсами держави. Його суть полягає в тому, що кошти бюджету мають використовуватися виключно на цілі, затверджені в бюджетному плануванні на відповідний період [4, с. 622].

Закон України про Державний бюджет на відповідний рік визначає бюджетні призначення, що уповноважують головного розпорядника бюджетних коштів проводити бюджетні асигнування із урахуванням кількісних, часових та цільових обмежень [5, с. 95].

Реалізації принципу цільового використання бюджетних коштів у процесі формування видаткової частини бюджету сприяє відомча класифікація видатків і кредитування, яка передбачає надання бюджетних ресурсів конкретним розпорядникам із чітким визначенням напрямів їх спрямування на фінансування конкретних цілей [6, с. 78].

Головний розпорядник бюджетних коштів за погодженням із Міністерством фінансів України (або місцевим фінансовим органом) призначає відповідального виконавця бюджетних програм. Протягом усього періоду реалізації відповідних програм у межах установлених бюджетних призначень відповідальний виконавець забезпечує раціональне і цільове використання бюджетних коштів (ст. 20) [3]. Бюджетні кошти мають виключно цільове призначення, оскільки їх використання спрямоване на фінансування завдань і функцій держави та органів місцевого самоврядування. Цільове використання коштів бюджету передбачає їхнє витрачання відповідно до: а) бюджетних призначень, визначених у законі про Державний бюджет України; б) напрямів використання коштів бюджету, передбачених паспортом бюджетних програм або в порядку використання коштів бюджету; в) бюджетних асигнувань (кошторису, розпису бюджету, плану використання коштів бюджету). Цільове використання коштів бюджету – це невіддільна вимога Бюджетного кодексу України [6, с. 78]. Контроль щодо цільового використання коштів бюджету на всіх етапах бюджетного процесу спрямований на забезпечення ефективного й результативного управління коштами бюджету. Від імені ВРУ контроль за надходженням коштів до Державного бюджету та їх витрачанням здійснює Рахункова палата, яка оприлюднює результати перевірок, що дає змогу відстежувати реальний стан фінансового управління держави. Внутрішній контроль передбачає низку заходів, що застосовує керівник з метою забезпечення законності використання коштів бюджету (ст. 26) [3].

Порушення принципу цільового використання бюджетних коштів веде до таких наслідків: фінансові санкції (штрафи або обмеження на бюджетні організації, які допустили нецільове використання коштів); відповідальність посадових осіб (притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності залежно від ступеня порушень); зниження ефективності державних програм (зменшення ресурсів, що можуть бути спрямовані на виконання важливих соціальних і економічних завдань; втрата ресурсів і зниження якості послуг (відтік фінансів з пріоритетних сфер, таких як освіта, охорона здоров'я, інфраструктура).

В умовах запровадженого в Україні воєнного стану цільове використання бюджету є критично важливим для забезпечення стійкості держави, ефективності витрат та досягнення стратегічних цілей. У таких умовах розподіл фінансових ресурсів здійснюється відповідно до чітко визначених пріоритетів, які враховують оборонні, соціальні та економічні потреби. Розширення повноважень державних контролюючих органів дозволяє ретельно перевіряти витрати, забезпечуючи їх відповідність затвердженим пріоритетам.

Регулярні перевірки допомагають оперативно виявляти порушення та вживати необхідних заходів, щоб унеможливити прояви корупції [7, с. 442].

Отже, принцип цільового використання коштів бюджету є одним із головних принципів БС України, який забезпечує її стабільність і ефективність. Він визначає основні підходи до використання бюджетних ресурсів, сприяє справедливому розподілу суспільного багатства та підвищує підзвітність органів влади, відіграє значну роль у досягненні збалансованості бюджету. Разом з іншими принципами бюджетної системи країни принцип цільового використання коштів бюджету формує надійну основу для бюджетної політики, орієнтованої на розвиток і соціальну стабільність держави.

Для підвищення ефективності принципу цільового використання бюджетних коштів у системі державного управління доцільно вживати таких заходів: покращення системи планування, впровадження системи оцінки результативності (моніторинг та оцінка ефективності використання бюджетних коштів), автоматизація обліку та контролю, залучення громадськості до контролю за використанням бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. зі змінами та доповненнями від 21. 02. 2019 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua /laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 14. 11. 2024).
2. Дмитрик О. О., Алісов Є. О., Кобильнік Д. А. Фінансове право: підручник. Одеса: Вид. "Юридика", 2022. 466 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19568/1/Dmytryk_FP_2022.pdf (дата звернення 14.11.2024).
3. Бюджетний кодекс України: Закон від 08.07.2010 р. № 2456-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення 14.11.2024).
4. Чернецький С. С. Принципи бюджетної системи України. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 7. С. 620–624. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2023/144.pdf (дата звернення 15.11.2024).
5. Коробцова, В. Сучасний погляд на принципи цільового використання бюджетних коштів в бюджетній системі України. Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія". 2016. № 2. С. 92–99. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a74a4075-3c34-4750-a070-9bcf5399412f/content (дата звернення 14.11.2024).
6. Лисяк Л. В., Дулік Т. О. Принципи бюджетної системи у контексті новогобюджетного кодексу України. Вісник економічної науки Україн и. 2011. № 1. С. 74–79. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/ handle/123456789/45754/17-Lysyak.pdf?sequence=1 (дата звернення 15.11.2024).
7. Музика-Стефанчук О. А., Якимчук Н. Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656с. RL:https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4fmb_pravo/Pidruchnyk_FP_2024-szhatyy.pdf. (дата звернення 15.11.2024).

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВИ» В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Юзько Тетяна Миколаївна
доктор філософії, доцент
кафедри соціально-економічних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Органи прокуратури в Україні виконують не лише функції кримінального переслідування та нагляду за дотриманням законності, але й виступають у ролі представників інтересів держави в судових процесах. Представництво державних інтересів прокурором є інструментом правового захисту майнових і немайнових інтересів держави у випадках, коли вони порушуються або є ризик такого порушення. В Україні представницька функція прокуратури визначається Конституцією України, Законом України «Про прокуратуру» та іншими нормативними актами. Стаття 131-1 Конституції України закріплює, що прокуратура здійснює представництво інтересів держави в суді у виключних випадках, якщо захист таких інтересів не може бути забезпечений іншими засобами [1].

Закон України «Про прокуратуру» [2] детально регламентує порядок представництва інтересів держави прокурором, зокрема визначає, що представництво можливе лише у виняткових випадках; окреслює підстави для такого представництва, наприклад, у разі порушення державних інтересів; встановлює процесуальні вимоги до реалізації представницької функції у суді.

Однією з ключових проблем є нечітке визначення поняття «інтереси держави». На практиці це може призводити до розбіжностей у тлумаченні, коли саме інтереси держави підлягають захисту з боку прокуратури і в яких випадках такі інтереси можуть захищатися іншими органами. Розмитість цього поняття призводить до суб'єктивності в прийнятті рішень прокурором і нерідко стає причиною конфліктів з іншими державними органами, які також претендують на право представляти інтереси держави.

Зокрема, у Рішенні Конституційного Суду України в справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) від 08.04.1999 № 3-рп/99 Конституційний Суд України, з'ясовуючи поняття «інтереси держави», висловив позицію про те, що інтереси держави відрізняються від інтересів інших учасників суспільних відносин [3]. В основі перших завжди є потреба в здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб`єктів права власності та господарювання тощо (пункт 3 мотивувальної частини).

З урахуванням того, що «інтереси держави» є оцінювальним поняттям, прокурор чи його заступник у кожному конкретному випадку самостійно визначає з посиланням на законодавство, на підставі якого подається позов, у чому саме відбулося чи може відбутися порушення матеріальних або інших інтересів держави, обґрунтовує в позовній заяві необхідність їх захисту та зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах (пункт 4 вказаного Рішення) [3].

Як бачимо, наведене Конституційним Судом України розуміння поняття «інтереси держави» має самостійне значення і може застосовуватися для тлумачення цього ж поняття, вжитого в статті 131-1 Конституції України та статті 23 Закону України «Про прокуратуру».

Для звернення прокурора до суду як факт порушення або існування загрози порушенню інтересів держави Верховним Судом, як правило, застосовується широкий підхід до тлумачення поняття «державний інтерес», в основі якого, як правило, знаходиться суспільні (публічні) інтереси, що охоплюють собою певну сукупність приватних інтересів або важливі для значної кількості фізичних і юридичних осіб потреби, які відповідно до законодавчо встановленої компетенції забезпечуються суб'єктами публічної адміністрації. У постанові від 5 листопада 2019 року у справі № 804/4585/18 Верховний Суд сформулював правовий висновок, відповідно до якого «інтереси держави» є оцінювальним поняттям, що охоплює широке й водночас чітко не визначене коло законних інтересів, які не піддаються точній класифікації, а тому їх наявність має бути предметом самостійної оцінки суду в кожному випадку звернення прокурора з позовом; надмірна формалізація поняття «інтереси держави», особливо у сфері публічних правовідносин, може призвести до необґрунтованого обмеження повноважень прокурора на захист суспільно значущих інтересів там, де це дійсно потрібно [4].

У сформованій практиці Верховного Суду поняття «державний інтерес» трактується як оцінювальне й охоплює широкий, але чітко не визначений спектр законних інтересів, який не піддається однозначній класифікації. Тому його наявність має бути предметом індивідуальної оцінки суду в кожному конкретному випадку, коли прокурор звертається з позовом, апеляцією чи касацією. Надмірна формалізація поняття «інтереси держави», особливо в публічно-правовій сфері, може невиправдано обмежити повноваження прокурора захищати суспільні інтереси там, де це справді необхідно (наприклад, у питаннях охорони земель, екологічної безпеки, благоустрою, управління комунальною та державною власністю, запобігання техногенним катастрофам тощо).

Виходячи із вищевикладеного, урегулювання поняття «інтереси держави» є важливим кроком для підвищення ефективності роботи прокуратури в представництві держави в судах. Чинне законодавство України, зокрема Закон «Про прокуратуру», не надає достатньо чіткого визначення цього терміна, що створює проблеми в правозастосуванні, призводить до суб'єктивності в рішеннях прокурорів і викликає розбіжності з іншими державними органами.

З огляду на це, важливими кроками для вдосконалення правового регулювання є, по-перше, внесення змін до законодавства для конкретизації «інтересів держави» та випадків, коли прокуратура має право представляти ці інтереси. Це зменшить суб'єктивність рішень прокурорів і допоможе уникнути конфліктів з іншими органами, що також представляють інтереси держави. По-друге, визначення пріоритетних сфер захисту інтересів держави для прокуратури. Важливо встановити, що прокуратура виступає представником держави у випадках, коли державні інтереси не можуть бути захищені іншими органами або є ризик, що порушення призведе до значної шкоди для держави. По-третє, запровадження методичних рекомендацій та стандартів правозастосування. Це сприятиме єдності судової практики, дасть змогу зменшити суб'єктивність у діях прокурорів та уникнути дублювання функцій з іншими органами.

Урегулювання та конкретизація поняття «інтереси держави» в законодавстві значно підвищать якість представництва прокуратурою інтересів держави, зменшать випадки дублювання функцій з іншими органами й сприятимуть більш ефективному захисту суспільних інтересів у судовій системі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Відомості Верховної. Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 року № 1697-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2-3. Ст.12. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) від 08 квітня 1999 р. № 3-рп/99. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99#Text.

4. Постанова Касаційного адміністративного суду Верховного суду України від 05.11.2019 по справі № 804/4585/18. URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/85493166.

PSYCHOLOGICAL PROFILE OF A STALKER: LEGAL ASPECTS AND FORENSIC FEATURES OF THE INVESTIGATION (BASED ON THE PLOT OF THE TV SERIES "YOU")

Zheldubovska Anastasiia Viacheslavivna
IVth year student
Odesa I. I. Mechnykov National University
Supervisor: Narozhna O. V.

Stalking is unwanted, usually repeated surveillance, as well as invasion of personal space and violation of privacy by one person (commonly a stranger) against another. Article 34 of the Istanbul Convention defines stalking as intentional conduct of repeatedly engaging in threatening conduct directed at another person, causing her or him to fear for her or his safety, id est any threatening, repetitive behavior towards a particular person that causes that person to feel fear (repeated physical harassment of a person; imposing unwanted communication on him or her; appearing near his or her home, place of work, study or leisure; entering his or her private home, et cetera) [1]. This article also emphasizes two conditions: any act of such behavior must be committed, first, intentionally and, second, with the intent to instill a sense of fear in the victim.

The study of stalking is not new not only for the global legal field, but also for the Ukrainian one: The Verkhovna Rada Committee on Law Enforcement prepared for consideration in the first reading the draft law No. 12088 «On Amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine and the Law of Ukraine 'On Preventing and Combating Domestic Violence' regarding the establishment of liability for criminal prosecution (stalking)» submitted by D. A. Volodina and others. In particular, the draft law proposes to supplement Article 1 of the Law of Ukraine «On Preventing and Combating Domestic Violence» with paragraphs 6 and 7, which will define such terms as criminal harassment (stalking) and cyberstalking. However, due to the still unclear status of this unlawful act among the currently criminalized unlawful acts, stalking often remains outside the scope of such scientific disciplines as forensic and criminalistics.

The series titled «You» based on the books by Caroline Kepnes of the same telling name, centers on serial killer Joe Goldberg, who is obsessed with the idea of finding "true love". In search

of a girl who can change him by accepting his manic personality, he stalks a number of women and does everything he thinks will help them get closer. At the same time, the protagonist commits a large number of criminal offenses, including premeditated and negligent homicide, kidnapping, holding people hostage in a special cage he built, breaking into homes, and so on.

Amongst the most common signs of stalking are besetting contact and increased interest in the object of obsession. Along with the growing trend of digitalization, the phenomena of cyberstalking has developed in the world, which is characterized by sending numerous humiliating messages, accusations and demands for a meeting, collecting personal information about the victim, tracking their activity and IP address, ordering things in the name (and address) of the victim, publishing offensive statements about them, etc.

Joe Goldberg is a prime example of these traits. His stalking is fueled by an idealized obsession with his victims, a belief that he is acting in their best interests. This obsessive thinking is typical of "intimacy-seeking" stalkers, one of the classifications defined in the psychological literature. Joe's behavior also reflects the characteristics of a "predatory" stalker, as he methodically plans his interactions and uses surveillance to maintain control over his victims.

Joe's psychological profile is consistent with the stalker archetype, suffering from a combination of personality disorders, likely related to childhood trauma. He is both emotionally dependent on his victims and exhibits antisocial tendencies. His actions are marked by a lack of empathy, but he is able to fake emotional understanding to manipulate others. In the early seasons, Joe also demonstrates a latent form of erotomania, for example, when he deludes himself into having an intimate relationship with the objects of his obsessions, and when he sees the actions of others as a desire to arouse his feelings, even when evidence suggests otherwise.

Scientific research has mostly found commonalities among stalkers such as obsessive-compulsive tendencies, narcissism, and attachment disorders. These individuals often demonstrate poor impulse control and an inability to establish healthy interpersonal boundaries. They also demonstrate distorted and distanced thinking, perceiving their actions as justified, even benevolent, while ignoring the suffering caused to their victims.

The above generalized portrait of people who tend to observe others cannot be applied to Joe in its entirety; it is much more organically applied to the characterization of his partner during seasons 2 and 3, Love Quinn. The viewer learns that Love is an absolute copy of Joe only in very end of the second season, and so is he, which changes the view of the character by 180 degrees. However, despite the similar nature of the crimes, the concealment of the traces of the committed acts, similar motives for committing offenses, and sometimes literally joint activity, only Love is subject to poor impulse control, lack of calculation (weak ability to plan crimes in advance). In contrast to Love, Joe mostly planned his crimes, if not in detail, then at least in general terms – for example, when he attempted to kill Peach Salinger, or when he attacked Will Bettelheim.

Moving on to the traces left by Joe at the crime scenes, which, if law enforcement officers had acted appropriately, would have led to his arrest and subsequent charges. Among them, a large amount of DNA was left on the tools used to commit the offenses (fingerprints, grease marks, and other. The most striking examples are the two attempted murders of Peach and Ryan Goodwin), and biological secretions at the immediate crime scenes (a glass jar in Peach's home found by police on the day of the homeowner's death, as well as his blood left on many surfaces). Any much detailed analysis of the leftover skin cells, hair and other biological materials and their subsequent forensic examination would have very likely revealed his DNA.

Joe was also arrested by law enforcement officers more than once or twice – after the murder of a local celebrity (while taking out a garbage bag containing material evidence, including the victim's blood-smeared robot vacuum cleaner, the model of which he advertised) and an accident a few hours before the illegal entry into Peach's home, as well as the staging of her suicide

(the police even wrote down his car license plate number, checked it, but the case did not go further), etc., it can be concluded that the failure of law enforcement agencies to conduct a thorough forensic examination of these crime scenes, as well as excessive trust and negligence, is the reason for the loss of the opportunity to link Joe to the murders that took place around him.

In You, Joe Goldberg's behavior certainly meets the legal definition of stalking in most jurisdictions. However, the series also shows how stalkers can exploit loopholes in the legal system. Joe's use of technology, including social media and digital surveillance, complicates the investigation and prosecution process, a common problem in modern stalking cases. His ability to disguise his activities as normal behavior illustrates the challenge faced by law enforcement: proving the intent behind seemingly harmless actions.

The series also highlights another important aspect of harassment in the digital age, also known as cyberstalking. His extensive use of online resources to gather information about his victims demonstrates how technology has made stalking easier to wrongdoers and more difficult to detect by law enforcement. Cyberstalking laws are also still evolving in many jurisdictions, with challenges related to the anonymity of the internet, cross-border jurisdictional issues, and the difficulty of proving psychological harm. Investigating stalking cases requires a combination of psychological profiling, digital forensics, and traditional investigative techniques. Profilers work to understand the behavioral patterns, motivations, and likely escalation points of stalking, while forensic analysts may be tasked with tracking digital traces, recovering deleted messages, or analyzing social media activity.

In the You series, investigators could have used digital forensics to track Joe's online stalking activities. His ability to manipulate digital trails, including deleting incriminating evidence and creating his own by faking his victims' social media posts, demonstrates a real challenge for criminal investigators.

Stalking remains one of the most difficult crimes to investigate and prosecute, as it often teeters on the edge between legal and illegal behavior, especially in the digital age. The You series is a compelling example of how stalkers operate and use modern technology, as well as legal loopholes that allow them to avoid detection. Thanks to Joe Goldberg's psychological analysis, it becomes clear that the stalker profile is multifaceted, characterized by obsessive, predatory tendencies and the ability to blend into normal social behavior.

From a legal point of view, You raises important questions about the adequacy of current stalking legislation, especially in the case of cyberstalking, as well as the problems with gathering sufficient evidence. Judicial investigation plays a crucial role in these cases, and digital forensics and behavioral profiling are key to understanding the stalker's actions and preventing future harm. The Joe Goldberg phenomenon serves as a reminder of the need to improve legislation and investigative techniques to protect victims and ensure that stalkers are held accountable for their actions.

Earlier we noted that Joe has a distorted view of reality. One of the most important and distinctive features of stalkers as a subtype of criminals is their flexible point of view, which changes depending on the considerations convenient for them. In the 2 season, while being in love with Love, Joe repeatedly calls her smart (“being attracted to a very smart woman is a double-edged sword,” direct quote). However, the well-read, intelligent, curious Love becomes “not so dumb not to guess” about his plans to cheat on her and kill her after the protagonist finds out that she is the same person as him in a female body. Delustion only gets stronger as the narrative develops – the fourth season illustrates how Joe, in another country, under a different identity, begins to suffer from a more explicit and psychotic form of erotomania, only finding out about it when, after a series of hallucinations, he kills a prominent politician with whom he has not really met even in person. It can be concluded that Rhys Montrose and his autobiographical book were

the catalyst for the development of Joe's numerous mental disorders, which before the 4 season he was able to control, albeit weakly.

Unfortunately, our national legislation has provided a large loophole for the so-called stalkers by not criminalizing this act, unlike in countries such as France, the United States, Germany, etc. This situation undoubtedly complicates criminal proceedings in such cases and facilitates violations of basic human rights, including the right to respect for private life, and, as in the cases cited above, may endanger the health and lives of others. Ignoring the topic of stalking has tragic consequences, because while not all cases of stalking are as dangerous as Joe's, the lack of criminal liability leaves victims unprotected by the law.

References:

1. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CETS No. 210) URL: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=210

СЕКЦІЯ 4.

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ, ПРОБАЦІЯ, ДЕТЕКТИВНА ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, КРИМІНАЛІСТИКА, КРИМІНОЛОГІЯ.

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСПІРАТИВНОСТІ ПРИ КОНФІДЕНЦІЙНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ В МЕЖАХ ОРД, КРД ТА ПРОВЕДЕННІ НСРД

Горбатенко Андрій Сергійович
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Демидова Є.Є.

Конфіденційне співробітництво між оперативними підрозділами правоохоронних органів та конфідентами (інформаторами) є одним з найефективніших методів отримання інформації, яка має значення як для превенції вчинення кримінальних правопорушень, так і розслідування тих, кримінальне провадження щодо яких вже є відкритим, особливо коли оперативні підрозділи (або органи досудового розслідування в цілому) мають обмежені ресурси для збору даних в межах здійснення ОРД, КРД або проведення НСРД.

Конспіративний обмін інформацією є ключовим аспектом, що забезпечує результативність таких заходів. Проте, важливо не лише отримати достовірні дані, а й запобігти розкриттю особистостей обох сторін, їхніх зв’язків, шляхів обміну інформацією, а також інформації, що передається, тобто гарантувати безпеку учасників співробітництва. Грамотне налагодження системи обміну інформацією є одним з ключових напрямків успішного забезпечення конфіденційного співробітництва та вимагає ретельної підготовки, особливих тактичних прийомів, засобів та методів використання сучасних технологій.

Збір, передача інформації та в цілому обмін нею з криміналістичної точки зору характеризуються наявністю певної специфіки та заслуговують на окрему увагу.

У зв'язку із цим у практичному аспекті є необхідність дослідження основних методів та способів безпечного обміну інформацією, а також тактичних особливостей конспіративності в співпраці оперуповноваженого та конфідента.

У зв'язку з тим, що обмін інформацією між оперативним співробітником і конфідентом має за мету мінімізацію «фізичних» контактів, популярним та одним з основних методів є використання «закладок» у прихованих місцях. Інформацію можна передавати через флеш-накопичувачі, які залишаються в тайниках у заздалегідь визначених місцях. «Закладки» мають бути розміщені в зонах з обмеженим доступом, щоб уникнути випадкового виявлення носіїв інформації. Це дозволяє уникнути особистих зустрічей і знизити ризики викриття, до прикладу: втрати інформації, невчасного її отримання (що може призвести до її знецінення), можливості як навмисного виявлення «закладки» зацікавленою особою, так і випадкового незацікавленою, технічні ризики, пов’язані з пошкодженням вищевказаних флеш-носіїв тощо.

У випадках, коли інформація передається за допомогою флеш-накопичувачів, її обов'язково слід шифрувати. Шифрування з паролем або використання спеціальних шифрувальних програм для захисту даних на USB дає змогу запобігти несанкціонованому доступу в разі втрати носія або його випадкового виявлення третіми особами. Також для зниження ризику викриття можуть бути використані різні способи застосування криптологічних прийомів, тобто кодового позначення місць, часу та подій, заздалегідь визначених сигналів або слів, зрозумілих лише для двох сторін. Це ускладнює можливість виявлення справжнього змісту повідомлення навіть при перехопленні.

Іншою формою обміну інформацією є використання «захищених» месенджерів. Такий обмін є можливим за умови, що конфідент має змогу використовувати технічні засоби

комунікації. Із цією метою може бути використаний «захищений» месенджер з високим рівнем шифрування, такі як Signal або WhatsApp з функцією самознищення повідомлень (режимів «Секретного чату») задля запобігання збереження інформації на пристроях. Це дає змогу обмежити можливість доступу до повідомлень сторонніх осіб [1, с. 415, 420]. Окрім того, задля підвищення захищеності електронної комунікації також рекомендується використовувати VPN, який забезпечує захист інформації, що передається (завдяки шифруванню трафіку); ускладнює відстеження каналу зв'язку (шляхом підміни реальної IP-адреси) та, відповідно, гарантує приховування розташування [2, с.174-175]. Також є окремі застосунки, які дозволяють здійснити суто підміну свого місцезнаходження.

Важливе значення для обміну інформацією між оперативним співробітником і конфідентом є забезпечення неможливості витоку інформації телекомунікаційним шляхом. До прикладу, задля уникнення відстеження під час безпосереднього телефонного або текстового зв'язку між оперативним співробітником та конфідентом можуть використовуватися одноразові SIM-карти або окремі «чисті» пристрої, що не прив'язані до особистих даних жодної із сторін. Це дає змогу обмежити можливість ідентифікації учасників співробітництва через аналіз телефонних з'єднань. Знову ж таки наголошується на використанні криптографічних алгоритмів, як і при передачі інформації за допомогою флеш-носіїв; сторони заздалегідь домовляються про кодову мову та встановлені сигнали, що приховує реальний зміст обміну навіть при можливому перехопленні телекомунікаційним шляхом .

У разі неможливості уникнення особистої зустрічі для неї необхідно обрати людні місця для простішого «маскування» серед натовпу людей та уникнення будь-якої підозри, а також має бути розроблена схема переміщення, яка дозволить уникнути переслідування. Надзвичайно важливо, щоб зустрічі проходили за чітко регламентованими схемами, які враховують наявність можливості спостереження. Також перед та після особистої зустрічі особи можуть використовувати контрольні сигнали або повідомлення, що підтверджують відсутність підозрілих осіб, переслідування або спостереження.

За умови досконалої моделі побудови системи конфіденційного співробітництва, конфідентів необхідно проінструктувати з основ безпечної поведінки та інформаційної безпеки, пояснити правила комунікації (зокрема електронної), основні підходи до збереження та передачі інформації, конспірації та психологічного фактору. Конфіденти мають бути психологічно стійкі, вміти діяти спокійно в критичних ситуаціях, зокрема в разі наявності ризику розкриття та тоді, коли їх безпека опиняється під загрозою, уникати надмірної уваги до себе. Особливу увагу потрібно приділити тим конфідентам, які не мали досвіду співпраці з оперативними підрозділами.

Необхідно також звернути увагу на те, що передача інформації (при веденні ОРД, КРД та проведенні НСРД) оперативними підрозділами також залежить і від виду кримінального правопорушення та слідчої ситуації.

Зокрема, при співпраці з конфідентами на тимчасово окупованих територіях або на територіях, де ведуться активні бойові дії, мають бути враховані такі фактори: високий рівень спостереження на конфідентами (до прикладу, активною роботою контррозвідувальних органів ворога), наявність ризику для його життя та здоров'я (до прикладу, через мінну небезпеку, руйнування інфраструктури, викриття вищевказаними органами або іншими військовими формуваннями ворога тощо), що водночас вимагає специфічних прийомів та методів тактичного та організаційного характеру.

Високий рівень конспіративності в межах конфіденційного співробітництва між оперативним співробітником та конфідентом є основою успішної співпраці в рамках негласних заходів детективної діяльності та підвищує його результативність. Використання

системи «закладок», кодової мови та захищених месенджерів значно підвищує безпеку обох сторін і дає змогу зберегти конфіденційність навіть за умов підвищеної загрози розкриття та мінімізуючи її ризик як самої співпраці, так і інформації, яка передається.

Список використаних джерел:

1. Rosler, P., Mainka, C., & Schwenk, J. More is Less: On the End-to-End Security of Group Chats in Signal, WhatsApp, and Threema. *European Symposium on Security and Privacy.*
2. Жилін А. В., Шаповал О. М., Успенський О. А. Технології захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: навч. посіб. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 213 с.

КОНТРОЛЬ ОБІГУ ТРОФЕЙНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Кирия Тимур Іванович
курсант ІІ курсу навчально-наукового інституту №1 Харківський національний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Салманова О. Ю.

В умовах правового режиму воєнного стану питання контролю обігу трофейної вогнепальної зброї, захопленої під час бойових дій на території України, та вибухових речовин набуває особливої актуальності.

Воєнний конфлікт на території нашої держави супроводжується інтенсивним застосуванням зброї, що створює ризики її неконтрольованого поширення серед різних груп населення, зокрема на територіях ведення бойових дій. Захоплена у ворога зброя, яка не завжди належним чином обліковується та контролюється, уже є джерелом підвищеної загрози для громадської безпеки, що може сприяти посиленню кримінальної активності в постконфліктний період.

Ефективне правове регулювання та контроль обігу такої зброї є необхідним для гарантування безпеки цивільного населення та правоохоронних органів під час несення служби. Важливим аспектом цього процесу є створення чіткої нормативно-правової бази, яка б визначала механізми вилучення, обліку та знищення трофейної зброї, а також забезпечення дотримання міжнародних зобов'язань у сфері контролю за обігом зброї. Погоджуємося з думкою Д.В.Андрєєва, який визначив незаконний обіг зброї «як будь-які дії зі зброєю, крім її використання за цільовим призначенням, котрі вчиняються без передбаченого законом дозволу і тягнуть адміністративну або кримінальну відповідальність» [1, с. 8].

В Україні станом на 22.10.2024 р. немає загального закону, який би надавав чітке визначення понять «зброя» та «обіг зброї». Замість цього регулювання обігу вогнепальної зброї здійснюється через різні нормативні акти, що регулюють різні аспекти зброї, такі як її придбання, використання, зберігання і знищення. Законодавство України регламентує обіг зброї через кілька різних актів, порядок полювання з використанням вогнепальної мисливської зброї, регламентований Законом України «Про мисливське господарство та полювання»[2]. Щодо відносин, пов'язаних з поводженням з вибуховими матеріалами промислового призначення, вони регулюються Законом України «Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення»[3] тощо.

Проблема незаконного обігу вогнепальної зброї є особливо актуальною на територіях, де ведуться бойові дії. Норми, що стосуються боротьби з незаконним обігом зброї, закріплено в національних і міжнародних документах. Однак визначення «незаконного обігу зброї» відрізняється в різних актах, що ускладнює правозастосування. Адміністративна відповідальність настає за вчинення дій, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення: порушення правил поводження із зброєю, а також боєприпасами, вибуховими речовинами (ст. 172-19 КУпАП); необережне знищення або пошкодження зброї, бойових припасів (ст. 172-12 КУпАП); стрільбу з вогнепальної чи холодної метальної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії або пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра й швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду в певних умовах (ст. 174 КУпАП); придбання, зберігання, передачу іншим особам або продаж вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра й швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без відповідного документа дозвільного характеру (ст. 190 КУпАП); порушення правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра й швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів (ст. 191 КУпАП) тощо [4].

Другий вид незаконного обігу – кримінальний обіг зброї – передбачає дії, що порушують кримінально-правові заборони та тягнуть кримінальну відповідальність. Кримінально-правова кваліфікація незаконного обігу зброї знаходить відображення в Кримінальному кодексі України. При цьому в кримінально-правовому відношенні значущими елементами незаконного обігу є переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю вибухових речовин, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї) (ст. 201 ККУ); викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів (ст. 262 ККУ); носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ст. 263 ККУ); недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 ККУ), порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення вибухових речовин або інших правил поводження з ними, а також незаконне пересилання цих речовин чи матеріалів поштою або вантажем (ст. 267 ККУ) тощо[5]. В Україні за контроль обігу захопленої зброї на території бойових дій покладена на декілька державних та військових структур. Основними органами, що займаються цією діяльністю, є Національна поліція України, Військова служба правопорядку у складі Збройних сил України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України.

Станом на 22.10.2024 року поліцейські майже кожен день повідомляють про випадки виявлення та навіть застосування незаконної зброї. Наприклад, 15 серпня поточного року поліцейські Тернопільщини затримали військового, який стріляв по людях з автоматичної зброї [6]. У Дніпрі Служба безпеки України разом із Національною поліцією затримали підприємця, який незаконно вивозив зброю, боєприпаси та вибухові речовини з районів колишніх боїв на сході, щоб збувати її представникам криміналітету [7]. Суспільна резонансна подія сталася 20 квітня 2024 на Вінниччині, уночі працівники поліції зупинили для перевірки автомобіль. В авто були двоє військових, які відкрили вогонь по поліцейських, один поліцейський загинув, його напарник поранений. На цей злочин відреагував Міністр внутрішніх справ України Ігор Клименко: «… І так: цей трагічний випадок демонструє, що тилу для поліцейських немає». Після проведених розшукових та

слідчих дій, було встановлено, що військові перевозили боєприпаси які відносились до військового майна [8].

Враховуючи сучасні виклики, пов'язані з обігом вогнепальної зброї на території України, захопленої через військові дії, необхідно вдосконалювати правові механізми та інструменти для співпраці між силовими структурами, такими як МВС, СБУ, Державною прикордонною службою та Військовою службою правопорядку з метою організації ефективних операцій із вилучення нелегальної зброї на території бойових дій та в прифронтових зонах. Покращення координації між правоохоронними структурами дасть змогу зменшити ризик поширення зброї серед населення та кримінальних груп.

У постконфліктній Хорватії силові структури активно співпрацювали з міжнародними силами для вилучення зброї з регіонів, де зберігався високий рівень нелегального обігу зброї [9].

Необхідно вдосконалити закони щодо відповідальності за незаконне володіння зброєю та встановити чіткі правила щодо її реєстрації, зберігання та передачі. Це може включати спрощення процесів легалізації зброї, які потребують правового врегулювання, але водночас підвищення рівня державного контролю.

Важливо впроваджувати проведення заходів, спрямованих на роз'яснення населенню про небезпеку незаконного володіння та використання зброї, такі як: медіа-акції, навчальні програми в школах та університетах, а також заходи для ветеранів бойових дій. Це дозволить підвищити рівень правосвідомості населення і зменшити попит на нелегальну зброю.

В умовах правового режиму воєнного стану контроль за обігом вогнепальної зброї та вибухових речовин стає важливим елементом гарантування національної безпеки. Воєнний конфлікт створює передумови для неконтрольованого поширення зброї серед населення, що може спричинити загрозу громадському порядку та посилення кримінальної активності. Важливим завданням держави є вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулюватиме вилучення, облік та знищення трофейної зброї, а також забезпечення ефективної координації між силовими структурами. Програми добровільної здачі зброї, освітні кампанії та вдосконалення законодавства сприятимуть зменшенню обігу нелегальної зброї та підвищенню загальної безпеки в Україні.

Список використаних джерел:

1. Андрєєв Д. В. Поняття та види незаконного обігу зброї: *Вісник Луганського держаного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. Сєвєродонецьк, 2017. С. 62–69.
2. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22.02.2000 №1478-III: станом на 22.10.2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Text (дата звернення: 13.11.2024).
3. Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення: Закон України від 23.12.2004 №2288-IV: станом на 22.10.2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2288-15#Text (дата звернення: 10.11.2024).
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 №80-73-X: станом на 22.10.2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text (дата звернення: 10.10.2024).
5. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 №2341-III: станом на 22.10.2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 07.11.2024).
6. Поліцейські Тернопільщини затримали озброєного чоловіка, який стріляв по людях. URL: http://surl.li/pdxymq (дата звернення: 10.11.2024).

7. Трофейна зброя на СТО: у Дніпрі затримали підприємця за нелегальний збут URL: http://surl.li/qiidro (дата звернення: 14.11.2024).
8. Вбивство поліцейського на Вінниччині: Поліція знайшла покинутим автомобіль, на якому пересувались злочинці URL: http://surl.li/lzgbrj (дата звернення: 12.11.2024).
9. Легалізація вогнепальної зброї: міжнародний досвід. URL: http://surl.li/ebxmsc (дата звернення: 10.11.2024).

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ, ЩО ЗУМОВЛЮЮТЬ ЛАТЕНТНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 436-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Копча Вадим Володимирович
викладач ЦК правових фундаментальних та професійно-практичних дисциплін
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого»

Дослідження різноманітних проявів латентної злочинності є актуальним для всіх країн світу. Її існування породжує безліч факторів, серед яких законодавча система, менталітет, настрої суспільства, робота державних органів тощо. Для України дослідження цього явища є вкрай актуальним з огляду на повномасштабну збройну агресію РФ проти України.

Саме тому аналізу потребують прояви латентності у виявленні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 КК України, а саме виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників.

Латентна злочинність (від лат. Latens (latentis) – прихований, невидимий) – це частина злочинності, що з різних причин не знаходить відображення в державному обліку вчинених злочинів і осіб, які їх вчинили [1]. Для її позначення часто використовують термін «dark side of crime» (з анг. «темний бік злочинності»), що влучно описує її правову природу [2, с. 15].

Аналізуючи особливості латентної злочинності, В.Ф.Оболенцев надає влучне її визначення як сукупності фактично вчинених, однак невиявлених або таких, що внаслідок інших певних обставин не стали відомими правоохоронним і судовим органам, злочинів, відомості про які у зв’язку із цим не знаходять відображення в офіційній кримінально-правовій статистичній звітності [3, с. 12].

Вбачається, що латентна злочинність може бути зумовлена різноманітними чинниками, серед яких і недостатньо ефективна робота правоохоронних органів, їх недостатнє матеріальне забезпечення, недосконала державна політика, а також низький рівень довіри громадян до правоохоронних органів чи інші особистісно-суб’єктивні причини.

Будучи не врахованою, латентна злочинність залишається поза увагою відповідних суб’єктів протидії злочинності, чим породжує нові злочини, формує в громадян невіру в здатність органів державної влади гарантувати їхню безпеку та створити необхідні умови

для захисту їх прав і свобод. Відтак завдана злочинами матеріальна та моральна шкода не відшкодовується, а суспільство не має уявлення про реальний стан злочинності й про те, які збитки вона спричиняє [4, с. 72].

Водночас кримінальне правопорушення, передбачене ст. 436-2 КК України у вигляді виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікації її учасників має свої специфічні прояви латентності. Це пов'язано з тим, що з точки зору кримінально-правової характеристики таке кримінально каране діяння не має потерпілого, зацікавленого повідомляти про його вчинення. Водночас з позиції дослідження кримінологічної природи кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 КК України вбачається, що при його вчиненні шкоди зазнають не тільки державні чи загальносуспільні інтереси, а й конкретні особи. Це пов'язано з механізмом його вчинення, наприклад, розповсюдженням ІПСО, що впливає на певне коло осіб, навіть коли такі діяння вчиняються в приватній бесіді. Відтак, особа, яка поглинає інформацію, яка містить виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікацію її учасників, несвідомо стає потенційним у майбутньому правопорушником, сприймаючи таку інформацію від близької для себе особи. На жаль, такий вплив часто чинять батьки щодо своїх дітей, маючи в їх очах високий авторитет та повагу. У цьому разі кримінальне правопорушення набуває ознак латентності через неповідомлення до правоохоронних органів про факт його вчинення, що пов'язано не тільки з перебуванням у сімейних чи близьких відносинах з особою, яка його вчиняє, а і загальним нерозумінням того, що вчиняється злочин.

Диспозиція кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 КК України, маючи у своєму змісті фактично оцінні поняття у вигляді виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікації її учасників, часто породжує помилкове оцінювання їх правоохоронними чи судовими органами як таких, що не є кримінально караними. Водночас варто розуміти важливість виявлення латентних кримінальних правопорушень, передбачених ст. 436-2 КК України з огляду на їх підвищену суспільну небезпечність. Швидкість розповсюдження інформації, яка містить виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікацію її учасників неможливо виміряти. Існування великої кількості соціальних мереж, інформаційних платформ тощо дає змогу розповсюджувати таку інформацію з метою пропаганди, що призводить до виникнення ще більшої кількості кримінальних правопорушень за допомогою психологічного та інформаційного впливу на населення. Саме тому латентизація досліджуваного кримінального правопорушення потребує її аналізу та виявлення з метою насамперед недопущення хвилі нових кримінальних правопорушень.

Отже, латентність кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 КК може бути зумовлена різними чинниками, серед яких такі: неналежна діяльність правоохоронних та судових органів (її неефективність чи бездіяльність); свідомий або несвідомий вибір свідка не заявляти про вчинення кримінального правопорушення, що мотивується малозначністю, на думку свідка, завданої шкоди; невірою в здатність правоохоронних органів притягти злочинця до відповідальності; нерозуміння того, що такі діяння є кримінально караними; небажання притягувати до відповідальності злочинця через родинні зв'язки, близькі відносини, залякування тощо; намагання самостійно «покарати» злочинця; небажання витрачати час на участь у розслідуванні чи судовому розгляді.

Отже, держава має розробити дієві механізми виявлення виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікації її учасників задля гарантування стабільності інформаційної безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 3 / За ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія», 2001. URL: https://leksika.com.ua/15660212/legal/latentna_zlochinnist (дата звернення: 26.10.2024).
2. Anderson, P. R., Newman D. J. Introduction to Criminal Justice. 5th ed. New York : McGraw-Hill, Inc., 1993. 481 p.
3. Оболенцев В. Ф. Латентна злочинність: проблеми теорії та практики попередження. Харків: СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2005. 128 с.
4. Веприцький Р.С. Латентність злочинності та шляхи її подолання. *Форум права.* 2014. № 1. С. 72–74.

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПЕРЕШКОДИ НА ШЛЯХУ ДО ЕФЕКТИВНОСТІ

Середенко Данило Володимирович
студент ІІ курсу факультету прокуратури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Ковтун М.С.

Правоохоронні органи – це система державних установ та організацій, основними завданнями яких є забезпечення правопорядку, охорона законності, захист прав і свобод громадян та боротьба зі злочинністю. Правоохоронні органи відіграють важливу роль у підтримці внутрішньої стабільності держави, забезпеченні дотримання закону та підтримці громадського спокою. Яскравим прикладом правоохоронних органів є Служба безпеки України [3].

Служба безпеки України (СБУ) є провідним національним органом з боротьби зі злочинністю [3], що займається питаннями національної безпеки в боротьбі з тероризмом, шпигунством, кіберзагрозами та іншими особами, які загрожують державі. Тема діяльності СБУ актуальна, але його робота стикається з проблемами, що обмежують ефективність і ставлять під сумнів професіоналізм і незалежність цієї структури, оскільки ця установа відіграє важливу роль у захисті національної безпеки України. Питання вступу до СБУ є важливим моментом для розуміння поточного стану СБУ та труднощів, з якими стикаються кандидати на службу в цьому секторі. Одним з проблемних етапів вступу до СБУ є суворі вимоги до кандидатів [2, с.17–26]. Зокрема, до кандидатів на посади в СБУ висуваються жорсткі вимоги, зокрема високий рівень фізичної підготовки, моральну стійкість, психічне здоров'я і бездоганну репутацію. Це обмежує кількість потенційних кандидатів, які готові відповідати всім критеріям. Одним з основних факторів для вступу є перевірка зв'язків кандидата із зарубіжними країнами, особливо з росією. Кандидати, чиї родичі живуть у росії або мають зв'язки з росією, часто не відповідають вимогам і звужують коло можливих кандидатів. Також, звичайно, більшість кандидатів відвернеться від цієї мети через ризики, які можуть загрожувати особисто їм або їхнім сім’ям та близьким родичам у подальшій роботі в СБУ.

Тема діяльності СБУ актуальна, але його робота стикається з проблемами, які обмежують ефективність і ставлять під сумнів професіоналізм і незалежність цієї структури, оскільки ця установа відіграє важливу роль у захисті національної безпеки України.

Проте є низка проблем, які ускладнюють роботу цього органу, зокрема це політизація цього органу.

СБУ часто перебуває під впливом політичної еліти [1, с. 416], що ускладнює виконання її функцій в інтересах національної безпеки. Також проблемою діяльності СБУ є недостатня міжнародна інтеграція та координація.

У суворих сьогоденних реаліях, а саме стан війни через повномасштабне вторгнення росії на територію України, ця проблема є більш помітною. Чому вона є настільки гострою? У наш час відбувається постійна глобалізація злочинності, підвищення ризику кіберзагрози, тероризм.

В умовах глобалізації і зростаючої міжнародної загрози національній безпеці взаємодія спецслужб різних країн має величезне значення. Зв'язки СБУ з міжнародними розвідувальними та правоохоронними органами обмежені, тому потенціал для ефективної взаємодії та досвіду обмежений. Наслідками недостатньої координації можуть бути зниження ефективності боротьби зі злочинністю, уповільнення обміну розвідувальною інформацією, збільшення ризику терористичних актів або атак та інше.

Важливою в наш час проблемою цього органу є необхідність реформування та підвищення кваліфікації.

СБУ потребує реформ, спрямованих на модернізацію і більш вузьку спеціалізацію [2, с.17–26]. Існує необхідність у впровадженні сучасних стандартів, які посилять професійну підготовку співробітників і дозволять службі ефективно виконувати завдання, пов'язані з національною безпекою. Звуження спеціалізації СБУ є важливим аспектом реформи, що спрямована на перетворення цієї установи на справжню контррозвідувальну службу. Ідея звуження полягає в тому, що СБУ зосередиться на основних загрозах національній безпеці, зокрема на боротьбі з контррозвідкою і тероризмом, захисті державних секретів і критично важливої інфраструктури, а також на боротьбі з гібридними загрозами.

Важливою тематикою сьогодення є проблеми реформування діяльності Служби безпеки України. У контексті прагнення України інтегруватися в європейські структури необхідно адаптувати діяльність Служби національної безпеки до міжнародних стандартів. Одним із важливих факторів цього питання є вплив міжнародного досвіду на модернізацію СБУ. Щоб покращити роботу розвідувальних служб, необхідно враховувати кращі практичні розвідувальні дані таких країн, як Сполучені Штати, Німеччина, Польща та Литва, особливо в галузі захисту прав людини та прозорості їх діяльності. Особливий інтерес представляє британська модель управління розвідкою та її співпраця з громадянським суспільством. Ще однією впливовою обставиною може бути формування нових підходів до кадрової політики СБУ.

Реформа Служби безпеки України спрямована на підготовку фахівців, що володіють сучасними знаннями, навичками та вміннями, які відповідають викликам і загрозам, що стоять перед Україною в сучасному світі. Важливим аспектом є орієнтація на якість професійної підготовки, а не на кількість співробітників, що дає змогу підвищити ефективність наданих послуг без збільшення чисельності персоналу. Основна ідея полягає в тому, щоб відійти від застарілих підходів до підбору персоналу й забезпечити прийом нових фахівців з досвідом роботи в таких областях, як кібербезпека, аналітика значних даних, протидія гібридним загрозам, контррозвідка та інформаційна безпека. Це дозволяє СБУ відповідати міжнародним стандартам і швидко реагувати на сучасні загрози, особливо дезінформацію, іноземне шпигунство і кіберзлочинність. Це також забезпечує вдосконалення внутрішньої системи навчання шляхом розробки навчальних програм для співробітників, які зосереджуються на практичних навичках та спеціальних здібностях. Тому оновлення штату, акцент на якості, а не на кількості, інвестиції в розвиток

професійних здібностей і залучення кваліфікованих фахівців є необхідними кроками для створення сучасної, гнучкої та ефективної структури СБУ, здатної забезпечити національну безпеку перед обличчям нових глобальних і внутрішніх викликів.

Вступ до СБУ ускладнений суворими вимогами до кандидатів та ризиками, що звужують базу кадрів. Служба стикається з проблемами політизації, недостатньою міжнародною інтеграцією та потребує модернізації. Для підвищення ефективності необхідні реформи, зокрема вузька спеціалізація на контррозвідці та гібридних загрозах, а також адаптація до міжнародних стандартів, що включає поліпшення кадрової політики та підготовки фахівців.

Список використаних джерел:

1. Павленко С. І. Історія державної безпеки України. Київ: Академвидав, 2005. 416 с. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?user=MTck5GEAAAAJ&hl=uk (дата звернення: 15.11.2024).

2. Матихіна А. Ю. Служба безпеки України як складова сектору безпеки: окремі умови та шляхи реформування. *Право України*. 2016. № 1. С. 17-26. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/1165 (дата звернення: 15.11.2024).

3. Про Службу безпеки України: закон України від 25 березня 1992 року № 2227-XII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text] (дата звернення:15.11.2024).

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ПРОФЕСІЇ ТА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ВИКЛИКІВ НА ОСОБИСТІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОЇ СФЕРИ

Худолій Тетяна Ігорівна
викладач ЦК правових фундаментальних та професійно-практичних дисциплін
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого»

Професія правоохоронця потребує високого рівня стресостійкості та психологічної витривалості. Робота в умовах постійного ризику, відповідальності та необхідності приймати швидкі рішення має значний вплив на психологічний стан працівників. У дослідженні впливу професії на особистість правоохоронців важливо зрозуміти, які психологічні наслідки несе за собою щоденна служба та як вони можуть відображатися на особистості працівника. Правоохоронна діяльність, окрім формальних вимог, потребує дотримання високих моральних та етичних стандартів, адже працівники несуть відповідальність за безпеку суспільства, дотримання законності та захист прав громадян. Однак дотримання цих стандартів може створювати внутрішні конфлікти в працівників, що значно впливає на їхню особистість та систему цінностей. Вивчення цього аспекту допомагає зрозуміти, як морально-етичні виклики змінюють внутрішній світ правоохоронців.

Україна вже багато років перебуває в умовах підвищеної криміногенної ситуації, а також стикається із внутрішніми й зовнішніми загрозами. Це висуває додаткові вимоги до правоохоронців, які працюють в умовах підвищеного стресу та ризику. Психологічна витривалість, здатність до швидкої адаптації і стресостійкість стають невід'ємними рисами

правоохоронця, проте вони можуть мати й негативні наслідки для особистості. У такій ситуації дослідження цього питання набуває особливого значення для підтримки психічного здоров'я правоохоронців в Україні. Окрім цього, працівники правоохоронної сфери стикаються з етичними дилемами в умовах тієї ж підвищеної криміногенної ситуації та реформування правової системи. Боротьба з корупцією, дотримання прав людини в умовах протидії злочинності, а також довіра суспільства ставлять додаткові вимоги до моральної витримки працівників [1, с. 20].

Професія правоохоронця характеризується підвищеним ризиком і постійним перебуванням в екстремальних і стресових ситуаціях, що чинять тиск на психіку працівника [2, с. 189]. Часте зіткнення з небезпекою, агресією, а також необхідність швидко ухвалювати складні рішення без можливості помилки створюють особливе професійне середовище. В умовах такого постійного напруження зростає ризик емоційного виснаження, що може призвести до появи таких симптомів, як хронічна втома, апатія і навіть депресія. Одним із типових наслідків є розвиток професійних деформацій, таких як цинізм, формування «емоційної броні» для зменшення впливу на внутрішній стан, або ж зниження рівня емпатії.

Іншою важливою характеристикою є наявність високого рівня відповідальності за життя й безпеку громадян, що вимагає від правоохоронця жертвування особистими потребами, а інколи й пригнічення власних емоцій [3,с. 150]. На практиці це призводить до того, що працівники правоохоронних органів можуть намагатися уникати психологічної підтримки, вважаючи, що це виявить їх слабкість або непрофесіоналізм. Крім того, постійний стрес і необхідність працювати в складних моральних ситуаціях впливають на психічний стан, підвищуючи ризик розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР), що може проявлятися навіть у тих, хто безпосередньо не брав участі у воєнних діях.

Підвищення обізнаності про психологічні наслідки роботи та надання психологічної підтримки працівникам правоохоронної сфери є важливими кроками в підтримці їхнього психічного здоров’я та забезпеченні ефективної роботи. Інституційні програми для зниження рівня стресу, навчання навичок саморегуляції та допомога психологів можуть допомогти мінімізувати негативний вплив професії на особистість.

Професійна діяльність працівників правоохоронної сфери часто пов’язана з необхідністю приймати рішення в ситуаціях морального вибору. Виконання обов’язків передбачає захист громадян та дотримання закону, проте в певних ситуаціях виникає конфлікт між законодавчими вимогами та моральними принципами працівника. Наприклад, необхідність застосування сили чи втручання в приватне життя громадян для забезпечення правопорядку може викликати почуття провини або внутрішній спротив. Такі ситуації можуть поступово змінювати особистісні цінності правоохоронця, інколи спричиняючи цинізм або зниження емоційної залученості.

Правоохоронці також стикаються з труднощами в збереженні особистих моральних принципів в умовах поширеної корупції, коли вони можуть відчувати тиск з боку оточення або системи. Цей тиск може спонукати працівників поступово приймати певні відхилення від норм, що спершу здаються незначними, проте в майбутньому можуть призвести до суттєвих особистісних змін. Крім того, вплив суспільних стереотипів щодо правоохоронців також може впливати на їхню самооцінку та самосприйняття, інколи створюючи емоційний бар'єр між ними та суспільством, яке вони захищають.

Для запобігання негативному впливу морально-етичних викликів необхідне створення етичної підтримки, що передбачає надання можливостей для обговорення професійних проблем та вивчення етичних аспектів. Це сприятиме формуванню стійкої моральної основи, яка допоможе працівникам залишатися вірними своїм принципам у

складних ситуаціях. Психологічна підтримка й систематичне навчання також допоможуть уникнути професійної деформації та зберегти високі стандарти поведінки.

Отже, правоохоронна діяльність, будучи надзвичайно стресовою, значно впливає на психіку працівника, що може призвести до розвитку емоційного виснаження та професійних деформацій. Психологічна підтримка й профілактичні заходи є необхідними для збереження психологічного здоров'я працівників правоохоронних органів та їхньої ефективності. Сьогодні в Україні діє «Порядок організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських», затверджений наказом МВС України від 06.02.2019 р. № 88, у якому визначено основні напрями системи психологічного забезпечення зазначених категорій осіб [2, с. 188].

Забезпечення підтримки з боку держави та впровадження спеціалізованих програм можуть позитивно вплинути на професійне та особисте життя правоохоронців в Україні.

Морально-етичні виклики також є важливим фактором, що впливає на особистість працівника правоохоронної сфери, формуючи внутрішні конфлікти та змінюючи його систему цінностей. Надання підтримки та розвиток етичної культури серед працівників є ключовими елементами для запобігання професійній деформації та збереження ефективності правоохоронної системи. Дотримання моральних принципів та створення умов для їх підтримки є важливими для збереження довіри суспільства до правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Клименко І.В. Морально-психологічна стійкість працівника поліції в системі його професійно важливих якостей. *Право і безпека – Law and Safety.* 2020. № 1(76). URL: https://orcid.org/0000-0002-3552-2277 (дата звернення 12.11.2024).

2. Процик Л. Негативні психічні стани та реакції працівників поліції в екстремальних умовах службової діяльності. Нові завдання політичної психології в контексті зовнішньої військової агресії. *Проблеми політичної психології*: зб. наук. пр. 2021. Вип. 10 (24). С. 185–199.

3. Іванченко, О. М. Особистість працівника поліції в екстремальних умовах. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 24 берез. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця: ХНУВС, 2023. С. 150–151.

СЕКЦІЯ 5.

СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧІ ДИСЦИПЛІНИ.

УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИЧНІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: КУРЩИНА

Божко Єлизавета Миколаївна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Крайсвітня Ю. В.

Курщина – історичний регіон України, який зараз є частиною Російської Федерації. Значну частину жителів регіону становлять етнічні українці. З огляду на Указ Президента України №17/2024 та той факт, що Росія впродовж століть систематично вчиняла й продовжує вчиняти дії, спрямовані на знищення національної ідентичності, пригноблення українців, порушення їхніх прав і свобод, актуальність цієї розвідки не викликає сумнівів [1]. Мета цього дослідження полягає в з'ясуванні основних етапів історії Курщини, упродовж яких регіон перебував у складі української держави.

Історично Курщина була частиною українського історичного регіону – Слобожанщини. Найдавніші поселення на цій території історики відносять до доби палеоліту [2].

У добу раннього середньовіччя цей регіон був частиною Новгород-Сіверського князівства – державно-територіального утворення, що склалося в 1-й половині 12 століття в процесі формування Чернігово-Сіверської землі [2]. Історики вважають, що саме з ним пов’язане «Слово о полку Ігоревім». У добу монгольських завоювань ці землі потрапили під владу Золотої Орди [2].

У період пізнього середньовіччя Курщина була частиною Великого князівства Литовського (від 1360 року до кінця 15 століття) та Московського царства (від 1530 року) [2]. Курщина ввійшла до складу Великого князівства Литовського після розгрому татар у битві на Синіх водах в 1362 році [3]. Згодом Москва завоювала Курщину після серії військових кампаній, бої за цей регіон почалися ще в 1503 році [3].

У праці українського історика Дмитра Багалія знаходимо таку цитату щодо доби середини 17 століття: «Українці під час колонізації околиць Дикого Поля повертались на свою історичну Батьківщину, українці Курська брали активну участь у національно-визвольній війні під проводом Богдана Хмельницького». З огляду на це розуміємо, що історичний розвиток цього регіону невіддільний від інших українських земель, що постали на боротьбу за свої права під час української національної революції середини 17 століття [2].

Із середини 17 століття Курщина перебувала в складі Гетьманщини. Курська область входила до складу Слобідського полку [3]. На території Рильського району Курської області є три села – Іванівське, Степанівка та Мазепівка, що разом утворюють повне ім’я видатного українського гетьмана: Івана Степановича Мазепи. І це не випадковість, бо ці села заснував цей великий українець [3].

Друга половина 18 століття позначена в історії України втратою автономії Гетьманщини. Її землі були поглинуті Російською імперією. Полково-сотенний устрій було ліквідовано, імперія намагалася уніфікувати устрій усіх імперських регіонів. У 1796 році було створено Курську губернію. За даними перепису 1897 року тут проживало 527,8 тисяч українців, а це 22,3% населення. У низці повітів чисельність українського населення

становила більше половини. Наприклад, у Грайворонському 58,8% населення були етнічними українцями, а в Новооскольському повіті – 51,1% [2].

З 14 серпня 1918 року значна частина Курської губернії увійшла до складу УНР [4]. Згодом території Курщини входили й до складу Української Держави гетьмана Павла Скоропадського [4].

У радянську добу територія Курщини, як і вся Північна Слобожанщина, була «екватором» суперечок через визначення кордонів РСФРР та УСРР. У 1925 році питання вирішилося таким чином, що поза межами УСРР залишилися мільйони українців. Історики М. Грушевський та Д. Багалій пропонували розподіл між республіками з огляду на межі етнічного розселення українців на Курщині. Врешті було ухвалено рішення, за яким до УСРР приєдналася лише половина.

У другій половині 1920-х років М. Скрипник вимагав приєднати до УСРР території, заселені українцями та його аргументи не були враховані радянською владою [2].

У грудні 1926 року у СРСР було проведено перепис населення. Статистичне спостереження проводилося способом опитування й самореєстрації. Враховувалося наявне населення. Перепис тривав два тижні в селах і тиждень у міських поселеннях [5]. Результати перепису були такими: на території СРСР усього проживало 3 119 976 українців: на території РРФСР – 7 873 000 осіб, а на території УСРР – 23 218 860 особи [5].

Увесь радянський період, та й після розпаду СРСР, радянська, згодом російська влада, не створили жодних умов для розвитку української громади регіону. Більше того, свідомо проводилася політика знищення національної ідентичності й історичної пам’яті українців Курщини.

За переписом 2010 року, серед жителів Курська лише 12,6% населення визнали себе українцями. У 2012 році Москва заборонила практично всі українські громадські організації, немає жодної української школи чи класу в Росії [4].

Отже, Курськ має тісний історичний зв'язок з українськими землями. Курськ перебував під владою різних держав: Великого князівства Литовського, Московського царства, був частиною Гетьманщини, УНР, Української Держави П. Скоропадського, РСФРР та сучасної РФ. Значна частина регіону заселена етнічними українцями, проте РФ не створила жодних умов для їхнього національного культурного розвитку, до того ж проводить жорстку політику «стирання» національної пам’яті та ідентифікації українського населення Курщини.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України №17/2024 від 22 січня 2024 року.
2. Енциклопедія сучасної України: Курщина. URL: https://esu.com.ua/article-52096 (дата звернення: 12.10.2024).
3. Аргумент: історія української Курщини – від заселення українцями до зросійщення. URL: https://argumentua.com/stati/istoriya-ukrainskoi-kurshchini-vid-zaselennya-ukraintsyami-do-zrosiishchennya (дата звернення: 10.10.2024).
4. Сім цікавих фактів про Курськ і Курщину. URL: https://armyinform.com.ua/2024/08/09/sim-czikavyh-faktiv-pro-kursk-i-kurshhynu/ (дата звернення: 19.10.2024).
5. Перепис населення СРСР (1926). URL: перепис населення (дата звернення: 15.10.2024).

АНЕКСІЯ КРИМУ 2014 РОКУ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Вакуленко Вікторія В'ячеславівна
студентка І курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Крайсвітня Ю. В.

Актуальність теми анексії Криму не викликає сумнівів, оскільки це одна з найбільш резонансних подій 2014 року, вона вплинула на глобальну систему міжнародної безпеки, міжнародне право та світову економіку. Навіть за 10 років тема залишається актуальною як для України, так і для міжнародної спільноти, бо в цьому збройному конфлікті порушені фундаментальні принципи міжнародного права, зокрема принцип недоторканості кордонів суверенної держави. Окупація Кримського півострова стала каталізатором для військових дій на Донбасі, а згодом і широкомасштабної російської агресії в лютому 2024 року.

Мета цієї розвідки полягає в з'ясуванні передумов та причин анексії Криму, виявленні історичних паралелей та визначенні її наслідків. Об`єктом наукового дослідження є аналіз ситуації, що призвела до анексії, порушення територіальної цілісності, вплив окупації на Україну.

Причини анексії Криму перебувають у кількох площинах. Першою є військово-стратегічна сфера. Військово-морська база в м. Севастополі є найважливішим стратегічним об'єктом рф для переведення військових сил у зону Середземномор'я. Через неї росія постачала військами й технікою режим Башар аль-Асада протягом усієї громадянської війни в Сирії, крім того, це єдина російська база, розташована в теплих водах. Втративши Севастополь, країна агресор втратить статус глобальної військової сили. Також відділення Криму від України відкриває росії можливості для розташування своєї авіації, ракетних комплексів на півострові [4].

До політичних причин анексії належить страх країни-агресорки втратити контроль над Україною. Після подій Євромайдану в 2013–2014 роках відбулась зміна влади. Янукович, який підтримував тісні зв`язки з росією, був усунутий, а його місце посіли сили, орієнтовані на ЄС. У цій ситуації стратегічні інтереси рф виявились під загрозою. Також до політичних причин можна віднести прагнення рф не допустити в Україні радикальні політичні зміни: вступ до НАТО та зближення з ЄС [4].

На думку дослідників, однією з основних причин анексії стали особисті амбіції путіна. Окупація сильно відобразилась на його авторитеті серед російського населення, яке підтримує його в агресії проти України. Президент рф хоче потрапити в новітню історію як «збирач руських земель» на противагу Хрущову, який віддав Крим Україні [3, 4, 5].

До анексії країни вдаються не вперше в історії. Розглянемо кілька подібних прикладів. Наприклад, у 1940 році Радянський Союз, змовившись попередньо з нацистською Німеччиною, під тиском анексував Литву, Латвію та Естонію, використовуючи військову силу та рішення маріонеткових урядів. Схожий сценарій використала рф у Криму – проведення незаконного референдуму, який мав виправдати агресію. Результати референдуму до сьогодні не визнані міжнародною спільнотою [5].

У 2008 році під час російсько-грузинської війни сталася анексія частини Грузії. Рф показово підтримала сепаратистські рухи в Абхазії та Південній Осетії, які оголосили про незалежність, однак після того просто захопила ці території [5].

Анексія Криму мала низку наслідків як для самого півострова, так і для України й світу. До основного можемо віднести втрату контролю над півостровом, порушення територіальної цілісності та суверенітету нашої держави; розгортання політичної кризи в Україні; початок агресії на сході країни (війна на Донбасі); повномасштабне вторгнення рф в Україну у лютому 2024 року [2].

Втрата контролю над територією Криму обмежила Україну в доступі до нафтових та газових родовищ, ускладнила використання портів, що негативно позначилося на продовольчій ситуації у світі. Росія грубо порушила норми міжнародного права й поставила під сумнів усю систему колективної безпеки, яка склалася після Другої світової війни, поставила під питання ефективність ООН у справі забезпечення миру.

Отже, росія не вперше використовує анексію як протизаконний спосіб розв'язання міжнародних проблем. Втручання в справи суверенних держав та порушення міжнародних угод є поганою звичкою цієї держави. Анексія Криму є незаконною і не визнаною світовою спільнотою. Вона має низку причин і складних наслідків для самого півострова, для України й світу.

Список використаних джерел:

1. Історія повзучої анексії Криму: лютий 2014-2023 роки. *Центр протидії дезінформації*. URL: https://cpd.gov.ua/articles/istoriya-povzuchoyi-aneksiyi-krymu-lyutyj-2014-2023-roky/ (дата звернення: 29.09.2024).
2. Наслідки окупації. *Кримська платформа*. URL: https://crimea-platform.org/krim-v-okupaciyi/analitika/ (дата звернення: 30.09.2024).
3. Анексія Криму та її вплив на національну безпеку України. *Геополітичні пріоритети України*. URL: http://geopolitics-of-ukraine.uzhnu.edu.ua/article/download/227905/227108 (дата звернення: 20.10.2024).
4. Крим. Війна: передумови російської агресії. URL: https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/2399.html?PRINT (дата звернення: 08.10.2024).
5. Миколаєнко Я. Анексія Криму: історико-правові причини та аналіз мирних засобів вирішення міжнародного конфлікту. URL: https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-5/05.pdf (дата звернення: 18.10.2024).

ЛЕКСЕМА *СПРАВА* У ТВОРАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ: СПЕЦИФІКА ФУНКЦІЮВАННЯ (на матеріалі корпусу ГРАК)

Габор Анастасія Андріївна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
НЮУ імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Халіман О. В.

У сучасній науці терміни та їх використання у різних стилях тривалий час привертають увагу дослідників. Зокрема, юридичну термінологію вивчали М. Любченко, О. Сербенська, С. Толста, І. Усенко та ін. Уживання лексем у термінологічному й нетермінологічному значеннях має свою специфіку у творах українських письменників, що викликає потребу їх аналізу та засвідчує актуальність цього дослідження.

Мета цієї наукової роботи – схарактеризувати особливості вживання лексеми *справа* у творах української письменниці Лесі Українки. У процесі роботи використано елементи

корпусного аналізу. Опрацювання результатів, отриманих шляхом пошуку в корпусі ГРАК дало змогу виявити такі особливості вживання слова *справа*:

1. Іменник *справа* в термінологічному значенні, що вживається в юридичній сфері («судовий процес з приводу якого-небудь злочину, якоїсь кримінальної або карної події [2]), напр.: *А поки що, добродію, прошу мені не заважати слухать* ***справи*** *і більш не озиватися до мене, бо все одно відповіді не буде*; *Запевняє, що* ***справа*** *С[ергія] К[остянтиновича] далеко не безнадійна, я думаю, він говорить щиро, тільки при слові «наследственность» хитає головою; Думаючий пролетар може відноситися хіба тільки нейтрально до боротьби двох своїх експлуататорів межи собою, бо він знає: пани б'ються, а в мужика чуб тріщить. Думаючий пролетар не буде тільки глузувати з того чужого народу, коли той свою* ***справу*** *програє, і постарається в міру сили своєї не допустити, щоб було бито «лежачого», хто б він не був, бо притакувати, помагати і радіти катуванню може тільки людина з рабськими або катівськими інстинктами, а до таких нормальний думаючий пролетар не належить*.

2. Іменник *справа* в значенні «робота, заняття людини, пов'язані з розумовим або фізичним напруженням; те, що робить людина, чим займається; діло, праця» [2], порівн.: *Який же практичний результат мого непрошеного візиту до вас? Може, краще мені повернути голоблі куди в инший бік? Любов. Ну, ну, се вже почались «жалкія слова». Я ж сказала, що хазяйська частина* ***справи*** *вся на мені*; *Та ще вдень трошки побігала по* ***справах*** *(гімназія, Крещатік etc.), а по обіді теж «поважні» обов'язки не дали мені просвітку, от видався день! Воно-то у других – порядних людей – всі дні такі, але ж на мою лінтяйську натуру то занадто героїчно; Коли б не сі різні Nachrichten або знов Briefmangel і зв'язане з сим напруження нервів, що передається, як по дротах, від мами до мене (а часом, може, й навпаки), то було б зовсім не зле, бо мої* ***справи*** *йдуть нормально. Сьогодні Geheimrat, казав, що завтра чі позавтрому здійме з мене гіпс, потім наложить Verband якийсь такий, що можна буде вставать (з гіпсом чі без гіпсу – ніхто не знає), а ще потім зроблять мені апарат, певне, такий, як у Polly.*

3. Іменник *справа* в значенні «явище, подія, факт і т. ін. суспільного або особистого життя, що пов'язані з чим-небудь, супроводять або викликають що-небудь, впливають на щось» [2], напр.: *Та хто ж тебе дурить? Любов. Не сороміться, я знаю, у вас добрі заміри: блаженна ложь… Тілько шкода, користи мало. Я знаю, що коли діло до морфію доходить, то вже кепська* ***справа*** *. Олімпіада Івановна; Моє діло триматись точно того, що казав мені* [роботодавець]*,.. і повідомити його точно про* ***справи*** *для нього цікаві; Я розумію, що Вам нема жадної приємности описувати прикрий стан* ***справи****, тож і не беру Вам його за зле, а тілько що він прикрий, то правда. Сумно, що «Хліб[ороб]» не стоїть на своїх ногах. Ну, та що вже говорити.*

4. Іменник *справа* в значенні «задум, намір зробити, здійснити, виконати і т. ін. що-небудь» [2], порівн.: *Як трохи втихомириться «дружба», напишу своєму приятелеві (укр[аїнському] соціалістові) про Вашу справу. Зрештою, через півтора місяці я сама поїду до Австрії, буду в скількох місцях і можу тоді особисте поговорити з приятелями, товаришами і знайомими про Вашу і наші* ***справи;*** *Тепер же, коли я вже беру* ***справу*** *на себе, то й відповідаю сама за себе, се значить, що Vernes буде скінчений до мая; В невідомого питає: «Якщо злодій, то запевне Помилився ти, любий друже!» – «Ні, се я, – озвався голос, – Маю* ***справу****, пильну дуже!» «Хто ж се „я ”?» – поет питає.*

5. Іменник *справа* в значенні «спеціальність, професія, коло занять, певна галузь знань або навичок», напр.: *«Синя книжечка», бо вона зачіпає тему, що тепер найживіше займає російську публіку, а власне,* ***справу*** *пролетарізації селян; Я посилаю Вані «Артельный договор» Левитського (по сьому типу устроєно 85 артелей в*

Катеринославській губ[ернії]) з просьбою показати його всім, хто інтересується такими ділами, і прислати мені або просто Лев[итському] (Елисаветград Екатеринославской губ[ерниu]) відомості про економічний стан в Болгарії і про кооперативну ***справу*** *в ній; Коли не збираєшся хутко їхати сюди (може, театральні та инші* ***справи*** *затримають тебе), то напиши, як ти про це все думаєш, чі виїздити нам до тебе в Київ, чі ти не довіряєш, щоб ми вибірались без тебе звідси.*

Отже, як засвідчує проведений аналіз, багатозначна лексема *справа* (загалом 899 уживань) використовується у творах Лесі Українки в різних значеннях: зафіксовано його вживання як терміна у сфері юриспруденції та в низці нетермінологічних значень. Це засвідчує майстерність авторки щодо володіння словом загалом і використання багатозначних слів зокрема.

У перспективі плануємо дослідження особливостей уживання інших юридичних термінів у творчості Лесі Українки та інших українських письменників.

Список використаних джерел:

1. Шведова М., Вальденфельс Р., Яригін С., Рисін А., Старко В. та ін. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК). Київ, Львів, Єна, 2017-2024. URL: uacorpus.org (дата звернення: 30.10.2024).

2. Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наук. думка, 1978. Т. 9. С. 585.

ВПЛИВ ЗАСТОСУВАННЯ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ ТА БІОРІЗНОМАНІТТЯ

Добриніна Дарина Олександрівна
викладач ЦК загальноосвітніх
та соціально-гуманітарних дисциплін
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»

Численні дослідження в галузі природничих наук XX ст. призвели до початку так званої “ядерної ери”, яка ознаменувалась активними розробками та дослідженнями ядерної зброї. У результаті людство отримало не тільки новітні джерела енергії та шляхи впливу на інші країни, а й забруднення навколишнього середовища радіоактивними ізотопами. Перші ядерні атаки на Хіросіму та Нагасакі в 1945 році продемонстрували негативні наслідки застосування цієї зброї як для населення, так і для біорізноманіття. Тому аналіз випробувань ядерної зброї, підкреслення впливу радіоактивного забруднення на екосистему в майбутньому призведе до недопущення таких руйнівних сценаріїв.

Закінчення Другої світової війни стало початком атомної ери, коли низка держав почала гонку атомних озброєнь. Спочатку в синергетичному контексті геополітики холодної війни та відсутності ефективної міжнародної політики роззброєння такі країни, як Сполучені Штати Америки, СРСР, Велика Британія, Франція та Китай стали ядерними державами протягом 1945–1964 років. У цей час було проведено велику кількість ядерних випробувань в усіх природних середовищах (атмосфері, літосфері, гідросфері) [1].

З 1945 року по 1963 рік США та СРСР провели значну кількість ядерних випробувань в атмосфері, найбільш показовими прикладами яких були перші вибухи водневої бомби, проведені США в 1945 році на Маршаллових островах, на атолі Бікіні (тест

Касл Браво) та в 1961 в СРСР на архіпелазі Нова Земля на півночі від Уральських гір (Царський тест). Серйозна шкода заподіяна навколишньому середовищі в результаті цих випробувань, найпотужнішими з тих, що коли-небудь проводилися в атмосфері, а також загальний контекст глобального випробування ядерної зброї створили передумови для першого випадку широкомасштабного міжнародного співробітництва з ліквідації ядерної зброї. Отже, 1963 рік став роком набуття чинності Договору про обмежену заборону випробувань, що передбачає заборону випробувань ядерної зброї в усіх глобальних середовищах (атмосфері, космічному просторі та під водою), за винятком підземних. Договір мав справжній вплив на обмеження викиду радіоактивних ізотопів в атмосферу в двох півкулях з 1963 року [2, 3].

За даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру, протягом 1945–2006 років у світі було проведено 2053 ядерних випробувань. Більшість (85%) проведено США та СРСР протягом 1945–1992 рр., 14,5% проведено Великою Британією, Китаєм та Францією, а менше 1% Індією, Пакистаном і Північною Кореєю.

Більшість інформації про наслідки застосування ядерної зброї подається на базі бомбардувань Хіросіми та Нагасакі. Основними джерелами смертності та травм населення при детонації ядерного заряду є ударна хвиля, світлове випромінювання, проникаюча радіація та електромагнітні імпульси. Інші негайні травматичні наслідки, можуть бути спричинені обвалом будівель, пожежами та радіаційним синдромом. Як наслідок, у постраждалих виявляють порушення в роботі імунної системи, спровоковані зниженням кількості вироблених супресорних Т-лімфоцитів та Т-хелперів, обширними травмами та опіками, депресією [4].

Довгострокові наслідки, такі як індукція раку та генетичні ураження, будуть результатом миттєвого радіаційного випромінювання під час вибуху та довготривалого радіаційного зараження території. Існуватиме ризик смертності від усіх форм раку в тих, хто вижив, оцінений від 3% до 14%. Довготривалі психологічні наслідки продовжують відзначатися в тих, хто пережив Хіросіму та Нагасакі. Спостерігаються поведінкові та психологічні наслідки. Після початкової позитивної тенденції з'являється глибока апатія, дезорієнтація та почуття провини. Протягом життя спостерігається страх віддалених наслідків радіації, а також очікування аномалій у потомства.

До довгострокових наслідків для біорізноманіття насамперед відносять зміну генетичного матеріалу, підвищений відсоток мутацій та деформацій, підвищений відсоток невиживання потомства. Екосистеми втрачають здатність до саморегуляції та самовідновлення через активне вимирання непластичних видів [5].

Отже, ядерні випробування, проведені в другій половині двадцятого століття, мали переважну геополітичну характеристику (частина ядерних програм великих держав, засіб відновлення позицій ядерних держав на глобальній геополітичній арені), але із серйозними екологічними та соціальними наслідками. З екологічної точки зору, на цьому етапі є декілька критично забруднених тестових майданчиків як на суші (Полігон Невада, Семипалатинськ), так і в морському середовищі (особливо атоли Бікіні, Еніветак, Моруроа, Фангатауфа та Нова Земля, морські райони).

Ще однією формою радіоактивного забруднення морських і наземних екосистем було непряме перенесення радіонуклідів у геосферу та їх накопичення в живих клітинах по харчовому ланцюгу. Одним із найбільш репрезентативних прикладів є ізотоп 14C, викинутий в атмосферу під час ядерних випробувань, який пізніше інтегрується в CO2, а потім досягає морського середовища за допомогою газообміну між океаном і атмосферою або біосфери через процес фотосинтезу [6].

Щодо опромінення людини, то зростання захворюваності на рак щитовидної залози в багатьох регіонах земної кулі, які сильно постраждали від радіоактивного забруднення радіонуклідом 131I, є одним із найгірших наслідків ядерних випробувань.

Список використаних джерел:

1. Czeplak G., Junge C. Studies of interhemispheric exchange in the troposphere by a diffusion model. *Advances in Geophysics*. 1974. P. 57–72. doi: 10.1016/S0065-2687(08)60571-3.
2. Drozdovitch V., Brindel P., Rachedi F., Boissin J-L., Sebbag J., Shan L., Bost-Bezeaud F., et al. Thyroid cancer following nuclear tests in French Polynesia. *British Journal of Cancer*. 2010. P. 1115–1121. doi: 10.1038/sj.bjc.6605862.
3. Erichsen A.C., Konovalenko L., Møhlenberg F., Closter R.M., Bradshaw C., Aquilonius K., Kautsky U. Radionuclide transport and uptake in coastal aquatic ecosystems: A comparison of a 3D dynamic model and a compartment model. *AMBIO*. 2013. P. 464–475. doi: 10.1007/s13280-013-0398-2.
4. Fedchenko V., Hellgren R.F. 2007. Nuclear arms control and non-proliferation (Appendix 12B. Nuclear explosions, 1945–2006). URL: http://www.sipri.org/yearbook/2007/files/SIPRIYB0712B.pdf.
5. Gilbert ES, Tarone R, Bouville A, Ron E. Thyroid cancer rates and 131I doses from Nevada atmospheric nuclear bomb tests. Journal of the National Cancer Institute. 1998;90(21):1654–1660. doi: 10.1093/jnci/90.21.1654.

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ 2022 – 2024 РОКІВ: ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Крайсвітня Юлія Володимирівна
кандидат історичних наук,
викладач ЦК правових фундаментальних та професійно-практичних дисциплін
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого»

Національна ідентичність українців має глибоке історичне підґрунтя. Перші її прояви можна знайти ще в часи Давньоруської держави, коли Київ відігравав роль важливого політичного та культурного центру Східної Європи. Згодом, у XVI–XVII століттях, козацька доба стала важливим етапом в історії української державності, що заклала основи національної самосвідомості.

Проте найбільш важливі зрушення в процесі формування ідентичності відбулися впродовж XIX–XX століть у контексті національно-визвольних рухів, які протистояли Російській та Австрійській імперіям. Проголошення Української Народної Республіки в 1917 році стало першим значним політичним здобутком у боротьбі за незалежність, хоча й ненадовго. Проте за короткий період визвольних змагань вдалося розбудувати не лише політичну, правову й культурну основу української держави, а й сформувати українську самосвідомість значної частини населення українських земель [1].

Наслідки десятиліть радянської окупації залишили глибокі сліди в українській ідентичності. Репресії, Голодомор та русифікація лише підсилили прагнення українців до

збереження національної ідентичності та культури. Саме тому проголошення незалежності України в 1991 році було сприйнято як відновлення історичної справедливості, але процес трансформації української національної ідентичності ще тривав [3].

Після проголошення незалежності Україна почала активно відроджувати свою національну пам'ять, культуру та мову. Проте цей процес не був лінійним. Перші роки незалежності характеризувалися пошуком власного шляху та намаганнями поєднати різні погляди на історію і майбутнє країни.

Помаранчева революція 2004 року стала першим серйозним випробуванням для молодої держави, під час якого українці чітко висловили своє прагнення до демократії та європейських цінностей. Наступний важливий етап — Революція Гідності 2013–2014 років, яка не тільки відстоювала європейський курс, а й зміцнила національну ідентичність через боротьбу за права й свободи.

Війна з Росією, яка почалася в 2014 році й переросла в повномасштабну в 2022 році, стала не просто збройним конфліктом, а й моментом національної консолідації української нації. Агресія Росії фактично змусила українців переосмислити свою ідентичність, її цінність і захищати її не лише політично, але й збройно [2].

Сьогодні українці об’єднані не лише під прапором національної держави, але й навколо спільних цінностей: свободи, гідності, прагнення до незалежності. Масова міграція українців, які поширюють знання про Україну у світі, волонтерський рух, героїзм українських воїнів – усе це стає частиною сучасної національної свідомості.

Підвищення ролі української мови, культури та символіки свідчить про процес відходу від радянського минулого та нівелювання російських культурних впливів. Важливими символами цього процесу стали декомунізація, перейменування вулиць та пам’ятників.

Важливу роль у зміцненні української національної ідентичності відіграє міжнародна підтримка. Сучасна Україна впевнено крокує до європейської спільноти, і це стало ще одним елементом формування національної ідентичності. Прагнення до інтеграції в Європейський Союз та НАТО є частиною українського наративу про себе як частину західної цивілізації [4].

Культурна дипломатія стала важливим інструментом для просування української ідентичності на міжнародній арені. Українські митці, письменники, актори та музиканти активно беруть участь у створенні позитивного іміджу України за кордоном.

Однак, попри всі позитивні зрушення, перед українською ідентичністю стоять серйозні виклики. По-перше, це збереження культурної спадщини та національної пам’яті у зонах бойових дій, де руйнування міст і культурних об'єктів є буденними. До того ж ворог ставить собі за завдання цілеспрямоване знищення архівних документів, вивезення до Росії історичних і культурних пам’яток.

По-друге, масова міграція мільйонів українців, яка стала результатом війни, може вплинути на єдність національної спільноти. Завдання держави — створити умови для повернення українців після війни та підтримувати зв’язок з тими, хто вирішить залишитися за кордоном для популяризації української культурної спадщини у світі.

У післявоєнний період перед українським суспільством постане ще одне завдання – збереження і посилення національної ідентичності через відбудову держави. Громадянське суспільство буде відігравати важливу роль у процесі відновлення, формуванні нової політичної нації, яка об’єднуватиме різні етнічні групи та регіони [5].

Із завершенням війни перед Україною відкриються нові можливості для міжнародної інтеграції, і саме це стане ключовим фактором для подальшого зміцнення національної ідентичності.

Процес трансформації української національної ідентичності, який розпочався під час війни, є глибоким і складним. Він базується на історичних коренях, але водночас є сучасною відповіддю на виклики сьогодення. Зміцнення національної ідентичності, яке ми бачимо сьогодні, не лише об'єднує українців у боротьбі за незалежність, але й прокладає шлях до подальшої інтеграції в європейську спільноту.

Список використаних джерел:

1. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття. Київ: Критика, 2000.
2. Соскіна І. Війна за ідентичність: Україна в умовах російської агресії 2014-2022 років. Харків: Видавництво ХНУ, 2023.
3. Райчук О. Історична пам'ять та ідентичність у пострадянській Україні. Київ: Інститут історії України НАНУ, 2021.
4. Довженко А. Війна як чинник зміни національної ідентичності в Україні (2014-2022). *Науковий вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2023.
5. Гриневич В. Роль мови в формуванні національної ідентичності під час війни. *Вісник Національного університету "Києво-Могилянська академія"*. 2023.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ В ЮРИДИЧНІЙ ОСВІТІ

Мелконян Арміне Гарегінівна
викладач ЦК правових фундаментальних та професійно-практичних дисциплін
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого»

Юридична професія продовжує бути однією з найпопулярніших на ринку праці, незважаючи на його високий рівень конкуренції. Щорічно тисячі абітурієнтів обирають юридичні факультети з метою здобуття глибоких теоретичних знань та практичних умінь у правовій сфері. Однак багато студентів зіштовхуються з розчаруванням через недостатню якість навчання та відсутність належної підготовки в обраних закладах. Освіта на сьогодні стикається з необхідністю адаптуватися до сучасних вимог та умов, оскільки традиційні підходи до навчання все частіше не відповідають вимогам часу. Інноваційні методи викладання стають ключем до формування висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати в динамічному правовому середовищі.

Одна з ключових проблем юридичної освіти – надмірна орієнтація на теоретичні знання. Студенти отримують ґрунтовну теоретичну базу, але через брак практичних навичок не можуть ефективно застосовувати отримані знання для вирішення практичних завдань. Рішенням може стати використання інтерактивних методів навчання. Відтак активні методи навчання, які орієнтовані на взаємодію студентів і викладачів, надають можливість практичної реалізації теоретичних знань. Це може бути робота в групах, дискусії, дебати, рольові ігри, симуляції судових засідань або переговорів. Такий підхід дає змогу студентам не лише здобути теоретичні знання, але й набуті навички застосовувати на практиці. Наприклад, під час підготовки суддів та працівників апаратів судів в Національній школі суддів України використовується рольова гра. Такий метод навчання вимагає від

учасників виконання визначених ролей в рамках спеціально створених ситуацій, що передбачають застосування специфічної поведінки та глибоких знань матеріального й процесуального права [1].

Наступним елементом інноваційності є використання сучасних інформаційних технологій. Важливим складником інноваційних методів є інтеграція цифрових технологій в освітні процес. Викладання через онлайн-платформи, використання мультимедійних засобів, доступ до баз даних та правових ресурсів дозволяє студентам зручніше й швидше отримувати необхідну інформацію. А також створює можливості для вивчення складних юридичних питань через онлайн-курси та електронні підручники. Перевага таких джерел полягає не лише в зручності використання, але й у тому, що їх легше оновлювати.

Також має місце запровадження проєктного навчання, що дає змогу студентам працювати над реальними юридичними проєктами, співпрацюючи з практиками, державними органами або бізнес-структурами. Це дасть можливість студентам не лише розвивати професійні навички, а й працювати в команді, адаптуючи свої рішення до вимог реального світу. Водночас вважаємо доцільним відійти від традиційного тестування теоретичних знань студентів під час іспитів. Замість цього слід зробити акцент на перевірці здатності студентів вирішувати практичні юридичні завдання та процесуальні ситуації. Цікавим і перспективним варіантом може стати впровадження іспитів у форматі симуляцій судових засідань, де кожному студенту надається конкретна роль та ситуація. Протягом 2–3 годин вони мають підготувати всі необхідні процесуальні документи, публічні виступи, а також розробити лінії захисту чи обвинувачення. Такий підхід не лише зробить іспити більш захопливими, але й підвищить мотивацію студентів до підготовки. Крім того, це дасть змогу краще оцінити рівень розуміння студентами матеріалу, їх здатність до підготовки юридичних документів, швидкого аналізу справ та застосування відповідних нормативно-правових актів, а також знання юридичної етики. Такий метод доцільно запроваджувати під час вивчення процесуальних галузей права.

Слід зазначити, що у своєму дослідженні А.Г.Нітченко вказує на широкий арсенал інноваційних методів навчання майбутніх юристів, спрямованих на стимулювання пізнавальної активності студентів і на розкриття їхнього особистісного потенціалу. До таких інноваційних методів можна віднести метод конкретних ситуацій або кейс-метод, аналіз помилок, колізій і казусів, ділову (рольову) гру, у якій студенти виконують ролі законодавців, суддів, прокурорів, адвокатів, слідчих, експертів, юрисконсультів, нотаріусів або клієнтів. Також ефективними є проблемно-пошуковий метод, дискусії, дебати та переговори, брейнстормінг («мозковий штурм»), метод «займи позицію», що включає коментування й оцінку (або самооцінку) дій учасників. До інноваційних методів навчання належать також метод моделювання, PRES-формула, індивідуальні та групові тренінги, метод інтерв’ю, аудіовізуальні засоби навчання, а також публічні виступи та інші методи, що сприяють глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення в студентів [2].

Особливу увагу варто зосередити на використанні можливостей штучного інтелекту в юридичній освіті, адже він відкриває нові можливості для більш ефективного, персоналізованого та інноваційного навчання. Інтеграція технологій ШІ дає змогу створити більш динамічне, інтерактивне та орієнтоване на практику навчальне середовище, що значно підвищує якість підготовки майбутніх юристів і допомагає їм краще адаптуватися до реальних викликів правової практики. ШІ може автоматизувати процес оцінки робіт студентів, надаючи детальний зворотний зв'язок, що дозволяє студентам покращувати свої навички, зокрема в підготовці юридичних документів, веденні аргументації або складанні правових висновків. Це також допомагає викладачам ефективніше керувати освітнім

процесом та зосередитись на індивідуальних потребах студентів. ШІ здатен адаптувати навчання під індивідуальні потреби кожного студента. Наприклад, якщо студент відчуває проблемність розуміння матеріалу в межах конкретної галузі права (наприклад, у міжнародному праві чи кримінальному процесі), система може порекомендувати додаткові навчальні матеріали, курси або завдання, що допомагають покращити знання в цій сфері.

Отже, для підвищення якості юридичної освіти необхідно активно інтегрувати інноваційні методи, зокрема інтерактивні технології та штучний інтелект, що сприятимуть розвитку не лише теоретичних знань, а й практичних навичок майбутніх юристів. Це дасть змогу підготувати фахівців, здатних ефективно працювати в умовах динамічного й складного правового середовища.

Список використаних джерел:

1. Порядок підготовки суддів та працівників апаратів судів у Національній школі суддів України. *Національна школа суддів України*. URL: https://nsj.gov.ua/ua/about/regulations/674/ (дата звернення: 08.11.2024).

2. Нітченко А. Г. Інноваційні методи навчання в системі вищої юридичної освіти. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. URL: http://aplsp.stu.cn.ua/article/view/277543/273149 (дата звернення: 08.11.2024).

3. Луппа В. А. Інноваційні методи підготовки юристів у ВНЗ. URL: https://doi.org/file:///C:/Users/User/Downloads/8816-Текст%20статті-17528-1-10-20170726.pdf.

СПЕЦИФІКА ВЖИВАННЯ ЛЕКСЕМИ *ВИРОК* У ТВОРАХ ОЛЕКСИ ІЗАРСЬКОГО (на матеріалі корпусу ГРАК)

Мушук Анастасія Василівна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Халіман О. В.

Термінологія наразі знаходиться у фокусі уваги дослідників різних галузей. Численні науковці аналізували також юридичну термінологічну лексику та особливості її функціювання. Наприклад, Н. Яцишин детально описує основні напрями сучасних наукових досліджень із проблем юридичної термінології як спеціалізованої системи правових понять [5]; Н. Шеремета сконцентрувала увагу на властивостях творення, розвитку юридичної термінології, на з'ясуванні характерних рис правової терміносистеми української мови [4: 120–123].

М. Любченко класифікує юридичні терміни на загальновживані (за формою відносяться до звичайних слів, які поширені в літературній мові, але в праві мають свій зміст), спеціально-юридичні терміни (слова та словосполучення, які належать до юридичної науки й практики, відображають специфіку державно-правових явищ) та спеціально-технічні (мають значення у галузі спеціальних знань) [2: 64–66]. Багато юридичних термінів уживається в художньому мовленні в термінологічному та в нетермінологічному значеннях, що зумовлює потребу подальших досліджень та засвідчує актуальність цієї роботи.

Мета цієї наукової розвідки – описати особливості вживання лексеми *вирок* у творах українського письменника Олекси Ізарського. У процесі дослідження використано елементи корпусного аналізу. Результати пошукової роботи в корпусі ГРАК дали змогу визначити такі особливості вживання лексеми *вирок*:

1) іменник *вирок* у термінологічному значенні, що використовується в юридичному значенні («рішення суду про винність або невинність підсудного»[3: 475]), порівн.: *Розповіла, що на Віктора вона давно звернула увагу і не сумнівалася ніколи, що він Гришин колега, що він — Лисенко. Розповіла про побачення з Гришою напередодні страти. Він уже знав* ***вирок*** *і був уже несповна розуму, несамовитий* («Полтава»); *Судив їх військовий трибунал прилюдно, на колгоспному дворищі, за школою. Тут же, на сході, **вирок** зрадникам батьківщини було й виконано* («Полтава»);

2) іменник *вирок*, що вживається в нетермінологічному загальному значенні («чиє-небудь рішення про покарання когось» [3: 475]), напр.: *Довелося погасити лямпу на писемному столі, довго виглядати в п'ятачок у квітникові вікна і лягти в ліжко збентеженим-збентеженим. Налякав невідкличний* ***вирок*** *долі* («Полтава»); *Пресмирна бабуся твердо пам'ятала, що Віктор народився під щасливою зіркою. На нього чекала слава. Бабуся знала, як у душу їй закрадаються сумніви, як навідується до неї передчуття про нещастя. Вони найчастіше схожі на* ***вироки*** («Полтава»); *Кожен з Лисенків усвідомлював, що їхня сім'я повисла над прірвою не випадково. Тут відчутно було певну закономірність, певну відповідність становища і родинних настроїв та поглядів. А ще дивогляднішe: кожен з Лисенків чітко розпізнавав наче* ***вирок*** *долі* («Полтава»).

Отже, як засвідчує проведений аналіз, іменник *вирок* (загалом 8 уживань за даними корпусу ГРАК) у романі «Полтава» О. Ізарського вживається у двох значеннях: як юридичний термін і як загальномовна лексема на позначення чийогось рішення про покарання когось. Більшість з них використані в першому значенні.

Як було зазначено вище, юридичні терміни на зразок *вирок* М. Любченко кваліфікує як загальновживані. Аналіз підтверджує, що досліджуваний термін уживається в нетермінологічному значенні в літературній мові, а в правовій системі співвідносяться зі своєрідним термінологічним поняттям.

У перспективі плануємо дослідження особливостей уживання інших юридичних термінів у творчості Олекси Ізарського та інших українських письменників.

Список використаних джерел:

1. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) / М. Шведова, Р. фон Вальденфельс, С. Яригін, А. Рисін, В. Старко, Т. Ніколаєнко та ін. Київ, Львів, Єна, 2017-2024. URL: uacorpus.org (дата звернення: 28.10.2024).

2. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: моногр. Харків: ТОВ «ВИД-ВО ПРАВА ЛЮДИНИ», 2015. 280 с.

3. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 1978. Т. 1. С. 475.

4. Шеремета Н. Правнича термінологія української мови та процеси творення. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка».* Серія «Проблеми української термінології». 2013. № 765. С. 120–123.

5. Яцишин Н. П. Юридична термінологія як об'єкт мовознавчих досліджень. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. С. 219–222.

ІСТОРИЧНА РОЛЬ ЗАХІДНИХ СОЮЗНИКІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: ВІД БУДАПЕШТСЬКОГО МЕМОРАНДУМУ ДО СУЧАСНОЇ ПІДТРИМКИ

Олексенко Валерія Олександрівна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Крайсвітня Ю.В.

Актуальним питанням сьогодення постає російська агресія проти України. Вона стала однією з найбільших геополітичних викликів XXI століття. Мета цього дослідження полягає в з'ясуванні місця й ролі західних союзників у цій ситуації для розуміння реалій сучасних міжнародних відносин та майбутнього Європи. Завдання передбачає аналіз історичної ролі західних союзників України, починаючи від укладання Будапештського меморандуму та оцінку ефективності їхньої підтримки на нинішньому етапі російсько-української війни; визначення впливу західної допомоги на хід воєнних дій та гуманітарну ситуацію в Україні; прогноз подальших напрямків співпраці між Україною та її західними партнерами.

У 1994 році Україна, яка на той момент володіла величезним ядерним арсеналом, ухвалила важливе рішення: відмовитись від зброї масового знищення. Натомість кілька потужних країн світу, серед яких США, Великобританія та Росія, надали Україні гарантії безпеки. Ці гарантії були закріплені в міжнародному документі – Будапештському меморандумі. Країни-гаранти зобов'язалися поважати суверенітет і територіальну цілісність України. Вони обіцяли не застосовувати силу або погрози силою проти України [3]. Проте вже за 20 років одна з країн-гарантів, порушила свої зобов'язання – мова про так звану росію. Спочатку вона анексувала Крим, а потім, у лютому 2024 року, розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. Це стало грубим порушенням міжнародного права й підірвало довіру до міжнародних договорів.

Західні країни ввели проти росії масштабні санкції, щоб змусити її припинити війну. Ці санкції завдали серйозного удару по російській економіці. Росія не зможе використати 630 млрд доларів свого валютного резерву для продажу та купівлі рубля. Такі обмеження ввели, щоб Росія не змогла компенсувати частину введених санкцій (ввели Європа, Велика Британія, США) [1]. Наступним кроком стали персональні санкції проти російських еліт та членів їхніх родин. Зокрема санкції стосуються президента росії Володимира Путіна, глави МЗС Сергія Лаврова, заступника голови Ради безпеки Дмитра Медведєва, голови уряду Михайла Мішустіна, міністра оборони Сергія Шойгу та міністра внутрішніх справ Володимира Колокольцева. До списку санкціонованих осіб також входять глави безпеки ФСБ Олександр Бортніков, головнокомандувач ЗС РФ Валерій Герасимов та члени ради безпеки Кремля. ЄС ввів санкції проти всіх депутатів російського парламенту. Активи осіб та компаній, щодо яких запроваджені санкції будуть заблоковані (ввели США, Японія, Швейцарія, Австралія, Канада, Нова Зеландія, Монако) [1]. Від початку повномасштабного вторгнення Україна отримала від союзників десятки видів озброєння. Попри порушення росією своїх обіцянок, західні країни надають Україні значну допомогу: танки, артилерію, ракети – усе це допомагає українській армії захищати свою країну.

Західні країни надають Україні величезну фінансову допомогу для підтримки економіки та армії. Мільйони українців вимушено покинули свої домівки. Західні країни

надають їм житло, їжу та медичну допомогу [2, 5]. Величезна допомога західних союзників вочевидь є недостатньою для завершення війни. Нещодавно Президент України Володимир Зеленський представив План перемоги, у якому ключовим пунктом є запрошення України до членства в НАТО. Це могло б стати однозначним сигналом для Кремля. Проте наразі союзники не готові до такого рішучого кроку. Широкомасштабна російська агресія та окупація окремих територій України кардинально змінила як характер відносин Україна-ЄС, так і політику офіційного Брюсселя щодо рф. З початку війни ЄС продемонстрував послідовну політичну солідарність і фінансово-економічну підтримку України, а також здійснення воєнно-технічної допомоги, що є прецедентом для Євросоюзу. Загалом з початку війни офіційний Брюссель надав Україні фінансову допомогу в обсязі 19 млрд євро. Важливим фактором підтримки стане й вступ України до ЄС. Він забезпечить зростання торгівлі, продовження реформування держави та вихід на новий якісний рівень розвитку нашої держави. При цьому, як свідчить досвід інших країн, вступ країни до ЄС несе низку переваг як для громадян, так і для бізнесу.

Підсумовуючи вищезазначене зазначимо, що війна в Україні матиме тривалі наслідки для міжнародної безпеки. Вона продемонструвала, що міжнародні договори можуть бути порушені й що важливо мати сильних союзників. Для України ця війна стала випробуванням на міцність, але також і можливістю зміцнити свої відносини із західними країнами й створити передумови для успішного, європейського майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Весь світ карає Росію санкціями. Ось їх повний список. URL:https://forbes.ua/inside/ves-svit-karae-rosiyu-sanktsiyam-os-ikh-povniy-spisok-onovlyuetsya-28022022-4001 (дата звернення: 10.11.2024).
2. Уся західна зброя ЗСУ: що Україна отримала від союзників з початку великої війни. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news-64761359 (дата звернення: 10.11.2024).
3. Що таке Будапештський меморандум, який так і не дав Україні гарантій безпеки. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news-60462767 (дата звернення: 12.11.2024).
4. Які країни-союзники роблять найбільший внесок у перемогу України. URL:https://www.slovoidilo.ua/2023/07/17/infografika/ekonomika/yaki-krayiny-soyuznyky-roblyat-najbilshyj-vnesok-peremohu-ukrayiny (дата звернення: 13.11.2024).
5. Стан взаємовідносин НАТО та України – Центр безпекових досліджень "CEHCC". URL: https://censs.org/stan-vzayemovidnosyn-nato-ta-ukrayiny/ (дата звернення: 10.11.2024).

ДОНБАС У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН: ВІД ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ ДО ВІЙНИ

Пальоха Дарина Євгенівна
студентка І курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Крайсвітня Ю. В.

Актуальність цього дослідження зумовлена його значущістю для розуміння не лише сучасних подій, але й історичних передумов, які вплинули на формування сучасної

політичної та соціокультурної ситуації в регіоні. Конфлікт на Донбасі став однією з найгостріших криз у відносинах між Україною та Росією, що має далекосяжні наслідки для безпеки не лише обох країн, але й усього європейського континенту. Вивчення цього питання дає змогу глибше проаналізувати еволюцію українсько-російських відносин, визначити чинники, що сприяли загостренню протистояння, та оцінити роль історичної спадщини в сучасному конфлікті.

Метою дослідження є комплексний аналіз ролі Донбасу в контексті українсько-російських відносин, починаючи від періоду індустріалізації у ІІ половині XIX–XX столітті, та формування регіону як промислового центру до сучасного етапу військового конфлікту.

Завдання дослідження: вивчення історичних етапів розвитку Донбасу та його значення в українсько-російських відносинах; визначення його значення для України; дослідження причин того, чому він став центром конфлікту.

Об’єктом дослідження є українсько-російські відносини в контексті історичних, економічних та політичних процесів, пов’язаних із регіоном Донбасу.

Предметом дослідження стали фактори та особливості розвитку Донбасу, що вплинули на ескалацію конфлікту між Україною та Росією, а також їхній вплив на взаємини двох країн у різні історичні періоди.

У процесі дослідження були використані такі методи дослідження: 1. Історичний метод, що дозволив відстежити розвиток регіону та його вплив на українсько-російські відносини в різні історичні періоди. 2. Порівняльний метод, дав змогу порівняти різні етапи розвитку українсько-російських відносин та визначити їхню динаміку. 3. Системний аналіз, який дозволив комплексно оцінити політичні, економічні та соціальні процеси, що відбувалися на Донбасі та в його взаємодії з іншими регіонами.

Донбас має багату та складну історію, що розпочалася ще у XVIII столітті, коли ці землі стали частиною Російської імперії внаслідок активного просування на південь. Початково малонаселена територія почала активно заселятися після відкриття значних запасів вугілля в середині XIX століття. Індустріалізація Донбасу набрала обертів у другій половині XIX століття, коли регіон перетворився на один із найбільших промислових центрів Російської імперії завдяки розвитку вугільної промисловості та металургії. Після розпаду СРСР Донбас продовжував залишатися економічно значущим регіоном незалежної України. Проте економічні труднощі 1990-х років, приватизація та руйнація промислових потужностей призвели до соціальної нестабільності, що посилило сепаратистські настрої.

З початку періоду незалежності в регіоні почали формуватися політичні сили, що активно відстоювали ідеї автономії або навіть відокремлення, вбачаючи в цьому можливість зберегти економічну міць регіону та забезпечити соціальну стабільність. Політичні еліти регіону, зокрема донецький клан, намагалися використовувати ці настрої для посилення свого впливу на центральну владу України. У цей період активно розвивається ідеологія регіонального патріотизму, у якій Донбас сприймається як окремий «руський світ», а українська культура та мова відходять на задній план [1].

Політично Донбас завжди мав особливе становище в структурі української державності. Після проголошення незалежності політичні еліти регіону, зокрема так званий «донецький клан», стали однією з найвпливовіших груп у політичному житті України. Ця група суттєво впливала на формування політичних процесів на національному рівні, підтримуючи тісні зв’язки з Росією. Тривалий час «донецький клан» був рушійною силою багатьох політичних та економічних рішень у країні, особливо у 2000-х роках, коли його представники обіймали найвищі державні посади, наприклад, президентство Віктора Януковича [1]. Соціально-культурна специфіка Донбасу також відіграла важливу роль у формуванні його значення для України. З одного боку, регіон був осередком трудових

ресурсів, а з іншого – це територія з особливою ідентичністю, яка значною мірою відрізнялася від західних і центральних областей України. Тут домінувала російська мова, а населення вважало себе культурно та історично наближеним до Росії. Це створювало підґрунтя для розбіжностей у питаннях національної ідентичності та політичної орієнтації, що згодом вплинуло на настрої населення та сформувало підґрунтя для розвитку сепаратистських рухів [3].

В.Кулик у своїх дослідженнях наголошує, що специфічний культурний контекст Донбасу, а також історичні та економічні зв'язки з Росією створили умови для успішного застосування Російською Федерацією гібридних методів впливу на регіон. Вони підкреслюють, що ці зв'язки посилилися після 1990-х років, коли економічні труднощі призвели до зростання невдоволення місцевого населення політикою центральної влади, що було використано для дестабілізації регіону у 2014 році [2].

Після Революції Гідності у 2014 році та анексії Криму Російською Федерацією, Донбас став центром збройного конфлікту через стратегічне розташування, промисловий потенціал та специфічну соціально-культурну структуру регіону. Росія скористалася глибоким економічним занепадом регіону та невдоволенням місцевих жителів, щоб активізувати сепаратистські рухи. Використовуючи методи гібридної війни, Росія не лише підтримувала збройні формування так званих «народних республік», але й активно впливала на громадську думку через пропаганду та дезінформацію.

Науковці зазначають, що гібридна війна включала як прямі військові дії, так і інформаційні атаки, спрямовані на дискредитацію української влади та створення образу Росії як захисника російськомовного населення Донбасу [3]. Однією з основних причин ескалації конфлікту на Донбасі стала інформаційна війна, метою якої було створення уявлення про нелегітимність центральної влади та обґрунтування необхідності боротьби за права російськомовних громадян. Як зазначає Володимир Кулик, Росія активно використовувала наративи про «захист російськомовного населення», які поширювалися через пропагандистські ЗМІ та соціальні мережі, що дозволило їй мобілізувати частину місцевого населення на підтримку сепаратистських рухів та збройної боротьби проти української держави [2, с. 70-71].

На думку дослідника М.Рябчука, важливим фактором стала також амбівалентна ідентичність Донбасу, яка формувалася під впливом історичних, культурних та політичних чинників. Донбас часто сприймався як «інший» регіон у структурі української ідентичності, що породжувало соціальну напругу та сприяло поширенню ідей про його автономність. Пропаганда, зокрема поширення міфів про «фашистів у Києві» та необхідність «звільнення» Донбасу, сприяла формуванню негативного образу центральної влади та легітимізації дій Росії у свідомості частини населення Донбасу [2, с. 259–260].

Підсумовуючи, зазначимо: Донбас як регіон має важливе значення для України, що охоплює історичні, економічні та політичні аспекти. З одного боку, його історичний розвиток як індустріального центру та тісні економічні зв'язки з Росією визначили стратегічну важливість регіону. З іншого боку, специфічна соціокультурна ідентичність Донбасу, зокрема домінування російської мови та поширення ідей "руського світу", створили сприятливий ґрунт для маніпуляцій і політичного впливу з боку Російської Федерації. Конфлікт на Донбасі має глибокі історичні корені, які простежуються в тривалому домінуванні російського культурного та інформаційного впливу на населення регіону. Економічний занепад 1990-х років і подальше політичне посилення регіональних еліт, таких як "донецький клан", ще більше сприяли розбіжностям між центральною владою та місцевими політичними силами, що підготувало підґрунтя для конфлікту 2014 року. Результати дослідження вказують на те, що гібридна війна, яку застосувала Росія,

використовуючи дезінформацію та пропаганду, стала головним інструментом ескалації протистояння. Російська Федерація використовувала інформаційну війну для створення негативного образу центральної влади України та легітимізації своїх дій як захисту російськомовного населення Донбасу. Одним із ключових факторів успішності цих дій була амбівалентна ідентичність Донбасу, яка історично формувалася як результат економічної та культурної залежності від Росії.

Список використаних джерел:

1. «Донецький клан» упевнено входить у владу. *Українська правда.* URL: https://www.pravda.com.ua/news/2001/08/15/2983505/. (дата звернення: 29.09.2024).

2. Кулик В. Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях. Київ: НАН України, 2020. 328 с.

3. Анатомія російсько-українського конфлікту (2014–2022 рр.) в епоху гібридних війн. URL: http://www.nbuv.gov.ua/node/5937 (дата звернення: 03.10.2024).

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ З РОСІЄЮ

Підласий Ярослав Юрійович
студент І курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Харченко А. В.

Збройний конфлікт із росією суттєво трансформував економічний ландшафт України, зумовивши значні втрати національного ВВП, руйнування промислових і цивільних об’єктів та масове переміщення населення. Однак завдяки міжнародній підтримці та адаптивності ринкових відносин, економіка України демонструє здатність протистояти викликам. Мета цієї наукової роботи – розглянути ключові економічні наслідки війни, шляхи адаптації економіки та можливі сценарії відновлення.

Основні економічні виклики війни:

1. Скорочення ВВП й промислові втрати:

- втрата територій, які були індустріальними центрами, призвела до значного зниження ВВП, що підтверджується даними Міністерства економіки України [2];

- обсяг промислового виробництва в критичних галузях суттєво скоротився, обмежуючи експортний потенціал і перериваючи важливі логістичні ланцюги, особливо у сфері металургії та енергетики.

2. Інфляція та валютні коливання:

- порушення ланцюгів постачання, різке зростання цін на енергоресурси та втрата частини ринку сприяли підвищенню інфляції. За даними Національного банку України інфляція в період війни досягала двозначних показників [3];

- унаслідок збільшення дефіциту бюджету та зростання внутрішнього боргу виникли валютні коливання, що знизили стабільність гривні на міжнародному ринку.

3. Руйнування критичної інфраструктури. За даними Світового банку, на кінець року зафіксовано масштабні руйнування інфраструктурних об’єктів, зокрема транспортної системи, енергомереж та зв’язку. Відновлення зруйнованих об’єктів потребує сотень мільярдів доларів, що суттєво перевищує можливості національного бюджету [4].

Адаптаційні механізми та підтримка міжнародної спільноти:

1. Фінансова допомога та міжнародні кредити: міжнародні фінансові інституції, такі як Міжнародний валютний фонд та Європейський Союз, надали Україні значну підтримку для стабілізації макроекономічної ситуації. Завдяки грантам і безвідсотковим кредитам державі вдається покривати нагальні потреби та утримувати бюджетну стабільність [1].

2. Диверсифікація експортних ринків. Втрата портів та інших стратегічних об'єктів спонукала до переорієнтації експорту на європейські ринки. За даними Мінекономіки України, зростання товарообігу з країнами ЄС стало одним із ключових факторів стабілізації економіки в умовах війни [2].

3. Розвиток IT-сектору та цифровізація державних послуг. IT-сектор залишився одним із найстійкіших і став важливим джерелом валютних надходжень. Зокрема, платформа «Дія» забезпечує швидкість та прозорість адміністративних процедур, зменшуючи навантаження на економіку та оптимізуючи управлінські процеси.

Отже, економічне відновлення України потребує послідовних структурних реформ, які покликані посилити інвестиційний клімат, спростити регуляторні бар'єри та забезпечити верховенство права. Згідно з рекомендаціями Європейської комісії, важливими напрямками є судова реформа та антикорупційні заходи [1]. За оцінками українських економістів, аграрний сектор залишається важливим напрямком розвитку, зокрема в частині нарощування експорту. Інвестиції в зелену енергетику сприятимуть зменшенню залежності від імпортних енергоресурсів та створенню робочих місць. Війна з росією призвела до значних економічних втрат, однак Україна демонструє здатність до адаптації завдяки міжнародній допомозі та структурним реформам. Успішне відновлення економіки можливе за умови впровадження комплексних реформ, розвитку критичних секторів та підвищення інвестиційної привабливості. Ці заходи сприятимуть економічному зростанню та забезпечать стабільність у постконфліктний період.

Список використаних джерел:

1. Європейська комісія. Програма підтримки України. URL: https://ec.europa.eu/ (дата звернення: 25.10.2024).

2. Міністерство економіки України. URL: https://me.gov.ua (дата звернення: 25.10.2024).

3. Національний банк України. Макроекономічні показники. URL: https://bank.gov.ua (дата звернення: 25.10.2024).

4. Світовий банк. Звіт про вплив війни на економіку України. URL: https://worldbank.org (дата звернення: 25.10.2024).

ГЕНОЦИД УКРАЇНЦІВ У МАРІУПОЛІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Плева Назар Дмитрович
студент ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Крайсвітня Ю. В.

Актуальність теми геноциду мирного українського населення в місті Маріуполі під час повномасштабної агресії з боку Російської Федерації не викликає сумнівів. Широкий

резонанс у світі викликають нинішні події в Україні, зокрема в Маріуполі. Мова йде про масове знищення цивільного населення, цілеспрямоване руйнування інфраструктури, створення гуманітарної катастрофи. Детальний аналіз цих подій дає можливість зрозуміти масштаби порушень міжнародного гуманітарного права, а також ризики для подальшого розвитку ситуації в Україні. Важливо дослідити юридичні аспекти геноциду та порівняти їх з діями російської армії в Маріуполі, щоб дати їм належну правову оцінку.

Метою цього дослідження є аналіз подій, які відбулися в Маріуполі навесні 2022 року; визначення поняття геноциду, його історичних передумов, а також надання правової оцінки діям російської армії в Маріуполі в контексті міжнародного гуманітарного права.

Маріуполь – це українське місто, яке знаходиться в Донецькій області на узбережжі Азовського моря та має стратегічно важливе значення, оскільки контроль над ним забезпечує вихід до Азовського моря, а також прямий автодорожній шлях до Криму, що має вирішальне значення для військової логістики в регіоні. Порт Маріуполя є одним з найбільших в Україні. Він важливий для експорту українського зерна та іншої продукції.

Ще у 2014 році рф прагнула захопити населений пункт, та Маріуполь став символом українського спротиву, залишився вільним українським містом. Етнічний склад населення Маріуполя в більшості складали українці, також там проживали росіяни, вірмени, представники інших народів.

24 лютого 2022 року російська армія розпочала віроломне повномасштабне вторгнення в Україну і Маріуполь знову опинився в епіцентрі бойових дій на Південному Сході. Буквально за тиждень рашисти взяли місто в оточення та не випускали звідти людей, які намагалися евакуюватися. Російські війська тримали місто в облозі кілька місяців. За цей час вони проводили масштабні бомбардування цивільної інфраструктури, шкіл, лікарень, дитячих садочків, закладів культури. У березні 2022 року жахливою трагедією, яка забрала багато життів, став удар авіаційною бомбою по Драматичному театру, де переховувалося близько тисячі мирних мешканців: жінок та дітей. Унаслідок цього удару загинуло близько 600 людей [3]. За час облоги Маріуполя місто було повністю відрізане від світла, води, інтернету, зв'язку. Люди жили в підвалах, використовуючи всі наявні ресурси для виживання. Свідчення місцевих мешканців та оцінки різних міжнародних організацій говорять про те, що внаслідок безперервних бомбардувань та гуманітарної катастрофи могло загинути щонайменше 100 000 людей [2].

Згідно з Конвенцією ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, прийнятою в 1948 році, масштабне знищення мирного населення, катування та депортація, а також створення гуманітарної катастрофи можуть бути розцінені як дії, що спрямовані на знищення певної етнічної групи населення. Руйнування таких культурних об'єктів, як, наприклад, Драматичний театр, який мав важливу культурну цінність, і численні інші культурні споруди, можна розглядати як дії, спрямовані на знищення української національної ідентичності [1].

Події в Маріуполі залишили трагічний відбиток у свідомості українців. Боротьба за місто стала символом мужності та стійкості української нації. Дії армії рф у Маріуполі вже стали предметом розгляду Міжнародного кримінального суду (МКС), Міжнародного суду ООН. Наразі досліджуються підстави для кваліфікації злочинних дій рашистів як акту геноциду українського народу [1].

Ми маємо бути готові, що притягти до відповідальності злочинців буде вкрай складно, а процес може затягтися на десятиліття. Проте прецеденти судових рішень щодо геноциду населення в Боснії та Руанді дають нам упевненість, що рано чи пізно справедливість настане.

Маріуполь став символом боротьби за незалежність України та героїчного спротиву українського народу російській навалі. Події, що відбувалися в Маріуполі протягом 2022 року мають всі ознаки геноциду українського народу. Україні важливо довести ці факти в міжнародних судах і забезпечити відповідальність рф за ці дії.

Список використаних джерел:

1. Гельсінська ініціатива – XXI. «Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього». URL: https://21.helsinki.org.ua/index.php?id=1388824041 (дата звернення: 12.10.2024).

2. Романов М. Геноцид у Маріуполі. Спогади мешканців. *Суспільне Донбас.* URL: https://suspilne.media/donbas/560585-genocid-u-mariupoli-pravozahisniki-pidgotuvali-podanna-do-miznarodnogo-kriminalnogo-sudu/ (дата звернення: 14.10.2024).

3. Романов М. Три форми геноциду РФ. *УКРІНФОРМ*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3754242-genocid-u-mariupoli-vidbuvavsa-u-troh-formah-kriminalnih-dian-rf-pravozahisnik.html/ (дата звернення: 12.10.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІЮВАННЯ ЛЕКСЕМИ *СУД* У ТВОРАХ БОГДАНА ЛЕПКОГО (на матеріалі корпусу ГРАК)

Севідова Аліна Олегівна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Халіман О. В.

Українська лексика в процесі вживання відзначається багатозначністю. Численні слова, що функціюють як терміни, зокрема юридичні, демонструють широкі можливості застосування в інших значеннях. Вивченням юридичної термінології займалися В. Демченко, М. Любченко, О. Сербенська, В. Сімонок, С. Толста та ін. Серед інших привертає увагу функціювання лексеми *суд,* що, окрім номінування державного органу, поширюється і на інші сфери людської діяльності. Спостерігаємо її вживання в художньому мовленні, що викликає потребу подальшого аналізу й засвідчує актуальність цього дослідження.

Мета цієї наукової розвідки – схарактеризувати особливості вживання лексеми *суд* у творах українського письменника Богдана Лепкого. У процесі роботи використано елементи корпусного аналізу. Опрацювання результатів, отриманих шляхом пошуку в корпусі ГРАК, дало змогу виявити у творчості досліджуваного автора такі особливості вживання слова *суд*:

1. Іменник *суд* у термінологічному значенні, що використовується в юридичній сфері («державний орган, який розглядає цивільні, кримінальні та деякі адміністративні справи») [2]: *Але командир скочив до них: – Якщо ви сейчас не уберетеся звідсіль, так я вас під* ***суд*** *за непослух, за супротивлення начальству!* («Полтава»).

Автор використовує досліджуваний термін, конкретизуючи в різних контекстах типи судів, порівн.:

а) *генеральний* ***суд***, напр.: *І водилися ми, і судилися ми, і в сотні, і в полку, і в* ***генеральному суді*** *були, аж до гетьманської військової канцелярії ускочили, бо оба ми люди*

не прості, він шляхтич, а я козак («Полтава»); *Дивно, як того* ***генеральний суд*** *не бачить!* («Мотря»);

б) *царський* ***суд***, напр.: *Навіть Кочубея помилував би, коли б не* ***царський суд*** («Полтава»).; *Але ж все-таки відчиніть свої уста, покажіть, що ви не легковажите собі* ***царського суду*** *й не помітаєте мною* («Батурин»); ***Царський суд*** *, по царським приписам муки та й окрема смерть* («Батурин»); ***Царський суд*** *погоджується з гадкою Озерова* («Не вбивай»);

в) *військовий* ***суд***, напр.: — ***Військовий суд*** *присудив відібрати від обох Полуботків маєтності й держати під доглядом варти* («Мотря»); *Але гетьман, як до приказу цей приговір* ***військового суду*** *посилав, то додав до нього милостиву пільгу — помилурав їх* («Мотря»); *Пригадуєш собі, як звичайно,* ***військові суди*** *судили на смерть тих донощиків, що на мене всякі наклепи до царя посилали, а я їх прощав* («Мотря»).

2. Іменник *суд* у термінологічному значенні «судове засідання» [2], порівн.: *І Скорін пішов на* ***суд*** («Батурин»); *Пригадає тії муки, яких вони зазнавали на* ***судах*** *, і той сором, тую маєткову руїну, яка спадала на їх жінок і дітей Невже ж вона зважиться наражувати його, себе й дітей на таку сумну долю?* («Мотря»); *А супротивлення волі його величества царя! А те, що тебе з оружжям у руці зловили! А твої «дерзкі» відповіді тут, на* ***суді!*** («Батурин»).

Привертає увагу використане порівняння *як на суді,* що набуває значення ‘чесно’, напр.: *Вичисліть , хто був при йому , і загалом , будь ласка , говоріть усе, як* ***на суді*** («Батурин»).

3. Іменник *суд* у релігійному значенні («за релігійними уявленнями – божа кара за вчинений гріх, злочин» [2]):

а) *Божий* ***суд***, напр.: *«Усіх нас грішних Бог колись розсудить», – мовляв старий Борисів і з тим* ***Божим судом*** *всі числилися більше, ніж з людськими суддями* («Полтава»); ***На суд Божий*** *готовімся, Мотре* («Батурин»); *Бог так хотів, нікому* ***суду Божого*** *не минути* («Крутіж»);

б) *Господній* ***суд***, напр.: *Скорше від нас стане на* ***Господньому суді****, щоб жалуватися на нас»* («Мотря»); *Шведи завтра ранком виходять, а ми лишимося, дожидаючи* ***суду Господнього*** («Полтава»); *Полки Стародубський, Чернігівський, Ніжинський у царя під рукою, гетьман зі своїми вірними Бог знає де, а Чечель з Кенігзеном* ***на господньому суді*** *стоять* («Полтава»); *Полки Стародубський, Чернігівський, Ніжинський у царя під рукою, гетьман зі своїми вірними Бог знає де, а Чечель з Кенігзеном* ***на господньому суді*** *стоять* («Полтава»);

в) *Страшний* ***суд***, напр.: *І клали голову, ніби яблуко рум’яне, гострим ножем від гіллі відрізане, біля жахливого тіла молодиці з усіми признаками насили, грабіжу, морду й передсмертного шамотіння, що залишилися на ній, щоб на* ***Страшному Суді*** *свідчити* («Полтава»); *Нищі не віднині поміж народом снуються, співаючи всяких побожних пісень, про правду і кривду, про розлуку тіла з душею, про* ***Страшний Суд*** *, але тепер нам тих пісень не треба* («Полтава»); *Божевільні по городі снуються і проповідують про прихід антихриста, про кінець світу і про* ***Страшний Суд*** («Полтава»); — *До побачення* ***на страшному суді!*** («Батурин»).

Богдан Лепкий робить цікаве зіставлення: – ***Суд царський*** *від* ***суду Божого*** *страшніший , бо Господь милосердний , а цар – ні* («Батурин»).

4. Іменник *суд* у значенні «думка про кого-, що-небудь, оцінка когось, чогось» [2], зокрема в словосполученні *суд історії*, порівн.: *Жертви, котрі покладеш тепер на рідному престолі, не пропадуть, їх прийме Господь, і вони як не тепер, то в будучності стануть* ***на***

***суді історії**, як велерічиві свідки й оборонці твоїх прав споконвічних і твоїх оправданих бажань...* («Батурин»); — ***На суді історії**, — додав Кенігзен.* («Батурин»).

Отже, як засвідчує проведений аналіз, іменник *суд* (144 вживання за даними корпусу ГРАК) функціює у творах Богдана Лепкого в різних значеннях: уживання як юридичного терміна в контекстах, пов'язаних із судовою діяльністю (найбільша кількість прикладів), використання лексеми в релігійному значенні та на позначення думки про когось, щось, оцінки когось, чогось, що засвідчує її детермінологізацію.

У перспективі плануємо дослідження особливостей уживання інших юридичних термінів у творчості Богдана Лепкого та інших українських письменників.

Список використаних джерел:

1. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) / М. Шведова, Р. фон Вальденфельс, С. Яригін, А. Рисін, В. Старко, Т. Ніколаєнко та ін. Київ, Львів, Єна, 2017-2024. URL: uacorpus.org (дата звернення: 03.11.2024).

2. Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наук. думка, 1978. Т. 9. С. 821.

УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИЧНІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ СУЧАСНОЇ РОСІЇ: СХІДНА СЛОБОЖАНЩИНА (БІЛГОРОДЩИНА)

Трусова Катерина Романівна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Крайсвітня Ю. В.

Тема українських історичних територій є сьогодні актуальною з огляду на територіальні претензії й агресивну політику РФ, яка прагне протиправним способом переглянути сучасні кордони суверенних держав, зокрема й України, та заявляє про своє «історичне» право на низку українських регіонів. Це дослідження присвячене історії Білгородщини, яка, незважаючи на своє сучасне розташування в складі Російської Федерації, залишається важливим складником української етнічної історії. Цей регіон, розташований у межах сучасної Бєлгородської області, має глибокі історичні корені, пов'язані з українською культурою та народними традиціями. Мета цього дослідження полягає в з'ясуванні історії земель Східної Слобожанщини, зокрема Білгородщини, як території, населеної етнічними українцями.

Перші згадки про українців на території Білгородщини датуються ще середньовіччям. Цей регіон був важливою частиною Київської Русі та входив до володінь Чернігівського та Переяславського князівств. У результаті численних вторгнень монголів у XIII столітті значна частина території була спустошена, однак на початку XVII століття розпочалося її поступове заселення українцями [2].

Особливий вплив на історію Білгородщини мали українські козаки. Козацькі поселення виникали по всьому регіону, а козаки несли охорону кордонів від набігів кочівників. Багато українських козаків оселялося в Білгородщині, створюючи військові поселення. Завдяки їм утверджувалися традиції українського господарювання, народної культури, фольклору й ремесел.

У XVII–XVIII століттях Білгородщина стала частиною Слобідської України – етнічного регіону, заселеного українцями, який відігравав важливу роль у боротьбі проти кочівників та підтриманні стабільності на південних кордонах Російської імперії. Багато українських переселенців, що рятувалися від польського гніту та руйнівних воєн, знайшли тут нові можливості для розвитку. У цей період були засновані численні села, зокрема на території нинішньої Бєлгородської області. Заснування міста Білгород більшість історичних джерел пов'язують з 1593 роком, а отримання статусу міста – з 1779 року [2]. Місто розташоване на білій (крейдяній) горі, звідси й пішла назва, тому місцеві жителі й до цього часу називають його Білогір'ям.

У другій половині XVIII століття, після ліквідації Гетьманщини та Слобідських полків, Білгородщина була поступово інтегрована до адміністративно-територіальної системи Російської імперії. Українське населення зазнало процесу русифікації: змінювалися адміністративні межі, закривалися українські школи, вводилися обмеження щодо використання української мови. Ці заходи знижували вплив української культури на регіон, але етнічна самосвідомість українців зберігалася. У різні періоди Білгород був частиною різних губерній (Київської, Білгородської, Курської).

Під час розпаду Російської імперії в 1917 році виникла необхідність визначення кордонів нових національних держав. УЦР висувала претензії на українські етнічні території, зокрема й Білгородщину [1].

У 1917 році Центральна Рада України у III Універсалі оголосила про приєднання восьми колишніх імперських губерній до складу УНР [1]. Проте перша війна з більшовицькою Росією не дозволила реалізувати цей намір та закріпити російсько-український кордон. Тим часом більшовики прагнули контролювати всю територію колишньої імперії. Проте 10 квітня 1918 року Білгород був звільнений від російських більшовиків. З того моменту місто перебувало під українською владою. Згідно із «Законом про адміністративно-територіальний поділ України» від 6 березня 1918 року Бєлгородська область (повіт) мала увійти до складу Донецької та Харківської областей, але адміністративних реформ проведено не було. У місті відкрили митні та прикордонні пункти пропуску. У школах запроваджено українознавчі предмети й українську мову. Регіональні органи влади та управління зосереджувалися в Харкові.

Українським Білгород лишався не довго, через 7 місяців більшовики кілька разів пробували захопити місто. Утім швидко відступали через нестачу ресурсів. Тільки після їх накопичення більшовики повторили свій наступ [2]. 10 грудня 1918 повітовий староста розпочав евакуацію населення вглиб України. Після довгого та кривавого восьмигодинного бою українські сили та німецький гарнізон покинули Білгород.

З 20 грудня 1918 року місто переходить під контроль росіян, а маріонетковий Тимчасовий робітничо-селянський уряд України фактично зробив Білгород столицею радянської України, а невдовзі спеціальним декретом підтвердив приналежність Білгородського повіту до УСРР [2]. Декретом від 20 грудня 1918 року було підтверджено приналежність міста до України, але згодом більшовики передумали: перенесли уряд у Харків, а Білгород передали Росії [2].

Під час існування СРСР Білгородщина залишалася в складі Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки (РРФСР). Політика русифікації значно посилилася, а національна самосвідомість українців зазнавала утисків. Школи та інші установи, що працювали українською мовою, закривалися, а населення переходило на російську мову в повсякденному житті. Радянська влада також ініціювала переселення людей з різних частин Радянського Союзу до регіону, що сприяло розмиванню українського етнічного характеру Білгородщини.

Сьогодні Білгородщина залишається важливим елементом української етнічної спадщини, незважаючи на адміністративну належність до Росії. Значна частина населення Білгородщини має українське коріння, і навіть у сучасних умовах деякі традиції та мовні особливості зберігаються в повсякденному житті. Регіон також стає предметом інтересу істориків та культурологів, які прагнуть дослідити його роль в історії України та значення для української ідентичності. І хоча етнічна ситуація зазнала змін, культурний зв’язок цього регіону з Україною залишається важливим аспектом української історії.

Отже, Білгородщина має глибокі історичні зв'язки з українськими землями, крім того, у різні періоди регіон був частиною українських держав Давньоруської, УНР, Української держави. Унаслідок тривалих військових та політичних конфліктів з Україною російські більшовики остаточно закріпили Білгород у складі РСФРР. Білгородщина є унікальним прикладом української етнічної території, яка зазнала змін у зв’язку з політичними процесами. Регіон історично формувався під впливом українських культурних традицій, однак політика імперій, а згодом і радянської влади, змінила його етнічний вигляд. Незважаючи на сучасні обставини, Білгородщина залишається важливим культурним надбанням українського народу, а дослідження її історії дає змогу глибше зрозуміти складні взаємини та культурні зв’язки України із сусідніми країнами.

Список використаних джерел:

1. Історична правда: Бєлгород – це Україна. URL: https://www.istpravda.com.ua/artefacts/2022/03/30/161137/ (дата звернення: 20.09.2024).
2. Івашин Я. Бєлгород: рання українська історія. URL: https://firtka.if.ua/blog/view/bielgorod-rf-rannia-ukrayinska-istoriia (дата звернення 22.09.2024).
3. Маслійчук В. Бєлгород: російський острів в українському морі. URL: https://localhistory.org.ua/texts/statti/bilgorod-rosiiskii-ostriv-v-ukrayinskomu-mori/ (дата звернення 23.09.2024).

CHECKLIST: СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО / НМТ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Халіман Оксана Володимирівна
доктор філологічних наук, доцент,
викладач ЦК загальноосвітніх та соціально-гуманітарних дисциплін
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого»

Підготовка здобувачів освіти до ЗНО / НМТ – тривалий процес, що потребує застосування комплексу методів і форм навчання, спрямованих на якісне засвоєння, повторення і застосування матеріалу. Його організація спонукає до пошуку ефективних способів роботи зі значним обсягом знань та формування пов’язаних з ними компетентностей.

Мета цієї наукової розвідки – описати специфіку використання чеклістів у процесі підготовки до ЗНО / НМТ з української мови.

Checklist – контрольний список дій, що допомагає організувати роботу різних типів. Це корисна інструкція, яка виконує функції систематизації, контролю, керівництва до дії та ін., зручна для підбиття підсумків та самомотивації.

Специфіка ЗНО / НМТ з української мови полягає в тому, що для нього недостатньо володіти теоретичною інформацією, потрібно вміти її застосовувати на конкретному мовному матеріалі. Для успішного виконання подібних завдань важливим є розвиток мислення за аналогією, що формується в процесі виконання вправ, тестів певних типів (оберіть «зайве» слово; знайдіть пару; згрупуйте слова в пари / трійки; поділіть слова на дві / три колонки; виберіть з переліку слова, що відповідають цьому зразку й т. ін.). Так, сформувавши вміння бачити певну мовну особливість (наприклад, орфограму) в однотипних словах, студент зможе за аналогією застосовувати його в подібних. Така робота з мовним матеріалом забезпечує реалізацію практичного підходу до викладання мови, формує мислення не від правила до прикладу, а навпаки – вдосконалює здатність у прикладі бачити правило.

Запропоновані здобувачам освіти чеклісти з української мови – це переліки слів, речень, схем, що є зразками мовних одиниць, кожна з яких презентує певну мовну особливість відповідно до теми. Наприклад, чекліст з теми «Апостроф» (див. нижче) – перелік із семи слів, що співвідносяться із сімома пунктами відповідного правила. Тобто кожне слово є зразком до певного нюансу цієї орфограми, порівн.:

1) *м’ясо;*
2) *свято;*
3) *торф’яний;*
4) *пір’я;*
5) *рюкзак;*
6) *без’ядерний, Мін’юст;*
7) *Лук’ян.*

Такі чеклісти доречні для використання під час роботи над темою, для узагальнення, підбиття підсумків, а також в процесі повторення вивченого матеріалу, оскільки запропонований перелік мовних одиниць презентує всі деталі, нюанси кожної з тем, на які треба звернути увагу для якісної підготовки. Повторюючи тему за чеклістом, студент теж вдосконалює вміння мислити від прикладу, бачити правило в конкретній мовній одиниці й, відповідно, застосовувати її за аналогією в подібних. Крім того, саме повторення за чеклістами дає змогу суттєво зекономити час, а також є способом самоорганізації і самомотивації.

Список використаних джерел:

1. М’якінькова Л. О., Торонченко О. М. Використання стандартизованих чек-листів на об’єктивному структурованому практичному іспиті. *Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки.* URL: https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9d9d2824-4def-4726-8a75-e8a5a71f85c3/content (дата звернення: 28.10.2024).

2. Чекліст або чек лист: як диджитал-спеціалістам розібратися з англіцизмами. URL: https://www.theinstapreneurs.com.ua/blog-posts/how-to-write-new-ukrainian-words (дата звернення: 02.11.2024).

РИНОК КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Харченко Аліна Володимирівна
викладач ЦК загальноосвітніх
та соціально-гуманітарних дисциплін
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»

Починаючи з 24 лютого 2022 року, ринок кредитування в Україні змушений був перейти на новий етап – воєнний. Проблема для більшості громадян України пов'язана саме зі споживчими та іпотечними відсотками й виплатами по тілу боргу. Це питання набуває все більшого значення для створення стабільного фундаменту банківської системи та забезпечення кредитної активності.

Економісти С.М.Еш та У.В.Росола займалися дослідженням поняття «кредитний ринок» та його розвитку в Україні. Тому С.М.Еш вважає, що кредитний ринок – це певна сфера економічних відносин, а об'єктом бізнесу є капітал, що надається на певних умовах кредиту. Кредитний ринок – це механізм, за допомогою якого встановлюються відносини між підприємствами й громадянами, які потребують коштів, а також організаціями й громадянами, здатними надати (позичити) їх на певних умовах [2, с. 59-60]. У.В.Росола вважає, що кредитні відносини, сукупність фінансових інститутів і кредитних організацій, кредитоспроможностей, а також встановлені організаційно-правові норми передбачають можливість різних форм переведення позикового капіталу між господарюючими суб'єктами на національному та міжнародному рівнях в різних взаємодіях, формуючи так кредитний ринок. Український кредитний ринок є найважливішою складовою фінансового ринку, яка дозволяє суб'єктам господарювання швидко мобілізовувати фінансові ресурси [3, с.182]. Таким чином, робимо висновок, що кредитний ринок – це відносини між кредитними спілками, банками та іншими фінансовими установами, що можуть надавати кошти, а також з громадянами, компаніями та організаціями, які потребують позикового капіталу. Після повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого на ринку кредитування виникли серйозні проблеми. Багато людей стало вимушеними переселенцями, втратило роботу або не може виплачувати свої кредити. Те саме сталося з багатьма компаніями та сільськогосподарськими підприємствами. Для розв'язання цієї проблеми 15 березня 2022 року було прийнято закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо ефективності норм періоду воєнного стану» [1]. Згідно з ним у період дії воєнного стану в Україні та протягом 30 днів з дати його закінчення споживач звільняється від відповідальності перед кредитором у разі прострочення виконання своїх зобов'язань за договором споживчого кредиту (невиконання, часткового виконання), тобто від зобов'язання для сплати неустойок (штрафів, пені, штрафних санкцій) та інших платежів. Його оплата передбачена договором. Але є і один недолік: зміна в законодавстві не скасовує нарахування відсотків за користування кредитними коштами, що призводить до загального збільшення заборгованості. 14 квітня 2022 року Національний банк України рекомендував надавати клієнтам-споживачам реструктуризацію заборгованості за споживчими кредитами або кредитні канікули. Наприклад, у додатку Superapp від Альфа-Банку до 31.05.2022 року всім охочим пропонувалося закрити кредит, сплативши 80% від загальної суми. Однак із закриттям таких кредитів у споживачів також виникають проблеми: АТ «Альфа-Банк» надасть вам електронного листа після того, як ви завершите оформлення кредиту. Анульована сума

кредиту буде фактично Вашим доходом, з якої згідно з податковим законодавством України необхідно самостійно сплатити податок на доходи фізичних осіб (18%) та воєнний збір (1,5%). Сума податків, що підлягають сплаті, буде вказана в довідці про погашення заборгованості та звільнення від сплати боргу. Банк також повідомляє, що відправить сертифікат Укрпоштою, але Укрпошта не працюватиме на окупованих територіях, що призведе до нових проблем для споживачів. Що стосується іпотечного кредитування, то відповідно до закону [1] на нерухомість, що належить фізичним особам і закладену за споживчими кредитами, у період дії воєнного стану й протягом 30 днів після його завершення банк не може звернути стягнення шляхом отримання прав на предмет іпотеки, не дозволяється продавати нерухомість, що знаходиться у власності фізичних осіб, або продати його в ході електронних угод. Також неможливо виселити жителів з будинків і будівель, переданих в іпотеку, і в зв'язку із цим є рішення суду про стягнення за такі об'єкти.

Український ринок кредитування зазнав кардинальних змін під час війни, але продовжує функціонувати. Для споживачів кредитних послуг були внесені пропозиції щодо зниження їх фінансового навантаження. Протягом усього воєнного стану постійно розробляються програми кредитування селян за низькими ставками. Подальший розвиток кредитного ринку залежить від періоду дії воєнного стану та обсягу економічних втрат, які відбулися по всій Україні.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану».

2. Еш С.М. Фінансовий ринок: курс лекцій для студентів спеціальності «Фінанси» денної та заочної форм навчання. Київ: НУХТ, 2017. 141 с.

3. Росола У.В., Щока Н.І., Ярмолюк М.С. Кредитна політика та аналізу сучасного стану кредитного ринку України. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2018. Вип. 1(9). С. 181–188.

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕГІОНУ ДОНБАСУ, ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА ПРИЧИНИ, ЧОМУ ВІН СТАВ ЦЕНТРОМ КОНФЛІКТУ

Штанько Єлизавета Дмитрівна
студентка ІІ курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: Крайсвітня Ю. В.

Актуальність цього питання не викликає сумнівів, оскільки донбаську тему активно використовує рф як один із приводів до повномасштабного вторгнення. Інтерес до теми зумовлений походженням автора розвідки й має на меті з’ясування ролі й місця регіону в історії України та причин того, що Донбас опинився в епіцентрі конфлікту.

Історія Донбасу сягає корінням «Дикого поля» та початку формування укріплень та військових адміністративних одиниць у XVI–=XVIII століттях. У XVI столітті на цій території формуються перші козацькі поселення. Згодом, у XVII столітті, регіон Донбасу входить до складу «Вольностей Війська Запорізького Низового» [1].

Масове переселення сербів, хорватів, греків та поляків призводить до формування піших та кінних полків для охорони південних кордонів від нападів татар. У 1752 році тут створюється автономна адміністративно-територіальна одиниця Слов'яносербія із центром у Бахмуті [1].

Унаслідок інкорпорації українських земель до складу Російської імперії в 1764 році територію Слов'яносербії включено до Новоросійської губернії, яка проіснувала до 1783 року, після чого була ліквідована й знов відновлена у 1796 році [1].

Упродовж XVIII – XIX століть цей регіон активно заселяли переселенці з Харківської, Чернігівської, Курської і Смоленської губерній. Завершуються адміністративно-територіальні перетворення в першій половині XIX століття. Тоді ж створюється місцевий апарат управління на зразок губерній центральної Росії. Попри інтеграцію до Російської імперії Донбас залишається українським регіоном. На початку XX століття приблизно 80% населення становили українськомовні селяни [1].

Стрімкий промисловий розвиток регіону припадає на другу половину XIX століття. Формується новий гірничопромисловий комплекс у Донецькому басейні та Придніпров'ї. Цьому сприяє наявність великих покладів кам'яного вугілля, залізної руди та марганцю. Створюються великі індустріальні підприємства, будується Катеринославська залізниця, яка поєднувала донецьке вугілля з криворізькою рудою. Іноземні інвестиції від французького, бельгійського й англійського капіталів позитивно вплинули на розвиток промисловості [1].

Напередодні Першої світової війни Донецько-Криворізький басейн забезпечував 87% імперського видобутку вугілля, 73% видобутку залізної руди, 57% виробництва сталі. Регіон стає найпотужнішою вугільно-металургійною базою всієї імперії, основою оборонної та машинобудівної промисловості [1].

Характерною ознакою суспільно-політичного життя Донбасу була наявність потужного регіонального руху. Найбільшого сплеску регіональний рух на Донбасі набирає в період національно-демократичної революції в Україні 1917–1921 років. Під контролем більшовиків тут створюється квазідержавна ДКРР (Донецько-Криворізька радянська республіка) для контролю над стратегічно важливими територіями. Більшовики використовували ідею самовизначення як спосіб легітимізації своїх дій, створюючи буферні радянські республіки для контролю над українськими територіями [1, 2].

У 1925 році згідно з адміністративно-територіальною реформою, яка проводилася тоді в УСРР, усі губернії були ліквідовані. Замість них на території Донбасу виникли п'ять округів: Артемівський, Луганський, Маріупольський, Сталінський, Старобільський [1].

Наприкінці 1980-х років на останньому етапі існування СРСР, Донбас перетворюється на осередок масового шахтарського страйку. Підвищується економічний і політичний статус Донбасу, який зробив гідний внесок у здобуття Україною незалежності. За результатами голосування на Всеукраїнському референдумі за проголошення незалежності проголосувало 83,9% від загальної кількості виборців у Донецькій області [2].

Вплив росії на політичний розвиток регіону в цей період був доволі відчутний. У 2000-х роках вона намагалася встановити економічний контроль над Україною та ситуацією в Чорному та Азовському морях. Тому рф активно підтримувала проросійські сили та прояви сепаратизму на Донбасі, організовувала заходи, де сепаратисти обговорювали можливість створення незалежної донецької республіки. З 2008 року починається інформаційна війна проти України, у регіоні безперешкодно діяла російська пропаганда, засновувались антиукраїнські організації. Контроль над ресурсами Донбасу завжди мав

стратегічне значення для росії, тому вона використовувала будь-які засоби для його забезпечення [2, 3].

Після Євромайдану росія почала активно підтримувати проросійські рухи на Донбасі, а анексія Криму у 2014 році стала каталізатором конфлікту. Рф розпочала агресивні дії в регіоні під гаслом захисту «російськомовного» населення Донбасу, порушуючи міжнародні договори й конвенції, віроломно перетнувши кордон суверенної України без оголошення війни.

Отже, український Донбас здавна приваблював до себе хижі погляди сусідньої держави. Його вигідне економічне й геополітичне розташування зробило регіон епіцентром російсько-української війни. Агресія рф проти України триває вже десятий рік, а з 2022 року вона переросла в широкомасштабну війну. Країна-агресорка всіма засобами «стирає» українську ідентичність регіону, руйнує його міста, вбиває людей. Однак рано чи пізно рф доведеться заплатити за свої дії.

Список використаних джерел:

1. Поплавський О. О. Історичні коріння сучасного регіонального патріотизму Донбасу URL: https://ipt.nmu.org.ua/ua/vidavn/gj/2015_1-2/Poplavskiy.pdf (дата звернення: 09.10.2024).
2. Державний архів Донецької області. URL: https://dn.archives.gov.ua/fakty-z-istoriyi-doneczkoyi-oblasti-za-30-rokiv-nezalezhnosti-ukrayiny/ (дата звернення: 12.10.2024).
3. Павло Гай-Нижник. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. URL: http://resource.history.org.ua/item/0013294 (дата звернення 15.10.2024).

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО
Любов СТАРОСТІНА……..*4*

Секція 1.
Теорія держави і права, історія держави і права, конституційне право, міжнародне право, міжнародне гуманітарне право, військове право.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИСТА ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ З ДОСВІДУ КРАЇН ЄС
Андреєв Максим Андрійович……*7*
ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПРАВНИКА: ПОРІВНЯННЯ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ
Владикін Денис Віталійович……*8*
ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ПРАВНИКА: ЗНАЧЕННЯ І ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ
Горілий Микола Михайлович……*10*
ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ БІПАТРИЗМА В УКРАЇНІ
Данилова Вікторія Олександрівна……*11*
ВПЛИВ КАПІТАЛІЗМУ НА СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ
Дука Софія Володимирівна……*14*
РОЛЬ ПРАВНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ
Колєснік Маргарита Миколаївна……*15*
КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ У ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС
Колобов Владислав Олександрович……*18*
ПРАВО НА ЗМІНУ СТАТІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОМАТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ
Кришталь Юлія Віталіївна……*20*
ОБ'ЄКТИВНИЙ КРИТЕРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ БЕЗСТОРОННОСТІ СУДУ ЯК СТРУКТУРНОГО ЕЛЕМЕНТУ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД
Круговий Дмитро Сергійович……*22*
НАЦІОНАЛЬНА ТА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТА ВЗАЄМОДІЇ
Нікітіна Дарина Сергіївна……*24*
ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ ТА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ РФ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗГЛЯДУ В МКС
Русецька Оксана Романівна……*26*
РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ, ЩО ЗАРАЗ ВХОДЯТЬ ДО СКЛАДУ РОСІЇ, У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ: ТЕРИТОРІЇ СТАРОДУБЩИНИ
Чут Руслана Олександрівна……*28*
ЮРИДИЧНА ПРИРОДА СВІТСЬКОЇ ДЕРЖАВИ
Чорногор Наталія Сергіївна……*30*

Секція 2.
Цивільне право та процес, господарське право та процес, трудове право, земельне право, аграрне право, екологічне право, медичне право.

ВАХТОВИЙ МЕТОД РОБОТИ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ
Асауленко Маргарита Федорівна.....34
ІНДИВІДУАЛЬНА МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ ВІДПОВІДНО ДО СТАТТІ 130 КЗПП
Гавриленко Поліна Олександрівна.....35
ЩОДО ПИТАННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ
Гладинець Іванна Віталіївна.....37
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ВЕТЕРАНІВ: ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ТА РЕАЛІЇ
Гарічева Анастасія Юріївна.....40
ПОРІВНЯННЯ ПІДСТАВ ДЛЯ РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЗА п. 8 ТА п. 13 СТ. 40 КЗпП УКРАЇНИ
Голованова Олександра Дмитрівна.....41
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД
Дейнека Віолета Сергіївна.....43
ЕЛЕКТРОННА ТРУДОВА КНИЖКА: ЗА І ПРОТИ
Дмитренко Карина Юріївна.....45
ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ
Ігнатенко Вікторія Ігорівна.....46
ОРЕНДА ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
Йолохов Василь Анатолійович.....48
СКЛАДНОЩІ РОЗІРВАННЯ РОБОТОДАВЦЕМ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ У ВИПАДКУ ПОНОВЛЕННЯ НА РОБОТІ ПРАЦІВНИКА, ЯКИЙ РАНІШЕ ВИКОНУВАВ ЦЮ РОБОТУ ВІДПОВІДНО ДО ПУНКТУ 6 СТАТТІ 40 КЗПП
Кольчик Вікторія Ігорівна.....51
ТРУДОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
Кравцова Надія Олексіївна.....52
ЕЙДЖИЗМ: ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЧИ ВИМОГА РОБОТИ
Лізенко Юлія Сергіївна.....54
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОЛЕКТИВНО-ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ
Люнькова Анастасія Костянтинівна.....56
СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК МЕХАНІЗМ ВИРІШЕННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ У СУЧАСНОМУ ПРАВІ
Мазурок Владислава Юріївна.....58
ПРИНЦИП ЦІЛЬОВОГО ВІДШКОДУВАННЯ СУДОВИХ ВИТРАТ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ
Медвєдєв Владислав Ігорович.....59
ЗАХИСТ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ПРИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ СУДЕН
Мостовий Станіслав Сергійович.....61

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
Підкругляк Софія Василівна.....64
ВІДМІННІСТЬ РЕГРЕСУ ВІД СУБРОГАЦІЇ
Сенчук Олег Владиславович.....66
ВИПРОБУВАННЯ ЧИ СТАЖУВАННЯ: ЩО ДОЦІЛЬНІШЕ?
Сідаченко Сніжана Романівна.....68
ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАВНИКА В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКОЮ НАЦІОНАЛЬНОСТІ
Сільченкова Інеса Дмитрівна.....69
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПУСТОК ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
Смолянінова Уляна Дмитрівна.....72
ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА ІНІЦІАТИВОЮ РОБОТОДАВЦЯ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ
Соколенко Марина Олександрівна.....73
ТРУДОВІ ПРАВА МОЛОДІ: СПЕЦИФІКА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ
Стешенко Дарія Валеріївна.....75
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТВОРЧИХ ВІДПУСТОК
Сухопарова Олександра Олександрівна.....76
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ ЯК ОБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ
Толюпа Анастасія Миколаївна.....78
ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ. ПОНЯТТЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЙОГО ДЖЕРЕЛА
Федоренко Наталія Олександрівна.....81
РОЛЬ ПРОФСПІЛОК У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
Хомінець Тетяна Володимирівна.....83

Секція 3.
Адміністративне право та судочинство, організація судових та правоохоронних органів, державне будівництво та місцеве самоврядування, виконавче провадження, кримінальне право та процес, фінансове право, митне право.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ
Алексеєнко Юлія Вячеславівна.....86
ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УКРАЇНІ
Антіпіна Дар'я Ігорівна.....87
ЧИ ДОСТАТНЬО ДЕМОКРАТИЧНО В УКРАЇНІ ПРАЦЮЄ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН?
Бакурова Єлизавета Анатоліївна.....89
ЩОДО ПРОБЛЕМ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ НА ПЕРЕВІРКУ СУДІВ
Борисенко Ольга Володимирівна, Нога Петро Петрович.....90
КОНСТИТУЦІЙНА РОЛЬ ОФІСУ ПРЕЗИДЕНТА ТА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В ЗДІЙСНЕННІ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРЕЗИДЕНТА
Боровська Олександра Дмитрівна.....92

ЯК ЗАЛЕЖИТЬ РОБОТА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА ТА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ?
Бредун Владислава Русланівна.....94
ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ АДВОКАТА
Владисенко Софія Владиславівна.....96
ПРОБЛЕМАТИКА ВІДКРИТТІ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ДІЗНАННІ
Гнатюк Андрій Юрійович.....97
ІНСТИТУТ ПОНЯТИХ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
Головко Олександр Віталійович, Римарчук Ольга Вікторівна 100
АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ
Гриценко Карина Миколаївна.....103
НЕОБХІДНА ОБОРОНА ТА КРАЙНЯ НЕОБХІДНІСТЬ: КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ
Євченко Дар'я Костянтинівна.....105
ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
Жеребний Владислав Олександрович.....106
ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА
Загородня Катерина Олексіївна.....108
РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В ЗАХИСТІ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯНСТВА
Захарова Валерія Германівна.....110
ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
Іщенко Микола Ігорович.....112
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ
Кандиба Карина Олександрівна.....114
ДЕМОКРАТИЧНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
Коваль Богдан Вікторович.....116
СПЕЦІАЛЬНІ ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ
Коломієць Олександра Едуардівна.....118
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ І ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ
Коптєв Руслан Олександрович.....120
КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
Короленко Ілона Віталіївна.....122
ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ
Куштан Анастасія Іванівна.....124
АНАЛІЗ ОБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК СКЛАДУ ЕКОЦИДУ ЯК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
Луцик Яна Михайлівна.....126
ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ З МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА ДЕЯКИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
Мартишевська Марина Олександрівна.....128

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ
Матвієнко Анна Леонідівна..... 130
РЕЦИДИВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
Мелехіна Софія Максимівна.....133
ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА
Мітіна Оксана Олександрівна.....135
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ СУДДІ
Наріжна Віра Максимівна.....137
ФУНКЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД. ЇХ МІСЦЕ В СИСТЕМІ ФУНКЦІЙ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
Новак Антоніна Олексндрівна.....139
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВЖЕННЯ ЛІЦЕНЗІЙ ТЕРМІН ЯКИХ СКІНЧИВСЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ
Нога Петро Петрович.....141
БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ 2018 РОКУ
Олійник Наталія Сергіївна.....142
ОКРЕМІ ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
Перевишко Юлія Віталіївна.....144
«М'ЯКЕ ПРАВО» В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА
Пещанюк Уляна Ігорівна.....147
ЕФЕКТИВНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ В РЕГУЛЮВАННІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ
Пилипюк Данило Анатолійович.....148
ПРОБЛЕМАТИКА ЕМІСІЙНОГО ФІНАНСУВАННЯ ЯК МЕТОДУ ПОКРИТТЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ
Плескач Антон Дмитрович.....150
ІМПІЧМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНОГО КОНТРОЛЮ
Половенко Марина Сергіївна 152
СТРУКТУРА ТА ДИНАМІКА ЗРОСТАННЯ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ
Польовий Ярослав Вікторович.....154
ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ
Рябченко Дмитро Анатолійович.....156
РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДЕМОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ
Степаненко Аріна Сергіївна.....158
ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ТА ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТ
Стрельник Вікторія Віталіївна.....160
НЕОСУДНІСТЬ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ
Суламові Мілана Шакірівна.....162
ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ СЛІДЧОГО
Харченко Софія Юріївна.....164

ПРИЧИНИ ТА ПРОЦЕДУРА ОГОЛОШЕННЯ ІМПІЧМЕНТУ
Чебуров Кирило Денисович.....166
СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ЮРИДИЧНУ ПРИРОДУ ОСВІТНЬОЇ СУБВЕНЦІЇ
Шевченко Карина Анатоліївна.....168
ПРИНЦИП ЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ ЯК ГОЛОВНИЙ ПРИНЦИП БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ
Шубін Іван Олексійович.....169
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВИ» В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ
Юзько Тетяна Миколаївна.....172
PSYCHOLOGICAL PROFILE OF A STALKER: LEGAL ASPECTS AND FORENSIC FEATURES OF THE INVESTIGATION (BASED ON THE PLOT OF THE TV SERIES "YOU")
Zheldubovska Anastasiia Viacheslavivna 174

Секція 4.
Правоохоронна діяльність, пробація, детективна та оперативно-розшукова діяльність, криміналістика, кримінологія.

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСПІРАТИВНОСТІ ПРИ КОНФІДЕНЦІЙНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ В МЕЖАХ ОРД, КРД ТА ПРОВЕДЕННЯ НСРД
Горбатенко Андрій Сергійович.....179
КОНТРОЛЬ ОБІГУ ТРОФЕЙНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ
Кирия Тимур Іванович.....181
АНАЛІЗ ЧИННИКІВ, ЩО ЗУМОВЛЮЮТЬ ЛАТЕНТНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 436-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ
Копча Вадим Володимирович.....184
СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПЕРЕШКОДИ НА ШЛЯХУ ДО ЕФЕКТИВНОСТІ
Середенко Данило Володимирович.....186
ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ПРОФЕСІЇ ТА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ВИКЛИКІВ НА ОСОБИСТІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОЇ СФЕРИ
Худолій Тетяна Ігорівна.....188

Секція 5.
Суспільствознавчі дисципліни.

УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИЧНІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: КУРЩИНА
Божко Єлизавета Миколаївна.....192
АНЕКСІЯ КРИМУ 2014 РОКУ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ
Вакуленко Вікторія В'ячеславівна.....194

ЛЕКСЕМА СПРАВА У ТВОРАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ:
СПЕЦИФІКА ФУНКЦІЮВАННЯ (на матеріалі корпусу ГРАК)
Габор Анастасія Андріївна.....195
ВПЛИВ ЗАСТОСУВАННЯ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ ТА БІОРІЗНОМАНІТТЯ
Добриніна Дарина Олександрівна.....197
ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ 2022-2024 РОКІВ: ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
Крайсвітня Юлія Володимирівна…….…….199
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ В ЮРИДИЧНІЙ ОСВІТІ
Мелконян Арміне Гарегінівна…….201
СПЕЦИФІКА ВЖИВАННЯ ЛЕКСЕМИ ВИРОК У ТВОРАХ ОЛЕКСИ ІЗАРСЬКОГО (на матеріалі корпусу ГРАК)
Мушук Анастасія Василівна.....203
ІСТОРИЧНА РОЛЬ ЗАХІДНИХ СОЮЗНИКІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: ВІД БУДАПЕШТСЬКОГО МЕМОРАНДУМУ ДО СУЧАСНОЇ ПІДТРИМКИ
Олексенко Валерія Олександрівна 205
ДОНБАС У КОНСТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН: ВІД ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ ДО ВІЙНИ
Пальоха Дарина Євгенівна.....206
ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ З РОСІЄЮ
Підласий Ярослав Юрійович.....209
ГЕНОЦИД УКРАЇНЦІВ У МАРІУПОЛІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ
Плева Назар Дмитрович.....210
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЕКСЕМИ СУД У ТВОРАХ БОГДАНА ЛЕПКОГО (на матеріалі корпусу ГРАК)
Севідова Аліна Олегівна.....212
УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИЧНІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ СУЧАСНОЇ РОСІЇ: СХІДНА СЛОБОЖАНЩИНА (БІЛГОРОДЩИНА)
Трусова Катерина Романівна.....214
CHECKLIST: СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО / НМТ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
Халіман Оксана Володимирівна.....216
РИНОК КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ
Харченко Аліна Володимирівна.....218
ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕГІОНУ ДОНБАСУ, ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА ПРИЧИНИ, ЧОМУ ВІН СТАВ ЦЕНТРОМ КОНФЛІКТУ
Штанько Єлизавета Дмитрівна.....219

«ПРАВО І ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

(м. Полтава, 5 грудня 2024 року)

Видається в авторській редакції
Підписано до друку та до поширення через мережу Інтернет 30.11.2024.
Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

36011, м. Полтава, проспект Віталія Грицаєнка (Першотравневий), 14
Тел./факс: (0532) 56-01-42
e-mail: nlucollege@nlu.edu.ua